This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

1951
STACKS

CORPVS SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM LATINORVM

VOL. 24

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS

ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE

VINDOBONENSIS

VOL. XXIV

GAI VETTI AQVILINI IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR

EX RECENSIONE

IOHANNIS HVEMER

PRAGAE F. TEMPSKY. — VINDOBONAE F. TEMPSKY — LIPSIAE G. FREYTAG.

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS.

MDCCCLXXXXI.

GAI VETTI AQVILINI

IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR

RECENSVIT
ET
COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT

IOHANNES HVEMER

PRAGAE
F. TEMPSKY.

VINDOBONAE
F. TEMPSKY

LIPSIAE
G. FREYTAG.

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS.

MDCCCLXXXXI.

2 8 1. 1
C 822
L. 24

VINDOBONAE. TYPIS DESCRIPSIT ADOLPHVS HOLZHAVSEN.

PROLEGOMENA.

Gaius Vettius Aquilinus Iuuencus [1]) euangeliorum libros circa annum 330 condidit. [2]) Quod cum ex poetae ipsius uerbis conicere licet libr. IV uu. 806 s.:

Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saecli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae

[1]) De nominibus poetae carminisque titulo confer has codicum inscriptiones subscriptionesque: CALVETII AQILINI SIVE IVVENCI *C* (4[b]), SAPIENTISSIMI VIRI IVVENCI XPIANI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT; INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI *C* (36[a]) *cf. infra p. 40 et 41,* EXPLICIVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM ⁝ VERSIBVS GAI VE≡TI AQVILINI IVVENCI PRESBITERI *R*, EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IVVENCI PRBI *MpV₁* (VETTI IVVENTI) *V₂* (VETTI) *Hl* (Vetti), FINIVNT VERSVS IVVENCI . . . . *L*, EXPLIC EVANGELIORVM LIB IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRBI *T*, G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT *K₁K₂* (FELICITER AMEN *addito*) *Bb* (feliciter *add.*), EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI PRSBI . . *P*, EXPLICIT LIBER IVVENCI QVARTVS EVANGELIORVM *H* (*cf. infra p. 146*).

[2]) Quo uero consilio motus poeta carmeu suum panxerit, ex his praefationis uersibus satis patet (15 s.):

Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Inmortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.

Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regum sacri sibi nominis horret
Inponi pondus, quo iustis dignior actis
Aeternam capiat diuina in saecula uitam [1])

tum ex Hieronymi testimonio, qui in Chronico ad annum Olymp. 278, Christi $\frac{329}{330}$ adnotat (cf. A. Schoene, Eusebi Chronic. Can. quae supersunt, II p. 192):

Iuuencus presbyter, natione Hispanus, Euangelia heroicis uersibus explicat.

De eius uita nihil aliud constat nisi quae idem Hieronymus tradit, de uiris illustribus c. LXXXIV (ed. Herding):

Iuuencus, nobilissimi generis Hispanus, presbyter, quattuor euangelia hexametris uersibus paene ad uerbum transferens quattuor libros composuit, et nonnulla [2]) eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe. [3])

Praeterea Iuuenci mentionem facit idem in epist. ad Magnum 70 § 5, I, p. 428 (ed. Vallarsi) ‚Iuuencus presbyter sub Constantino

---

[1]) Cf. finem carminis, cui inscribitur ‚Laudes Domini' u. 143 s. (ed. Brandes).

[2]) De hoc opere si uera narrat Hieronymus (quod equidem negauerim), nihil ad nos peruenit.

[3]) Ex hoc fonte fluxit quidquid de Iuuenci uita et in libris manuscriptis integrum uel auctum legitur et ab auctoribus traditur (cf. infra p. XXIV s.). Conferendi sunt praeterea:

Gregorius Turon., hist. Franc. I c. 36 (p. 51 ed. Arndt et Krusch): A uicessimo primo enim eius imperii anno Hieronimus praesbiter addidit indicans Iuuencum praesbiterum euangelia uersibus conscribsisse rogante supradicto imperatore *(scil. Constantino).*

Alcuinus (cf. Mign. t. 101, p. 152) adu. Felicem II, 6: At si mundi doctoribus ceteris uobis non libet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuencus presbyter et doctissimus Hispaniae scholasticus in carmine euangelico hoc modo (I 60):

Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per singula [F., per saecula] cuncta.
Et propriam credi sobolem gaudetque iubetque
Hunc [huic] ubi sub lucem dederis, sit nomine [nomen] Jesus [Iesus].

historiam Domini Saluatoris uersibus explicauit nec pertimuit euangelii maiestatem sub metri leges mittere'; etiam in Comm.

Floruit uir iste temporibus Constantini principis. Videtis quidem ista; necdum ista adoptionis uel nuncupationis haeresis in Hispania fuit. Aut istum, qui apud uos doctissimus exstat magister, haereticum iudicate, qui dicit hunc Deum esse et proprium filium Dei, qui ex Virgine natus est; aut si illum recipere uultis, uestram sententiam damnate, uel magis corrigite ex eius sensu, consentanea qui profert testimonia sanctis Patribus, qui diuersis mundi temporibus per singula floruerunt loca.

Freculphus episcopus Lexouiensis in Chronico (cf. Mign. t. 106, p. 1201): Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

Ado Viennensis in chronico sub Constantino (cf. Mign. t. 123, p. 92): Retius Augustodunensis episcopus celeberrimae famae habetur et Iuuencus presbyter Hispanus qui hexametris uersibus quatuor libros euangelii composuit.

Hugo Trimbergensis (cf. Registrum multorum auctorum u. 408 s. ed. Huemer):

Iuuencus, euangelicus etiam poeta,
Sequitur Sedulium sub equali meta,
Quem et in catalogo Ieronimus laudauit
Et de breuiloquio satis commendauit.
Scripsit hic in tempore regis Constantini
Qui et cultor exstitit operis diuini:
Inmortale nil mundi conpage tenetur,
Non mare, non tellus, non ignea sidera celi | *Nam* . .

Conradus Hirsaugiensis in dialogo super auctores p. 41 (ed. Schepss): ‚. . . Fuit auctor idem temporibus Constantini principis, Hispanus idem et nobilissimi generis, exametris uersibus quatuor libros de euangeliis pene uerbum ad uerbum transferens et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia'.

Honorius Augustodunenses de script. eccl. I c. 85 (ed. Fabricius p. 78): Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus quatuor libris composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino.

Iohannes Trithemius de script. eccl. c. 62: Iuuencus presbiter, natione Hispanus, uir nobilis atque doctissimus philosophus, poeta, rhetor et theologus insignis et non minus conuersatione quam scientia scripturarum ecclesiae uenerabilis, edidit pro aedificatione legentium tam metro quam prosa multa praeclara uolumina, sed pauca eorum ad notitiam meam

in Matth. I 2, 11, uol. VII, p. 14 (ed. Vall.): ‚Pulcherrime munerum sacramenta Iuuencus presbyter cum uersiculo comprehendit: *Tus aurum myrrham, regique hominique deoque Dona ferunt.*' Saeculo uero insequenti Gelasii decretum illud de libris recipiendis uel non recipiendis Iuuenci carmen in hunc modum approbat et collaudat (c. 34): ‚Item Iuuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus sed miramur'. [1]) Quam longe lateque eo tempore Iuuenci carmen propagatum fuerit, inde conicias, quod eum auctores non pauci iam sunt imitati ut [2]) auctor carminis aduersus Marcionem (cf. Aug. Oxé, Prolegomena de carmine aduersus Marcionem p. 33, Manitius, Beiträge zur Geschichte frühchristlicher Dichter im Mittelalter p. 23), auctor carminis de prouidentia diuina, quod plerique Prospero adscri-

---

peruenerunt. Legi opus insigne quod hexametris pentametrisque(?) uersibus composuit, de quatuor euangeliis libros IV, de sacramentis lib. II; caetera quae composuisse dicitur, ad manus nostras non uenerunt. Claruit sub Constantino magno et filiis eius anno domini CCCXXX.

Petrus Crinitus, de poetis Lat. V c. 88: Iuuencus poeta, natione Hispanus, familia insigni maximeque illustri natus est, ut ab Hieronymo traditur. Praecipue floruit imperantibus Constantio et Constante: qua tempestate in eloquentia apud Latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius et Flauius Vopiscus, qui de gestis Romanorum principum libros composuit. Inter alia poemata, quae dicuntur ab alio edita, scripsit quatuor euangelia hexametris uersibus ... Iuuencus aliquot hymnos fecit, quibus facile indicauit se optime meritum de religione Christiana. Neque dubium est, fuisse illum inter sacerdotes christianos, ut ueteres auctores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuenci carmina eumque ut eruditum et elegantem poetam commendat.

De recentiorum testimoniis conferas Erhardum Reuschium in praefatione editionis, quae prodiit Francofurti et Lipsiae anno 1710, et Areuali editionem p. 23 (Mign. t. 19).

[1]) Cf. quod de Gelasio Luitprandus in Vitis pontificum c. 51 adnotat: Item Orosii historiam laudat et opus Sedulii et Iuuenci.

[2]) De Ausonio dicit Manitius (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 244): Neu ist hier der Nachweis der Benützung des Iuuencus, die sich in den Gedichten des Ausonius mehrfach findet, woraus auch hervorgeht, dass Ausonius sich doch mehr, als man früher annahm, mit der christlichen Literatur beschäftigte. At uersibus ep. VII 2, 8 (ignicomus sol) et ep. VIII, 9 (sollemnia paschae), qui soli Iuuencum olent, Ausonii imitatio Iuuenciana satis demonstrata esse mihi quidem non uidetur (cf. ib. 1888, 583).

bunt (cf. Manitius, Zeitschr. f. österr. Gymn. 1888, p. 583), Orientius (cf. ed. Ellis, Poetae christ. min. tom. XVI corporis script. eccl. lat., et Manitius, Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 408), Paulinus Petricordius (cf. ed. Petschenigi, Poetae christ. min. XVI, p. 170), Paulinus Pelaeus (cf. ed. Petschenigi ib. p. 315), Claudius Marius Victor (cf. ed. C. Schenkelii ib. p. 354), Ennodius (cf. Manitius l. c. p. 407), Alcimus Avitus (cf. Manitius l. c. p. 244), Rusticus Elpidius (cf. ed. Hermanni Muelleri, Gottingae 1868), post hos Corippus (cf. Manitius l. c. p. 99). add. Cyprianus Gallus ed. Peiper.

Singulari autem laude eum fert Venantius Fortunatus in libro primo uitae S. Martini u. 15 (ed. Leo):

Primus enim docili distinguens ordine carmen
Maiestatis opus metri canit arte Iuuencus,
Hinc quoque conspicui radiauit lingua Seduli.[1]

Item Isidorus in uersibus, qui ei uulgo adscribuntur (cf. Fabric. bibl. med. et inf. lat. V 301 M):

Perlege facundi studiosum carmen Auiti.
Ecce Iuuencus adest Seduliusque tibi,
Ambo lingua pares, florentes uersibus ambo
Fonte euangelico pocula larga ferunt.

Inter Hispanos Iuuencum etiam respexit Eugenius Toletanus (cf. Manitium l. c. p. 94) et honorifice commemorat Braulio in praefatione uitae S. Aemiliani (cf. Mign. t. 80, 702): ‚Secundum quod elegantissime quidam ueterum poetarum ait *‚hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igni‘* (I 22)‘ ‚quibus adserendi sunt auctores eiusdem fere saeculi Ionas, abbas Elnonensis, in uita S. Columbani nom. 22 (cf. Mign. t. 87, 1024): Huic soboles nulla erat ut Iuuencus de Zacharia et Elisabeth ait *‚Gratius ut donum iam desperantibus esset‘* (I 9) et Adamnanus de locis sanctis I 18 (cf. Mabillon, Acta SS. IV 461): ut de ipso Iuda Iuuencus presbyter uersificus cecinit *‚Informem rapuit ficus de uertice montem‘* (IV 631).

[1]) De locis a Fortunato expressis cf. Manitium, Mon. Germ. auct. ant. IV,.2 p. 132—137.

Iam pridem etiam grammatici et metrici regulas suas uersibus ex Iuuenco adlatis firmabant ut inter Sergiana ipsa fragmenta referri solet locus ille ab H. Hageno (Anecd. Helu. p. CXCIV) traditus: Accido per i de accessu, hoc est, de approximando et reliqua. Utrum longa i in uerbo quod dicitur ‚accidunt' annon? Certe longa est ut dixit Iuuencus poeta *‚Accidit pariter poenae consortia ferre'* (IV 666).

Multo saepius laudatur ab auctore, qui post aetatem Isidori ‚de dubiis nominibus' scripsit cf. Gramm. lat. V:

p. 571, 8 Amor generis masculini ut Iuuencus:
Fraterno demum reconciliatus amore (I 509).

— 13 Artus singularem numerum non habet, sed pluraliter masculini generis ut Iuuencus:
Splendebant corporis artus (I 620).

p. 577, 2 Conubium generis neutri ut Iuuencus:
Si quis conubia rumpit (I 531).

— 31 Dolus generis masculini ut Iuuencus:
Hic dolus inimice tuus (II 807).

p. 571, 1 Dapis generis feminini ut Iuuencus:
Quae dapis (?).

— 9 Error generis masculini ut Iuuencus:
nam tibi praeteritus[1] *uitae donabitur*[2] *error* (II 81).

— 20 Flos generis masculini ut Iuuencus:
Primaeuo in flore negauit[3] (I 30).

p. 579, 15 Germen generis neutri ut Iuuencus:
Proprio uestitur germine[4] *pomi* (I 699).

p. 581, 4 Iter generis neutri ut Iuuencus:
Ad uerum conuertet iter[5] (I 24).

— 5 Ius generis neutri ut Iuuencus:
Hoc ius dixere prophetae[6] (I 678).

p. 582, 11 Liuor generis feminini ut Iuuencus:
Mox liuor daemonis atra[7] (I 366).

---

[1]) praeteriture *V* [2]) donauit *VL* [3]) iugauit *L* [4]) germinon *M* [5]) uirum conuertit *MVL* [6]) propheta *L* [7]) *sic, hoc loco falsus est Gröber, cf. Woelfflins Archiv I 60*

p. 583, 23 Mustum generis neutri ut **Iuuencus:**
Calidum committere mustum[1]) (II 373); idemque
— 24 *spumantia musta* (II 375).
— 26 mundus generis masculini ut **Iuuencus:**
Quo cunctum rapiet[2]) *flamma ultima mundum* (praef. 5).
— 28 morbus generis masculini ut **Iuuencus:**
Morbus dissoluerat ater (II 77).
p. 584, 17 Numen generis neutri ut **Iuuencus:**
Numen[3]) *uidisse supernum* (I 45).
p. 585, 25 Origo generis feminini ut **Iuuencus:**
Sectandus conplebitur[4]) *ordo* (I 353).
p. 588, 7 Plebs generis feminini ut **Iuuencus:**
Cetera nam plebs (I 13).
— 8 Palleum generis neutri ut **Iuuencus:**
Ferat pallea[5]) *secum* (I 554).
— 10 Proles generis feminini ut **Iuuencus:**
Proles ueneranda tonantis (IV 672).
— 24 Rabies generis feminini ut **Iuuencus:**
Rabies uesana ueneni (I 404).
— 28 Radius generis masculini ut **Iuuencus:**
Abscondit furuis rutilus[6]) *sol radios umbris* (IV 149).
p. 591, 17 Suboles generis feminini ut **Iuuencus:**
Propriam credi subolem[7]) (I 62).
— 18 Semen generis neutri ut **Vergilius** (rectius **Iuuencus**):
Vaga semina famae[8]) (I 178).
p. 592, 6 Tempus generis neutri ut **Iuuencus:**
Per tempora certa (I 54).
— 7 Templum generis neutri ut **Iuuencus:**
Constructum ueteris regni molimine templum (II 171).
— 15 Tribunal generis neutri ut **Iuuencus:**
Celsum stans ante tribunal (IV 590).

---

[1]) committere mus *M* [2]) sapiat *MVL* [3]) nomen *MVL* [4]) complectitur *V* [5]) palleas *MV* [6]) rudilus *M* [7]) proprie moridis subolem *V* [8]) fanae *MV*

p. 593, 11 Urceus generis neutri et urcei non urcea ut Iuuencus dixit:
Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funum[1]) (II 260).

Quot exempla Aldhelmus a Iuuenco deprompserit, Manitius in opusculo ‚Zu Aldhelm und Baeda, Wien 1886', p. 36 sq. satis demonstrauit. Nonnulla tantum adferam cum ex editionibus, quales nunc sunt, parum fructus ad carmen Iuuenci emendandum illustrandumue redundet, cf. epist. ad Acircium de septenario et de re grammatica et metrica p. 545 (edit. A. Mai in classic. auct. tom. V): Iuuencus Hispanus primo prolog uersu huius rei notitiam pandit

Inmortale nihil mundi conpage tenetur (praef. 1).

p. 576 'pecuscula' ut Iuuencus
Foueam si forte pecuscula uestra inciderit (II 590).

Iuuencum citauit etiam Beda Venerabilis in libro illo saepe laudato de arte metrica ut p. 233 (cf. H. Keil, Grammatici lat. tom. VII):

Octauus modus est, cum correptam uocalem in eadem parte orationis sequitur z consonans graeca duplex: est enim longa in hoc Iuuenci

Difficile est terris adfixos diuite gaza (III 522)

et breuis in hoc eiusdem

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499);

nomine auctoris non addito:

p. 232, 27 *Exsultat*[2]) *Mariae cum prima affamina sensit* (I 91),
p. 245, 20 *Inmortale nihil mundi conpage tenetur* (praef. 1),
— 28 *Pacificos deus in numerum si*[3]) *prolis adoptat* (I 465),
p. 247, 24 *Nomine Ioannem hunc tu uocitare memento* (I 26),
p. 250, 15 *Illi continuo statuunt ter dena argenti* (IV 426);

---

[1]) ibi fincula *MV* [2]) exultant *L* [3]) sibi *F*

de locis, qui in ceteris Bedae libris inueniuntur, cf. Manitium l. c. p. 86 sq.

Eximius autem est locus in Bedae libro retractationis in actus apostolorum c. 9 (cf. Mign. t. 92 p. 1016): Ecce enim orat et uidet uirum Ananiam nomine introeuntem et imponentem sibi manus. In Graeco habetur ita: Et uidit in uisu uirum, hoc est ἐν ὀρόματι (*sic*) quod nomen et Iuuencus presbyter in euangelio carmine posuit dicens

Horomatis huiusce expertes reddite cunctos (III 340*).

Etiam Cruindmelus est nominandus, qui e Beda pendet:

p. 10, 20* (ed. Huemer) *inde domum repedat terrarum lumen Iesus* (II 75).

p. 16, 31 Octauus modus, cum correptam uocalem in eadem parte orationis sequitur z consonans graeca duplex; est enim longa in hoc Iuuenci

difficile est[1]) *terris adfixos*[2]) *diuite gaza* (III 523),

est enim breuis in hoc eiusdem:

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499),

p. 34, 26 *inmortale*[3]) *nihil mundi conpage tenetur* (praef. 1).

p. 35, 4 (nomine auctoris non addito):
nobis certa fides aeterna[4]) *in saecula laudis* (praef. 17).

— 6 *pacificos*[5]) *deus in numerum sibi prolis adoptat* (I 465).

p. 43, 32 *nomine Iohannem hunc tu uocitare memento* (I 26).

Inter exempla poetarum a diuersis collecta, quae in codice Vaticano Reg. 215 s. VIII ex. uel VIIII continentur, Iuuenci uersus hi leguntur (cf. Peiper, Alcimi Auiti opp. praef. p. LXVIII):

IUVENCI PR̃BI

Iam licet implentem gracili presepia uoce   Grăcĭlī (I 169).
Atq. animam matris ferro fulgente machere   Măchērē (I 212).

---

1) difficil& terris *F* 2) et fixus *EFP* 3) inmortalo *F* 4) aetérna *EF* 5) pacificus *F*

Inpubis pueri cruciatur spiritus æger	Īnpūbĭs (I 743).
Clara philippeo pollent de nomine rura	Phĭlĭppēō (III 258).
Horomatis huius expertos facite cunctos	Hōrŏmătĭs (III 340*).
Moysea q. legum posuit præcepta nubere	Nūbērĕ (IV 15).
Aeternis uitæ sertis redimitus abibit	Rĕdĭmītŭs (IV 116).

In quaestionibus grammaticis, quas H. Hagenus edidit e codice Bernensi 83 s. X, Iuuencus duobus locis citatur (cf. Anecdota Heluetica p. 179, 8): Nam nec in his ipsis uidelicet ‚sis' et ‚uelis' neque in aliis uerbis coniunctiuis praeteriti uel futuri debet ullatenus in paenultimo pluralis numeri primarum seu secundarum personarum corripi teste Seruio super Vergilium in libro VI Aeneidorum de praeterito

Egerimus nosti et nimium meminisse necesse est.

Ait enim: ‚ri' necessitate metri corripuit. Et Iuuencus de futuro testatur

Nec canibus sanctum dederitis neue uelitis (I 664)

p. 186, 28 Seuerus amphibrachys. Iuuencus:

Quod scirem Domino memet seruire seuero (IV 241).

Huc referendum est quod legitur in epistula Lupi Ferrariensis: Seruius auctor est, qui eo uersu ubi Virgilius systolen fecit his uerbis: Egerimus, nosti, et nimium meminisse necesse est. Ri, inquit, metri necessitate corripuit. Item Iuuencus: *Ne sanctum* etc. licet quidam praeteritum perfec'um subiunctiui et futurum differre scribant (cf. etiam infra p. XIX s.).

Adde praeterea, quod Thurotius (notices et extraits des manuscrits t. XXII p. 424) adnotat.

Aeuo quod dicunt uulgo Carolinum Iuuencum cum reliquis poetis christianis multum lectitatum esse quis ignorabit uel mirum habebit? Iam inter Pauli et Petri carmina dubia leguntur haec (cf. Duemmler, Poetae aeui Carol. I p. 76 uersus Fiduciae ad Angelramnum presulem) u. 14:

Portio sit tibi cum iusto Simeone beato!
Teudulfus rutilat mire de arte Iuuenci

Atque Angelpertus, diuini ambo poetae,
Quos Flaccus Varro Lucanus Nasoque honorant.

Alcuinus De diu. officiis c. 5 (Mign. t. 101, 1179): Per aurum rex ostenditur. In thure Deus dignoscitur. Per myrram, homo passus atque sepultus. Haec dona Iuuencus presbyter mire [metro] conclusit

Aurum, thus, myrrham regique Deoque hominique
Dona ferunt (I 250 sq.).

Pluribus locis eius mentionem facit ut in uersibus de Sanctis Euboricensis ecclesiae u. 1550 (cf. l. c. I p. 204):

Quid quoque Sedulius uel quid canit ipse Iuuencus
Alcimus et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus uel quid Lactantius edunt —

in epistola 126 (cf. Jaffé, Monumenta Alcuiana p. 510): Ait enim quidam poeta de opere carminis euangelici

Hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igne[1])
Tunc cum flammiuoma iudex descendet ab arce[2])

dicam et ego

Hoc opus hoc etenim non solum subtrahet igne
Te iam, sed faciet caeli conscendere in arcem —

in epistula 143 (ad Carolum regem data) l. c. p. 547:

In hoc namque opusculo catholicae fidei ueritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronymi atque sancti Augustini, Gregorii papae Romani, Hilarii Pictauiensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Rauensis episcopi et beati Bedae presbyteri. Gregoriique Nazanzeni nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuuenci eiusdem prouinciae scolastici —

in epistula 166 (ad Theudulfum) l. c. p. 607:

---

[1]) sic. [2]) cf. infra praef. uers. 22 et 23.

Tua uero, uir uenerande, sanctitas honoret ministerium tuum: praedica oportune inoportune et ut trapezeta sapiens multiplica pecuniam domini, ut denaria mercede dignus efficiaris

Hoc opus hoc etenim forsan te subtrahit igni,
Hoc opus hoc etenim caelesti te inserit aulae[1])

hoc poeta.

Idem in libro secundo aduersus Felicem c. 6 (cf. Mign. t. 101, 152): At si mundi doctoribus ceteris uobis non licet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuencus presbyter et doctissimus Hispanus scholasticus in carmine euangelico hoc modo

Non tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare deus per singula cuncta[1])

Rursus in libro II c. 8 ad Elipandum (cf. Mign. t. 101, 266): Illi (sc. patres Hispani) sua habuerunt tempora nobisque praeclara sui sudoris in sancta conuersatione reliquerunt uestigia quos laudamus, amamus . . . Beati itaque Isidori . . . sed et Iuuenci presbyteri atque optimi scholastici, quem beatus Hieronymus laudat, carmina euangelicae historiae prospeximus (forte perspeximus), qui in quodam uersu Christum proprium filium Dei catholico ore non formidauit appellare, ait enim

*Nam (*Querc. *non) tua concipient caelesti uiscera iussu*
Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
Et propriam credi subolem gaudetque iubetque,
*Hunc ubi sub legem (*Iuu. *sub lucem) dederis sit nomine Iesus.*[3])

Theodulfus episcopus ille Aurelianensis (cf. Duemmler l. c. p. 543):

De libris quos legere solebam et qualiter fabulae poetarum a philosophis mystice pertractentur (u. 11):

Cura decens patrum nec erat postrema piorum,
Quorum sunt subter nomina scripta uide:
Sedulius rutilus, Paulinus, Arator, Auitus
Et Fortunatus, tuque Iuuence tonans.

---

[1]) cf. supra p. XV.
[2]) cf. I 60 s.
[3]) cf. I 60—63.

Ermoldus Nigellus in carmine elegiaco in honorem Hludowici u. 17 (cf. Duemmler l. c. II p. 5):

Si Maro, Naso, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
  Tullius et Macer, Cicero siue Plato,
Sedulius necnon Prudentius atque Iuuencus
  Seu Fortunatus, Prosper et ipse foret,
Omnia famosis uix possent condere cartis
  Atque suum celebre hinc duplicare melos.

Hrabanus de institutione clericorum l. III c. 18 (cf. Mign. t. 107, p. 396):

Quam ob rem non est spernenda haec quamuis gentilibus communis (metrica) ratio, sed quantum satis est perdiscenda, quia utique multi euangelici uiri insignes libros hac arte condiderunt et deo placere per id satagerunt, ut fuit Iuuencus, Sedulius, Arator, Alcimus, Clemens, Paulinus et Fortunatus et caeteri multi.[1])

Commendat Iuuencum Wandelbertus Prumiensis (cf. Duemmler l. c. II p. 575) u. 22:

Pollet Gregorius nitetque, laude
Dictorum uolitat Iuuencus, illi
Coniunctis spatiis Arator haeret
Prudentique, deum canendo uiuis.

Praeter hos etiam alios horum temporum scriptores ut Candidum Fuldensem, Walahfridum Strabonem, Florum Lugdunensem, auctorem uitae Leudegarii, Engelmodum, Audradum Iuuenci uestigia pressisse testes sunt Duemmler et Traube, editores poetarum aeui Carolini; cf. praecipue t. II p. 2, 157, 262, 508 addenda et commentarios carminibus additos.

Smaragdus in epist. et euangelia (cf. Mign. t. 102, 72): Alii dicunt nepotes Balaam esse filii Beor, quia sectam eius secuti sunt. alii dicunt Persas fuisse, ut metro Canorius dicit:

Tum iubet et Perses celerem pertendere gressum (cf. I 241).

---

[1]) cf. etiam Ruodolfi annal. Fuld. ann. 844.

Eulogius Toletanus initio Memorialis SS. I (cf. Migne. 115, 741): Et sicut me indignum tanto opere fateor, ita quoque sui perfectione non solum erui culpis confido, uerumetiam poenis abstractus, praestantiorem gratiam interuentu eius apud Dominum inuenire spero: ut est illud philosophicum

Hoc opus hoc olim forsan me subtrahet igni (praef. 22).

Paschasius Radbertus abb. Corb. expositionis in Matthaeum lib. II, 2 (cf. Migne. 120, 127): Itaque quia Bethlehem, ubi Christus natus est, ad meridianam plagam ab Hierusalem sexto ferme milliario sita est, idcirco ab eadem parte regionis recte uenisse dicitur. Fuerunt namque isti ut ferunt, de terra Persarum, uelut Iuuencus noster canit

Tumque iubet Persas extendere gressus (cf. I 241),

specialiter tamen Euilat, ubi abundat aurum optimum, habitasse creduntur.

Ib. lib. XI, 24 (p. 814): Et licet fulgur uniuersa, quae sub caelo sunt, penetret ac perterreat, penetrabilior tamen dies illa erit ac terribilior, quae omnia caelorum mouebit arcana, et inferorum uniuersa penetrabit iura, nec non et mundi cuncta turbabit elementa. De quo Iuuencus presbyter mirum libri sui principium dedit: Quod

Inmortale nihil mundi — caeli (praef. 1—3).

Samson abbas Cordubensis apolog. I c. 8 (cf. Florez, Espan. sagr. XI 369): Quibus etiam uir eloquio nitidus et in poematibus clarus Iuuencus metrice euangelica uerba comprehendens ait

Et magnum clamans felix o femina salue
Felicem gestans uteri sinuamine foetum (cf. I 86. 87).

Et iterum

Interea Mariae sponso miracula mentem
Sollicitant manifesta uteri quia pondera uidit (I 133. 134).

Anastasius abbas in historia de uitis Rom. Pont. (cf. Migne. t. 128, 354): Eadem distincta phrasi castigate etiam in carmi-

nibus canunt patres et poetae christiani nascentis quidem et adorati a pastoribus solum praesepe memorantes; adorati uero a magis praesepe et cunes ... Iuuencus presbyter, lib. II u. 168

Hoc signum dicam, puerum quem cernere uultis
Iam licet implentem gracili praesepia uoce

et u. 176

Pastores propere ueniunt querumque iacentem
Praesepis gremio cernunt.

Ermenricus Elwangensis in epistola ad Grimaldum (cf. Duemmler, E. epist. ad Grimald. Hal. 1873 p. 10): Similiter producuntur in prosa ‚Hieremias, Ezechias, Sedechias, Sophonias ...‘ et sic omnia ex ‚ia‘ hebreo composita producuntur in penultimis sine metro, licet producta seu correpta inueniantur apud poetas. Correpta ut est illud apud Iuuencum

Zacharias uicibus cui templum cura tueri (I 3);

p. 20: Interim uero, ductor amando, quia tempora Augustorum nosti, sub quibus sapientia floruit, et ut leuius iter habeamus, dicito mihi, si inter illos audieras, unde quidam corripiant, quidam uero producant in penultimis uerba subiunctiua in prima et secunda persona pluralis numeri tempore preterito perfecto et futuro eiusdem modi per omnes coniugationes. Ut cum ‚amauerim amauerimus amaueritis . . . Nam apud Iuuencum et ceteros omnes pene poetas producta inueniuntur ut est illud

Ne canibus sanctum dederitis neue uelitis (I 664)

p. 20—21: Est enim poetica licentia talis ut cum necesse fuerit de productis faciant correptas. Veluti Iuuencus Ebraica nomina in ‚ias‘ desinentia, quae in prosa producimus, ipse interdum corripit, interdum etiam et producit. Corripit enim uero ita

Quam bonus Hieremias diuino numine iussus (I 264).

Bonito diaconus in uita S. Theodori I 4 (cf. Acta SS. Febr. II 31)

Haec ubi dicta dedit teneris se miscuit auris (cf. I 42).

Iohannes Scotus De diuis. naturae II 17 (cf. Mign. 122, 550): Quid ergo mirum, si primordiales uisibilium rerum causae terrae inanis et uacuae uocabulo figurate insinuentur, prae nimia sui subtilitate ineffabilique intellectualis suae naturae simplicitate, priusquam in genera et formas sensibilesque numeros, in quibus ueluti quibusdam nebulis corporeis sensibus apparent, per generationem profluerent, quando praedicta uisibilis mundi spatia inania seu uacua non incongrue appellantur sicut ait quidam poetarum

Aera per uacuum saltu iaculabere corpus (I 388).

Ad Iuuenci exemplar Otfridus monachus et presbyter Weissenburgensis carmen suum, cui inscribunt ‚Krist', panxit, cf. eius epistolam ad Liutbertum episcopum Moguntinum anno 865 datam (cf. Jaffé, Monumenta Moguntina p. 328):

Petitioni quoque iungentes queremoniam, quod gentilium uates ut Vergilius Lucanus Ouidius caeterique quam plurimi, suorum facta decorarent lingua natiua, quorum iam uoluminum dictis fluctuare cognoscimus mundum, nostrae etiam sectae probatissimorum uirorum facta laudabant Iuuenci, Aratoris, Prudentii caeterorumque multorum, qui sua lingua dicta et miracula Christi decenter ornabant; nos uero, quamuis eadem fide eademque gratia instructi diuinorum uerborum splendorem clarissimum proferre propria lingua dicebant pigrescere.[1])

Saeculo decimo ineunte Iuuenci mentionem facit Remigius Autiss. de musica (ed. Mign. t. 132 p. 951): strongylus στρογγύλός uersus dicitur, in quo nulla pars orationis integra locum pedis obtinet, ut

Inmortale nihil mundi compage tenetur (praef. 1),

in hoc enim uersu nullus pes terminat partem orationis.

Hom. VII (ib. p. 900): Nam alii dicunt illos fuisse Chaldaeos, Chaldaei enim stellam pro Deo colebant et idcirco dixerunt, quod nuncupatiuus deus eorum ostenderit uerum Deum natum. Alii dicunt Persas fuisse propter illum Metrocarii[2]) uersum

Tunc iubet et Persas celerem protendere gressum (I 241).

[1]) cf. Marold, Germania, Jahrg. 1886, p. 119.

[2]) *alias* metro Canorii, *cf. supra* p. XVII.

Notkerus ille Balbulus in epistula, in qua de interpretibus diuinarum scripturarum agit c. 7 (cf. B. Pezius, Thesaurus Anecdotorum t. I, fol. 9; Fabricius, bibl. med. et inf. latinitatis t. V p. 313): Si uero etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariae gentilium fabulae, sed habes in christianitate prudentissimum Prudentium . . . Alcuinus (Alcimus Fabricius) uero nomine Auitus licet historiam Geneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra dulcissimo carmine decantauit et pulcherrimum librum de uirginitate ad sororem suam descripsit, et alium de institutione mortalium (al. moralium), pro quo tu legisti Catonianum, sed quantocius facito tuum esse. Iuuencum et Sedulium Aratorem hymnosque Ambrosianos scio quia iam memoriae commendasti.

Minutam inde Iuuenci auctoritatem esse ex eo colligas, quod iam auctores pauci eum citant uel imitantur. In carminibus saeculi decimi locos nonnullos ex Iuuenco petitos notauit Duemmler, (cf. Lateinische Gedichte des IX. bis XI. Jahrh., Neues Archiv X p. 345) et E. Voigt ad ‚Ecbasin captiui'. Hugo de S. Victore, qui anno 1141 obiit, in erud. didasc. V 3 post Sedulium et Prudentium Iuuencum laudat (cf. Mign. t. 176 p. 786). Praeterea:

Christianus qui Druthmarus Corbei. monachus uulgo dicitur in expositione in Matth. (cf. Mign. 106, 1281): Fuerunt autem de genere Balaam isti tres reges: De tribus regnis fuerunt de terra Heuilath, ubi effoditur aurum optimum sicut dixit Moyses; et uicini Persis, unde dicit Iuuencus

Iuuat Persis pertendere gressum (cf. I 241).

Zacharias Chrysopolitanus episc. in unum ex quattuor praef. (cf. Mign. 186, 14): De figuris euangelistarum non aduersas, sed diuersas Patrum sententias ponemus ut lector eligat quod sibi potissimum uidebitur — Sedulius: Hoc Matthaeus agens — astro Iohannes. Aliter Iuuencus

Matthaeus instituit uirtutum tramite mores,
Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
Marcus amat terras inter caelumque uolare,
Et uehemens aquila stricto secat omnia lapsu.

Lucas uberius describit proelia Christi
Iure sacer uitulus, qui moenia fatur auita.
Ioannes fremit ore leo similis rugienti,
Intonat aeternae pandens mysteria uitae. (cf. infra praef. I.)

Reprehendit eum cum aliis poetis christianis Sextus Amarcius sermonum libro III. u. 270 (cf. editionem Manitii p. XV):

Verum | Alchimus, Arator, Sedulius atque Iuuencus | Non bene tornatis opponunt regia uasis | Fercula.
Idem pluribus locis eum imitatus est.

In florilegio, quod in codice 227 s. XII monasterii sanctae Crucis, in codice 1095 s. XIII monasterii Neoclaustroburgensis (cf. Wiener Studien IX p. 52), fortasse etiam in cod. Monacensi 6911 s. XIV legitur, uersus praefationis soli eique uariantes continentur (cf. Zeitschrift f. österr. Gymnas. 1881, S. 415). At florilegium cod. Sangall. 878 (cf. Rhein. Mus. 1885 p. 263) uersus I 502, 664 IV 682[1]) exhibet.

Vincentius Bellouacensis spec. doctr. V 65 (ed. Duac. II 441): Iuuencus libr. III

Felices puro qui caelum corde tuentur:
Visibilis Deus his per secula cuncta manebit (I 463 sq.).

V 79 (p. 448) Iuuencus libr. I

Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,
Illos nam caeli regnum sublime receptat (I 454 sq.).

Roger Baco, compend. stud. p. 456 (ed. Brewer): Similiter apud poetas Christianos siue, ut melius dicam, auctores doctissimos, cuiusmodi sunt Sedulius et Prosper et Arator et Iuuencus et alii omnes quos approbat ecclesia et summi pontifices sicut patet in prologis horum librorum et Hieronymus et Beda et omnes antiqui sapientes. Iuuencus igitur, qui primus fuit et metrificauit Matthaeum euangelium, sic dicit

Officio amissamque leuant promissa loquelam (I 48).

Hic aufertur ultima syllaba scilicet ut *officiomissam* et caetera: nec potest plus auferri sine falsitate uersus.

---

1) *cum lectione uaria:* uerbis *pro* signis.

ib. p. 460: Et nomisma breuiatur in prima syllaba et nummus longatur iu prima syllaba ut differentia maior appareat inter illa ut habentur a Iuuenco in tertio libro super Matthaeum, ubi dicit sic

Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera (IV 10).

ib. p. 477: Barabbas siquidem nomen Latinis in euangelio habet mediam productam, de cuius accentu credendum est Iuuenco et Sedulio auctoribus certis et dignis. Iuuencus dicit

Pilatus donat plebi, legique Barabban (IV 624).

Litteris renatis qualis quantusque Iuuencus ab auctoribus habitus sit, ex testimoniis quamquam paucis conicias quae Erhardus Reusch in praefatione editionis suae, Areualus in prolegomenis capite IV., Gebser, De Caii Vettii Aquilini Iuuenci presbyteri Hispani uita et scriptis p. 13 s. congesserunt. In bibliothecis monasteriorum et antiquissorum et per aeuum medium celeberrimorum Iuuenci opus adseruatum et lectitatum esse, bibliothecarum catalogis, quas Gustauus Bekker (Bonnae 1885) collegit multas, satis probatur. Opus Iuuenci coniunctum fuit plerumque cum aliis poetis christianis praecipue Sedulii carmine Paschali: cf. e. g. catalogum Bobbiense s. x, in qua libri a Dungalo ‚praecipuo Scotorum‘ beatissimo Columbano oblati continentur (cf. Murator. Antiqq. Ital. med. aeui tom. III p. 818 s., Bekker l. c. p. 70): ‚498 Librum Fortunati unum, in quo est Paulinus, Arator, Iuuencus et Cato.‘ Ibidem ‚breue de libris Theodori presbyteri: 586 Sedulii Iuuencii et Prosperi ac Prudentii et aliorum uersificatorum liber unus‘. Atque uetus Cluniacensis bibliothecae catalogus (cf. Delisle, Le cabinet des manuscrits p. II 459 s.) habet haec: ‚524 Volumen in quo continetur Arator, idem Fortunatus ut supra, Porphyrius, Iuuencus, Sedulius, Auiti episcopus . . . 526 Volumen in quo continentur Iuuencus, Sedulius, Arator, Prosper, quoddam metrum Tertulliani, Cato, Auianus, quedam diuerse collectiones uersuum diuersorum actorum, libri Archini episcopi, ars Isidori de grammatica et de disciplinis aliarum artium.‘ Ex libris manuscriptis multi nostrum saeculum tulerunt. Horum anti-

quissimi et optimi ad textum Iuuenci integrum restituendum sunt selecti. Enumerantur etiam alii quamquam auctoritate minore.

C Antiquissimus atque praestantissimus est Codex Collegii corporis Christi Cantabrigiensis 304 s. VII, quem in usum meum A. Swoboda accurate contulit. Descripsit codicem rei palaeographicae uir peritissimus H. Bradshaw in libello a Zangemeistero a. 1877 confecto: Bericht über die im Auftrage der Kirchenvätercommission unternommene Durchforschung der Bibliotheken Englands p. 71 (uel p. 552 s. Sitzungsber. der kais. Akademie der Wissensch. in Wien, Bd. 84) his quidem uerbis: Ms 304 in uncial lettres probably of the VIIth century consisting of three separate preliminary leaves, followed by 14 4-sheet quires, numbered in the centre of the lower margin of the last page of each quire. There was probably a 15th quire of 2 sheets, now lost ath the end of the volume. The pages contain 21 lines in the 1st, 13th and 14th quires, and 20 lines through the rest of the volume. The measurement is 10 inches by 6 $^3/_4$ or 7 inches in breadth. The text is written continiously (not in verses), with punctuation at the end of each verse, and a larger and blacker letter at the beginning of each verse.

The three preliminary leaves are ornamentally written in large capitals (11 lines to a page), within borders, the first and last pages being enclosed in an arch, the rest within rectangular borders. They contain the verses known in connexion with St. Isidore and his Library ,Sunt hic plura sacra' etc., but differing from those in the editions both in order and matter and containing only the Bible, Origines, Hilarius, Augustinus, Theodosius, ending up with ,ecce Iuuencus adest tibi' (cf. supra p. IX) and on the opposite page the text of Iuuencus begins without any rubric, the first preface being written in the same fancy capitals as the verses of St. Isidore thus (4^a): *Mattheus*[1]) *instituit* . . . the first preface ends (4^b) *Iohannis*

[1]) Hos uersus Iuuenci non esse pluribus causis potest demonstrari. Atque primum quidem premendum est uersus in codicibus solis CC_2MpPT V_1BH inueniri, in reliquis desiderari. Antecedit in codd. Mp et T carmen

fremit — misteria uitae caluetii :¦¦ *aquilini* :¦: *siue iuuenci* so far in large fancy capitals, then immediately in ordinary uncials: *Immortale nihil—roma,* then of leaf 5[b] *canentis, Dulcis iordanes ut xp̃o digna loquamur:* ~ *Rex fuit* — leaf 36[a] *tetigit seruator ih̃s. sana ministerium praebebat femina mensis:* ~ ~ then at once in larger capitals: *sapientissimi uiri Iuuenci : xp̃iani : euangeliorum liber primus : explicit caluetii* ~ *aquilini* ~ *Inde philippus ait* ››› these last words are in red but in ordinary uncials, over leaf (36[b]) it proceeds: *cernes dubitare quiesce et proprios huc saepe greges ad pocula duxit. Progrediens uide nă oculis tueri licebit ad hoc seruator talia dicta detulit. Iamque dies* — the 2nd book ends, and the 3nd begins thus (67[a]): *turbasque reliquit.* Expl͡t · Incp̃t liber tertius *(in red) Fuderat* — the 3rd book ends, and the 4th book begins (93[b]): *hominum selętio fiet:* Euangeliorum liber tertius expl͡ct *(in red)* Icp̃t eiusdem liber . . *(in black)* quartus ɾ feliciter ɾ *(in red). Talia* — The ms. breaks off book IV, verse 733, thus (115[b]) *nunc meminisse decet q̃m planus ille solebat.* The remaining lines, here wanting, would occupy nearly 3 leaves of the next quire, which probably consisted of four leaves only. There is no trace in the volume of the Library to which it belonged before the Reformation; the only entry which seems to have given this information on the first page, has been carefully erased.

---

de canonibus Eusebianis quod Laurentius Scottus s. VII composuisse dicitur (cf. Duemmler l. c. I p. 164). Idem uersus post finem carminis Iuuenciani leguntur in cod. Mus. Brit. 19723 s. X et in cod. Sangall. 197 s. X. In codice C uersus ante inscriptionem Iuuenci leguntur, cum sub Damasi papae nomine tradantur in codice Cantabrigiensi (C_2) hac inscriptione: Incipit prolologus *(sic)* damassi Mattheus *etc.* Atque Damaso adscribi uersus illos historiae ecclesiasticae scientes minime mirentur. Accedit quod euangelistae non usitato ordine se excipiunt qui est: Mattheus Iohannes Lucas Marcus. Si nomina Marci et Iohannis transposueris, ordinem uerum restitueris. Denique recte iam Maroldus adnotauit, contra morem Iuuenci in hoc carmine nomen Mattheum bisyllabum et nomen Iohannis tribus syllabis et i consonanti pronuntiandum esse. Versus similes, quos hodie memoriales dicere solemus, aeuo Carolino usitatissimos fuisse, ex Duemmleri editione carminum aeui Carolini satis superque apparet.

Maroldo teste (prol. edit. p. VIII) in margine superiore folii 75[b] nomen Engelbergae litteris anglosaxonicis adpictum est. Sed quis fuerit illa Engelberga non constat.

Quod ad rem orthographicam codicis attinet, non rara est permutatio uocalium *e* et *ae*, *e (ae)* et *i*, *i* et *y*, *a* et *u* (cf. I 85 *flumine* pro *flamine* I 584 *custis* pro *castis*), rara consonantium *u* et *b* (cf. III 183 *uidentes* pro *bidentes*), *i* et *f* (cf. I 58 *futura* pro *iutura*), *d* et *t* (cf. passim *adque* pro *atque*), *g* et *qu* (cf. praef. 13 *aeguora* pro *aequora*, II 147 *ligorem* pro *liquorem)*, *h* et *n* (cf. II 56 *hos* pro *nos*), *l* et *r* (cf. II 2 *fuluam* pro *furuam*); *s* finalis saepe omittitur (cf. I 36 *suo⟨s⟩ uultu⟨s⟩*, I 268 *ferita*, 365 *patri*, II 296 *illi*, III 493 *laeti*), superflue additur (cf. IV 127 *uteri(s)*, simili modo *m*, *r*, *t* (cf. II 36 *fiducia(m)*, 261 *unda(m)*, III 265 *curru(m)* . . *uetere* pro *uertere* I 484, *resipisse* pro *resipisset* II 72), *h* initio uerborum omittitur (cf. I 615 *orrida*, at II 13 *habire)*, saepissime superflue additur in uerbo *aut*, sed recte seruatur in nomine *Istrahelita* (cf. indicem).

Praepositiones cum uerbo saepe non coalescunt, id quod etiam in textibus quos uulgo dicunt antehieronymianos deprehenditur (cf. Linke, Studien zur Itala, Breslau 1889, p. 26 s.): *ad* non mutatur ante *g*, *l*, *p*; ante *f*, *m*, *n*, *s* semper fere, raro ante *c*, semper mutatur ante *r* et *t*; *con* raro coalescit cum consequente *l*, saepius cum *p*, semper fere cum *m* et *r*; *in* semper seruatur ante *l* et *r*, raro ante *m* et *p*; *ob* ubique fere adsimilatur; *sub* manet integrum ante *r* et plerumque ante *m*, coalescit saepe cum sequente *c*, *g*, *p*.

Archetypi scripturas discrepantes uel totos uersus margini adscriptos, hos quidem interdum uirgulis inclusos, librarius diligenter seruauit ita ut haec omnia uno tenore coniungeret. Correcturas expertus est codex uarias a manu eiusdem fere aetatis; nonnulla iam librarius emendasse uidetur Maroldo teste, qui codicem inspexit, manus tertia litteris minusculis anglosaxonicis saeculi circiter noni singula quaedam mutauit.

Octaui saeculi est codex Musei Britannici 15 A XVI signatus
R et litteris minusculis nitidissime scriptus. Descriptus est ab eodem Zangemeistero l. c. p. 513 his quidem uerbis: membranaceus

84 foliorum formae octauae continet f. 1—59 Iuuenci euangelicae historiae poematum libros IV *Immortale nihil* — f. 60—73 aenigmata Althelmi grammatici (cf. Berichte der sächsischen Gesellschaft der Wissensch. 1877, p. 22) – f. 74^v^. post u. 809 legitur benedictio quaedam regalis a manu alia scripta: *Christus rex regum ex aeuo qui regnat in aeuum.* etc. — SCOLICA GLOSARVM. *Apocriphus · ḡ · latinae dicitur decretalis. Quo nomine censetur liber — Ypoteseon · i · informationum · l̄ · institutionum · Ypopostomos · i · ęq̇s* ‖ · fol. 74^v^—83^r^ s. IX. Librum quondam Cantuarensem fuisse, in folio 1^a^ manu circiter saec. XIV scriptum legitur. Versus quidem sunt disiuncti, sed uoces nonnumquam inter se cohaerent. Praepositiones cum litteris consequentibus rarius quam in C coalescunt. Codicem in meum usum A. Swoboda denuo contulit.

Eiusdem aetatis est codex lat. Monacensis 6402 (olim Frisin- M gensis 202) formae oblongae foliorum 63. Descripsit codicem Aretinus in libro illo ‚Beyträge' etc. VII 243 (cf. etiam catalogum codicum Latinorum bibl. regiae Monacensis I 3 p. 104 s.). In folio primo a recentiore manu scriptum legitur: *iste lib̄ ē scē marie 7 scī corbī frisiḡ.* Scriptus est codex litteris minusculis a librariis tribus ut uidetur, quorum primus nonnunquam uarias lectiones iuxta posuit (cf. I 254 *laetantes al̄ latentes*). Duorum correctorum manus discernuntur, qui uel menda sanabant uel lectiones discrepantes adponebant; praeterea glossae et latinae et germanicae [1]) leguntur. Usitatissima est geminatio litterae *s* et permutatio litterarum *m* et *n*. Folia quaternionis VIII. (53—63) erosa et lacerata sunt, desinit codex in uersum IV 790.

Eiusdem saeculi est etiam codex Augiensis (nunc Karoli- A ruhensis) 112 f. 115 formae quadratae, qui nunc primum ad crisin Iuuencianam accitur. Continet f. 1 DE GRAMMATICA. *Grāmatica est scientia recte loquendi et origo et fundamentum liberalium litterarum. haec disciplinis* (sic) *post litteras communes inuenta est* . . . (cf. Hagen, Anecdota Heluetica p. XXX Isidori grammatica). Sequitur capitulum DE LITTER$\overset{I}{A}$S LA-

[1]) De quibus cf. Sievers et Steinmeyer ‚Die althochdeutschen Glossen I'.

TINIS. *Latinas litteras carmentis nimpha prima italis tradidit. carmentis autem dicta* etc. (cf. Isidori Etym. I cap. 4) *Litterae latine cum XXIII sint, Varro X&IIII** dicit esse ceteras superfluas putat. haec est diffinitio litterarum. Littera est pars minima uocis articulatae, a qua incipit et in qua resoluitur. uox dicitur quidquid sonare potest* etc. — desinit in: *zaboli neque hircus in me conualiscere urs intercessiones pbentescolamine* (sic) *largiente deo* (fol. 13ª). fol. 13ᵇ Iuuencus incipit sine inscriptione: *Fuderat in terras* (= III 1) — f. 31ª EXPLICIT EUANGELIORV̄ LIBROS (sic) III · INCIPIT EIVSDĒ LIBER IIII. AM̃ — desinit in uerbum *fatemur* (IV 389). f. 31ᵇ initium cuiusdam legis *,si quis incurte ducis pugnam commiserit et ibi clamor orta fuerit et concursio populi facta fuerit per eius commissum quidquid ibi factum fuerit per concursum eius qualiscumque homo neglexerit et aliquid contra legem fecerit tripl' conp̃ illi aũ per cuius uocem l opere haec contentio orta fuit LX sol in publico conp̃;* — f. 32ª de Lazaro narratur: AÑ *homo quidam erat diues* — f. 33ª INCIPIT P̄FATIO *Domine scae sorori florentine Isidorus quaedam quae diuersis temporibus in ueteris testamenti libris* — f. 46 *cleros et clericus hinc* (= Etym. VII c. 12). f. 51 IN NOMINE DEI SVMMI INCIPIVNT OCTO PARTES ORATIONIS DONATI GRAMMATICI VRBIS ROME — f. 109ᵇ *ut euandre pro euander et timbre pro timber* — sequitur DE MAGIS ET NIGROMANTIIS *magi sunt qui uulgo malifici* etc. (cf. Etym. VIII 9, 9) — f. 110ᵇ DE PONDERIBVS METALLORVM ET NOMINIBVS EORVM (cf. Etym. XVI 25, 1) *Ponderum et mensurarum iubat cognoscere modum* — f. 111ᵇ *peta kanza · duo sorores · dancolf · pater · peroni · pero · pater · crimolti · marcolf · pater escribi ruadhielm filius escribi vvelafrid filius ruadhielmmi adalgund mater* — f. 115ᵇ *coram frequentia sororum dei* et in tegula legitur *hugeprhet bonus homo qm̃quis in nubibus equabitur* INCIPIT LEX ALA *mannorum q: tẽ.* Codex foliis 115 constat, ex quibus 35 sunt rescripta. Atque ex iis, quae Iuuencum continet, sunt rescripta f. 14—21, 22ª, 25—31, in quibus missa Gregoriana prius legebatur (cf. Mone, Lateinische und griechische Messen, p. 145).

Rasuras multas codex est expertus et a librariis Gregoriani textus et a librario carminis Iuuenci, ut nonnumquam aegre discernatur utra utrius sit. Correxit Iuuenci textum fortasse is qui codicem scripsit, sed ita ut colore uario scilicet uiridi uteretur. Correcturas nota *m. 2* distinxi.

Iam ad codices saeculi noni describendos accedamus, sunt uero hi:

Codex Karoliruhensis 217, olim Augiensis, formae quadratae K_1
s. IX ineunte scriptus continet f. 1—39 Iuuenci carmen his quidem inscriptionibus: HAEC HIC SVNT EVANGELIA QA* (T *eras.*)TVOR VERSIBVS G. VETTI IVVENCI V͠C PRESBITERI — G. VETTI IVVENCI PRESBITERI LIBER PRIMVS EXPL̃ · INCIPIT SECVND̃ — G. VETTI SIVE IVVENCI VC PRES͠B LIBER · II · EXPL͠I · INCIPIT · III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRES͠B LIBER · IIII · INCIPIT — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PR͠BI EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT. Sequitur Sedulii carmen (cf. editionis meae praef. p. XI), f. 44 post praefationem illam ad Sedulii uitam pertinentem sequuntur ea quae in Hieronymo de Iuuenco leguntur (cf. supra p. VI). f. 68 Iuuenci carmen K_2
iterum legitur atque ita, ut Iuuencum excipiant modo uersus Sedulii modo uersus Probae. Inscriptiones eaedem fere sunt quae in parte priore HIC HIC SVNT EVANGELIA · IIII · VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI V͞C PR͠I — IVVENC^V^S NOBILISSIMI etc. — PRINCIPE VT HIERONIM' PR͠BT DE EO SCRIPSIT — G. VETTI IVVENCI PR͠BI EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL̃ · INCIPIT LIBER · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRESBITERI EVANGELIROV̄ LIBER · II · EXPL̃ · INCIP̄ III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI....... EVANGELIORV̄ LIB̄ · III · EXPL̃ · INCIPIT LIBER QVARTVS -- G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PR͠BI EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT FELICITER AMEN. Manus secunda praeter primam multa correxit, item tertia, quae glossas et latinas et germanicas adiecit.

Codex Laudunensis 101. B. 2. 17 membr. 4° m. foliorum 60. L
Continet Iuuenciani carminis I u. 180—IV 51, IV 180—801, sequitur subscriptio: FINIVNT QVATTVOR LIBRI IVVENCI

INCIPIT VERSVS EIVSDEM, deinde post u. 803—813 legitur (f. 48): FINIVNT VERSVS IVVENCI DE IIII^or EPIGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS SCI AVGVSTINI DEFLORATA INCIPIVN^T (T *a m.* 2) I. DE SIMILITVDINE VERSVVM FLORIBVS. In margine folii 5^a manus 2 adnotauit: *Rodulf me fecit.* Praeterea capitulorum inscriptiones et in margine et inter uersus leguntur. Correctus est liber a librario et a nescio quo lectore. Margines foliorum complurium umore ualde sunt deprauati (cf. catalogue des bibl. des départ. I p. 91).

Mp Codex Montepessulanus 362 (ex libris oratorii collegii Trecensis) membranaceus formae quadratae fol. 267. Descripsi codicem in prolegomenis ad Sedulium p. XIV. Continet a f. 39^a—93^b Iuuenci carmen cum uersibus illis *Matheus instituit uirtutum tramite mores,* qui post uersus in honorem Sedulii factos (cf. meam editionem p. 307) sine inscriptione litteris euanidis scripti leguntur. Sequitur f. 39^b INCIPIT PROLOGVS IVVENCI PRESBI, quem excipiunt f. 40^a Hieronymi uerba litteris maiusculis scripta: EXPLICIT PROLOGVS IVVENCVS NOBILISSI — PRINCIPE VT HIERONIMVS PRBT DE EODEM SCRIBIT. — f. 40^b REX FVIT HERODES etc. (I u. 1) — f. 93^b EXPLICIT LIBER IIII · EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQV^ILINI IVVENCI PRBI. Inscriptiones capitulorum sunt rarae. Correcturas manus secundae, quae etiam lectiones uarias adiecit, nota *m.* 2 significaui; glossas ubique fere neglexi.

P Codex Parisinus latinus 9347 olim Remensis formae maximae foliis 135 Sedulium Iuuencum Prosperum Sammonicum Venantium Fortunatum carmina quaedam adespota continet (cf. proleg. ad Sedulium, F. Leonem in editione Fortunati p. VII, Schenkel. in edit. Ausonii). f. 18^a sine inscriptione carmen Iuuenci uersibus illis incipit: *Matheus instituit uirtutum tramite mores* etc. sequitur INCIPIT PROLOGUS *immortale nihil* etc. — f. 39 EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI PRSBI DEO

GRATIAS. Correcturae manus secundae uario atramento sunt scriptae. Codicem in meum usum contulit C. Wotke.

Codex Turicensis C 68 f. 127 Iuuencum et Sedulium T
praecipue continet (cf. Proleg. ad Sedulium p. XII et Studia Vindob. 1880, p. 81 s.). Atque f. 2^b post canonem euangeliorum rhythmice compositum leguntur uersus illi: *Matheus institut* etc. Sequitur inscriptio uncialibus rubris scripta (3^a): *haec hic* SVNT *euangelia* IIII VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC · PRESBITERI INMORTALE NIHIL etc. — EXPLICIT PREFAT — G. VETTI IVVENCI PRB̄I EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL̃ · INCIPIT LIB̃ · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRESBITERI EVANGELIORṼ LIB̃ II · EXPL̃ · INCIPIT LIBER TERTIVS — G. VETTI AQVILINI · VC · SIVE IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORṼ LIBER III · EXPLICIT · INCIPIT LIB̃ · IIII · — finit in uerba EXPLIC̃ · EVANGELIORVM LIB · IIII · G. VETTI AQVLINI SIVE IVVENCI · VC · *prb̄i.* Correcturas codex satis multas expertus est, quas quantum potui in notis distinxi. In Germania codicem esse scriptum glossae etiam theutonicae, quae hic illic legun-
ruozant
tur, satis demonstrant, cf. f. 21^b u. II 60 *subigant.*

Eiusdem saeculi est etiam codex Cantabrigiensis (= C_2 uel Cant.) bibliothecae uniuersitatis Ff IV 42 n. 1285, qui Maroldo teste (cf. prol. p. XIV) ex apographo codicis M descriptus est (cf. Zangemeister. l. c. p. 548 s.). f. 2^a haec inscriptio legitur: *Incipit prolologus damassi Mattheus instituit uirtutum transite mores* etc. — *f.* 55^a *Expliciunt quattuor euangelia a iuuenco presbytero pene aduerbum translata. Deo gratias ago.*

Eodem saeculo sunt scripti codex Audomaropolitanus 266 membr. 40 olim sc̄i Bertini (cf. catalogue des départ. III p. 134) et codex Albiensis 99 membr. 4° (cf. catalogue des départ. I p. 498), ex quibus Maroldus in editione lectiones quasdam diuulgauit.

Saeculo nono uel decimo scripti sunt: codex Bernensis 534 B
membr. 4° foliorum 87, qui quondam inter libros Bongarsii fuit. f. 1^b INCIPIT LIBER IVVENCI PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRVM

SCRIPSIT *Matheus instituit* etc. — INCIP̄ P̄FATIO IVVENCI. *Inmortale nihil* — EXPLICIT PROLOGVS · INC̄P IVVENCI LIB̄ PRIMVS DE NATIVITATE SC̄I IOHANNIS — EXPLIC̄ LIBER PRIMVS VECT̄ AQVILINI SIVE IVVENCI VERSVS EVANGELIORVM · INCIP̄ LIBER SECVNDVS EIVSDEM — EXPLICIT LIBER II · INCIPIT LIBER TERTIVS IVVENCI — EXPLICIT LIBER TERTIVS · INCIPIT LIBER QVARTVS — f. 87ᵇ EXPLICIT LIBER IVVENCI. Alia manu scriptae leguntur hae fere glossae: *Solibus prenomis ignicomus phebus iubar* (cf. III 1) *micans paulatim ab humanis subduceret obtutibus* — *in cenobio* ARKOC *habetur hugo inclitus dux francorum in regno* . . . quibus paginae 35ᵇ pars reliqua expletur. In marginibus et inter uersus uariae adiectae sunt glossae a manibus duabus, quarum altera pinguiore atramento est usa. In adnotatione critica significationem *m.* 2 adhibebam.

Bb Codex Ambrosianus C 74 sup. quondam liber Sancti Columbani de Bobio formae oblongae foliis 140 continet Venantium Fortunatum Aratorem Paulini Nolani natales Paulini Petricordiae de uita s. Martini fragmentum Prosperum Iuuencum disticha Catonis Theodulphi carmen ad iudices Isidori uersus (cf. Leo in edit. carm. Ven. Fortunati p. VI; E. Duemmler, Poetae lat. aeui Carolini II p. 441). Fol. 118ʳ inscriptio legitur haec: HEC HIC SVNT EVANGELIA IN VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC PRESBITERI — EXPLICIT PREFATIO — G. VETTI IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLIC̄ · INCIPIT LIBER SECVNDVS — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI VC PRESBITERI EVANGELIORVM LIB̄ SEC̄D̄ EXPL̄ · INCIPIT TERTIVS — similis est inscriptio libri III. et IV.: G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PR̄B̄Ī EVANGELIORVM LIBER IIII EXPLICIT FELICITER AMEN AM̄ AMEN. Capitula indicantur nonnisi littera K+ in margine addita; correcturas nota *m.* 2 indicaui. Codicem in meum usum contulit C. Wotke.

V_1 Codex Vaticanus Reginensis 333 membranaceus formae quadratae saec. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. 2, 48; Reifferscheidii Bibl. Lat. Ital. I p. 382, Maroldi prol. p. XII) foliis 163

Iuuenci et Sedulii carmina continet. Atque f. 1 legitur: *Incip̃ praefatio iuuenci presbiteri Matheus instituit* etc. — *item praefatio Inmortale nihil* — f. 26[b] *Explicit liber primus, incipit secundus* — f. 101[b] *Per dn̄m lucis xp̄m qui in secula regnat. finit. Explicit liber IIII euangeliorum uersibus Gai uetti aquilini iuuenti presbiteri.* Inter uersus glossae leguntur. Lectiones huius atque sequentis libri ex Areuali et Maroldi commentariis recepi.

Codex Vaticanus Ottobianus membranaceus formae octauae s. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. p. 48, Reiffersch. B. L. I. p. 594, Maroldi prol. p. XIII) foliis 85 Sedulium et Iuuencum continet. f. 36[b] legitur: *Incipit praefatio iuuenci presbiteri Inmortale nihil* etc. — *Explicit praefatio* f. 37 *Iuuencus nobilissimi generis — principe ut hieronim' prb̃t de eo scripsit Rex fuit* — f. 49 *explicit liber primus. Incipit liber secundus* .... f. 65[b] *in uertice sedes* (= III 543) sequitur f. 67 *ad potiora prudens transibit strata thororum* (= III 621) — f. 81 finit *Explicit liber·IIII·euangeliorum uersibus gai·uetti·Aquilini·iuuenci·presbiteri.* V_2

Codex bibliothecae nationalis Matritensis (Matr.) cason 14 no. 22 membranaceus s. IX uel X accurate est descriptus a Traube, Poetae aeui Carol. III p. 125, ab Hartelio, Bibliotheca patrum latinorum Hispaniensis I p. 284 s., a Partsch, Proleg. ad Corippum p. L. f. 81[b] Iuuenci carmen incipit. Cum quaternio decimus quartus exciderit, uersum I 617 uersus II 227 excipit. Post uersum IV 802 legitur: *Explicit liber IIII. Iuuenci.* Item ipsius sequuntur u. 803—812. Lectiones nonnullas ex Maroldi editione recepi.

Saeculo undecimo scripti sunt:

Codex Helmstadiensis 553 membranaceus 4⁰ foliorum 138, quem accurate descripsit O. Korn: Die Handschriften der historia euangelica des Iuuencus in Danzig, Rom und Wolfenbüttel (Leipzig, 1870). Continet f. 1—55 Caroli Magni uitam poetae Saxonis, 55—72 passionem sc̄i Adalberti, f. 73—138 Iuuenci carmen. Liber quondam monasterii Lamspring fuit, nam f. 1 legitur: *lib' s̄ avriani ɪ lamesp'nge.* Lectiones ex Kornii libello supra citato excussi. H

Codex Harleianus 3093 membr. in quarto scriptus f. 1—19 Iuuencum continet. Inter uersus priorum foliorum glossae le- Hl

guntur. Inscriptio haec est: *Incipit praefatio in libro Iuuenci.* Post praefationem Hieronymi uerba leguntur: *Iuuencus nobilissimi* etc. — *principe ut hieronim' prb̃r de eo scripsit;* subscriptio f. 19: *Explicit Liber quatuor euangeliorum uersibus Gai Vetti Aquilini Iuuenci presbiteri.* Codicem in meum usum contulit A. Swoboda.

Saeculo duodecimo scriptus est codex Neoclaustroburgensis 1243, quem unicum in monasteriis Austriacis inueni. Foliis 1—75[b] continet inscriptione omissa Iuuenci carmen, uersus IV 685—745 desiderantur. Post uersum 813 legitur carmen Alcuinianum *Pontificalis apex—superna petit* (cf. Duemmler, Poetae aeui Carol. I 206). Hos uersus excipit ueteris bibliothecae catalogus, in qua inter poetas christianos etiam Iuuencus memoratur (cf. Zeibig, Bibliothek des Stiftes Klosterneuburg, Arch. f. österr. Geschichte, Bd. V). Correcturae manus secundae atramento uario distinctae sunt.

Neque lectiones codicis Gedanensis XVII A 9. 66 saeculo XIII. scripti prorsus neglexi, quamquam eae ad carmen Iuuencianum emendandum non multum ualent. Descripsit codicem O. Korn l. c. p. 2 s.

Praeter libros, quos adhuc enumeraui, innotuerunt mihi alii, quos tamen aut adire non potui aut non dignos putaui, quos respicerem, cum ad rem criticam nihil fere proficerent. sunt fere hi:[1])

Codex Ambianus 404 (olim Corbeiensis) s. X (cf. Marold. l. c. p. XVI), codex Barlouianus Oxoniae 25 membr. 4⁰ s. XI (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bodleianus 527 membr. 8⁰ s. XIII (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bruxellensis 8860—8867 s. X (cf. Duemmler, Die handschriftliche Ueberlieferung der lat. Dichtungen aus der Zeit der Karolinger I p. 157), codex Cantabrigiensis (= C_3) bibl. uniuersitatis Gg. V 35 (no. 1567) membr. 4⁰ s. XI (cf. Zangemeister l. c. p. 68), codex Caroliuillensis[2]) 103 s. XIII (cf. catal. des dép. V, p. 595), co-

[1]) Vossianus lat. Q. 86 membr. s. IX nunc quidem decurtatus olim Sedulium et Iuuencum continuit cf. Peiper, Proleg. ad Alc. Auit. p. LXVI.

[2]) Adnotat auctor catalogi: A la suite du poême de Iuuencus sont ces vers écrits d'une main plus moderne:

dex Gratianopol. 32 (cf. Haenelii catal.), codex Cassinensis 326 s. XI—XII membr. 8 (Reifferscheid, Bibl. patr. lat. It. II, p. 414) f. 1 legitur: *Incipiunt uersus Iuuenci presbiteri de IIII*[or] *euangeliis Matheus instituit* etc. — f. 77 *euangeliorum libri quattuor explicant.* Codex Gudianus 191 membr. 4° s. X (cf. Marold. praef. p. XV), codex Mediomontanus 707 s. X (cf. Haenelii catalogum), codex Metensis 519 membr. 4° min. s. XI (cf. cat. des bibl. des dép. V p. 193), codex Monacensis 19453 (Teg. 1453) membr. s. XII, codex Monacensis 19454 (Teg. 1454) membr. 4° s. XI, incipit a uersu III 66 (cf. catalogum codd. manuscr. bibliothecae regiae Monacensis), codex Musei Britannici add. 19723 membr. 4° s. X. apographum codicis Turicensis est (cf. Marold. l. c. p. XIV), codex Parisinus 10307 s. X (auctore Delislio), codex Parisinus lat. 14758 olim S. Victoris 380, s. XIII (cf. Peiper, Prolegg. ad Alcimum Auitum p. LIX), codex Parisinus 18553 s. IX (auctore Delislio) continet Iuuenci uersus III 6—IV 304, Sangallensis (= Sg) 197 membr. s. IX—X (cf. mea prolegom. ad Sedul. p. XVIII et Peiperum in ed. Auiti p. LXXI), codex Spinalensis 74 s. X (cf. catal. gén. III p. 430).

Codices recentissimi, quos iam Maroldus l. c. p. XVI collegit, sunt hi fere: codex Mediceus 1. plut. XXIII 15 s. XV et Mediceus 2 plut. XXVI 20 chart. s. XV—XVI, codex Musei Britannici addit. 19744 chart. a. 1467—1468, codex Parisinus lat. 8321 s. XV, codex Gandauensis[1]) 17 (463) membr. a. 1480—1505, codex bibl. collegii Romani chart. s. XV (cf. Areu. prol. 50), accedit codex Venetus S. Marci 138 cl. XII (cf. Steinmeyer und Sievers, Altdeutsche Glossen II, p. 351),

---

Illo in uirgineo generosa iuuenacla partu
Panniculo tenui inculto praesepe reclinans
Sic noua lex primum uestita est paupere textu
Eloquio donec amicire, Iuuence sacerdos,
Purpureo hanc tibi uelle fuit quod par fuit. Ergo
Nonnisi ueriloquis nugaces anteferamus
Vates, Vergilio iubeamus, cede Iuuenco.

[1]) Hunc codicem a Poelmanno in editione sua paranda (1537) collatum esse contendit Reuschius ad u. III 198, Areualus proll. 70.

codex Monac. 5934 a. 1522. Citantur praeterea a Iuuenci editoribus uel interpretibus, qui hodie desiderantur ut codex Barthii (cf. Barthii Aduers. LIX cap. 5), duo Colonienses, quos sub Ludouico Pio scriptos esse idem Barthius contendit (Aduers. XIII c. 19), codex Fuldensis (cf. Reuschii praef.), codex Mersburgicus, quem Fabricius in comm. Poetarum christianorum s. u. Debilis laudat. De quibus codicibus recentissimis conferendus est etiam Reuschius in prolegom. sub titulo: codices mss.

In magno editionum[1]) numero eas tantum respexi, ex quibus ad uerba Iuuenci siue emendanda siue explicanda aliquid redundare mihi uisum est. Atque omnium praestantissima nominanda
Poelm. est editio Poelmanni uel Pulmanni, quae prodiit Basileae 1528, repetita autem est cum epistula dedicatoria ad Reinhardum Lorichium Hadamarium Marpurgi Nonis Iuliis anni 1537 (cf. Prol. in Sedulium p. XXV). Additae sunt huic editioni uariae lectiones in Iuuenci euangeliorum libris obseruatae per Theodorum Cranemburgensem, quas in notis criticis passim fere adnotaui ita, ut eas a lectionibus textus
Poelm. i. m. *Poelm. i. m.* distinguerem. Ad has lectiones referenda esse ui-
Fabr. dentur quae Georgius Fabricius in commentariis editioni, quae a. 1562 Basileae per Ioannem Oporinum prodiit, adnexis sub uerbo ,Iuuencus' adnotat: Lectionis diuersitatem in Iuuen-

---

[1]) Recensum editionum proposuerunt Reuschius in praefatione, Arevalus, Prolegg., cap. III, nro. 52—87, Gebser l. c. p. 46 s. Omnium antiquissima est, quae anno 1490 prodiit et hanc inscriptionem prae se fert: Iuuencus presbyter immensam euangelicae legis maiestatem heroicis uersibus concludens. Addenda est ad editiones ab Areualo memoratas haec Viennensis: Iuuenci poetae de euangelica historia libri IV Viennae Panoniae per Hieronymum Philouallum et Ioannem Singrenium expensis Iscohardi Alantse ciuis et bibliop. Viennensis 1511. Neque oblata occasione praetermittam iudicium illud de stilo Iuuenciano, quod in quodam exemplari editionis anno 1533 Lugduni publici iuris factae a manu fere coaeua scriptum legi: C. Iuuencus presbyter carminibus historiam clare commodeque expressit. Stilus eius nec tumidus est nec gentilia figmenta reddens, sed ubique facilis, aequalis et simplicitatem euangelicam spirans. Satis superque testatur se haud difficiles Musas habuisse dum in poetica narratione ueritati sacrae pressiue haerens nunquam aut quicquam torquet aut digressionibus extra orbitam fertur.

cum Basileae impressum collegerat Theodorus Poelmannus ex editione ni fallor Rotomagensi aut ex manuscripto, quod cum ea editione consentit: id autem manuscriptum bibliothecae Gandauensis fuisse ipse postea adnotauit (cf. supra p. XXXV). Neque prorsus spreui Reuschii editionem, quae anno 1710 Francofurti et Lipsiae publici iuris est facta. At multo saepius nominabitur Areuali editio anni 1792, quae prioribus omnibus praestat nonnullis speciosis coniecturis exornata. Denique Maroldi editionem, quae Lipsiae in aedibus Teubneri a. 1886 prodiit et prima in libris manuscriptis antiquissimis innititur, hic illic citaui, ubi editor doctissimus coniecturas proposuit.

Reusch. Marold.

Iuuenci codices quotquot examinaui ad unum exemplar redeunt, quod litteris anglosaxonicis saeculo ut uidetur septimo scriptum fuerat. Quod quidem praecipue ex elementis permutatis *u a*, *r s*, *r p*, *p f*, *m nt* euincas, cf. I 85 *flumine* — *flamine* I 584 *custis* — *castis* I 305 *arte* — *apte* I 396 *pellatia* — *fallacia* III 550 *fundum* — *fundunt*, *tum* — *tunc* plurimis locis. Neque sermonis uulgaris proprietates desunt, permutantur enim litterae *o* et *au* (*auras* pro *oras* I 106), uoces *e* et *is* (*celare* pro *celaris* I 739); litterae *m*, *r*, *s*, *t* superflue additae uel omissae sunt, cf. supra p. XXVI. Archetypus non solum uerba discrepantia, sed versus totos uel in margine adscriptos uel supra lineas positos habuisse uidetur, quae lectionum discrepantiae ita sunt comparatae ut aliae ad glossatoris manum, multo plures ad ipsum poetam, qui multo cum sudore uersus suos panxit, redire mihi quidem uideantur. Variant enim lectiones talibus locis, in quibus glossatori causa mutandi uel explicandi prorsus defuit. Velim conferas uersus a me stellula denotatos e. g.:

II 109 *Inde Philippus ait: ‚Cernes, dubitare quiesce‘*
109* *Progrediensque uide nam oculis tueri licebit*
II 252 *Olli Christus ait: ‚Laticis da, femina, potum‘*
252* *Illam deposcit potum sibi tradere Christus*
II 289 *Spiritus his ac plena fides erit et pater altus*
289* *Spiritus atque fides aderit simul et pater altus*
II 522 s. *Ad corpus remeans animae iam libera virtus,*

Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens adventus gloria nostri.

522* s. *Depositum repetens animae substantia corpus*
Omnibus et late non dedignata patescit
Lucifluis splendens aduentus gloria terris.

III 340 *Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis*
340* *Horomatis huiusce expertes facite cunctos* [1])
III 611 *Et multos redimens pretioso sanguine seruat*
611* *Pro multisque animam pretioso sanguine ponit*
IV 30 *Legibus et iussis Domini mens dura resistit*
30* *Legibus et uirtute Dei mens decolor exit.*

Alii uersus uariandi uel augendi causa a legentibus additi esse uidentur uelut

I 645* *Naturale bonum terris commune placebit*
I 696* *Quapropter rerum molitio perspiciatur*
I 762* *Quae cupis extimplo obtineas poscens sapienter.*

Simili modo uoces singulae in archetypo iuxta positae fuisse uidentur, si quidem conferas lectiones discrepantes I 130 *Mariae — generis* 430 *fratres — geminos* 573 *pulchra — iusta* 593 *alma — ampla, reclaudat — patescat* 642 *fulgent — florent* 643 *labores — ligones* 652 *current — surgent* 679 *aethera — sidera* 728 *fixa — magna* 738 *lurida — liuida* II 5 *scelerata — furibunda* 11 *multisonum — ueliuolum* 18 *molimina — intentio* 21 *uoluntas — potestas* 49 *fortia — ferrea* 112 *maligna — nocendi* 120 *manifesta — terraeque* 353 *clausa — saeua* 415 *propere — maior* 464 *linquite — ponite* 519 *lurida — lucida* 576 *profanent — dimoveant* III 105 *attoniti — stupefacti* 106 *mente — uoce* . . .

C Harum lectionum duplicum plurimas seruauit codex C, cum ceteri unam alteramue praebeant. Idem codex locis non paucis lectionem genuinam solus exhibet ut I 105 *partum* 123 *qua* 141 *et uirgine* ubi *et* ad uocem *uirgine* premendam plurimum ualet, I 157 *durumque* 340 *mentem* 412 *longo* 439 *uerbis* 458 *magna* 479 *sic* 489 *digesto* (cf. I 4) 539 *domini* 703 *capient* II 40 *sibi et* 594 *redivivam tendito* 765 *coopertum*

---

[1]) cf. supra p. XIII.

III 48 *inmersum* 67 *matri* 268 *paruisse* 420 *secretum* 434 *si forte* 696 *dicta* IV 84 *uastanda* 178 *subita—hora* 248 *etiam* 448 *sic* 468 *labanter* 492 *sed tua iam ueniat* 577 *percontatum* 628 *ueris* 651 *tegmina.* Quae cum ita sint, codex antiquissimus C auctoritate reliquis praeferendus esse uidetur. Attamen non desunt loci, in quibus librarius, rei metricae non satis peritus, aperte a uero aberrauerit. Ad hos locos recte constituendos codicibus aliis quamquam aetate recentioribus utendum erat. Manus correctoris fere coaeui duplicis lectionis primum alterumue uerbum radendo delebat uel etiam lectiones deprauatas ex alio quodam manuscripto inferebat, menda nonnulla correxit.

Codices saeculi octaui RMA auctoritate multo minore sunt, **RMA** quamquam ad lectiones codicis C contra reliquos firmandos satis ualent cf. II 489 *animique* (*animaeque* rell.) II 560 *largitur* (*largitus* rell.) IV 119 *sancti* (*sanctae* rell.) I 739 ex lectione *caelare* (CRM) lectio quae genuina esse uidetur restitui potest; II 569 *monumenta* (CM) III 23 *doni* CR (*domini* rell.) III 26 *propago* CR (*propago est* rell.) III 705 *possunt* (*certum est* rell.) III 761 *simul discubuere* C, *discubuere simul* M — A cum C facit III 123 *mulcatur* 131 *mirumque* III 341 *nisi* (lectio praua) IV 82 *pinnarum* CMA. Concinunt hi libri in rebus quibusdam orthographicis cf. IV 588 *posterga* (CRM) II 275 *uiridicis* (CR) III 500 *summissus* (CR). III 586 *ignari* (pro *gnari* CM) I 323 *camellorum* a m. 1 in CM II 333 *praecibus* (CRM) III 390 *undissoni* (CM).

Ex his codicibus nullus ex altero pendet. Ab archetypo longius discedit A, qui quamquam plurimis scatet mendis, lectiones praebet speciosas et totos uersus reliquis additiciis fortasse iuxta ponendos cf. III 554 *bis sæneque tribus uestros sub iure iacebunt* III 664 *et verbum nostrum magna virtute pactum (= peractum)* IV 30 *pectora concertant crebris seiungeret aedis (=seiungere taedis)* IV 270 *qui coluere metant dignos pro tempore fructus* III 686, 734 IV 71 s.

E codicibus saeculi noni libros K_1 K_2 T in monasteriis olim **K_1K_2T** celeberrimis scriptos et adseruatos arcto uinculo inter se esse

coniunctos cum subscriptionibus similibus (cf. supra p. XXIX—XXXI, infra p. 49, 78, 111, 146) tum lectionibus concinentibus demonstratur cf. I 13 *tum plebs* 126 *praegredere* (etiam M) 442 *tabis* (C) 586 *precatio* 615 *tineaeue illos* (MBb) 694 om. (MBb) II 217 *inque desertis* 336 *ni* 390 *possit* (Bb) 542 *fini* 600 *decedens* (Bb) III 28 *labis* 100 *vigilium* (MA) 181 *resepere* 206 *remeantia* (CA) 224 *claudet* (M) 292 *saturavit* 499 *gazae stabat* 608 *prior* (M) 694 *se mihi putata* 245 *responsis* (Bb) 286 *horrendi* (A) 384 *repulsis* 456 *concedunt* 498 *nec* 583 *alis* 603 *viros* 608 *mitti—requirit* (C) 706 *de pondere* 707 *reuulsis* 710 *omnia uerbis* 756 *aeternaque in* (Bb) 804 *diuina.*

LMpP Etiam reliquos libros LMpP cognationem inter se habere, ex subscriptionibus (cf. p. 40) et locis concinentibus pluribus elucet: cf. I 16 *demissum rerum pater* 254 *latentes* 312 *uirtus* 350 *mundare* 392 *famuli* 634 *aereas* II 323 *expendere* 364 *ferrent* 365—367 in mg. add. 425 *uerba* 596 *possit* 648 *figet* 667 *terras* 698 *adsumpsit* 779 *germine* III 14 *fletusque* 106 *mente* 218 *plebe* 254 *caueri* 340* 419 *proprio* 459 *rura* 687 *dixissent si* 724 *praecepit* IV 75 *sordida* 241 *scirem* 247 *possim* 264 *dispectos* 563 *malis* 773 *hinc* etc. Ad lectiones uetustissimorum firmandas libri s. IX magno sunt usui ita ut spernendi non fuerint cf. e. g. I 204 *dignatur* 298 *discernit* 312 *uirtus* III 738 *praecipit* 601 *uulgum* 738 *ut* IV 567 *in malis* 573 *feris.*

codd. s. IX—X E codicibus quos saeculo IX uel X adscribunt, codex V_1 arcte cum Mp cohaeret, cf. e. g. I 23 *reuerti* 24 *suadebit* 29 *soboles* 270 *miserandus praesserat* II 192 *reuoluat* 444 *portare* 464 *linquite* III 201 *mirando* 753 *illis* 787 *sanctus.* Cum V_1 non raro V_2 facit uelut I 385 *fecit* 522 *est* om. 593 *ampla* 645* II 140 *illia* 500 *dulci* III 463 *perstat* 640 *in excelsis* 768 *tum* IV 36 *terram* (cum Sg) 478 *geste mania* 618 *uictus.* Cognatus est cum K_1K_2T codex Bb (cf. lectiones supra notatas), quem olim in monasterio Bobiensi fuisse iam diximus (cf. supra p. XXXII). B ex M haerere uidetur cf. I 114, 695, 704, 726 etc. Neque lectiones codicis Matr., qui cum L in subscriptione IV 812 facit, neglegendae erant, cum per se satis

notabiles nonnumquam ad textum recte constituendum multum ualeant. Huius aetatis codicum praestantissimus est V_1, qui et nonnullis locis unicus lectionem genuinam seruauit (cf. III 192) et saepissime lectiones codicis C confirmat; cf. e. g. I 760 III 44, 59, 205, 227 IV 242.

libri recentiores

Codicum s. X inferiorum lectiones saepius quam fortasse exspectaueris eam ob causam respexi, ut imaginem textus paulatim deprauati, quippe e correctorum consilio emendati depingerem. Ex his codicibus Hl non paucis locis cum codd. V_1 et V_2 facit cf. e. g. I 31 *(infert)* II 328 *(iamque iterum terram remeauerat in Galileam)* III 369 *(sinu)*, H paene apographum codicis B est, Hl saepe cum V_2 concinit, G cum B et L. Codicis Neoclaustroburgensis lectiones ubique fere neglexi, tum respexi, cum notatu dignas aut cum codicibus antiquissimis congruentes exhibebat. Accurate notaui editionis Poelmanni lectiones, cum ex iis maxime perspiciatur, quam studiosi homines per medium aeuum docti fuerint sermonis Iuuenciani proprietates tollendi uel minuendi.

glossae

Iuuenci uerbis explanandis uiri docti per medium aeuum operam haud exiguam nauarunt. Glossarum quae adhuc restant, pars lingua latina est conscripta, aliae theutonice uel irice sonant. Plerumque inter uersuum lineas leguntur, nonnullae a carmine separatae et in unum collectae inueniuntur. Ad primum genus referendae sunt glossae quae in codice R a manu recentiore leguntur ut: praef. 1 *inmortale:* inmutabile, *aurea Roma:* propter diuitias et imperium, 3 *inrevocabile tempus:* quia semper uoluitur et decurrit, 4 *quo:* usque dum, *torrens:* ardens, 7 *frequentant:* celebrant, 8 *adcumulant:* id est augent, 9 *illos:* grecos, *celsi:* excelsi, *Smyrnae:* ciuitas homeri, *fluentes:* uel fluuius, 10 *Maronis*: Mantua uirgilii ubi currit fluuius mincius aliter mincia fuit una de sybillis quae tantum magna fuit, ut stella celi diceretur inde dicitur uirgilius cecinisse more illius et est sensus sicut fluit illud flumen sic illo r̄ sapientia et ut firmitas ciuitatis ita illorum sanctorum in hoc saeculo. in margine uers. 10 legitur: troia nos romanos, 11 *discurrit:* conlaudat, *uatum:* poetarum, 12 *aeternae:* non est aeterna quae finem habet, 15 *famem:* scilicet homeri et uirgilii, 18 *tribuet:*

reddet, 20 *sine criminé:* sine mendacio homeri et uirgilii, 21 *metus:* subaudi: adest mihi, 22 *subtrahet:* ab, 23 *flammiuoma:* flamma ferente. Glossas theutonicas quae similiter scriptae in codicibus diuersis leguntur, collegerunt Steinmeyer et Sieuers in opere illo: Althochdeutsche Glossen II p. 349 s., iricas glossas collegit et explicauit Stokes in Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung IV 385 s., VII 410. Ad genus alterum referenda est illa glossarum congeries, quam codex Iunius bibl. Bodl. 25 s. VIII [1]) continet, et glossae illae latinofrancicae, quas Marcus Zuerius Boxhornius in historiam uniuersalem, quae Francofurti et Lipsiae a. 1675 prodiit, recepit his uerbis p. 451: ‚Nec tamen negligenda hic sunt duo, quae in membranis antiquissimis scripta habemus glossaria Carolo Magno inscripta, ex quibus et constabit de ueritate sententiae quam produximus et eiusmodi antiquitatum studiosi haud dubie plurima petere poterunt, quae ut antiquitate ipsa se commendant, ita et complectuntur haud pauca, ex quibus non pauca, quae ad rerum cognitionem attinent, curiose origines indagantium ingenia possunt colligere. Primum optima fide a nobis descriptum ipsique Carolo M. quod iam diximus inscriptum sic habet: Anceps, fogolari. Aurora, tagarod. Acerbus, pittar. Argumentum, list. aer, luft... arduum, stechal (cf. Iuu. IV 72). affaminis, locutionis. adfectare, amare in Iuuenc. Anfractus, circuitus ... cateruium, multitudo Iuuenc. Cunctatio, dubitatio Iuuenc. ... cedit, euenit. degesto, kizaltemu (cf. I 39). dispendia, farloninissa (cf. I 46). disertor, expositor. relata, kaoparet (cf. I 49). dedita, consueta Iuuenc. dirimo, diuido Iuuenc. dueli, wichaflemu Iuuenc. dapsilis, largus. dissicit, separat Iuuenc. decolor, ungifaruet (cf. II 683) ... flammiuoma, lauespiantaz in Iuuenc. fastus, sublimitas in Iuuenc. furens, irascens Iuuenc. ... hirtum, hirsutum, ruhaz in Iuuenc. hactenus, usque nunc. in uamine, in uulua Iuuenc. ... lustrata, illuminata Iuuenc. ... musanti, runentemu Iuuenc. nectunt, hoftant in Iuuenc. passim, undique Iuuenc. ... rependere, farkeltant in Iuuenc. re-

---

[1]) ‚Incipiunt uerba in Iuuenco'. Omnes fere glossarum opere laudato continentur.

pertor, findo Iuuenc. repedat, widricat Iuuenc. rutum, unfruataz in Iuuenc. uicibus, hertom Iuuenc. uertigo poli, suumtilod himeles Iuuenc.' Praeter Iuuencum nullum auctoris nomen legitur. Glossae quae ad Iuuencum pertinent nomine uel addito uel omisso maximam partem continentur in glossario, quod Steinmeyer et Sieuers l. c. e codice Iunio 25 ediderunt.[1])

His expositis restat ut uiris doctis qui me et consilio et re adiuuerunt gratias agam publicas Guilelmo de Hartel, magistro dilectissimo, M. Petschenig, I. Golling, M. Manitio, locorum classicorum inuestigatori praestantissimo.

[1]) Glossae a Boxhornio editae in librum laudatum recipiendae erant.

Scripsi Vindobonae Idibus Iuliis a. 1890.

Iohannes Huemer.

CORRIGENDA.

p. 1 inscript. ad K_1K_2T adde Bb.
p. 6, 67 not. W. Stud. 1880 *pro* 1888.
p. 33, 627 not. 627 *pro* 628.
p. 38, 736 not. CK *pro* CK_2.
p. 40, 770 in fine notae post PRIMVS adde: EXP̃L
p. 66, 543 not. $CHIC^3$ *pro* $CHIC_3$.
p. 110, 738 not. CM_2Mp *pro* CM^2Mp.
p. 144 ad u. 774 citand. est *cf. Stat. Theb. IV 692.*
p. 146 u. 809 regum *pro* regnum.
p. 146 subscr. MpV_1 IVVENCI *pro* IVVENCII.

Mattheus instituit uirtutum tramite mores
Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
Marcus amat terras inter caelumque uolare
Et uehemens aquila stricto secat omnia lapsu.
Lucas uberius describit praelia Christi,
Iure sacer uitulus, quia uatum munia fatur.
Iohannes fremit ore leo, similis rugienti
Intonat aeternae pandens mysteria uitae.

Hoc carmen continent libri C_2MpPTV_1BHPoelm. *cf. Prolegomena p. XXI et XXIV.* PRAEFATIO *C*, INCIPIT PRAEFATIO IVVENCI PRESBITERI V_1, INCIPIT PROLOGVS DAMASSI C_2, INCIPIT LIBER IVVENCI PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRVM SCRIPSIT *B*, DE QVATTVOR EVANGELISTIS *Poelm.*, *om. rell.* 1 Matheus P^1V_1B, Math̃ *T*, Mathæus *Poelm.* transite C_2 2 legis *T* 3 celumque *C* uidere V_1 Mar̃ fremet ore leonis similis rugienti *T* 4 uehimens CB^1 aera aethera omnia *C* intonat &ernę pandens mysteria uite *T*, *sequitur rasura 1 uers. in Mp* 5 descripsit *C*, discribit PT^1B^1 proelia *PTBH* 6 iura sacer *Poelm.* uitulis P^1 a uatum *uncis inclusit C, post* fatur *manu post. additum* auita qui moenia *(c. gl.* mandata*)* fatur auita $MpPV^1BH$, quia uite m. f. *T*, quia iuxta m. f. *Poelm.*, qui munia fatur Abia *Reinesius coni.; huc spectant uersus Alcuini c. LXXI, 13 et 14 (cf. Duemmler, Poetae aevi Carol. I p. 294)* Quodque sacerdotum meminit praesumere iura | Aligeri faciem nouit gestare iuuenci. 7 Iohannis $ÇB^1$ frem& (i *superscr.*) *B*, fremitus H^1 *ore *(*h *eras.) Mp* leo* *B* similique *C (*ł s *a man. al.)* rudenti *C (*gi *a man. al.)*, rugenti *B* Ioh̃ amat terras cęlumque uolare *T* 8 misteria *CMpB* & uehemens aquila ostricta secat omnia lapsu *T* CALVETII AQILINI SIVE IVVEENCI *C*, *post u. 8 unius lineolae spatium uacuum in H*

CONSPECTUS NOTARUM.

C	codex collegii corporis Christi Cantabrig. 304, s. VII.	
R	codex Musei Britannici 15 A XVI.	saec. VIII.
M	codex Monacensis 6402 (olim Frising. 202)	
A	codex Augiensis (Karoliruh.) 112	
K_1, *K_2*	Karoliruhensis 217	saec. IX.
L	Laudunensis 101	
Mp	Montepessulanus 362	
P	Parisinus 9347 (olim Remensis)	
T	Turicensis C 68	
B	Bernensis 534	saec. IX—X.
Bb	Bobiensis (nunc Ambrosianus C 74)	
Matr.	Matritensis cason 14 no. 22	
V_1	Vaticanus reginae Sueciae 333	
V_2	Vaticanus Ottobianus 35	
H	Helmstadiensis 553	saec. XI.
Hl	Harleianus 3093	
N	Neoclaustroburgensis 1243 saec. XII.	
G	Gedanensis XVII A 9. 66 saec. XIII.	
Poelm.	= Poelmanni editio a. 1537.	
Reusch.	= Reuschii editio a. 1710.	
Arev.	= Areuali editio a. 1792.	

C. VETTI AQVILINI IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI IIII

PRAEFATIO.

Inmortale nihil mundi conpage tenetur,
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma,
Non mare, non tellus, non ignea sidera caeli.
Nam statuit genitor rerum inreuocabile tempus,
Quo cunctum torrens rapiat flamma ultima mundum.
Sed tamen innumeros homines sublimia facta
Et uirtutis honos in tempora longa frequentant,
Adcumulant quorum famam laudesque poetae.
Hos celsi cantus, Smyrnae de fonte fluentes,
Illos Minciadae celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum discurrit gloria uatum,
Quae manet aeternae similis, dum saecla uolabunt

7] cf. Verg. Aen. IX 339 s.

IN NOMINE ATQ: ADIVTORIO TRINITATIS SCAE AMEN|INCIPIT PROLOGUS EVANGELII VERSUUM *M*, INCIPIT PREFATIO IVVENCI PRS *RB (om.* PRS), HAEC *(*HIC K_2*)* HIC SVNT EVANGELIA IIII *(*QA*TVOR K_1*)* VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC PRESBITERI K_1K_2T, INCIPIT PROLOGVS IVVENCI PPESBI *Mp*, INCIPIT PROLOGVS *P*, ITEM PRAEFATIO V_1, Incipit prefatio in LIB (o s. l.) Iuuenci presbiteri *Hl*, INCIPIVNT VERS' DE · IIII (a s. l.) · EVANGELIIS IVVENCI · HISPANIENSIS PBRI *G, om. rell.* 1 immortale *MBb* nichil *HlN* 2 urbes *CBb*², orbes K_2 *(m. 1)* V_2 *(m. 1)*, urbis *TN* 3 sydera *BbN* 5 m̄dū (ū *in ras. m. 2) Mp* 6 inumeros *M* 7 onus *T*, (h s. l.) onos K_2 8 adcumulant *RPTBb* 9 Smirnae *CMp*, Smyrne* (m? *eras.) M*, Smyrne K_1PTBbN, smvrnę *H* fluentis R^1Hl^1, fluentæ *V* 10 min||cia*de *M*, minciad*e (a *eras.)* BK_{2r}, minchia de *MpBbH*, minciade *PT* caelebrat *T*, cebrant *Bb* dulcido $CK_2T^1Hl^1$ 11 ne (c s. l.) *P* decurrit *Poelm.* 12 dum *s. l. P* secla K_1 (c *in ras.)* K_2MpB uolabant P^1

Et uertigo poli terras atque aequora circum
Aethera sidereum iusso moderamine uoluet.
Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Inmortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen erit Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum
Hoc opus; hoc etenim forsan me subtrahet igni
Tunc, cum flammiuoma discendet nube coruscans
Iudex, altithroni genitoris gloria, Christus.
Ergo age! sanctificus adsit mihi carminis auctor
Spiritus, et puro mentem riget amne canentis
Dulcis Iordanis, ut Christo digna loquamur.

18] cf. Stat. Theb. VIII 759.

13 po*li *Mp* adque *C* aegora C^1 14 Ethera *MMp* sydereum MK_2, siderium *B*, sidere (u *a m. 2*) *P* iussu RMp^1, ius in *N* uoluit $R^1K_2Mp^1$, uoleb (u *a m. 2*) *P* 16 hominum gestis *M* mendatia K_1T 17 aeterna R^1Hl, aeterne (ę *in ras.*) *T* ladem (vis *corr. m. 2*) K_2, laudis (is *in ras.*) *T* 18 immortale *CMHl* 19 michi *N* 20 populis C^1V_1, *add.* in *s. l.* C^2MpK_2B, in *in textu* RMK_1PTV_2BbHl, in populos *Poelm. i. mg.* 22 me forsan K_1K_2Bb subtrahit C^1 cũ* (c *et* ~ *a m. 2.*) *Mp* 23 discendet $C^1K_1K_2PT^1$, descendit Mp^1, discendit *Bb*, descendet *rell.* corruscans *C*, coruscus Mp^1 24 *post* altithroni, coruscans *eras. in M* 25 INVOCATIO *in mg. B* assit *N* 27 Iordanes *C*

EXPL̃ P̄FACIO RK_1K_2TBb; IVVENCVS NOBILISSIMI GENERIS HISPANVS P̄RS̄T (OR) IIII EVANGELIA EXAMETRIS VERSIBVS PENE ADVERBVM TRANSFERENS (OR) IIII LIBROS CON (COM *Mp*) POSVIT ET NONNVLLA EODEM METRO AD SACRAMENTORVM ORDINEM PERTINENTIA FLORVIT SVB CONSTANTINO PRINCIPE VT HIERONIMVS P̄RS̄T DE EO SCRIPSIT (SCRIBIT *Mp*) $RK_1K_2MpV_2Hl$ (*cf. Hieron. de uir. ill. c. 84 ed. Herdingianae*) — FINIT RROLOGVS *M*, EXPLICIT PROLOGVS *MpPB*

LIBER PRIMUS.

Rex fuit Herodes Iudaea in gente cruentus,
Sub quo seruator iusti templique sacerdos
Zacharias, uicibus cui templum cura tueri
Digesto instabat lectorum ex ordine uatum.
Huius inhaerebat thalamis dignissima coniux.
Cura his ambobus parilis moderaminis aequi,
Ambos adnexos legis praecepta tenebant.
Nec fuit his suboles, iam tum uergentibus annis,
Gratius ut donum iam desperantibus esset.
Sed cum forte aditis arisque inferret odores
Zacharias, uisus caelo discendere aperto
Nuntius et soli iussas perferre loquellas
(Cetera nam foribus tunc plebs adstrata rogabat):

2] cf. Ou. Am. III 113. 7] cf. Ou. Met. XIIII 153. 8] cf. Lucan. I 129, II 105. 13] cf. Ou. Met. II 703.

INCIPIT LIBER PRIMVS *M* (probacio *in mg. glossator*), IVVENCI LIB̄ PRIMVS DE NATIVITATE SC̄I IOHANNIS *B*, INCIP̄LIB̄ PRIMVS *P*, *om. rell.* 1 Herodis T^1 Iudea *plerique*, iudee *Mp* 2 quoq. *Bb* 4 degesto M^1 ^in^stabat (in *a m. 2*) *Hl* 5 cuius *in mg. Poelm.* ^in^hęrebat (in *a m. 2*) *M* thalami^s^ *Mp* coniux *C M* K_2 (*m. 1*) V_2 *B Bb Hl*, coniun*x (c *eras.*) K_1 6 ^fuit^ cura *H* paralis K_1 Mp^1 ^rami^ modenis (rami *a m. 2*) *H* 7 adnex*os (s *eras.*) K_1 tenebat *N* 8 ne^c^ (c *a m. 2*) *P* h⁝is *M* (*saepe*), his *in ras. B* soboles R^1 K_1 K_2 *Mp* B^1 *Hl*, sobolis $M T^1$, subolis *Bb* tunc *R M* K_1 K_2 *Mp P T B Bb*, tot V_2 *Hl* ^gine gradum^ uergentibus *H* 9 gracius *G Hl*, grandius *Mp* do^u^num *ex corr. in Mp* disperantibus *R* M^1 10 cum *corr. in* qum Mp^1 sorte V_1 V_2 aditis *libri* arisque] ris *in ras. M*, araeque *Mp* imferret *M* 11 Zaccharias *C*, Zachari^a^us K_2 uidit *C* discendere *C* M^1 12 nuncius *G Hl* a^s^fferre (af *in ras.*) *G* iusas *M*, iussus *Mp* $T^?$, ius*sas (u *eras.*) K_2, uisus V_2 *Hl* loque^l^las *M*, loquelas *R* K_1 K_2 *Mp T B* 13 tū plebs K_1 K_2 T^1 *Hl* plebes *R* M^2 (plebis *m. 1*) V_2 *G H N* astra*ta (r *in ras.*, c *eras.*) *Mp*, adstrata *ex* asstrata *B* ^rogabat^ iacebat *M*

,Quem tibi terribilis concussit corde pauorem
Visus, cum laeti sermonis gratia placat?
Nam me dimissum rerum pater unicus alto
E caeli solio tibi nunc in uerba uenire
Praecipit et cara tibi mox e coniuge natum
Promittit, grandis rerum cui gloria restat,
Plurima qui populis nascendo gaudia quaeret;
Sobrius aeternum, clausum quem Spiritus ipsis
Visceribus matris conplebit numine claro.
Istius hic populi partem pleramque docendo
Ad uerum conuertet iter, Dominumque Deumque
Continuo primus noscet plebemque nouabit.
Nomine Iohannem hunc tu uocitare memento.'
Olli confusa respondit mente sacerdos:
,Aemula promissis obsistit talibus aetas,
Nec senibus fetus poterit contingere fessis,
Quem deus auertens primaeuo in flore negauit.'

17] cf. Ou. Ex P. II 570. 18] cf. Val. Flacc. II 551. 27] cf. Verg. Aen. II 736. 28] cf. Verg. Aen. V 415. 30] cf. Verg. Aen. VII 162.

14 corda *Poelm.* quid tibi t. concussi corda pauore *Poelm. in mg.* 15 eum *MK_2 (m. 1) MpPTBbGHl* laetis *C* placet *K_1 Mp^1TBb,* placat̃ *(˜ a m. 2) K_2N* uisus? cū laeti sermonis munere placat *Poelm. in mg.* 16 propitius dimissum p. *C,* propicius rerum p. *$RMK_1K_2TV_2BG$ Hl,* demissum rerum p. *$MpPV_1Bb$,* ^{demissum}ꝓpicius r. p. *Hl,* praepitius *fort.* uni^{e}us *K_2* 17 E] *om. M,* a *nonnulli* 18 praecepit *K_1K_2 (a m. 2) Mp^1* 19 promitit *Mp* 20 g^{u}adia *K^2* quaer^{i}it *Mp^1T,* quaeret *K_2* 21 subrius *K_2 (m. 1) T^1* aeterno^{v} *K_2* que *Hl* ^{in}ipsis *(in a m. al.) M* 22 compleuit *CRHl,* conpleuit *M^1,* conplebit *K_2TBb* 23 pleramque *(ra in ras.) R^1,* plebemque *sed* be *in ras. CM (c. gl.* plurimam*),* plebemque *K_2 P^1TBbN* reuerti *Mp (ł* docendi *m. 2) V_1* 24 conuertit *C,* suadebit *MpV_1* dominumque *(que s. l) Mp^2* 25 noscit *C,* agnoscet *(ag eras.) M,* gnoscet *K_1K_2 (m. 2) RB^2TbH^1* nouabit *M (ł* uocauit *m. al.) MpV_1G,* uocabit *in ras. C et rell.* 26 tu *s. l. RM* 27 confu*sa *(s eras.) M* 28 aetes *K_1 (m. 1)* 29 fetus *CK_2 (m. 1) T,* f*ętus *(o eras.) M,* soboles *V_1Mp Poelm. in mg.,* foetus *rell.* fe^{s}sis *M* 30 quam *MpV_1*

Haec trepidans uates; cui talia nuntius addit:
,Si tibi mortalis subolem promitteret ullus,
Ad desperandum forsan cunctatio mentis
Debuerat tardis haerens insistere uerbis.
Nunc ego, quem dominus caeli, terraeque repertor,
Ante suos uultus uoluit parere ministrum,
Auribus ingratis hominis uisuque receptus,
Supremi mandata Dei temnenda peregi.
Quare promissis manet inreuocabile donum,
Sed tibi claudetur rapidae uox nuntia mentis,
Donec cuncta Dei firmentur munera uobis.'
Haec ait et sese teneris inmiscuit auris.
    Interea populus miracula longa trahebat,
Quid tantum templo uellet cessare sacerdos.
Progressus trepide numen uidisse supernum
Nutibus edocuit, miserae et dispendia uocis.
Inde domum remeat conpleto ex ordine uates
Officio, amissamque leuant promissa loquellam;
Nec dilata diu uenerunt munera prolis.
Anxia sed uentris celabat gaudia coniux,
Donec quinque cauam conplerent lumina lunam.

35] cf. Verg. Aen. XII 829.

31 uatis (a *m. 1*) $K_2 T$ infert $R V_2 Hl$ *Poelm. in mg.* 32 subolem C $P^2 B Bb H$, prolem Mp, sobolem *rell.* 33 disperandum $M^1 K_1$ (*m. 1*) K_2 (*m. 2*) P Bb cunctacio R 34 aherens Mp 35 creator *Poelm.* 36 suo uultu C parere (e_1 *ex corr.*) M, parare H^2 37 hominum Mp, homini *coni. Barth.* receptis Bb 38 suppremi $R K_1 K_2$ Hl, supraemi M tempnenda $B G H N$ peregi *in ras.* Mp 39 quare *ex corr. in* M, que iam N irreuocabile Hl 40 clauditur M^1 trepide $Mp V_1 Hl^2$ uobis *ex corr.* Mp 42 tenuis P subito tenueis se misit in auras *Poelm. in mg.* immiscuit C Hl 43 populos R trahebant Mp 44 templo] in *om.* $C R^1 Mp^1 T^1 V_1$ cessare (*al* morare *s. l.*) T 45 egressus *edit.* 46 & docuit Mp^1 misserae** (q; *eras.*) $M V_2$, miserae T *cum rell.*, misera et *coni. Vonck.*, misera ob *Stockes* dispendia (a *ex* o) M 47 remeant C, rediit *Poelm.* ex *om.* G conpleto $C R K_1 K_2$ (*m. 2*) $T B Bb$ uatis K_2 (*m. 1*) T^1 48 amisamque $B^{1?}$ promisa B^1 loquellam $C M$ $K_1 K_2$ (*m. 1*) T^1 50 s& B celebat *ex* celabat B, caelabat M coniux $C M K_2$ (*m. 1*) $T^1 Bb H Hl$ 51 conplerent $C K_1 K_2 T B Bb$, complerent *rell.*

Tunc maiora dehinc idem mandata minister
Detulit ad Mariae dimissus uirginis aures.
Haec desponsa suo per tempora certa propinquo
Abdita uirgineis caste pubescere tectis
Et seruare diem iussis permissa parentum.
Ad quam tranquillum sermonem nuntius infit:
,Salue, progenie terras iutura salubri,
Desine conspectu mentem turbare uerendo.
Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
Et propriam credi subolem gaudetque iubetque.
Hunc ubi sub lucem dederis, sit nomine Iesus.'
Ad quem uirgo dehinc pauido sic inchoat ore:
,Nullos conceptus fieri sine coniuge dicunt;
Vnde igitur subolem mihimet sperabo uenire?'
Nuntius haec contra celeri sermone profatur:
,Virtus celsa Dei circumuolitabit obumbrans,
Spiritus et ueniet purus, lectissima uirgo,

64] cf. Ou. Met. I 386, Stat. Theb. XI 121.

52 ANGELVS AD MARIAM *in mg.* *BMp* unc *N*, nunc *in mg.* *Poelm.* 53 dimissus $CR^1K_1K_2TN^1$, dimisus B^1 54 disponsa MK_2 *(m. 1)* T^1 *bBG* 55 casta Mp^1, castis *Bb* 56 iusispermisa *M* 57 tranquillaum *Hl* nutus B^1 infit *ex* imfit *M*, infert *Poelm. in mg.* 58 progeniae *MBb*, proienie *Mp*, progenies *N* terrasque *R*, terras** K_1, terras (que *a m. 2)* *Bb*, terrisque *N* iutura *(*i *fort. ex* f*)* *M* *(gl. germ.* helfentiu*)*, iura (tu *a m. 2)* *P*, futura *CN*, adfutura *H* salubri* *(*m *eras.)* *M*, ubri *in ras.* *B*, salubris V_1N *cf. Wiener Stud. 1880, p. 87* progeniem terris paritura salubrem *Poelm. in mg.* 59 disine M^1 *ut uidetur*, desine* K_1 60 concipient] ci *in ras.* B^2, concipent *(*i *a m. 2)* *Mp*, con***rient *P* 61 deus fecit *M* 62 propitam *P* sobolem RM^1K_2 *(m. 2)* *PTGHl* subolem credi *MpN* gauditque iubitque *C* 63 nomen *ex* nomine *M*, nomen *R* 64 pauido *a manu post. in mg.* *C*, pauida T^1Hl inchoat] at *in ras.* *M*, incoat K_2 *(m. 2)* P^1T^1, incipit MpV_1*:* inchoat ore *in ras.* *H* 65 conceptos K_1 *(m. 1)* K_2 *(m. 1)* B^1 66 sobolem RM^1K_2 *(m. 2)* PT^2BGHl spera**bo K_1 67 fatetur Mp^1 V_1 V_2 *Poelm.* *(cf. Wiener Stud. 1888, p. 87)* 68 dei *s. l.* *B* circumuolitauit C^1, circumuoltabat *RMp*, -li- *ex* lu *B* **obumbrans *(*te *eras. ?)* *M*, obumbras K_1 *(m. 1)* 69 et ueniet] adueniet B^1G, adueniens H^1N l&is-sima K_1 *(m. 1)*

Ac tibi mox puerum casto sermone iubebit
Magnificum gigni populis, quem credere sanctum
Supremique Dei natum uocitare necesse est.
Sic cognata tibi, sterilis quae credita cunctis,
Zachariae coniux mortali germine nuper
Aeuo defessis hausit miracula membris.
Sextus adest mensis: parent sic omnia iussis.'
Virgo dehinc: ,Domino famulam nunc ecce iubenti,
Vt tua uerba sonant, cernis seruire paratam.'
Nuntius abscedens uacuis se condidit auris.
  Illa dehinc rapidis Iudaeam passibus urbem
Zachariaeque domum penetrat grauidamque salutat
Elisabeth, clausae cum protinus anxia prolis
Membra uteri gremio motu maiore resultant.
Et simul exiluit mater concussa tremore,
Diuinae uocis conpleta est flamine sancto
Et magnum clamans: ,Felix o femina, salue,
Felicem gestans uteri sinuamine fetum.
Vnde meam tanto uoluit Deus aequus honore
Inlustrare domum, quam mater numinis alti

79] cf. Verg. Aen. IX 619. 80] cf. Verg. Aen. VII 156.

70 huuc *CMp* (ac *in mg.*), ac *reliqui* mox p̥e̥r̥m̥e̥ *C* 71 popolum M^1, populus Mp^1, populos K_2 *(m. 1)* credidere M^1 72 suppraemique *M* 73 cognita Mp^1 sterelis CK_1 *(m. 1)* B^1Bb 74 Zacchariae *C* coniux MK_2 *(m. 1)* $P^1T^1B^1BbHHl$ 75 de*fessis (f *eras.*) *M* auxit (h *a m. 2*) V_1B, auxit $MMpK_2$ (x *a m. 2*) *T* (x *a m. 2*) *BbGHHl* membra K_1 *(m. 1)* 77 dein M^1 n*ecce (unc *a m. 2*) K_1 ece T^1 78 sonȩnt R^1, sonent *P* 79 abscidens M^1, abscendens *Hl* condedit CT^1 aures Mp^1 80 SALVTATIO MARIE AD HELISABET *B* deinc *M* Iudeam *R et alii* 81 do (mũ *a m. 2*) *C* penitrat M^1 salutat (at *in ras.*) *R*, salutet T^1 82 Elisha&h *Mp* cum CBP^1, quum (ł cui *m. 2*) *Mp*, cui *rell.* prolés R^1 83 menbra $RMpK_1T$ 84 exaluit MK_2 *(m. 1)* T^1, exilui Bb^1, exsiluit CT^1Hl concussa (s_2 *in ras.*) *Mp* 85 flumine *C*, famine RBK_1T *(ex corr. m. 2)* *GHlN*, **famine (af *eras.*) *M*, ł flamine *m. al. in mg.*, numine Mp^1H, *cf. v. 140* 86 *o K_1 ofelix *P* 87 sinuanime K_1 foetum RK_1PBBb, faetum (a *in ras.*) *M* 88 aequos M^1 89 illustrare MB^2Hl

Viseret? Ecce meo gaudens in uiscere proles
Exultat, Mariae cum prima adfamina sensit.
Felix, qui credit finem mox adfore uerbis,
Quae Deus ad famulos magnum dignando loquetur.
Illa trahens animum per gaudia mixta pudore
Subpressae uocis pauitantia dicta uolutat:
‚Magnificas laudes animus gratesque rependit
Inmensi Domino mundi. Vix gaudia tanta
Spiritus iste capit, quod me dignatus in altum
Erigit ex humili celsam cunctisque beatam
Gentibus et saeclis uoluit Deus aequus haberi.
Sustulit ecce thronum saeuis fregitque superbos,
Largifluis humiles opibus ditauit egentes.‘
Tunc illic mansit trinos ex ordine menses,
Ad propriamque domum repedat iam certa futuri.
Iamque aderat tempus, quo iussum fundere partum
Elisabeth uoluenda dies in luminis oras
Cogeret. Ad partus famam collecta cucurrit

96] cf. Stat. Theb. VII 379. 106] cf. Verg. Aen. IX 7, Ge. II 47.

90 ui*seret (s *eras.*) *M*, uisseret *P* prolis $M^1K_1K_2T^1P^1Bb$, gaudens (proles) *Hl* 91 affamina CMB^2PHl, adfamine T^1 *corr. m. 2* 92 que $M^2BMp^2K_2$ *(m. 2)* TBb^2HHlG, que* K^1 affore *recentiores* credit finem *Poelm.* 93 loquitur $M^1B^1K_2$ *(m. 2)* 94 animo RK_2 *(m. 2)* *BbHHl* podore *B*, pudore* (m *eras.*) K_2, pudorem V_1 *Poelm.*, pauore *G* animo per gaudia mixta pudorem *Poelm.* 95 subpressae *CRT* 96 magnificat *C*, magñ (nifico) (nifico *m. 2*) *Mp* anima *C*, animo $R^2M^2BMpP^2V_1$ *(m. 2)* V_2 *(m. 2)* *HHl* rependi *P*, celebrat Mp^1V_2 *Poelm. in mg.* 97 immensi *MHl* tanta] tota *Poelm. in mg.* 98 altom (u) *R* ipsum te caperent *Poelm. in mg.* 99 erigit CM^1B $Mp^1PT^1Bb^1H^1$, erigi *ex* eregi K_2, erigere *rell.* 100 sec*lis RM^1 habere Mp^1H 101 tronum *plerique*, trhonum *Mp* seruis *Poelm. in mg.* frigitque *C* 102 largifluis] inmensis *Poelm. in mg.* humilis K_2 *(m. 1)* P^1T, homines *G* *egentes (a *eras.*) T^1 104 apropriamque *H* repetat *R*, rediit *M (m. al.)*, remeat *Poelm.* 105 PARTVS ELISABET *Mp* iusum M^1 partum *C*, fetum *vel* foetum *rell.*; sarcina deserat aluum *Poelm.* 106 Aelisabeth M^1, elishabet *Mp* liquidas soluenda in *Poelm.* auras *libri, cf. Verg. Ge. II 44* 107 Ad partus fama tantos collecta *Poelm.*

Turba propinquorum, tum gaudia mira frequentes
Concelebrant nomenque iubent genitoris habere.
Abnuit hoc genetrix, sed Iohannes uocitetur
Ingeminat. Placuit muti tunc iussa parentis
Consulere, scriptoque rogant edicere nomen.
Sed, pro mira fides, tabulis cum scribere temptat,
Inplicitam soluit per uerba sonantia linguam.
Mox etiam adsuetam penetrant spiracula mentem,
Conpletusque canit uenturi conscia dicta:
‚Concelebrent cuncti laudes gratesque frequentent
Astrorum et terrae, pontique hominumque parenti,
Visere quod uoluit propriamque absoluere plebem.
En beat antiquam gentem cornuque salutis
Erecto indulget Dauidis origine lumen.
Hoc est, quod prisci cecinere ex ordine uates,
Haec est illa salus, qua nos ex hostibus atris
Eripit, ut iuste iusto seruire queamus.
At tu, parue puer, sanctus dignusque profeta
Dicere et Dominum mox praegrediere uiando
Illius et populum duces per lumen apertum:
Errorem per te spernent mortisque tenebras
Abrumpent omnes, tua qui praecepta sequentur.'
Exhinc secretis in uallibus abdita semper

108 tunc *MMpBG*, per *Poelm. i. m.* ma*na *(g eras.) Mp* 110 genitrix *T^1Hl* 110 sed *CRM^2Mp^2PT*, et *rell.* Iohannis *M^1B^1* 111 ingemuit *V_2* muti *CRK_2 (s. l.) Poelm. in mg.*, cunctis *rell.* tum *CB* 112 in scriptoque *Poelm. in textu*, in scripto rogitantque *in mg.* 113 pro mira *(ra in ras.) M*, promissa *K_2 (ex corr.) Hl* tabolis *C* conscribere *RB* temptat *(p a m. 2) R* 114 inplicitam *(i_3 ex a) MB* 115 penitrant *M^1* facta *Hl* 116 conpletusque] al conscius cui *M in mg.* 117 concelebrant *RM (a m. al.) V_2GHl*, concelebrant (e s. l.) *GH* frequentant *RM (a m. al.) V_2GHl* 119 quod] qui *$K_1K_2PBBbHHlG$* gentem *Hl* 120 beat* *M*, beat** *(am eras.) H* 121 indulget *(in ex q;) Mp* Dauidis *(s a m. 2) M* 122 hoc] haec *corr.* in hoc *R* presci* *M^1* 123 qua *C*, quae *rell.* 125 dignus scsque *M* profeta *C* 126 dicere (is s. l.) *K_2 (is m. 2)* et] *om. C* dm̃ *C* praegredere *(m. 1) MK_1K_2T*, praegredire *Bb^1*, progrediere *Poelm. in mg.* iu**ando *H* 127 et] ut *P* 130 exin *M* (n *ex* m) *$K_1K_2TBBbGH$*, exinc *P*, exhin *Hl*

Vita fuit puero, donec poscentibus annis
Vatis ad officium pleno pubesceret aeuo.
  Interea Mariae sponso miracula mentem
Sollicitant, manifesta uteri quod pondera uidit,
Et secum uoluit, quanam ratione propinquae
Dedecus obpressum celet thalamosque recuset.
Talia tractanti torpescunt membra sopore
Audiuitque Dei super horrida somnia uocem:
,Accipe coniugium nullo cum crimine pactae,
Spiritus inpleuit sancto cui uiscera fetu.
Hanc cecinit uates uenturam et uirgine prolem,
NOBISCVM DEVS est nomen cui.' Protinus ille
Haec praecepta sequens seruat sponsalia pacta.
  Sed tum forte nouo capitum discussio censu
Caesaris Augusti iussis per plurima terrae
Describebatur; Syriam tunc iure regebat
Quirinus, proprios cui tota per oppida fines
Edebant populi, uires nomenque genusque.
Urbs est Iudaeae Bethleem, Dauida canorum

148] cf. Verg. Aen. X 149.

132 pubisceret *C* 133 VISIO IOSEP *Mp in mg.* sponsi $M^2 Mp^2$ $K_1 T^2$ *B Bb G H* miraculamentum (e *a m. 2*) *H* 135 quānā *Hl* ratione* *B* 136 decus (de *a m. 2*) RM^1 obpressum $K_1 K_2$ *T B Bb* thalamoque $K_2 T^1$ caelet $M^1 K_1$ *P Bb* recu*set *M*, recusit T^1 137 turpescunt $B^1 T^1$ menbra $K_1 K_2$ *T* sapore *ut uidetur* R^1 138 orrida K_2 *Mp T* mox stertente dei uox est audita monentis *Poelm. in mg.* 139 Tu sponsam capias, uacat omni pactio fraude *Poelm. in mg.* 140 implebit K_2 cui* *M* foetu *R M P B Bb*, faetu *Mp* 140 sanctus *Bb* 141 uenturum *Bb* et uirgine *C*, ex u. *M* (*in ras.*) K_2 (*s. l. m. 2*) *P* V_1 *B Bb G H Hl*, in u. *R* (*s. l.*) *Mp T* (*s. l. m. 2*), in (ex *s. l.*) K_1 143 seuat (r *s. l.*) *Mp*, seruit *N* pata B^1 144 DE PROCESSIONE ET XPI NATIVITATE *B* cum *Hl*, tunc B^1 *Mp* noui-census *M* K_1 (*m. 2*) *P* T^2, nouus *Poelm. in mg.* 145 Cesari *L* Caesareque Augusto iussus *Poelm. i. m.* agusti *Bb* plurima scribi *Poelm. in mg.* 146 discribebatur *M* $K_1 K_2$ *L* B^1 Siriam *C*, sirię *M* $K_1 K_2$ *L P T Bb G Hl* tunc *C Mp*, c*u* *R*, quae *Bb*, quam *rell.* 147 Cyrinos *R Bb* proprio *M B L P* V_1, propria *H*, proprii *Poelm. in mg.* opida *B* K_1 finis *C P* 148 edebant *C Mp Bb*, aedebant *R*, addebant *rell.* 149 iudā *Hl*, iudee *pler.* Bethleem *C R* $M^1 K_1$ *Mp* P^1

Quae genuit, generis quae censum iure petebat.
Edidit hic Mariam Dauidis origine Ioseph
Desponsamque sibi scribens grauidamque professus.
Hospitio amborum Bethleem sub moenibus urbis
Angusti fuerant praeparua habitacula ruris.
Illic uirgo nouo conpleta in tempore fetu
Soluitur et puerum ueteri cunabula textu
Inuoluunt durumque datur praesepe cubili.
  Circa sollicitae pecudum custodia noctis
Pastores tenuit uigiles per pascua laeta.
Ecce Dei monitu uisus discendere caelo
Nuntius, at subitus terror tremefacta pauore
Prostrauit uiridi pastorum corpora terrae.
Talis et attonitis caelo uox missa cucurrit:
,Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta,
Pastores, quibus haec ingentia gaudia porto.
Nam genitus puer est Dauidis origine clara,
Qui populis lucem mox laetitiamque propaget.
Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis

153] cf. Verg. Aen. XII 116. 165] cf. Stat. Theb. X 555.

150 genuit Mariae generis quae *C*, g. Mariae *(? generis s. l. m.² R)* quae $RMpV_2$, g. generis censumque MK_1PBBbH 151 ededit *C*, *edidit *M* Mariam] illam $RMpV_2$ originis M^1 152 disponsamque RK_2TBb, desponsata *N* 153 De natiuitate xpi *Mp* hospitium LMp^1V_2H Bethleem *C cum plerisque* desub *C* 154 perparua *M (er in ras.) B LMp* 154 *et* 155 *in mg.* Mp^2 155 couplet *C* tempora $MMpB^1$ fo&ẹu *M*, foetu *RMpPBb*, fa&u K_1 nouum completo tempore foetum *Poelm.* 156 conabula *RB* texto *(m. 1)* K_1K_2T Edidit et leni pannoso tegmine motu *Poelm.* 157 Texit cui durum cunas praesepe ministrat *Poelm.* imuoluunt M^1 durumque *C*, duroque *rell.* que] qu*e RK_1 praesepe] e_3 *ex* is *M*, praesepis *H* 158 sollicite *pler.*, sollicitos *coni. Arev.* pecodum CMp^1, pecorum K_1K_2TBbG *cf. Lucas II 8:* φυλάττοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν· ANGELUS AD PASTORES *BL*, Angelus apparuit pastoribus Mp^2 159 uigilis *L*, ui*gines *Bb* 160 ui*sus *M*, iussus *Poelm.* discendere *plerique* 161 at *in ras.* K_2, t *in ras. T*, et MpV_2 subito *Poelm. in mg.* 163 attonitis *CM*, atonitis *P* emissa *C* 164 sumitæ *L* 165 *post* haec *ras. 4 litt. in* K_1 uobis quibus *H* gaudio *L* 168 VISIO IOSEP *B*

Iam licet inplentem gracili praesepia uoce.‘
Talia dicenti iunguntur milia plebis
Caelestis cunctique Deum laudantque rogantque,
Talis et uniti uox agminis aera conplet:
‚Gloria supremum comitatur debita patrem;
In terris iustos homines pax digna sequetur.‘
Et simul his dictis caeli secreta reuisunt.
Pastores propere ueniunt puerumque iacentem
Praesepis gremio cernunt; post inde frequentes
Dispergunt late celeris uaga semina famae.
Mirantes laudant, laetantes constipuerunt,
Omnia nocturnis monitis quod uera recurrant.
Viderat octauam lucem puer, ecce recidi
Ad morem legis nomenque aptare necesse est.
Inpositumque illi est, monitis caelestibus olim
Quod Mariae uox missa Deo praecepit, Iesus.
Scripserat antiquae Moyses moderamina legis,
Inter quae primos prisco de sanguine uatum
Obseruare dedit fetus offerre sacrandos,
Inplumesque simul ferre ad delubra columbas.
Haec ubi per Mariam templo seruata feruntur,
Ecce senex Simeon dignus conprendere sensu

172] cf. Verg. Aen. IX 112. 175] cf. Stat. Theb. X 210.

169 uoce] fotu *coni. Vonckius* 171 laudentque R^1 172 et] *s. l. R* aere *Hl* 173 su*premum C^1R^1, supr*emus M^1 comitatur *libri*, comitetur *edit.* 174 sequatur *CP*, sequetur *rell. cf. Luc. II 9* (ἔσται) 175 histis Mp^1, hiis M^1, is *Bb* celsi *H* reui*sit *(it in ras.) M (al* reuisunt angeli *in mg.)*, reuisunt reuisitant *L*, reui*sunt K_2 176 PASTORES IN BETLEM *BL*, *spatium uacuum in Mp* 177 cremio M^1 sequentes *(fort. a m. 1)* K_2T, *Poelm. in mg.* 178 celebris V_2 *(?)* 179 constupuerunt K_2MpV_2BBbGH 180 recurrunt $M^1K_1K_2PTB^2BbH$ 181 CIRCVMCISIO $\overline{\text{XPI}}$ LMp^2 182 moram *T* est] *in ras.* M^2, *om. G* 184 *deo *M* IHSUS *P*, hesus *T*, ihesus *Bb* 185 Moises *C* moderamine K_2 *(m. 1)* PT^1 186 primus $CBbG^1$ natum *C*, natus *N* 187 fetus CK_2 *(m. 1)* T^1 188 delubra* *(m eras.) C*, dilubra P^1 columbes K_2 *(m. 1) T* 189 seruate K_2T^1 190 DE SIMEONE *L*, DE SIMONE *B* $\overset{\text{uenit}}{\text{senex}}$ *L* Symeon RK_1PBbG conprendere $CRLK^1$ *PTBG*, comprehendere $MMpK_2BbHl$ sensum MpV_2 *(m. 1) Poelm.*

Caelestes uoces, cui quondam praescia rerum
Virtus prodiderat, quod carcere corporis aegri
Deposito mortem liber requiemque uideret,
Cum primum caeli laudem terraeque salutem,
Omnia quem uatum spondent oracula Christum,
Vidisset templo sollemnes ferre palumbas.
Isque ubi curuato defessus corpore templum
Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus auctor,
Ecce simul paruum gremio genetricis Iesum
Ad templum sensit uenisse, trementibus ulnis
Accepit puerum laetusque haec dicta profatur:
‚Nunc, nunc me famulum Dominus nunc liberat atris
Corporis e uinclis finemque inponere uerbis
Dignatur cum pace suis. En splendida nostrós
Lux oculos tua circumstat radiisque renidet,
Quam cunctis hominum lustratis gentibus addit
Istrahelitarum cumulatae gloria plebis.
Quid tantum Mariae stupuerunt pectora matris?
Hic puer ad casum populi datur, iste renasci
Concedet populos; dictum in contraria signum

198] cf. Verg. Aen. II 436.

191 caelestis *CMp* uocis *Mp* condam *Mp* 192 corpore (carcere *superscr.*) K_1, corpore *P* 195 DE DVOBVS PVLLIS COLVMBARVM *B* 196 templo (v *superscr.*) *R* sollemnes CMK_2 palumbęs *R*, polumbes M^1, palumbes M^2MpK_2 *(m. 1)* Bb^2V_1, columbes LT^1, balumbes K_1, palumbos V_2 *Poelm. in mg.* 197 hisque *Hl* curbato *C* diffusus R^1, deffesus *M*, defessos T^1 198 penitrat *M* motuit (nu *superscr.*) *L* 199 genitricis R^2 *et rec.* 200 at *L* sensit *s. l.* K_2T 201 accipit *C* 202 liberat *RMatr.*, liberet *rell.* arctis R^1, artis K_1K_2LTBb 203 uinculis R^1 204 dignatur *CMp*, dignetur *rell.* suis] nitens *Mp* en] ac L^1Hl splendide K_2 *(m. 1)* *T* nostris K_1 *(m. 1)* 205 renidet M^1 (resplendet *in mg.*) R^2BK_1 *(m. 2)* T^2, refulget V_1 *Poelm.*, retinet *L*, renitet *rell. cf. Wiener Stud. II 112* 206 addit (q; *superscr.*) *L* 207 istrahelitarum cui *C*, hisraelitarum *R*, israhelitarum *rell.* comolatae *R*, cumulate K_2 *uu. 207 et 208 p. u. 222 in Hl* 209 ca*sum (s *eras.*) *M* 210 concidet *C*, concidit M^1, concedit K_2 *(m. 1)* *T* populos CMK_1 *(m. 1)* K_2 *(m. 1)* B^1, populis *rell.* dictum *scripsi,* dicta *libri cf. Luc. II 34* ἀντιλεγόμενον

Istius adueniet, percurrens debita leto
Atque animam matris ferro fulgente machaera,
Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis.'
Haec ait in Simeone Deus; mox ecce profetae
Femineam sancto conplet spiramine mentem.
Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentae
Destituit uiduam mors inmatura mariti.
Casta sed in templo semper pro coniuge uita
Et cultus cessere Dei; quae numine iussa
Cognouit Christum et simili sermone locuta est.
Inde ubi sollemnem pueri pro nomine legem
Conpleuit genetrix et Ioseph omnia mirans,
Ad patriam laeti repedant puerumque reportant.
Gens est ulterior surgenti conscia soli,
Astrorum sollers ortusque obitusque notare;
Huius primores nomen tenuere Magorum.
Tunc hinc delecti Solymos per longa uiarum

213] cf. Stat. Theb. I 351. 215] cf. Verg. Aen. VIII 160. 216] cf. Verg. Aen. XI 166. 227] cf. Verg. Aen. X 213.

211 percurrent B^1, percurret $R^1 Mp V_2$; p̄currens omnia *G* loeto *uel* lȩto *libri* 210 *et* 211 *permutati in Hl* 212 machera *plerique; Poelm. in mg.:* Concedet populis, illi signum esse negabunt
Foederis hi contra caelo uenisse tenebunt
Liuor edax faciet lethum ut percurrat amarum
Atque tuam fulgens animam mihi crede machaera
213 uolumina] uelamina *N* 214 DE ANNA *LB* ait in *s. l.* M^2 Symeone *plerique* 215 faemineam mentem—complet *M* 217 distituit $M^1 K_1 K_2 T B^1$, constituit *Poelm. in mg.* immatura *CM* 219 cultos *(m. 1) K T* nomine *C* 220 simile P^1 loquuta *M* 221 solemnem *RL*, solempnem · *B*, sollempnem *GH* 222 conpleuit $C K_1 K_2 T B Bb$ genetris Mp^1 223 repetant R^1, remeant *L*, redeunt *Poelm.* 224 VBI MAGI VIDERVNT STELLAM *Mp*, MAGORVM MVNERA ET VISIO STELLE. *L* est *s. l. RHl* Gens est Eoi Phoebo orto proxima regni *Poelm.* 225 solers $R M L K_2$ *(m. 2) PTBBb* 226 priores M^1 227 tunc hinc laeti *C*, tunc hinc delecti $K_2 Bb$, hinc lecti *R*, tunc hi* dilecti *M*, *(al* hinc lecti proceres*)* *L*, tunc hi delecti $B K_1 P V_1 V_2 H$, hinc l*&i (t) *(a eras.) Mp*, Hunc (t) (di) lecti *L*, hinc lecti proceres *(in ras.)* T^2, tunc hinc delati proceres *G*, hinc laeti proceres *Hl* solimos *plerique*

Deueniunt regemque adeunt orantque doceri,
Quae regio imperio puerum Iudaea teneret
Progenitum: sese stellae fulgentis ab ortu
Admonitos uenisse uiam, quo supplice dextra
Exortum terris uenerabile numen adorent.
Territus Herodes Solymorum culmina uatum
Quique profetarum ueterum praedicta recensent
Imperio accitos iubet omnia quaerere legis,
Quis pateat, quae sint genitalia moenia Christo,
Omnia uenturum spondent quem oracula uatum.
Tunc manifestatur, Bethleem quod moenibus illum
Progigni maneat, cui sacram ducere plebem
Istrahelitarum sancta uirtute necesse est.
Hinc iubet Herodes Persas pertendere gressum
Inuentumque sibi puerum monstrare colendum.
Ecce iteris medio stellam praecurrere cernunt
Sulcantem flammis auras, quae culmine summo
Restitit et pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent sidusque salutant,
Et postquam puerum uidere sub ubere matris,
Deiecti prono strauerunt corpore terram

232] cf. Ou. Ex P. II 3, 19. 235] cf. Verg. Aen. XI 235. 243] cf. Verg. Aen. II 694. 244] cf. Verg. Aen. VII 512. 246] cf. Gell. IX 9.

229 iudam *Hl*, iudea *plerique* 230 progenitum dicunt *M* stillae *C* et stellae sese LT^2 231 admonitus *C*, ammonitos *MG* dextera *M*, dextra* K_1 232 nomen C^1K^1 *(m. 1)* T^1B^1 adorant B^1 233 Terribilis *M (ł* territus *i. mg.)* Herodis C^1M *alii* Solimorum *plerique* culmine M^1B^1 234 profetarum *CT* 236 quo *Poelm. in mg.* pateant *TBbHl* sit *H* 237 uentura Mp^1, uenturum quem *M* spondeantq. *L* 238 Tum MK_1K_2TLBbG Bethleem $CRMK_1Mp$ 240 is*rahelitarum *(t eras.) C* sancta] prompta MpV_2, sacra *Poelm.* est] *om. Mp* 241 De eo quod magi obtulerunt dno munera *Mp m. al.* hic C^1, tunc V_2 *Poelm. in mg.* Herodis M^1 242 colendum] uidendum *Poelm. in mg.* 243 itineris M^1, uiae *Poelm. in mg.* stillam *C* 244 quae] qꝛ *C*, q̃ R^2, quae in *(sic) M*, et *Hl* culmina Mp^1 245 restetit M^1 246 magna magis redeunt puero *Poelm.* 248 deiec*ti *C*, dilecti *(ł* deiecti*) M*, deiecte V_1 *(m. 1)* strauerunt C^1N, texuerunt *M (ł* strauerunt *i. m.)*, texerunt *rell. cf. Verg. Aen. VIII 719* terram caesi strauere iuuenci

Submissique simul quaesunt; tum munera trina
Tus, aurum, murram regique hominique Deoque
Dona dabant. Totam mox horrida somnia noctem
Sollicitant saeuumque iubent uitare tyrannum.
Denique diuersis Herodis callibus aulam
Diffugiunt patriamque Magi rediere latenter.
  Ipsum etiam puerum monitis caelestibus actus
Aegyptum cum matre simul transportat Ioseph.
At ferus Herodes sibimet succedere credit,
Quem callens astris quaesisset cura Magorum.
Quorum praecauto discessu sollicitatus
Horribilem iussit Bethleem per compita caedem.
Infantes cunctos teneramque sub ubere plebem
Auellit ferro nullo sub crimine culpae.
Haec etiam caedes olim praescripta manebat,
Quam bonus Hieremias diuino numine iussus
Conplorat, subolis misero pro funere matres

265] cf. Ou. Am. II 6, 9.

249 submissique K_1, submisique *Bb*, submissisque *N* quaesutum *C* tunc *Poelm. in mg.;* mox mystica munera promunt *Poelm.* 250 murrā *C,* myrram *uel* mirram *rell.* 251 do^{da}nabant *(da a m. 2)* MK_2T, donabant *BbG* (bant *in ras.),* d. ferunt *Hieron. in Matth. I 2, 11, Alcuin. de div. off. 5 Poelm.,* dono dabant *B cf. Wiener Stud. 1880, p. 110* tota *L* sompnia *R* 252 tyran^{n}dum *M,* tirannum *CBG* 253 Herod^{i}es K_1 calcibus K_2 254 diffugiuntque *M,* difugiunt K_1, defugiunt B^1 redire *M* K_1 *(m. 1)* K_2 *(m. 1)* T^1 laetantes *al* latentes *M,* latentes *RLMpPT*^{1} *BbGHHl cf. Wiener Stud. l. c. p. 90* *p. uers. 256* DE PVERIS INTERFECTIS AB HERODE *Mp, p. uers. 257* PASSIO INFANTVM *L* 255 etiam] & K_1 *(m. 1)* *post u. 256 uersus unius spatium C* Aegiptum *CBG* 257 ad *CBL* Herodis M^1K_2 *(m. 1) T* 259 discessu* *(s eras.) M,* discessi Bb^1 260 Bethleem $CRMK_1K_2PT$ competa *RL* K_1K_2MpTB, comp&am̧ K_2*;* crudeli tinxit Bethlemica compita caede *Poelm.* 261 que *om.* V_2 ubera *RHl,* hubere *P* 262 Euellit *M* *(auelli in mg.),* auelli $RK^1MpPBBbV_2$ fero *LMp;* Innocuam in sinibus rigido succumbere f. *Poelm. in mg.* 263 caedis M^1K_2 *(m. 1)* prescripta *R,* perscripta *(m. 1)* K_2T 264 nomine C^1M *(al* numine *i. m.),* ^{numine}munere K_1 265 conplorat RK_1TB, conplorant K_2, conploraret *Bb* sobolis RM^1K_2 *(m. 2)* LP^1, suboles *Bb;* soboles miserum *Mp* miserae *Poelm. in mg.* matris M^1

Horrendis grauiter caelum pulsare querellis.
Ast ubi sopitus furor est et saeua tyranni
Infantum horribili feritas satiata cruore,
Extinxisse putat cunctos, quos unus et alter
Annus letiferi miseros obpresserat aeui.
  Mirandis rursus deuinctus membra sopore
Urgetur monitis Mariam puerumque Ioseph
Aegypto ad patriam uectare, ubi Nazara felix
Olim praedictum puero dedit addere nomen.
Dixit et alterius quondam praenuntia uatis
Vox instincta Deo: Veniet, ueniet mea proles
Aegypto ex alta terris lumenque salusque.
  Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
Praecurrens aeuum sapientia praeueniebat
Gratiaque in uultu et uerbis ueneranda micabat.
  Et iam bissenos aeui conprenderat annos,
Cum paschae ritum seruando ex more parentes
Ad templum laetis puerum perducere festis

271] cf. Culex 207.

266 horendis (r *supra*) (rendis *in ras.*) K_1, horridis P^1 querelis RM^1MpB *GHHl*, querillis (*m. 1*) K_2; horrenda grauiter pulsabant aethera uoce *Poelm. i. m.* 267 foror (u *supra*) *L* ti*ranni (r *eras.*) *C*, tyrandi (n *supra*) *M* 268 horribili] roseo *Poelm. in mg.* ferita *C* 269 extincxisse *RL* unus *CRPN*, primus (*al* unus) *M*, primus *rell.* 270 annos C^1M loetiferi *plerique* misseros MP^1, misere *Poelm.*, miserandos p. *coni. Arev.* obpraesserat *M*, subpresserat *RL Poelm.*; miserandus praesserat MpV_1, miserandus cesserat *Poelm. in mg.* 271 rursum M^1 deuinctos *R*, deuictus *M* (*al* deuinctus *i. m.*) *H* menbra *T* supore *C* 272 urguetur $RM^2MpK_1K_2$ *PG* 273 Aegipto *C* (*passim*) uectarae *R*, u&tare *L* felex M^1 274 pręedicta B^2T *ex corr. ut uidetur*, pręedicto *RM* (*al* predictum *i. m.*) 275 alterius iussi MK_2T 276 instricta *Bb*, instructa *Poelm. in mg.* mea ueniet *M*, ueniat mea *Hl* prolis $M^1K_1K_2T$ 277 EX EGIPTO VOCAVI FILIVM *B* exaltat *LG* nomenq; (*al* lumenq;) *M* 278 imfans M^1 279 pręcur*ens (is *supra*) *C*, occurrens *B* 280 omniaque *Poelm. in mg.* et** (in *eras.?*) *M* uerba *P* micabant *Poelm. in mg.* *post u. 280 inscriptio euanida in L* 281 compręhinderat *C*, compręhenderat M^1 *MpTBb*, cōp̄nd& *G.* 282 DVODECIM ANNORVM REMANSIT IN TEMPLO *B* conpascae *L* seruantes *N*, seruare *Poelm.* 283 laeti MpV_2 *Poelm. in mg.*

Omnibus annorum uicibus de more solebant.
Ergo aderant paschae pariter cunctisque diebus
Festorum inpletis patriam remeare parabant,
Cum puer in populo comitis uestigia matris
Deseruit templique libens secreta petiuit.
Illum per uicos urbis perque abdita tecta
Perque iteris stratas per notos perque propinquos
Quaerebat genetrix; sed lux ubi tertia uenit
Ad templum propere remeat, uatumque choreis
Inuenit insertum legumque obscura senili
Tractantem coetu. Vix admiratio digna
De pueri uerbis senibus fuit; at pia mater:
‚Nate, ait, amissum lacrimis te quaero profusis
Anxia cum genitore gemens. Quae causa parentum
Discernit gressu templique in sede retentat?'
Ille autem: ‚Quid me tantum, quid quaeritis? inquit.
An nondum sentis, genetrix, quod iure paternis
Sedibus et domibus natum inhabitare necesse est?'
  Haec ait et gressum sociat patriamque reuisit;
Nec genetrix tanti persensit pondera uerbi,
Ordine cuncta tamen cordis secreta reseruant.

286] cf. Verg. Aen. XI 793. 288] cf. Verg. Aen. VIII 463. 303] cf. Cicero, de orat. 17.

284 solebant] sciebant *G* 286 festum implentes *M* (al festorum implet *in mg.*) *uu. 285 et 286 in mg. adscripti in Mp* 287 tum *LHl Poelm.* 289 perque urbis *M*¹ (al urbis perque) urbes V_1 290 iteris] uiae *Poelm. in mg.* stratus *R*¹ totos *H* 291 genetrix *CRM*¹*Mp*$K_1$$K_2$*T* 292 at *L* choregis *L*, coronae *Poelm. in mg.* 293 rerumque *Mp* 294 ammiratio *MpB*²*G*, admiratio fuit *M* 295 fuit *s. l. M* ad *Mp*¹*T*¹ 298 discernit *CMp*, secreuit V_1, secernit *rell.* gressum *BH* insidere temptat *Hl* 299 quid₂] qui K_2, *s. l.* K_1 inquid *MMp* 301 inhabitare] in *s. l.* K_2 302 *inscriptio euanida in L* reuixit (s *s. l.*) *Mp*, reuisat (i *s. l.*) *G*; *uers. in marg. inf. adscr.* K_2 303 REGRESSIO DE HIERVSALEM *B* naec K_1 304 ordinem *B*¹ secreto (a *s. l.*) *M* reseruat *RK*$_1$*LTV*$_1$, seruauit reseruat *M*, serua*t (re *s. l.*) *Mp*, reuisunt *G*

At puer obsequiis apte praedulcibus ambos
Ad proprium semper cogens nectebat amorem.
  Interea ueteris scripti per debita currens
Omnia saeclorum series promissa trahebat.
Zachariae suboles desertis uallibus omnes
Ad deponendas maculas clamore uocabat,
Fluminis ut liquidi caperent miranda lauacra,
Quis animae uirtus abluta sorde niteret;
Esaias uates cecinit quod numine iussus:
‚Vox late resonat desertis uallibus; amplas
Instruite stratas, omnis sit recta uiarum
Semita, quae Domini digne uestigia gestet.
Subsident colles, uallis conplebitur omnis;
Corriget anfractus iteris bona linea recti
Corporeisque oculis lumen tractare serenum
Omnibus indulget genitor Dominusque salutis.‘
  Ergo aderant populi passimque hinc inde ruentes
Conplebant ripas auidique lauacra petebant.
Texta camelorum fuerant uelamina saetis,
Et zonae pellis medium cinxere profetam.

310] cf. Verg. Aen. XII 312.

305 arte (apte *in mg.) Mp*, aptae *P*, aptos *H*   306 eos (*al* semper cogens *in mg.) M*, cogens *L*, habens G^1 nectabat *M*, nectabat *Poelm. in mg.*   307 DE IOHANNE *B*   scripti ueteris *B*   308 saeculorum $MMpK_1$ serie K_2T^1 309 Zacchariae *C*   soboles *RPBbHl*, sobolis K_1K_2G, subulis *L*   in uallibus *C*   310 deponendas (de *s. l. m. 2) M*, deponentes *P*   311 ca*perent (r *eras.) M*   lauachra *B*   312 queis (?) V_1 uirtus $CMpPV_1Bb$, species *rell.*   ablutas ordine (?) M^1, **luta sorde *G (corr. a m. 2)*   313 Esaias CMK_1K_2PTBb, Isais *uel* Ysaias *rell.*   uatis K_2 nomine *C*   314 VOX CLAMANTIS IN DESERTO *B*   late sonuit *G*   315 instruite] te *s. l.* M^2; instruit estrates *Mp*   omnes *(m. 1)* K_2T; omnis iussit *H*   316 digna *R*   gestat R^1 D. plantis calcanda beatis *Poelm. in mg.*   317 ualles *(m. 1)* K_2T omnes *C*   318 corrigit R^1K_2 *(m. 1)*, corrigat *Hl*   tamfructus K_2T iteris] callis *Poelm.*   320 dominus genitorque *B*   323 textum M^1 camel*orum *CM*   sedis *L*, saetes T^1 324 pellis zonae *Mp*   cincxere RLT^1, tinxere *(m. 1)* K_1, cingere K_1, cinxerunt P^1 profetam *CB*

Et tenuem uictum praebent siluestria mella.
Isque ubi tot populos diuersis sedibus ortos
Inruere ad fluuium cernit, sic incipit ore:
,Vipereae gentis suboles, quis debita uobis
Supplicia urgentesque iras euadere monstrat?
Sed facite, o miseri, fructum, si paenitet, aptum,
Nec generis uestri tollat fiducia mentes.
Nam facile e saxis etiam pro nomine plebes
Succedet uestro, suboles quia degener errat.
Proxima roboreis iamiam radicibus instat
Cunctorum ante oculos acies leuata securis.
Caedentur siluae steriles ignemque fouebunt.
Nunc ego praeteritas maculas in flumine puro
Abluere institui; ueniet sed fortior alter,
Cuius uincla pedum non sum contingere dignus.
Abluet ille hominis sancto spiramine mentem
Flammarumque globis purgabit noxia corda.
Illius et manibus ruralis pala tenetur
Et propria ipsius purgabitur area frugum
Horreaque inplebit secreti copia farris
Aeternusque leues paleas populabitur ignis.'

---

*325 Edere locustas solitus ruralibus aruis

331] cf. Verg. Aen. I 136. 341] cf. Verg. Ge. I 471, Aen. III 574.

u. 325 antecedit 325 in* $CRM^2K_1MpV_1BGHHl$, *in marg. add.* $K_2T^2V_2Bb^2$ hedere V_2 solitus] sonitus sonitus T^2 326 ibi P^1 populus *C* 327 DE BAPTISMO IOHANNIS'ET VERBVM EIVS AD POPVLVM *B* 329 subplicia K_1 turgentesque *M ut uidetur* 330 miseris Mp^1 penitet *plerique* 332 e] est* *(& eras.) M, add.* B^2; e[s]xaxis *L* plebis *CM*; potis est dura superum rex cote creare *Poelm.* 333 succedent $RMpV_1V_2GHHl$, succedunt MK_1PTV_2Bb sobolis K_2T errat] *** *M*, erret L^1; progeniem quando soboles sua d. e. *Poelm.* 334 robor[e]is *R* iam iamq; *R* 335 acie[s] *M*, acies* K_2, aciesque *Poelm.* leuigata *Matr.*, sublata *Poelm. in mg.*, elata *coni. Arev.* 336 caedantur R^1, caeduntur $M^1K_1K_2TV_1V_2BbHl$ sterelis *C* foueb[u]ant *H* 337 ergo CK_1 339 uinc*la *M* tingere K_1 condignus *Mp* 340 abluit *C* hominis *C*, o͞ms *R*, homines *rell.* sc͡o* (s *eras.*) K^1 in spiramine RLV_2Hl mentem *C*, mergens *rell.* 343 harea *L*, a*rea K_1 344 orreaque *M* impleuit CK_2B^1

Haec ait et properis per siluam passibus ipsum
Cernit Iordanis ueneranda lauacra petentem.
Sed uetat increpitans uates et talia fatur:
,Tune meis manibus dignaris mergier undis,
Cum tua me melius possint mundare lauacra?'
Dixit Iohannes, cui talia reddit Iesus:
,Nunc sine, nam decet hoc, sic sancta per omnia nobis
Iustitiae consectandus conplebitur ordo.'
Haec memorans uitreas penetrabat fluminis undas.
Surgenti manifesta dei praesentia claret.
Scinditur auricolor caeli septemplicis aethra
Corporeamque gerens speciem discendit ab alto
Spiritus aeriam simulans ex nube columbam
Et sancto flatu corpus perfudit Iesu.
Tunc uox missa Dei longum per inane cucurrit
Ablutumque undis Christum flatuque perunctum
Adloquitur: ,Te nate, hodie per gaudia testor
Ex me progenitum, placet haec mihi gloria prolis.'
Tum petit umbrosos montes et lustra ferarum
Obsequiumque illi patris praebere ministri

348] cf. Verg. Aen. III 485. 354] cf. Verg. Aen. III 389. 357] cf. Verg. Aen. VIII 423. 360] cf. Verg. Aen. XII 354. 364] cf. Verg. Ge. II 471.

347 Iordanis *$CR^2M^2Mp^2PBHl$ Poelm.*, Iohannes *rell.* 348 sed uetat] succedet *M* 349 digneris *RK_1 (m. 1) LTHl Poelm. in mg.* mergi^{er} (er *a m. 2) M,* er *in ras. T* 350 mundare *CMpP,* purgare *rell.* 351 Iohannis *CM^1K_2* reddidit *MK_1 (m. 1) Bb,* dicit *N* 352 si^{e} *R* 353 iustiae *R* implebitur *Mp* 354 *post* memorans: que celer *eras. in M* uitteas *P* penitrat fluminis undas *M,* xp̄s penetrabat in undas *$K_1LBbGHl$;* celer uitreas xp̄s penetrabat i. u. *(xp̄s a m. 2) K_2T,* uitreans penetrabat in^{fluminis} undas *H* fluminis undas *in ras. B;* und^{a}is *Mp* 355 surgenti* (s *eras.) R* 356 aethera *C,* aetra *MMp^1,* aether *V_1;* aethera caeli *Poelm. in mg.* 357 discendit *CMPB alii* 358 ex] in *Hl* 359 perfundit *RK_1T* 360 mane *Mp* 361 ambitumque *Poelm. in mg.* flat^{u}eque *L* 362 alloquitur *RMLPB rec.* 364 tunc *Poelm in mg.* humbrosos *Hl* 365 que] *om. M* patri *CMp,* patrii *PV_2 (m. 2),* patrii^{s} *B (s a m. 2)* praeb*ere (u *eras.) K_1*

Certabant rapidi, mox liuor daemonis atram
Cum terrore rapit mentem, nec defuit aegro
Temptandi interea Christum uersutia fallax.
Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,
Ex quo nulla cibi potusque alimenta dabantur,
Sed contexta simul firmi ieiunia cordis
Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant.
Tunc epulas demum monuit conquirere corpus.
Horrendi interea sceleris fallacia temptans:
,Si te pro certo genuit Deus, omnibus, inquit,
His poteris saxis forti sermone iubere
Usum triticei formamque capessere panis.'
Christus ad haec fatur: ,Nil me iam talia terrent;
Nam memini scriptum, quoniam non sola tenebit
Vitam credentis facilis substantia panis,
Sed sermone Dei conplet pia pectora uirtus.'
Rursus at ille dolos uersutis artibus aptans
Nectere temptator properat. Nam moenibus urbis
Mox inferre pedem sensit, uis liuida Christum
Culmine marmoreo fecit consistere templi.
Tum sic adgreditur uocis fallente ueneno:

383] cf. Verg. Aen. XII 116.

366 certabat V_1 rabidi *RPT^2B^2Bb* libor *C* demonis *libri* ater *MG Poelm.* 367 TEMPTATIO DIABOLI *B* terrore (e₂ *in ras.*) *R* aegro] ergo *N.* 368 temptandi (i *ex* o) *C* interra *N* 369 quadragenta (u *supra* a) *C*, XLta *M* fuerunt *R^1MV_2* 370 potusque *CV_2N*, potesue (u *supra* e) *M*, potusue *rell.* 372 at *C* mentis *CMp^2T*, cordis *rell.* tenebat *G* 373 tuncque *BV_1V_2H* epulas *R* dæmum *MK_1K_2*, demon *G* c̄qui***rere *R*, conquere *M^1* 374 horrendum *K_2N*, horridi *P* interea* sceleris (s_1 *a m. 2*) *M* fallatia *R et alii*, fallantia *P* 375 certe (x *supra*) *Hl* inquid *plerique* 376 hiis *M^1* po*teris (s *eras.*) *K_1* sasis (x *supra*) *Mp* forte *K_1* (*m. 1*) 377 *in mg. inf. adscr. m. al. in C* capissere *M^1* 378 nihil *$M^1K_2TV_1G$* 379 quod non iam *M^1*; quod non sit sola datura *Poelm. in mg.* 380 credenti (s *supra*) *K_2*, credentes *T^1* 382 dolus *M^1K_2* (*m. 1*) abtans *Mp* 383 nectire *K_2* (*m. 1*) prope scit (rat *supra*) *M* nam] quam *Barthius* 384 uis] s *ex corr.* *C* 385 marmorei *Poelm.* fecit *V_1V_2Bb*, S*** *C*, tendit *Poelm. in mg.*, suasit *rell.* 386 tum *$CM^2K_1K_2PT$*, tunc *rell.*

,Si Deus est uere genitor tibi, culmine templi
Aera per uacuum saltu iaculabere corpus.
Testis erit scriptura tibi, quae spondet aperte
Mandatum summi genitoris tale ministris,
Ut lapsum studeant casu defendere corpus;
Et famulis manibus current tua membra leuare,
Ne lapidis laedat summas offensio plantas.'
Reddidit his Christus dictis contraria dicta:
,Me meminisse magis scripti caelestis oportet,
Ne uires Domini fidens audacia temptet.'
Rursus in abrupti montis consistere celsis
Mox furibunda iugis sensit fallacia Christum,
Ostendens illi fulgentia regna per orbem:
,Cernis, ait, quae sit tantarum gloria rerum?
Cuncta tuo possum iamiam concedere regno,
Talia donantem si me ueneratus adores.'
Tunc sic instantem dictis reiecit Iesus:
,Effuge pestiferi rabies uaesana ueneni,
Haereat ut semper nobis inmobile iussum,
Ut iustus caeli Dominum deuotus adoret
Unius et famulans ueneretur nomen in aeuum.'
Talibus excussus fugit per deuia daemon.
Ille ubi Iohannem cognouit carceris umbris

388] cf. Verg. Ge. III 109. 400] cf. Verg. Aen. IV 272.

388 aether *(m. 1)* K_1, ar$\overset{e}{*}$a *T*, aer *Bb* iacul$\overset{ue}{a}$re (ue *a m. 2)* *M* 389 testes K_1 ait *Hl* spondit M^1; spondeat perte *H* 390 mundatum B^1 genitore *Bb* tale] id esse *Poelm. in mg.* ministri *RHl* 392 famuli// *C*, famuli $Mp\,P\,G^2\,Hl$ curent K_2PTBb 394 Christus] $\widetilde{\text{ihs}}$ *C* dictis $\widetilde{\text{xps}}$ *L* 395 me] *om.* $C^1RMK_1K_2TMpBBbGH$ scriptis *P* 396 $\overline{\text{di}}$ K_1 *(m. 1)* pellatia *(m. 1)* K_2TBb tempt$\overset{e}{a}$t *BL* 397 arrupti *Mp* montes *C* 398 iugis] magis *Poelm. in mg.* 399 illi $CRP^1V_1V_2H^1$, olli *rell.* 400 tanta T^1 401 tuo] tibi *Poelm. in mg.* possim *TBbG* 403 stantem M^1Mp^1 404 rabie suae sana *M;* uesania LK_1 *(m. 1)* 405 nobis semper *RHl*, s. nobis cum *M* iussum donum *R*, $\overset{\text{donum}}{\text{iussum}}$ V_2 406 dominum caeli V_1 deuotos *C* ad*oret (h *eras.)* *B* 407 nomen $C^1MLMpPV_2BBbG$, numen *rell.* 408 excusus *MMp* 409 $\overset{\text{cog}}{\text{agnouit}}$ (cog *m. 2)* *M*

Inmersum, tristi conpressit corde dolorem,
Finibus et statuit Zabulonum ponere sedes,
Ut dictum Esaiae concurreret ordine longo:
‚Terra Zabulonum et regionis Neptala nomen,
Et uia trans pelagus longe Galilaea per arua
Trans et Iordanen gentes populique tenebris
Inclusi magnum lumen subitumque uidebunt,
In mortisque illis umbra residentibus alma
Exoritur fidei resplendens luce uoluntas.‘
Ergo instare Dei regnantis munera Christus
Nuntiat increpitans praeconia larga salutis.
  Praeteriensque uidet ponti per litora fratres,
Praesolidum Simonem, dignum cognomine Petri,
Andreamque simul, sinuosa uolumina lini
Piscibus insidias disponere marmoris undis.
‚Nunc, inquit, pisces capitis maris aestibus altis,
Sed me si libeat sectari, fortia uobis
Prouenient hominum praepulchra indagine lucra.‘
Olli confestim firmato pectore certi
Retibus abiectis pariter praecepta sequuntur.
Post fratres Iacobum Iohannemque marinis

410] cf. Verg. Aen. I 209. 423] cf. Verg. Aen. XI 753.

410 indemersum (sub supra in; sub *a m. 2*) *C*, demesum V_1, submersum RM^1L K_2 *(m. 1)* *MpTBbHl* corda R^2Mp^2Bb, cordæ *M* dolorem C^1MV_2 Bb^2 *Poelm. in mg.*, dolore *rell.* 411 istatuit Mp^1 Sabolorum *C*, dialon nunc M^1, diabulonum K_2, zabulonum (r supra n) *L*, Zabulon *Poelm.* pedes M^1 412 isaiae *R*, ẽsaiae *M* in ordine M^1 longo *C*, secli (ł longo supra) *P*, saec*li MK_1, saecli *rell.* 413 terrę *H* Sabulorum *C*, dialon haec M^1, Zabulon K_1K_2P *TBbG Poelm.* 414 Galilaea per arua] *ego*, Galileaque arua *libri*, Galilaeiaque arua *Barth. Arev.* 416 inclusiquẹ *R* uidebunt (d *et* b *a m. 2*) *C* 417 umbras *(M)* almas T^1 resedentibus K_1 *(m. 1)* *P* 418 splendens V_1V_2 uoce (lu supra) *M* uoluptas K_2T 419 uenire instare *Mp* dñe C^1 420 longa M^1 421 uidit R^1, uidens *T* littera K_1 422 persolidum *N* Symonem *RM* 424 marmorẹis *M* 425 inquid *M et alii* altos $M^1K_1K_2Mp^1V_1T$ 427 pulchra M^1, perpulchra *LN*, preclara (pre *in ras.*) *T*, clara *Bb* indaginem *H* 428 illi $K_1K_2L^2TBb^1Hl$ 429 secuntur *MpTBG* 430 fratres geminos *CLMpV₂BH*, fratres (geminos supra) *RM*, geminos *Poelm in mg.*

Insidias gregibus maculoso innectere textu
Ut uidit similemque dedit de litore uocem,
Illi Zebedeum genitorem in puppe relinquunt
Ilico sectantes pulcherrima iussa salutis.
Exhinc per terram Galilaeam sancta serebat
Insinuans populis regni praeconia Christus
Donabatque citam inualidis aegrisque medellam;
Et mox crebra procul Syriam iam fama tenebat
Mille sonans uerbis praesentia munera Christi.
Denique certatim languoris tabe peresos
Diuersisque malis nexos, quis longa dolore
Absumpsit populans membrorum robora tabes,
Monstrabant Christo; facili sed munere cunctos
Reddebat propere miranda ad gaudia sanos.
Iamque animae ipsius morbi saeuique furores
Et lunae cursum comitata insania mentis
Discessere graui sermonis pondere iussa.
Illum stipantes miracula magna mouentem
Mixtae sectantur turbae Solymique Syrique
Et Iudaea frequens populis Galilaeaque plebes,
Quos et Iordanes dirimit stagnante fluento.
Hos populos cernens praecelsa rupe resedit
Ac sic discipulis gremium cingentibus infit:

439] cf. Verg. Aen. IV 183. 440] cf. Verg. Aen. VI 442.

433 Zebideum M^1, Zebe&eum *Mp* puppi *M* 434 illico *L* 435 exin** (de *eras.*) *M* Galileam M^1T, Galileę K_1K_2 (*m. 1*) *LMpGH*, Galilee* *B* sereba*t (n *eras.*) *M*, ferebat *Poelm. in mg.* *uu. 436—438 in mg. sup.* M^2 436 regn(i)a *Mp* 437 inualidisq. *C*, fessis V_1T aegris *C* 438 siriam *CB* 439 mille sonis M^2L^2, mellisonis C^2, m. sonant K_2 (*m. 1*) uerbis *C*, linguis *rell.* 440 praessos M^1 441 longo *L* doloris *MMp* K_2 (*m. 1*) *PBH*, dolorum V_1G 442 absumsit *M*, adsumpsit T^1Bb robura M^1 tabis $C^1K_1K_2T$ 443 fácile (*m. 1*) K_1K_2PT monere L^1 444 reddebant (*m. 1*) K_1K_2PT 446 commitata C^1 mentes Mp^1. 448 stipantis (*m. 1*) K_2T cuncta M^1Mp^2 449 solimique *C et alii*, solimyque *R* Sirique *C et alii* 450 Iuda (*m. 1*) K_2T gallilea *B* plebis (*m. 1*) MK_2T 451 Iordanes CK_1T^1B, Iordanis *rell.* in stagnante *B* 452 *in mg. adscr.* $M^2K_2T^2$ rupe] in *om. CMH, exhibent rell.* (re)sedit (re *a m. 2*) *R* 453 DE BEATITVDINE *B* praemium (?) M^1

,Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,
Illos nam caeli regnum sublime receptat,
His similes mites, quos mansuetudo coronat,
Quorum debetur iuri pulcherrima tellus.
Hoc modo lugentes solacia magna sequentur.
Pabula iustitiae qui nunc potusque requirunt,
Illos plena manet satiandos copia mensae.
Felix, qui miseri doluit de pectore sortem,
Illum nam Domini miseratio larga manebit.
Felices, puro qui caelum corde tuentur,
Visibilis Deus his per saecula cuncta patebit.
Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.
Felices nimium, quos insectatio frendens
Propter iustitiam premit; his mox regia caeli
Pandetur. Gaudete, operum quos iusta tenentes
Urgebit praeceps stimulis iniuria saeuis;
Plurima nam merces uobis seruatur in aethra,
Namque profetarum fuit insectatio talis.
  Discite uos hac in terra salis esse saporem.
Hic sapor amissa si iam uirtute senescit,
Quae salis absumptos acuet substantia gustus?
Nec quisquam uani post haec superest salis usus,
Ni longe abiectum cuncta ut uestigia calcent.
  Vos estis mundi clarum (ne abscondite) lumen.

456 decorat *Hl* 457 debitur M^1 458 hoc CM^1PV_1, hic *rell.* solatio $R^1M^1K_2$ *(m. 2)* T^1Bb magna *C*, digna *rell.* sequetur R^1M^1 K_2TBb 459 *add.* M^2 460 plane M^1, plene *Bb* mane**t (bi *eras.) M* satiandos *C*, saturandos *rell. cf. Sedul. P. c. I 6 (ed. Huemer)* 464 hos M^1 manebit *L* 465 *in mg. add. m. 2* K_2T 467 praemit *CRM alii* 468 $\overset{\text{operum}}{\text{post}}$ *T corr. m. 2* iussa $RM^1K_1K_2LTG$, iussat (at *in ras.) B* tenent Bb^1 469 urguebit *RML alii* 470 uobis] *om. m. 1 in* K_2T aetra *R* 471 profetarum CB^1 472 VOS ESTIS SAL TERRE *B* in hac terra M^1; haec Bb^1 473 si] protinus *C*, si* (c *eras.) B* senescet V_1 474 qua K_2T^1 absumtos *C*, absumptus R^1K_2 *(m. 1)* L^1T^1 acuit *C* 475 nequicquam $M^1Mp^1B^1$, nec quicquam *RHlT*, neccuiquam K_1K_2 *(m. 1) Bb*, nequiquam *RT*, nec quiquam *PG* 476 n̂i] nil CK_2 *(m. 1)* ut] *om. P* 477 VOS ESTIS LVX MVNDI *B* clarum mundi *C* nec K_1

Nam quis praecelsis inpostam rupibus urbem
Occultare queat? Vestrum sic lumen ad omnes
Perueniat rerumque decus sub luce serena
Ponatur. Cunctis genitoris gloria uestri
Laudetur, celsi thronus est cui regia caeli.
 Non ego nunc priscas leges dissoluere ueni
Vertere nec, ueteres ponunt quae iussa profetae;
Omnia nam uobis per me conplenda manebunt.
Vera loquor, donec caeli terraeque marisque
Interitus ueniat, legis nec littera saltem
Aut apicis parui gracilis distinctio deerit,
Omnia quin fiant digesto ex ordine saecli.
Si quis enim minimam mandati soluere partem
Ausus erit, pariterque homines audendo docebit,
Hic minimi nomen caelesti in sede tenebit.
At quicumque operis proprii moderamina seruans
Inuiolata simul tradet praecepta priorum,
Magnus erit magnique feret trans sidera nomen.
 Audistis ueteris iussum moderamine legis:
Humano si quis macularit sanguine palmas,
Ille reus ferro persoluet uindice poenas.
Ast ego praecipiam, ne quis consurgere in iras
Audeat atque odio fratris feruente moueri.
Nam reus hic aequo poenas sub iudice pendet.

482] cf. Verg. Aen. VII 210. 486] cf. Verg. Aen. I 598. 499] cf. Val. Flacc. I 673.

478 in praecelsis *M* impositam *C*, inpositam $R^2M^1K_2$ *(m. 1)* *LH* 479 q; ad *Hl* sic *C* (c *in ras.*), sed *rell.* 481 cuncti *(m. 1)* K_2T 482 tronus (h *a m. 2*) *B* 483 NON VENI SOLVERE LEGEM *B* desoluere *B* 484 uetere *C* profetae *CB*, prophetae *R* 486 loquar *MT* 487 legum R^1 saltem $CMpB^2$, saltim *rell.* 488 deri*t (n *eras.*) *C*, derit K_2 *(m. 1)* *T* 489 digesto *C*, digesta RK_1K_2LTBBb, degesta R^2MB^1, di*gesta *Mp*, digestae *P* saeculi MK_1 491 suadendo V_2K_2 *(m. 1 ?)* 492 in] *om. Hl* 493 moderamine RV_2 *(a m. 2)* 494 tradit CK_2T 495 erit] enim K_2 *(m. 1)* ferit *corr. in* feret *C* 497 macularit (ue *a m. 2*) *C*, maculauerit $M^1Mp^1K_1$ *(m. 1)* B^1 499 iniquas Mp^1 500 fratres *L* 501 aeque $C^2RM^1K_2L^1TV_1V_2BbG$ pones Mp^1 reddet *M* (al pendet *m. al.*) $K_1K_2TV_1V_2Bb$

Nec minor illorum conuicia flamma sequetur,
Qui fatui miseriue cient sub nomine fratrem.
Sin offerre uoles, uenerans altaria, munus
Et tua tunc tacitae mentis penetralia tanget,
Quod tibi sit cum fratre domi suscepta simultas,
Munera cuncta illic aditis admota relinque
Et prius ad pacem properans transcurre petendam.
Fraterno demum iam conciliatus amori
Offer grata Deo tranquillo pectore dona.
Est tibi praeterea semper contraria uirtus
Corporis; hoc casti celeri curetur amore,
Dum rapidae tecum graditur per compita uitae.
Accusabit enim polluti corporis usus
Et te sublimi statuet sub iudice uinctum.
Damnatum rapient ad uincula saeua ministri
Nec prius e tenebris solueris carceris atri,
Ultima quam minimi reddatur portio nummi.
Haut ignota, reor, uobis stat cautio legis
Corpus adulterio prohibens, sed nunc mea iussa
Occulta internae frenant molimina mentis:
Nec minus optati quam facti poena luenda est.

519] cf. Verg. Aen. II 91.

502 illorum *i. m.* C^2 503 miserique C (que *a m. 2*) $RMLK_2TV_2$ cient (c *in ras.*) BT, uocent Mp, dent K_2 (*m. 1*) 504 SI OFFERS MVNVS TVVM B si M^1 uolens $C^1M^2Mp^1V_1V_2BBb^1HHl$ munus CV_1, mumiș N, donis *rell.* 505 tuae CM^1Bb^1 tum $CPBb^2N$ tacita C^2 tangit $RMLMpP$ (in K_1T *a m. 2*) $BHHl$ 507 illiș [c] T acditis L, aditis *plerique*, adito R *ex corr.* 508 prope*rans (t *eras.*) R, properet P [trans] curre (trans *a m. 2*) R, transcurre* (s *eras.*) C pe[t]endam (t *a m. 2*) R, petendum (*m. 1*) K_2T amora K_1 (*m. 1*), amari G^1 510 offer* (s *eras.*) CK_2THl tranquillo* K_1 511 ESTO CONSENTIENS ADVERSARIO TVO B Virtus contraria semper $RMpBbHlN$ *Poelm.* 512 caste K_2 (*m. 1*) T^1 caeleri R 513 rapida M, rapide *nonnulli* compita CM (*m. al.*) $MpPBb$, conpita TK_2 (*m. 1*); uias conpeta G^1 515 statuet (e *ex* i) C 516 uincla [ↄ] MpB^1 saeui M^1 517 mitteris RK_2 (*m. 1*) TV_1V_2 *Poelm.*, carceris [atri] [erased letters] solueris [ↄ] M (diri *fort. eras.*) 519 aut CM 521 occultare (*m. 1*) K_2T internae și M ferient L, feriant RK_2 (*m. 1*) $T^1BBbHHlB$ 522 est] *om.* MpV_1V_2

Si te forte oculi dextri laqueauerit error,
Auctorem miserae properans conuellito labis
Et iaculare procul. Nam membrum perdere refert
Exiguum, flammis quam totum dedere corpus
Perpetuisque animam pariter conuoluere poenis.
Et si dextra manus mentem per deuia ducit,
Erroris causam praestat decidere ferro,
Quam totum aeternis corpus concedere flammis.
Praecipiunt ueteres, si quis conubia rumpit,
Scribere discidium, iuris feralia uerba.
Sola uiri recte discedet adultera tectis,
Ast aliae maneant, nam casti iura pudoris
Auctore amittet mulier deserta marito.
Antiquae leges prohibent periuria linguis,
Sed nostris cedat iurandi audacia iussis.
Nec fas est homini caelum iurare per altum,
Quod sedes Domini, nec quae uestigia gestat
Terra Dei, Solymaeue urbis uenerabile nomen,
Quod regis magni propria est, iurabitur umquam.
Nec caput in proprium cuiquam iurare licebit,
Namque potestatem minimi non esse capilli
Cernitis, albumue aut nigrum mutare colorem.

534] cf. Ou. Amat. I 100. 540] cf. Ou. Amat. III 407.

523 SI OCVLVS TVVS SCANDALIZAT TE *B* 554 autorem *M* misserae *M*¹ comuellato *M*¹ 526 *post* exiguum, aestibus *eras. in M,* flammis *Bb*² *in mg.* 527 conuellere *R*¹*MK*₂ 528 dextera *M* diuidia *M*¹ 529 praestet *BbG* ferro *in ras. Mp* causam magis utile uellere f. *Poelm. in mg.* 530 *in mg. add. Mp* concidere *C*¹*Hl,* condere *(m. 1) K*₂*T* 531 permittunt *Poelm. in mg.* rumpet *RM*¹*MpK*₁*K*₂*PV*₁*V*₂*Hl* 532 discidium *(: separationem m. al.) M* 533 recti *Bb* discedat *RP T*¹*BHHl* 534 SI QVIS DIMISERIT VXOREM *B* alia *Hl* podoris *Bb* 535 autore *M*¹, auctorē *Hl* amittat *R,* amittit *M*¹*K*₁*K*₂ *V*₂*G,* mittet *(corr. in* -at*) T,* emittit *Bb* 536 legis *Hl* linguis *(*in, ui *a m. 2) C* 537 caedat *R* 538 nec] *om. M* est] *om. K*₁ 539 sedis *M*¹*K*₂*T* domini *C,* est d. *M*¹, d. est *rell.* neque *CMp*¹, nec eius que *M,* nec quod *Poelm. in mg.* 540 terram pedis (dei) *M* Solimae *R,* solimeqe (u) *K*₂*BbG* 541 quod *corr. in* quae *K*₁ 544 SIT SERMO VESTER EST EST NON NON *B* albumque *V*₁

Est est sufficiat, quod non est dicite: non est.
Quod superest istis, totum fallaciter aegro
Suggeret obreptans animo uis tetra ueneni.
 Peruulgata diu legis praecepta tenetis:
Laedentem semper similis uindicta sequatur,
Sed tranquilla malum melius patientia uincet;
Ac si quis partem palma percusserit oris,
Mox aliam uultus partem praebere memento.
Auferet aut tunicam si quis ui iudicis instans,
Cede libens pariterque ferat tua pallia secum.
 Si te forte aliquis passus per mille iubebit
Ire uiam grauidique oneris perferre laborem,
Mox perges aliudque iteris comitabere duplum.
 Si quis egens poscet uel si simulabit egentem,
Ex animo miserans largire; aut mutua si quis
Orabit, tribue, et mitem ne subtrahe uultum.
 Nec tibi sit placitum solis succurrere amicis
Aut caecis odiis inimicos ducere dignos.
Quin ego praecipiam semper blando esse per omnes
Obsequio precibusque Deum mollire benignis

556] cf. Verg. Ge. II 343.

545 sufficiet $M^1K_1K_2TBbG$, sufficiant (ant *in ras.*) *L*, te *add.* *N* dicere M^1LK_1 *(m. 2)* T^2Hl *Poelm. in mg.* 546 hiis M^1, histis *Mp* egre *Hl* 547 suggeret C^1RMMp^1Bb, suggerit *rell.* uis] s *ex* r *M* tętra *C*, thethra *R* 548 peruulta (u$_1$ *ex corr.*) M^1 549 laedentem pio̧ *R* sequetur Mp^1L 550 manum K_1 uincit K_1K_2 *(m. 2)* *G* 551 SI TE CVSSERIT MAXILLA *B* at *L* 552 alteram u. p. partem M^1; alium *L* 553 auferat $RV_1BbGHHl$, auferit K_2 *(m. 1)* T^1 tonicam *RM et alii* 554 pariter M^1 feret K_1 *(m. 1)* 555 SI ANXIAVERIT MILLE PASSVS *B* te *om.* M^1L^1 super *C* iubeb$\overset{i}{a}$t K_1 556 grauemque iteris *C* labores M^1LT^1 557 moxque M^1 pergens $K_1K_2LTBbGH$ aliutque CT^1 dublum M^1 558 si] se M^1Mp^1 K_2 *(m. 2)* PT^2Bb poscit CM^1B^1 simulauite *R*, simil$\overset{u\ b}{a}$uit *M* *(corr. m. 2)* 559 mutuo K_2 *(m. 1)*, mutu& M^1 560 tribuae *M* mittem *L*, tristem V_1 561 succurre *C* 562 dignus L^1 563 ergo K_1 *(m. 1)* blandum super *R*, uos *(M)* blando semper MT^1, blando super esse *L* $K_1K_2MpPV_1V_2BBb$ 564 obsequium *RL*; blanda—obsequia Bb^1 praecibus *omnes fere*

Pro uita ipsorum, qui uos exscindere gaudent
Aduersisque truces animis odiisque sequuntur.
Nam genitor noster communia lumina solis
Communesque dedit pluuias iustisque malisque.
Quod si coniunctos tantum ueneramur amicos,
Quis locus hic iustae poterit mercedis haberi?
Seruit amicitiae tantum gens dedita lucris.
Sed uos perfecto similes estote parenti.
  Sicubi iustitiae pandetur pulchra facultas,
Deuitate oculos hominum; nam nulla manebit
Merces, posterius quae factum tale sequatur.
Adplaudet tantum sterilis laudatio uulgi.
Sed quod dextra facit, faciat, nescire sinistram
Conueniet; iustis meritis tum digna rependet
Occulti solus scrutator praemia cordis.
  Sunt quos praetumidae tollit iactantia mentis,
Et precibus propriis gaudent adsistere turbas
Multifluisque diem uerbis ducendo fatigant;
His uotis pompae fructus succedit inanis.
Sed secreta domus precibus penetralia castis
Claudantur paucisque Deum uenerabere uerbis

582] cf. Verg. Aen. VIII 94.

565 exscindere MT^2, excin^{d}gere K^1 566 aduersusque *L* secuntur CK_1K_2TBb 567 PLVIT SVPER IVSTOS ET INIVSTOS *B* nostro *(m. 1)* K_1 569 uoneraemur L^2 571 gen^{s}i *M* 572 perfecto* *(s eras.) C*, perfecti *Poelm. in mg.* similis Bb^1 573 Si tibi *Poelm. in mg.* panditur *(m. 1)* K_2T pulchra iusta *C*, pulcra RLV_1V_2 574 deuites *Poelm. in mg.* nam] *s. l.* K_2T, quia *N* 575 mercis CR^1; merces in caelo *Poelm.* sequetur *Hl* 576 sterelis CM^1 577 QUOD FACIT DEXTERA TVA *B* sed te $M^1K_1K_2LV_1TBb^1$ dextera *M* facit *M (m. al. s. l.), s. l.* RBb^2, *om.* TV_1 facies *corr. in* facias *s. l.* K_2, faciens *Hl* sinistra *Hl* 578 cū ueniet *M (m. al.)* P^1Hl, conuenit V_1 iustis] hiis *M*, his K_2 *(m. 1) T*, et iustis V_1 579 occulti* (s *eras.)* K_2 580 sunt** (et *eras.?) M* iactantia CK_1V_1 *(?)*, iactatio *rell.* 581 praecibus *plerique* gaudet *L* assister& *B* turbis R^1 582 docendo M^1 583 succidit K_2T^1 584 custis *C*, -tis *in ras. R* 585 claudentur *Poelm.* dn̄m M^1 uenerabile *C*, uenerauere K_2T^1Bb

Scit pater ipse, tui quae sit trepidatio cordis.
Nil absente Deo loquimur, nil abdita clausum
Pectoris antra tegunt, praesens Deus omnia cernit.
His igitur uotum placeat concludere uerbis:
Sideréo genitor residens in uertice caeli,
Nominis, oramus, ueneratio sanctificetur
In nobis, pater alte, tui: tranquillaque mundo
Adueniat regnumque tuum lux alma reclaudat.
Sic caelo ut terris fiat tua clara uoluntas,
Vitalisque hodie sancti substantia panis
Proueniat nobis; tua mox largitio soluat
Innumera indulgens erroris debita praui;
Et nos haut aliter concedere foenora nostris.
Tetri saeua procul temptatio daemonis absit
Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.
Sic etenim genitor populis delicta remittet,
Si uestra alterni uobis peccata uelitis
Cedere nec durum erratis intendere pectus.
Sunt etiam praegrata Deo ieiunia plebis;
Sed propriam multi faciem foedare laborant,
Quo uanam captent hominum ieiunia famam.
Tu uero et grato crinem nitefactus oliuo

586 precatio K_1K_2 *(m. 1)* T^1Bb^1G 587 nihil *(utroque loco)* M^1K_2 PT^1 clausi *T ex corr.* 589 placat *C* 590 resedens *L*⸢ *post* in uertice: in culmine *eras. in C* 592 tranquilloque *M* 593 regnique tui *M (m. al.)* $L^1P^1V_1V_2Bb^1$, regnumque tuum RM^1K_2 *(m. 1)* alma**** (ampla *eras.) C*, ampla RV_1V_2 reclaudat******** (patescat *eras.) C*, recludat *Bb*, patescat RV_2, redundat *M (corr. in* -et*)* B^1G, redundet $MpK_1PT^2V_1HHl$ 594 sic ** (in *eras.) C*, in $M^1R^1K_1K_2$ *(m. 1) P TBb* caelo* in *M* ut] *om. R*, et ut *L*, et in K_2T tua fiat RPV_1 V_2BbHl, tua fit *(m. 1) T* 595 subtantia (s *supra* t) *P* 598 aut CMK_2TBb aliter conueniat M^1 concidere *C* foenera ḟọẹḍẹṛạ *C*, fenore M^1 fas est V_1Hl, nostris *rell.*, *fort.* nostrum *uel* nosti 599 taetri *CR* 601 delicta] peccata *Hl* remittit $MMpV_2B$ 603 concedere M^1 erretis *M* intendere CR^1V_1, inpendere *uel* impendere *rell.* 604 semper grata M^1, p̄ẻgrata *R*, pergrata *rec.* 605 foedare *ex* foedere MK_1, foedera P^1 606 cum ieiunio M^1 607 et] *om. M* gratum M^1 madefactus M^1 *(ut uidetur) Poelm. in mg.*

Laetantem puris de fontibus ablue uultum,
Ut solus genitor deuoti pectoris altum
Seruitium cernens laudet meritumque rependat.
  Vanum est defossis terra inuigilare talentis.
Illic aerugo et tineae dominantur edaces,
Cunctaque diripiunt fures egesta latebris.
Condite thesauros uobis in uertice caeli;
Non aerugo illos tineaeue aut horrida furum
Factio diripiet. Vobis ubi condita res est,
Illic corda etiam simili dicione tenentur.
Corporis est lumen, quo publica lumina cernis;
Sed si pura acies oculis simplexque nitebit,
Clare totius splendebunt corporis artus.
Sin uero nequam fuerit paruumque uidebit,
Obscurae incumbent super omnia membra tenebrae.
In nigras lumen sed si conuertitur umbras,
Ipsis horror erit quantus sine luce tenebris?
  Nemo potest dominis aeque seruire duobus,
Unius aut odiis cedet uel cedet amori,
Nec pariter dominum seruus patietur utrumque.
Haut umquam poterit quis diuitiisque Deoque
Inseruire simul; sed uos haec iussa tenete:
Sollicitet proprio ne uos pro corpore uestis,

614] cf. Verg. Aen. I 225. 620] cf. Verg. Ciris 198.

608 abluet *L* 609 abtum *$M^1K_2T^1$*, aptum *Hl* 610 laudet] *om. M,* laudem *$K_1K_2PTV_1$ rec.* rependet *M^1Mp* 611 deffosis *M^1* terrae *RMK_2 (m. 2) LT^2V_1B* 612 aedaces *MMp* 613 deripiunt *RV_2*, diripient *T* congesta *T* 615 tineaeue illos *$M^1K_1K_2TBb$* haud *Mp* orrida *CMp* 616 cuncdita *L* 617 dicione *CMK_2T*, dictione *B*, ditione *rell.* 618 qui *M^1* puplica *C* 619 oculi *MK_1Mp^2TG;* oculi acies *MK_1K_2MpPTB*, oculis acies *V_1* 620 Et totius clare *M (in ras. m. al.) Mp P*, clare*totius *K_1*, clare & totius *K_2G*, totius clare *V_1*, tunc totius clare *V_2 (m. 1)* 621 si uero *C* (u *ex* n) *Hl* paruumque *H*, parumque *C*, prauumque (pra *in ras.*) *M*, prauumque (ra *in ras.*) *B*, prauumque *rell.* 623 tenebras (ūbras) *M* 624 quantus (s *a m. 2*) *R* 626 hodiis *RT^1* cedit *C*, cedit *(utroque loco) $M^1K_1K_2$*, cedat *(altero loco) P^1V_2* 627 aut *$CK_2T^1V_2N$* 629 NEQVE DE VICTV NEQVE DEV . . . *B* 630 pro] de *RHl*, per *K_1 (m. 1)*

Neu faciles uictus aegra disquirite cura.
Nonne animam pluris facimus quam corporis escas?
Aut dubitat corpus quisquam praeponere uesti?
Aerias spectemus aues: num uomere presso
Terga soli subigunt, iaciunt aut semina farris,
Aut segetum culmos incurua falce recidunt?
Proueniet tamen his satias potusque cibique.
Nonne Deo magis est hominum curatio cordi?
Nec dignum fuerat uestis suspendere curam
Pectoribus nostris; non, si cubitalia possent
Incrementa suis homines inponere membris.
Cernite, per pingues agros ut lilia fulgent!
Non ulli tamen his umquam incubuere labores,
Nec Solomona illum, cum regni diuitis aula
Afflueret, talis contexit gratia uestis.
Quod si pratorum fruticumque uirentia laeta
Ipse Deus uestit nostris obnoxia flammis,
Cur uobis potior non est fiducia patris?

---

*645 Naturale bonum terris commune placebit

631 facilem uictum M^1K_1BbN; facilis V_2 disquerite (disquerere *m. al.*) *M*, disquerere BK_1P 632 quam] q; K_1 (*m. 1*) *Mp* 633 haud P^1 dubitet V_1 (*m. 2*) quisque Mp^1B^1 uestri *Bb* 634 aereas Mp^1PHl, aeria *B* num *CP(?)N*, non *rell.* 635 soli *s. l.* R^2, *in ras.* K_2; terram umquam LB^1*(?)* 636 haut K_1, nec *Poelm. in mg.* segitum K_2T^1, segemitum *Bb* 637 prouenit M^1, proueniat K_2; prouenit attamen T^1 hiis *M* satietas *M*, saties TK_2 (*m. 2*) *HHl*, sacitas *L* 638 cordis RK_2MpPB 639 fuerit *coni. Areu.* 640 non sic ubi talia *plerique*, num sic cubitalia *coni. Areu.* Pectoribus si nunc habitam transire figuram *Poelm. in mg.* possunt M^1Hl *Poelm.* 641 hominis K_2 (*m. 1*); per se nemo potest aut quicquam imponere membro *Poelm. in mg.* 642 fulgent] florent *ante eras. in C*, florent *M* (*d. sc. m. al.*) *P* (ł fulgent *s. l.*) V_2*(?)* 643 nonnulli R^1M K_1K_2T, nulli *Mp* hi[illegible] quam *R* his *om. P* labores ligones *C*, labores (ł ligones *m. 2*) *RP*, ligones *M* (labores *add. m. al.*) K_1 (*s. l.* labores) K_2 (*ex corr.*) *L* 644 Solomona *C*, Salomona *rell.* illum] grauem *Poelm. in mg.* 645 afluerit K_1T^1, affluerit *Bb*, afflueret *rell.* uestes K_1 *post* 645 Naturale bonum terris commune placebit $K_1TV_1V_2$, *add. in M* (*m. al.*) *Mp* (*in mg.*) 646 fructicumque K_1 (*m. 1*) *Mp*

Ergo cibum potum uestemque et inania cuncta
Gentibus infidis terrenam linquite curam.
Vos potius digne caelestia quaerite regna
Iustitiamque Dei — spontanea cetera current —,
Crastina nec uobis curetur copia rerum;
Quisque dies sibimet satis est pro fraude diurna.
  Iudicium uestrum fugiat damnatio saeua;
Nam Dominus uestri iuris documenta sequetur,
Quae uos in terris statuetis tempore capti:
Mensuram tibi, quam ponis, portare necesse est.
Cernis adhaerentem fistucam in lumine fratris,
Nec tamen in proprio tignum consistere sentis
Atque oculum prius alterius purgare laboras;
Deripe sed proprio fallax de lumine lignum,
Tunc minimam alterius curabis demere aristam.
Ne canibus sanctum dederitis neue uelitis
Turpiter inmundis iactare monilia porcis.
Namque illa in caeno pedibus subiecta iacebunt
Conuersique sues uasto uos uulnere rumpent.
  Poscenti dabitur, quaerens inuenta tenebit,
Pulsantique aditus foribus pandetur apertis.
Vos homines natis panem poscentibus omnes

---

*657 Haec eadem uobis genitor seruabit in aethra

667] cf. Verg. Aen. IX 580.

652 current surgent *C*   656 uestri iuris *CG*, iuris uestri *rell.* docomenta *T*, documenta (cu *in ras.*) *M*   657 quaecumque *R*, quae uobis M^1V_2 *Poelm. in mg.*   in tempore M^1 *post* 657 *uers. 657* legitur in* $RK_1LV_1V_2BbGHHl$, *in marg. add. in* MK_2MpP^2, *interpos. in* B^2T^2 658 quam] quod *Hl*   panis *Hl*   659 DE FESTVCO IN OCVLO PATRIS *B*   fisticam CM^1K_2TBb 660 properio P^1 lignum *ex* tignum *C*, dignum *M*, tegnum *(m. 1)* K_2T 662 diripe *RLMpB Poelm.*, eripe MK_1K_2TBbG *Poelm. in mg.*   trabem *R* (ł tignum *m. 2)* V_1V_2, dignum *M*   663 tū *C*   arestam R^1 664 nec RK_1PBG neue] ne *C*   665 immundis *C*   666 insceno *Hl*   667 conuerseque K_2T^1; conuersaeq; alii conuersisque canes *Poelm in mg.*   suees *R*   uasto u.] uastantes *Hl*   669 pandentur *M*, panditur *(m. 1)* K_2T 670 uos homines] quis uestrum K_2 *(m. 1)* *T*

Non lapidem dabitis piscemue petentibus anguem;
Vos, inquam, rigidi, quibus alte est insita cordis
Durities, uestris dabitis semper bona natis.
Indulgens hominum genitor bona mitia digne
Quam praestare magis gaudet poscentibus aequis!
Quae cupitis uobis hominum benefacta uenire,
Haec eadem uestro cunctis praestate fauore.
Haec legis summa est, hoc ius dixere profetae.
Ite per angustam, iusti, super aethera portam.
Quam lata et spatiosa uia est, quae limite laeuo
Praeruptum conuoluit iter caligine mortis,
Innumeraeque illam penetrant per prona cateruae!
Vitalis uastis stipatur semita saxis,
Celsaque uix paucos ducit per scrupea uirtus.
At si quos nimium fallax inlexque malorum
Planities suasit deformi lubrica lapsu,
Adripit hos pronosque trahit uelut impetus amnis,
Aut alacer sonipes ruptis effrenus habenis,
Aut rectoris egens uentosa per aequora puppis.
Obseruate illos, falso qui nomine uobis
Insidias faciunt appellanturque profetae.
Hos ouium species uestit, sed saeua luporum
Pectora fraude tegunt, lacerantque incauta trahentes

689] cf. Verg. Aen. VI 335.

672 regidi *M*¹, ridigi *P* 674 homini *Poelm. in mg.* digne] donet *C; an* donet Quae? 676 cupitis *ex* cupidis *C* 679 DE ANGVSTA ET LATA VIA *B* super ▨ aethera *C (sidera eras.)*, supra *(pra in ras.)* sidera *M*, super aethera *RLB*², supra sidera *rell.* 680 quod *Poelm. in mg.* 682 penitrant *M*¹ 683 strictis V_1 684 ducet $RK_1K_2V_1$ *BbG* scropea *M et alii* 685 quos] nos *Hl* 686 plenities *R* labsu *C* 687 adripit *B*¹, abripit *R*²*ML;* arreptos *Mp*¹, pronosque p̄oịtẹṣ *B* cē *(uelut s. l. m. al.) M* amnes K_1K_2T 688 effrenos *R*¹ *(-us m. 2)*, effrenis *B*¹*L*, efrenis *H* abenis *C*, habens *M*¹*P*, abneis *L* 689 agens *L* pupis *B*¹*P* 690 ADTENDITE A FALSIS PROPHETIS *B* et illos K_1 *(m. 1)* nomina *(m. 1)* K_2T qui falso *Hl* 691 profetae *C (passim) T* 693 incautos *M*¹

Agmina cedentum, saeuus quos decipit error.
Fructibus e propriis noscuntur talia monstra;
Quemque petat finem fallax doctrina uidendum est.
Nam neque de tribulis ficus nec sentibus uuas
Prouenisse umquam ruris per terga notastis.
Utque arbor proprio uestitur germine pomi,
Sic dolus illorum fructu monstrante patescit.
  Non ego palpantum uerbis et honore mouebor,
Nec, me quod dominum praeblanda adolatio dicet,
Praemia caelestis capient spontanea sedis.
Illi sed merito gaudebunt munere regni,
Qui facient nostri genitoris iussa uolentes.
Adueniet mox summa dies, quae iure seuero
Praemia iustitiae tribuet scelerique gehennam.
Tunc mihi multorum clamabit talia fletus:
Nonne tuo quondam magnae sub nomine nobis
Virtutes sanctis domuerunt omnia iussis?
Saepe etiam nostra est uox adnumerata profetis
Seruiuitque tuo nobis sub nomine daemon.
Tunc iurabo illis, quod talis cognita numquam
Vita mihi est hominum, gestis quae sordet iniquis.
  Quisque meis monitis auresque et facta dicabit,
Hunc aequabo uiro solidis fundamina saxis

---

*696 Quapropter rerum molitio perspiciatur

706] cf. Verg. Aen. II 324, VII 145.

694 *om.* $M^1K_1K_2$ *(add. m. 2)* T^1Bb^1 edentum *C*, credentum RK_1 Mp^2TGH, credendum *L* sc*uus *Hl* 695 & M^1B^1, ex *N* noscantur *N* 696 quamque *Hl* est *om.* V_2 NON COLLIGVNT DE SPINIS VVAS *B* 696* *legitur in* CV_2 *(sed uncis inclusus) G, add.* K_1 *(m. 2)* $Mp^2P^2T^2Bb$ 697 nec] neq. *L* 698 notatis RM^1T 701 NON OMNIS QVI DICIT MIHI DNE DNE *B* 702 adolatio *optimi* 703 capient *C*, accipit B^1, capiat *Hl*, capiet *rell.* sedes K_2T^1 704 olli *Poelm. in mg.* munera M^1B^1 705 facient $CK_1K_2T^1PBb$, faciunt *rell.* uolenter *H* 706 saeuero *RMP* 707 gehennem Mp^1 708 clamauit CM^1 709 nobis sub nomine uirtus *Poelm.* 710 aruerunt domuerunt *C*, *fort.* uirtutes *(scil.* erant*)*, nostris paruerunt *etc.* iusis *M* Exstitit et nostris parebant *Poelm.* 714 gentis *L* 715 DOMVS SVPRA PETRAM FVNDATA *B* quis *M* 716 sasis Mp^1

Ponenti, librata super cui moenia surgent.
Illa domus pluuiis uentisque inlaesa manebit
Torrentumque minas firmato robore uincet,
Haerent inmotae quoniam fundamina petrae.
Qui uero auditu tantum mea iussa tenebit
Diuersisque procul factis per lubrica perget,
Hunc similem faciam, uolucri qui fulcit harena
Fundamenta domus; primo cui flamine uenti
Et pluuia infusis coepit cum incumbere riuis,
Omnis subuerso procumbit pondere moles
Insequiturque graui tectorum strage ruina.'
   Talia dicentem fixa admiratio plebis
Inmensum stupuit, quoniam transcenderat alte
Doctrinam ueterum Christo concessa potestas.
   Denique linquentem celsi fastigia montis
Stipabat gaudens populorum turba sequentum.
Ecce sed horrenda confixus uiscera tabe,
Quem toto obsessum foedarat corpore lepra,
Procubuit ueneranс iuuenis Christumque precatur:
,Ut caream tandem languoris pondere tanti,
Sufficiet uoluisse tuum.' Tum dextera Christi

728] cf. Verg. Aen. IV 362.

717 ponentem *(m. 1)* K_2T, promenti *L;* p. domus *M* surgunt K_1 K_2 *(m. 2)* 719 uincent *Hl* 720 immotae *CR alii* immota—petrę *P*, immoto—fundamine *Poelm. in mg.* 721 DOMVM SVPER ARENA *B* 722 diuersis *M* pergit CV_1 723 uolocri *P*, pulueri M^1 que *(m. 1)* K_1K_2 figit *ex* fulcit *C* 724 flamine $CK_1K_2MpTV_1V_2$, flamina *rell.* 725 infusis $CM^1Mp^1PV_1$, effusis *uel* efusis *rell.* coepere (cum *om.*) K_1K_2T 726 *in mg. add. Mp* omnes T^1 procumbet M^1B, procumbent *P* molis $RM^1K_1K_2LPT^1Bb$ 727 grauis *H Poelm.* tectorem *Hl* strange *(m. 1)* K_1 ruinā *(sic)* *C* 728 dicentem] i *ex corr. Mp (cf. Matth. VII 29)*, dicenti K_1, dicente K_2, dicente V_1 fixa magna *C*, fixa V_1, magna *rell.* 729 immensum *C* transcenderet B^1 732 st*ipabat (p *eras.) R* 733 horrida M^1 734 DE LEPROSO *B* totum *(m. 1)* K_2 foedauerat R^1M^1, f*ederat K_2 (auit *corr. m. 2) P*, fedauit K_1T^2Bb 735 procumbit M^1 pręcatur *CRM*^{1} *alii*, precator K_1 736 caream *CK (m. 1) T*, careat *rell.* tandem aliquando *B* langoris *(m. 1)* K_1K_2PT pondera M^1, ponderae *G* 737 sufficiat *Poelm.* dum M^1, tunc *R*

Adtactu solo purgauit lurida membra.
Incolumique dehinc: ,Celaris gaudia, iussit,
Et legi parens offers tua munera templo.
Inde recedenti supplex se protinus offert
Centurio et precibus proiectus talibus orat:
,Inpubis pueri cruciatur spiritus aeger,
Cuius cuncta repens membrorum munia languor
Dissoluit uitamque tenet iam poena superstes.
Sed iussu miserere precor, nam tecta subire
Crimina nostra uetant uitae lucisque parentem.
Nunc uerbo satis est iubeas remeare salutem.
Subiectos mihi saepe uiros sic nostra potestas
Officiis uerbo iussis parere coegit.'
Dixerat. Ille uiri motus precibusque fideque
Talia conuersus populo dat dicta sequenti:
,Haut umquam talem memini me gentis auitae
Inuenisse fidem; sed ueris discite dictis,
Quod multos homines diuersis partibus orbis
Progenitos caeli regnum sublime uocabit
Cum patribus nostris uitali adcumbere mensae,
Progenies quorum caecis demersa tenebris
Dentibus horrendum stridens fletumque frequentans

738] cf. Ou. Met. XIV 747. 746] cf. Verg. Aen. VI 117. 750] cf. Ou. Met. I 385. 755] cf. Verg. Aen. XII 708. 759] cf. Verg. Aen. VI 288, Stat. Theb. VI 765.

738 a*tactu (t *eras.*) *R*, atactu B^1, adtactu (*m. 1*) K_2T lurida libida *C*, lu*rida K_1 739 incolomique *RMp*, incolomeque K_2T celaris *scripsi* (*cf. Matth. VIII 4* nemini dixeris), caelare *CRM*, celaret *Poelm. in mg.*, celare K_2 (are *in ras.*) *rell.* haec gaudia *RM* (haec *m. al.*) K_2 $LMpPT^2$ *Poelm.* 740 offers tua *C*, offerret $RMpBV_1V_2G$, offerre M^1, offerri K_1BbH, offerit T^1, offerri** K_2, *fort.* offer tum templi *Hl* 741 recidenti *C*, recendente K_1 (*m. 1*), recedente *Hl* aufert *Hl* 742 uenturo *Hl* proiectis K_1 743 impubis *CB* puer M^1 spū (s *m. al.*) *M* 744 raepens M^1, tepens *Poelm.* (*cf. Sed. P. c. IV 287 H.*) langor *plerique cf. supra v. 736* 746 precor *RM alii* 747 parentam K_2 748 uero *M*, uerba K_2T^1, uerbu *Hl* iubeat K_1 749 potes▒tas *C* 750 parare *L* 751 mo*tus *P* 753 aut *CM* 754 uiris *C* 755 quam multos *Poelm.* 758 demersa *C*, *plerique* dimersa 759 gentibus *Hl* frequetas *Bb*

Perpetuis poenae cruciatibus acta subibit.
At tibi iam, iuuenis, mentis uirtute fidelis,
Ut credis, ueniet fructus cum luce salutis.'
Dixerat et dicto citius cum uoce loquentis
Ad puerum celeris transcurrunt munera uerbi,
Ingressusque domum miles properante recursu
Praeuenisse Dei laetatur dona medentis.
  Aedes inde Petri sanctus penetrabat Iesus,
Cuius anhela socrus aestu febrique iacebat.
Utque illi dextram tetigit saluator Iesus,
Sana ministerium praebebat femina mensis.

---

*762 Quae cupis extimplo obtineas poscens sapienter

763] cf. Verg. Aen. I 142. 768] cf. Ou. Ex Pont. I 10, 5.

760 poenae *CV_1*, poenam *rell.* 761 ac *Hl Poelm.* tū *M^1* iuuenis lenis *C*, iuueni^s (*s a m. 2*) *K_2T* *post u. 762* obtenes quae cupis rogando sapienter extemplo (extimplo *M*) *CM*, quae cupis extimplo optineas poscens sapienter *K_2* (*i. m. m. 2*) 763 *in mg. adscr.* *Mp^2* loquentes *CP* 764 cęleris *R* percurrunt *Poelm. in mg.* 765 procurante (*?*) *H* cursu *M^1* 767 hedes *T*, sedes *Hl* penitrabat *M^1* hiesus *C* 768 an*hela (*c eras.*) *M*, anela *LMp*, anaelo *P*, hanela *Hl* 769 atque *Hl* dext*ram (*e eras.*) *MK_2* seruator *V_1* SAPIENTISSIMI VIRI IVVENCI X̃P̃IANI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT *C*, EXPLICIT LIBER PRIMVS *$RMLMpPV_1$*, EXPLIC̄ LIBER PRIMVS GAI (*VEIT̄*) AQVILINI SIVE IVVENCI VERSVS EVANGELIORVM *B*, G. VETTI IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORVM (*om. K_1*) LIBER PRIMVS *K_1K_2TBb*

LIBER SECUNDUS.

Iamque dies prono decedens lumine pontum
Inciderat, furuamque super nox caerula pallam
Sidereis pictam flammis per inane trahebat:
Cum multos homines mentis languore ruentes
Deuinctosque animam furibunda daemonis arte
Certantes populi caeca iam nocte ferebant.
Sed uerbum Christi tanto languore remoto
Omnibus indulgens praebebat munera patris.
Ecce sed exorta maior cum luce tumultus
Gratantis populi cum turbis; anxius ille
In mare ueliuolum celsam deducere iussit
Discipulis puppim. Precibus tum scriba profusis
Nauigio Sancti pariter poscebat abire.
Olli Christus ait: ,Quo me tu, scriba, sequeris?
Vulpibus in saltu rupes excisa latebras
Praebet, et aeriis auibus dat silua quietem;

2] cf. Stat. Theb. II 527, Silu. I 6, 85. 6] cf. Verg. Aen. II 397. 11] cf. Verg. Aen. I 224. 17] cf. Verg. Aen. XI 146.

INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI Inde Philippus . . . cernes dubitare quiesce | et proprios huc saepe greges ad pocula duxit | Progrediens inde nā oculis tueri licebit | ad hoc seruator talia dicta detulit *C (cf. II 109 et 264)*, INCIPIT LIBER *(om. RK_1V_1)* SECVNDVS *$MRK_1K_2MpTPV_1Bb$*, INCIPIT LIBER EIVSDEM *B* 1 decidens *K_2 (m. 1) T (cf. Thielmann, Archiv für lat. Lexic. II 710)* 2 incederat *K_1K_2 (m. 2) BbG* fuluamque *C*, furuamiam *PHl* super] iam *R^1P, s. l. M (m. al.) B^2* 4 langore *nonnulli* 5 deuictosque *M;* deuinctasque animas *C*, deuinctas animas *Poelm.* scelerata furibunda *C*, furibunda *MpV_2*, scelerata *rell.* 6 certantes *CK_1 (m. 1) $K_2MpPTBbG$*, certatim *rell.* populo *L* 8 patres *T* 9 extorta *V_1*, exortus *Poelm.* 11 multisonum uelibolum *C* 12 pupim *MB^1* praecibus *RM^1 alii* 13 pariter sancti *Mp* habire *C* 14 olli] o *ex corr. Mp^2*, illi *Poelm. in mg.* scribe *K_1* 15 altum *M^1* rupis *RMp^2P* exesa *K_2 (m. 1)*, excesa *Bb^1*, excissa *MMp^1* latebras *C*, latebram *rell.* 16 aereis *RB^1*, a****ereis *Mp*, ethereis *GHl*

Ast hominis nato nullis succedere tectis
Est licitum: gentis sic sunt molimina uestrae.'
Tunc e discipulis unus sic ore rogabat:
,Ultima defuncto debentur munera patri,
Sed spatium tribuat tua nobis, Sancte, uoluntas,
Ut liceat miseri genitoris condere corpus.'
Christus ad haec: ,Itiner melius comitabere nostrum
Et sine defunctis defunctos condere terrae.'
Conscendunt nauem uentoque inflata tumescunt
Vela suo, fluctuque uolat stridente carina.
Postquam altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus et inmissis hinc inde tumescere uentis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes;
Et nunc mole ferit puppim nunc turbine proram,
Inlisosque super laterum tabulata receptant
Fluctus disiectoque aperitur terra profundo.
Interea in puppi somnum carpebat Iesus.
Illum discipuli pariter nautaeque pauentes
Euigilare rogant pontique pericula monstrant.

---

*29 Ventorum rabies mixtis hinc inde procellis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes
Pontus et abruptos tollit trans sidera montes

28] cf. Verg. Aen. VI 112. 24] cf. Verg. Aen. XII 893. 27] cf. Verg. Aen. III 192, Val. Flacc. I 672. 30] cf. Verg. Aen. I 115. 32] cf. Verg. Aen. I 107. 33] cf. Verg. Aen. IV 554.

18 sunt molimina intentio *C*, sunt m. *M* (*in ras. m. al.*) MpP^1V_1BH, est intentio $R^1K_1K_2LTV_2BbG$ *Poelm. in mg., cf. infra u. 308* 19 e] *s. l.* R^2 21 nobis tua $RMpV_1V_2B$; nobis tribuat tua *Hl* sancta *BLH* uoluntas potestas *C* 23 itener MV_2 (*m. 1*), callem *Poelm. in mg.* 25 nauim *M* (*m. al.*) K_1 (*m. 2*) *N* inflaute M^1, inflatu (*m. 1*) K_1 26 flataque Bb^1 27 consurgit CG^3 28 immisis *M*, inmessis P^1, inmensis $RK_1K_2LMpV_2GHl$ tumiscere *C* 29* Ventorum—montes *C Poelm. in mg.* 29 instat coepit *C*, cepit RK_2 (*m. al.*), coepit $L\underset{l}{M}pBGHHl$ rabidos $CR^1M^1K_1PV_2$, rapidos *rell.* montis *C* 30 more *K* pumpim K_1, puppem (*m. 1*) K_2T 31 inliss* (i *eras.*) *M*, illis hosq; *Hl* lateram B^1 receptat *Poelm. in mg.* 32 fluct$\overset{u}{o}$s *H* dissectoque *Poelm. in mg.* 33 in] *s. l.* R^2 p$\overset{u}{o}$ppi K_2

Ille dehinc: ‚Quam nulla subest fiducia uobis!
Infidos animos timor inruit!‘ Inde procellis
Imperat et placidam sternit super aequora pacem.
Illi inter sese timidis miracula miscent
Conloquiis, quae tanta sibi et permissa potestas,
Quodue sit imperium, cui sic freta concita uentis
Erectaeque minis submittant colla procellae.
  Iam Gerasenorum steterat sub litore puppis;
Ecce sed egresso iuuenis — mirabile dictu —
Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
Inmunda inplebat lacerans uirtute furoris.
Illi grata domus tetris habitare sepulchris;
Nec poterat rapidum quisquam retinere furorem,
Fortia quin etiam rumpebat uincula ferri
Scindebatque graues ut lanea fila catenas.
Et iam conpedibus leuis insultare solutis
Ludus erat saxisque ferum concidere pectus.
Isque ubi pergentem Christum per litora uidit,
Cum clamore ruit longeque adcurrit adorans:
‚Regnantis semper Domini certissima proles,

38] cf. Verg. Aen. I 249. 39] cf. Verg. Ge. IV 174, Aen. VIII 452. 40] cf. Verg. Aen. IX 97. 43] cf. Verg. Aen. III 277. 44] cf. Verg. Ge. II 30. 49] cf. Verg. Aen. II 134. 53] cf. Verg. Aen. VI 684. 55] cf. Verg. Aen. VI 322.

36 parua *Poelm. in mg.* subest] sub *m. al. M* fiduciam *C* 37 infidosq; *N* irruit *R* 38 inpetrat *L* suber M^1B^1 aecora *Mp* 39 timidi T^2V_2 40 quae tantanta *C,* qualis *M (m. al.)* sibi et *C,* sit ei *RMB,* sibi LPV_1HHl, fiet MpK_1K_2 (i *in ras. 2) BbG,* stet *T,* sit (it *a m. 2)* V_2, siet *coni. Korn,* fuat *olim conieci* 41 cui] cuic *Hl* 42 submittunt K_2 *(m. 2) Hl* procillae *C* 43 gerasinorum MK_2 *(m. 1)* T^1, Ierasenorum V_1, tam senorum *L* littora *C,* littore *R* 45 miserocui V_1V_2 acer M^1V_2 46 immundam horrenda *C,* horrenda *Poelm. in mg.* 47 taetris *R* saepulchris M^1 48 poterapidum *C,* rabidum $MR^1MpV_1V_2$ *BGHHl* 49 fortia ▨ (ferrea *eras.) C,* ferrea MpV_1 *Poelm.* ferri membris *C,* membris MpV_1 *Poelm.* 50 sparges graues *C* lania *Bb,* linea *Poelm.* fala *Bb* 51 cum pedibus *LBBb* soluto *Poelm.* 52 conscindere *M m. al.* 53 ibi *Poelm. in mg.* 54 rugit M^1K_1 *(m. 1) BbG* longeque].que *s. l.* R^2 adcurrit $RK_1K_2MpPTBBb$ 55 prolis $R^1M^1K_1K_2TBb$

Ast hominis nato nullis succedere tectis
Est licitum: gentis sic sunt molimin…
Tunc e discipulis unus sic ore …sque sub uno
,Ultima defuncto debentur m… nocendi.
Sed spatium tribuat tua … haec pascua porci?
Ut hic at miseri genit… satiare repulsam,
Chri…s ad haec: … nomen sublime rogamus.'
Et … defun… mentem dimittere Christus
cen… gregibus finire furores.
… hominis stupidum decusso daemone pectus
Inspirata suae … ueneratur dona salutis.
Et iam praecipites scopulorum margine porci
In mare coniecti properant disperdere uitas.
At uero e speculis miracula tanta pauentes
Diffugiunt urbisque ruunt ad tecta subulci
Et famam accendunt populosque ad litora cogunt.
Insanum uero iuuenem postquam resipisse
Credere cernentum populorum turba coacta est,
Orabant pauidi, regionem linqueret illam.
Inde domum repedat terrarum lumen Iesus.
Ecce reuertenti iuuenis torpentia membra,
Officium quorum morbus dissoluerat aeger,

62] cf. Verg. Ecl. IX 27, Ouid. Trist. IV 10, 121. 66] cf. Val. Flacc. II 488. 71] cf. Verg. Aen. IV 289.

56 hos *C* solita *Bb;* solitae ne nos *Poelm.* horis *M*¹ 57 excutias (trudas) *Hl,* extrudas *MpV*₁, excruciandos *M*¹ 60 immundi *C* subigant (ruorant) *T* 61 saltim *RM alii* rapiem *C* 62 altitroni *RP* 63 hiis *MMp* 64 furoris *C* 65 namque *Hl* homini *M*¹ decusso *CH(?)*, discuso *M*, discusso *rell.* 66 inspirata *R*¹*M*¹*Mp*¹ 67 iamque *M* *scopulorum *M* 68 disiecti *RTG*, deiecti *MK*₁*K*₂*MpPBBbH* uitam *L Poelm. in mg.* 69 ut *Hl* e] *om. MT*¹ scopulis *Mp* 70 difugiunt *M* querunt (u) *B* *uulci *M*¹ 71 fama *Hl* incendunt *M*¹*K*₁*PTBBbGH*, spargunt *Poelm.*, intendunt *in mg.* populosque] que *om. Hl* 72 insanum iuuenem postquam resipisse uidebant *Poelm.* resipisset *C* 75 repetat *R*¹ 76 reuertenti* (s *eras.*) *M* iuuenem *C*, *fort.* iuuenem, torpentia m. turpentia *C*, torrentia *T*¹ 77 morbos *M*¹ aeger *CRV*₁*T*, *om. Bb*¹, acer *rell.*

Ante pedes Christi lecto posuere cubantem.
Quem miserans animo uerbis conpellat Iesus:
‚Adsit certa tuae, iuuenis, constantia menti,
Nam tibi praeteritus uitae donabitur error.'
Hoc dictum scribae mentis per operta malignae
Carpebant, quod uerba Dei uirtute ferenda
Protulerat. Christus sed pectora talia cernens,
‚Hoc, inquit, uerbum scribarum dicta retractant.
Quod quanto leuius fuerit dixisse sequentis
Et dicti et facti pariter uirtute probabunt,
Et mihi concessum peccata remittere cernent.
Quapropter iuuenis, firmato corporis usu
Surge uigens stratumque tuum sub tecta referto.'
Surrexit lectumque umeris iam fortibus aptat,
Per mediumque uigens populi mirantis abibat.
Tunc timor et laudes Domini per pectora plebis
Concelebrata simul miracula laeta frequentant.
Progrediens tunc inde ad uectigalia uidit
Consessu in medio Matthaeum; protinus ergo
Discipulis haerere iubet. Nihil ille recusans
Imperio Christi paret gaudetque secutus.
Inde iter ingrediens simili sermone Philippum
Hortatur comitemque suis adsciuit amicis.
Ille ubi cognouit Christi uiresque uiamque,
Ut primum iusto concurrit Nathanaheli,

78 a. p. ponunt tepido recubantia lecto *Poelm. in mg., cf. etiam Gruneri edit. Sedul. ad u. III 93* 79 compellat *MMp* 82 h$\overset{o}{\text{i}}$c K_1 83 uerenda *Sabatierus* 84 Christus C^1M^3MpB, scs *rell.* 85 inquid *CM alii* uerbo *Hl* 86 quantum facile *Poelm. in mg.* sequent$\overset{i}{\text{e}}$s *T* 87 facti et dicti *Hl* probabo *Poelm.* 88 peccata⁄⁄ (& *eras.?*) K_1 cernunt V_2 *(m. 1)* H^1, cern$\overset{un}{\text{i}}$t *B;* ut *(pro* et*)*—cernant *Poelm. in mg.* 90 ui$\overset{s}{\text{e}}$s *M* referto *C* (ł reporta *m. 2)* M^1MpP*(?)* 91 umeris *C*, humeris *rell.* 93 laudis M^1 94 laeti *N* 96 concessu *CB*, consensu MK_1 *(m. 1)*, consensum R^1, consessum *PHl*, consessu *rell.* Matheum *C cum aliis* 97 heres *L* nihil *CRPT*^{1}*BbHl*, nil *rell.* recusa*t (n *eras.) C*, recussans *M* 98 paret] pauper Bb^1 sequutus *MBHl* 102 et R^1V_2 *Poelm.* cucurrit *M* Nathanaeli *C*

,En nostris, inquit, concessum est surgere saeclis,
Quem uoces ueterum et sancti cecinere profetae.
Hunc genuit ueniens Dauidis origine Ioseph,
Nazara cui felix patria est et nomen Iesus.'
Ille refert: ,Genuit quicquam si Nazara, miror,
Quod dignum tantis umquam uirtutibus esset.'
Inde Philippus ait: ,Cernes, dubitare quiesce.'
Illum ubi tendentem longe respexit Iesus:
,Vir uenit huc, inquit, cui pectora nescia falsi
Virtutem puram seruant sine fraude maligna.'
Ille sub haec: ,Ubinam uel quo me tempore nosti?'
Cui Dominus dicta haec diuino pectore promit:
,Cum te diffusae tegerent umbracula ficus,
Ante etiam quam te uocitarent uerba Philippi,
Vidit et elegit comitem te spiritus auctor.'
Talibus attoniti sequitur uox Nathanahelis:
,Progenies ueneranda Dei, rex inclite gentis,
Tu populis manifesta salus uitaeque magister.'
Christus ad haec: ,Facilis suasit tibi credere uirtus,
Arborea quod te uidi recubare sub umbra;

---

*109 Progrediensque uide nam· oculis tueri licebit

103 In V_1, et V_2 *Poelm. in mg.* inquid *CBT alii* est] *om. MBb* surgere uisere *C*, uisere R^2 *(s. l.) PHlN Poelm.*, uiscere *P cf. u. 181* saeclis] sedes R^1 104 quae uoces V_2 105 dabitis *L; origine dauidis M* Iosep BK_1Mp, uirgo *Poelm.* 106 ihs *plerique* 107 minor *MH* 109 inde] olli MT^1Bb cernis CV_1 *(m. 2)* V_2, cernes $MpPV_1B^1$ *Poelm. in mg.*, cernens *rell.* quis esset *M*, quiesces K_1T^1, quiescis *Bb;* cernens noli dubitare *Poelm.* 109* *deest in RG, add. in* CK_1MpT, *post u. 109 legitur in* $MLPV_1V_2BBb$; que] *om* $CMLK_1B^1BbH$ namque *L* tuere *CPB*, spectare *editt.* 110 longe ihs *M* 111 uere ait *Poelm. in mg.* inquid *CMpG* nescia pectora *RH* falsi] fellis *Poelm. in mg.* 112 seruans *R* maligna nocendi *C*, nocendi *Mp*, maligne K_1T, maligni *Poelm. in mg.* 114 cui] tunc *Mp* 115 te iam *B* diffusa V_1V_2, difusae K_1, difuse B^1 uerbum *(m. 1)* K_1 117 eliget *C* comitantem *Hl* autor *M* 118 Nathanielis *C* 120 populi K_2V_2BbHl manifesta terraeque *C*, manifesta K_1Mp, terraeque *rell.* 121 ad haec *s. l.* K_2T 122 quid P^1 recumbere $B^1K_1T^1$, cubare Mp^1

Sed maiora dehinc rerum miracula restant.
Cernetis pariter totum se scindere caelum
Atque Dei celeres aethram penetrare ministros,
Inde hominis nato claram deferre coronam.'
  Interea thalamis conubia festa parabant
In regione Chanan, ubi clari mater Iesu
Nato cum pariter conuiuia concelebrabat.
Vina sed interea conuiuis deficiebant.
Tum mater Christum per talia dicta precatur:
,Cernis, laetitiae iam defecisse liquorem?
Adsint, nate, bonis ex te data munera mensis.'
Olli respondit terrarum gloria Christus:
,Festinas, genetrix; nondum me talia cogit
Ad uictus hominum tempus concedere dona.'
Mensarum tunc inde uocat laetata ministros
Mater et imperiis nati parere iubebat.
Sex illic fuerant saxis praepulchra cauatis
Vascula, quae ternis aperirent ilia metretris
Haec iubet e fontis gremio conplere ministros.
Praeceptis parent iuuenes undasque coronant
Conpletis labiis lapidum; tum spuma per oras

123] cf. Verg. Ecl. I 1, Ou. Met. X 129, Calp. Ecl. IV 37. 124] cf. Verg. Ge. IV 441. 125] cf. Verg. Aen. I 587. 135] cf. Verg. Aen. XII 18. 143] cf. Verg. Aen. II 607, I 724.

124 cernitis] M^1K_2 *(m. 1)* T^1V_2 totum pariter ūbrā *L* conscendere (se *a m. 2*) *Mp* 125 caeleres *RM*, celeris V_2 aetheram $R^1K_1K_2Mp$, aeternam *M*, aethrem T^1, aetram *alii* penitrare *M* 126 defferre *M* corona *Mp* 127 parabas *L* 128 chanaan RK_2T, chanã *M*, chanam *Mp* clara $R^1M^1MpT^1$ iesu* (s *eras.*) *T*, ihesu *Bb*, ihu *plerique* 129 conpariter V_1LHl comuiuia *M* concelebrabant *CLN*, caelebrat *M*, concelebrantbat *H* 130 conuiis *Bb* deficere f*rte (o *eras.*) *M*, defecere K_2 *(m. 1)* Mp^1Bb^1 131 tunc $RLMpPV_1V_2Hl$ uerba *Hl* 132 deficisse CK_1T, difficise *M* liquorum CM^1(?) 133 assint *C*, et sint *Hl* 134 illi *Hl* respondebit L^1 135 festina P^1 genitrex *M* 136 concidere *C* 137 laeta uocat *M* 138 et] *om.* *M* 140 ternis quae *M*, quaternis *L* ilia] = ilja, illa K_2LTBb, illia V_1V_2 metretis LT^1Bb, m&ri** K_2, metris *rell. cf. Wiener Stud. l. c. p. 107* 141 effontis *P* conplere *C* ministris *C* 143 lapidum labiis *Poelm.* dum K_1Bb spuma* (s *eras.*) *M*

Conmixtas undis auras ad summa uolutat.
Hinc iubet, ut summo tradant gustanda ministro.
Ille ubi percepit uenerandi dona saporis
Nescius, in uini gratum transisse liquorem
Egestas nuper puris de fontibus undas,
Increpat ignarum sponsum, quod pulchra reseruans
Deteriora prius per mensas uina dedisset.
His signis digne credentum discipulorum
Perpetuam stabili firmauit robore mentem.
  Inde ubi Iudaeis aderant sollemnia paschae,
Ad Solymos direxit iter temploque subibat.
Repperit hic populum uenalia multa locantem:
Pars uendebat oues, pars corpora magna iuuencum,
Pars inhians nummis arti numerare uacabat.
Restibus hic Christus conectit uerbera flagri
Et tales populos sancta proturbat ab aede,
Et mensas uertens aeris profundit aceruos
Et superincrepitans: ,Procul haec auferte profani,
Ut meus hic genitor, non sordida lucra colantur.'
  Tum poscens signum plebes Iudaea fremebat,
Quo fidens animos in talia facta leuaret.
Ventura obscuris tunc Christus talia miscet:

145] cf. Verg. Ge. IV 499 s. 149] cf. Culex 146. 153] cf. Ciris 43. 157] cf. Verg. Aen. XI 811. 162] cf. Verg. Aen. VI 258.

144 undas *(m. 1)* K_2T aurasque MpV_1BBb, aures *L* 145 tradent *(m. 1)* K_1 ministra *M*, magistro K_2 (ag *in ras. m. 2)* 147 ligorem *C* 148 nuperis T^1 149 ignarus *C* quid *Poelm.* 152 robure *M* 153 Iudeis *C cum aliis* adherant K_1H 154 solimos CMK_1P deflexit *R Mp (ex corr.)* V_1V_2 templumque *Mp Poelm. in mg.* subibant *Bb* 155 reperiit M^1 hiic M^1 156 uindebat *C*, scindebat T^1 157 *in mg. add.* K_1 inhinians *T* arti] *Areu. coni.*, partim *Mp*, arte: *T*; arte M^2G, artem *rell.* uocabat K_2T^1; mensas onerauerat aere *editt. plėr.* 158 quonectit *L* flagris *C*, flagellis (flagris) *N* 159 perturbat RT^1 ędae *CR* 160 ac *R* mensas se *Mp* profudit CB^2 161 tum super V_2 proferte P^1 162 et *C* colantur $C^1M^1K_2T^1V_2Bb^2$ *(m. 1)* *G*, colatur *rell.* 163 tum *CR*, tunc *rell.* plebis M^1T 164 quod K_2 *(m. 1)* *PT* animas *C* 165 tum RK_1K_2L *PTGH* tempora miscet V_1

,Soluite pollutis manibus uenerabile templum
Hoc, ego restituam, cum tertia lumina solis
Incipient rutilam terris infundere lucem.'
Illi inter sese tractantes murmure caeco:
,Hoc, aiunt, uix sex et quadraginta per annos
Constructum ueteris regni molimine templum
Tu poteris tribus in spatiis renouare dierum?'
Hoc uerbum quondam post tempora debita digni
Cognouere uiri, proprio de corpore Christum
Delubrum dixisse Dei. Sed signa uidentes
Tum multi cepere fidem Sanctumque secuti.
Nocte sub obscura celso sublatus honore
Primorum procerum Iudaei nominis unus
Venit et ad Christum submissa uoce profatur:
,Haut dubium est, quod larga Dei te, Sancte, uoluntas
Humanis lucem concessit surgere rebus;
Nec quisquam tantis tribuet miracula signis,
Ni comitata Dei iubeat splendescere uirtus.'
Christus ad haec: ,Iteris iusti si culmina quaeris,
Nullus ad excelsum poterit conscendere regnum,
Reddita ni penetret nascendi exordia rursus
Atque nouam capiat diuino munere uitam.'
Ille autem tantis stupefactus corda loquellis:
,Hoc, inquit, nostrae non est conprendere mentis.

166] cf. Ou. Ex Pont. III 3, 91. 167] cf. Verg. Aen. VI 255. 168] cf. Ou. Met. I 364. 169] cf. Verg. Aen. XII 591. 171] cf. Verg. Aen. III 84. 177] cf. Verg. Ge. I 478. 179] cf. Ou. Met. VII 90.

168 incipiant *MK_2LT^1BGHl* rutilem *Hl* lumen *Poelm. in mg.* 169 hoc inter *Poelm. in mg.* murmore *R^1B^1* 172 tu* (m *eras.) M* in] *om. $MMpB^1$* reuocare *P* tu poterisne trium spatio *Poelm.* 173 uerbum g***ncis quondam tempore debito *M* pos *L* 174 *in mg. add. Mp* 176 coepere *R* sequti *M* 177 DE NICODIMO PRINCIPE SACERDOTVM *L* obscurum *(m. 1) K_2* 178 numinis *M* 179 summissa *R* 180 aut *R* 182 tribuet *C,* tribuat *R^1 (-it m. 2) V_1V_2,* cogeret *M,* ageret *L,* tribuit *rell.* signis rebus *C* 183 splendiscere *C* uirtus] *in ras. K_2T* 186 credita *Mp* penitret *MBb* 187 numine *M,* numere *K_1 (m. 1)* 188 corde *RMp^1P* loquillis *K_2 (m. 1) T* 189 inquid *C* non est nostrae *P* compręhindere *C,* comprędere *M,* conprehendere *plerique*

Quis poterit coeptae reuocare exordia uitae?
An rursus senior matris conreptet in aluum
Ut nouus in lucem ueniat uitamque reuoluat?‘
Ille sub haec: ‚Liquido si quis de fonte renatus
Et flatu sancto rudibus consistere membris
Coeperit, aetheriam liber conscendet in aulam.
Terrenum corpus terreno corpore natum est,
Spiritus haut aliter similem generat sibi flatum.
Spiritus hic Deus est, cui parent omnia mundi.
Hic, ubi uult, quocumque uolat uocemque per auras
Iactat, sed nescis, quae sint exordia uocis,
Quamque petant eius currentia flamina partem.
Quisque igitur iustae repetit primordia uitae,
Hunc similem sancti flatus reuirescere certum est.‘
Et Iudaeus ad haec: ‚Nil horum cernere possum.‘
Talia tum Christus: ‚Solymorum magne magister,
Tune etiam mentem uitae de lumine raptam
Demergis praeceps furuis, miserande, tenebris,
Nec potes obtunso conprendere talia sensu?
Ecce fides nulla est, tantum terrestria dixi!

---

*205 Israhelitarum sublimis gloria gentis

190] cf. Verg. Aen. VII 40. 199] cf. Verg. Aen. II 768. 205*] cf. Verg. Aen. VI 767.

191 aū *M*, aut K_1K_2TBb conreptet R^1, correpet *Poelm. in mg.* 192 et *M* $\overset{\text{uitam}}{\text{lucem}}$ *M* resoluat *C*, resumat *R*, reuoluat *M* (s *s.* u_1) K_2(?) MpV_1, reuoluet *Bb* 195 aethercam *M* conscenderet *CB*, conscendit *LN* aulam] altum *Hl* 197 aut *C*, haud *R* 198 rerum *P* (ł mundi) 199 ubi] *om.* CM^1K_2 *(m. 1) T*, cum *Poelm. in mg.* uolens *C* quacunque *B* aures *Hl* 200 nescit *Hl* exsordia *Hl* 201 que] *s. l.* Bb^2 flumina T^1, flammina K_1 *in mg. legitur uers. H* 202 iuste *R* 203 reuirescere *Cant.*, reuiuescere CMp^1, reuiscere *M*, reuisuescere V_1, reuiuiscere *rell. cf. Wiener Stud. l. c. p. 110* 204 nihil PT^1Bb posum *M* 205 tunc *RMp* solimorum *C cum aliis* magni *(m. 1)* K_2T 205* *CR*, *in mg. add.* $MT^2V_2Bb^2Hl$, *om. Cant. cf. I 207* 207 dimergis *R*, demerges K_2T^1 mirandae *in mg. add. in M* 208 potes* (t *eras.*) K_1 conprehendere $K_1K_2PTB^1Bb$, deprehendere *Hl* 209 dixi* (t *eras.*) *B*

Quid, si caelestes uires conscendere sermo
Coeperit et superas rerum conprendere formas?
Quis uestrum duram poterit mihi pandere mentem?
Accipite ergo, nouis quae sit sententia rebus.
Sidereum nullus poterit conscendere caelum,
Ni solus, qui missus caeli uenit ab aula,
Idem hominis natus, caeli qui in sede moratur.
Ut serpens olim regionibus in desertis
Moysei manibus summo sublatus honore est,
Sic hominis natum tolli in sublime necesse est,
Ut, quicumque fidem mentis penetralibus altis
Illius ad nomen statuit, sub turbine saecli
Proculcet pedibus letum et trans sidera surgens
Sublimis capiat donum inuiolabile uitae.
Namque Deus mundum tanto dilexit amore,
Eiús ut in terras discenderet unica proles
Credentes Domino uitae iunctura perenni.
Nec Deus hunc natum disquirere iure seuero
Iudicioue truci terras expendere misit,
Mitia sed populis ueniant ut munera uitae.

211] cf. Verg. Aen. VI 626. 213] cf. Verg. Aen. III 250, XI 314. 211] cf. Verg. Aen. IV 42. 219] cf. Verg. Aen. X 144. 220] cf. Stat. Silu. III 5, 56. 222] cf. Ou. Met. XII 374. 224] cf. Verg. Aen. I 344.

210 serẹmo *R* 211 conprehendere $K_1K_2MpPTBb$ 213 accipe V_2L^1 215 nisi V_1V_2BHN qui missus caeli *C*, missus qui u. *H* caeli qui uenit ab aula missus *M*, caeli qui uenit missus a. a. *LPB* (missus in *ras. m. 2)* 217 olim R^2 *in ras.* regionibus olim *L* in deserti̧s regionibus olim *BP GH*, desertis in regionibus olim *Mp* in deser^{tis} (in *m. 2) R*, inque desertis $K_1K_2T^1Bb^2$ olim uastae regionis in oris *Poelm.* 218 Mosẹi *C*, Moysei $MLMpK_2$, Mosei *RPBH*, Mosey *Bb*, moseis *Poelm.*, moysi *G Poelm. in mg.* 220 penetrabilibus $R^1MpP^1V_2$, penitralibus *M* 221 nomen CMK_2 *(m. 1)* T^1, numen *rell.* statuet RLV_1HHl 222 proculculc& *M*, conculcet *Poelm. in mg.* loetum *plerique* 223 captat K_2T^1 inuiobile R^1, inreuocabile *M* 224 nam dominus mundum V_2, nam d. hunc *Hl* amo**re (ro *eras.) R* 225 terra *MHl* discenderet *M*, ascenderet K_1 *(m. 1)*, descenderet *rell.* prolis T^1 226 dono *C*, dominum V_2Hl perendi *(sic) M* credas ut domino uita uicturae perenni *G* 229 populis ṣẹụ K_2, p. eu T^1

Namque ubi certa fides fuerit conplexa salutem
Non erit ulla illic anceps agitatio iuris.
Ast ubi dona procul fuerint exclusa medellae,
Iam propria ipsorum mentem damnatio torquet;
Unica nam Domini fuit his incognita proles.
Aduentum lucis miseri fugere superbi
Et magis amplexi caecas tenuere tenebras.
Sic quicumque malis mentem maculauerit actis,
In tenebras pauidus refugit, ne lumine claro
Sordida pollutae pateant contagia mentis.
At quicumque piae tenuit uestigia uitae,
Ad medium properat lucemque nitescere gaudet,
Splendeat ut claris uirtutis gloria factis.'
  Inde Galilaeam repetit seruator Iesus.
Praeteriens sed forte venit Samaritida Sichen.
Illic fundus erat, Iacob de nomine pollens,
Et puteus gelido demersus in abdita fonte.
Sederat hic rapido saluator anhelus in aestu,
Discipulique escas mercantes moenibus urbis
Passim dispersi solum liquere magistrum.
Moenibus egrediens Samaritis femina uenit
Hauritura cauis putei penetralibus undas.

236] cf. Verg. Aen. III 232. 246] cf. Verg. Ecl. X 42. 248] cf. Verg. Aen. XII 116.

230 foerit B^1 complexa *RMB*, conpleta *Hl* 231 er(i)at K_1 233 iamque *M*, tunc *Hl* propriam *HlN* dominatio *M* 234 namque Bb^1 prolis K_1K_2 235 fugire CK_2T^1 superui *C*, supernae *Poelm.*, superbe *coni. Koenigius* 236 tenebras *CMp* 238 in *C*, ad *rell.* 241 a(in)dmedium *L*, in m. *Poelm. in mg.* 243 DE MVLIERE SAMARITANE *L* Galileam *plerique* petiit V_1Hl seruator $CK_1K_2MpTV_1$, saluator *rell.* 244 Samaritida (a_2 *in ras.*) Sichen *C*, Sichae $RMMpV_1$, sychem K_2, sichem LV_2, sychen K_1PTBb 245 Iacobi RMK_1 (i *in ras.*) V_2Bb de nomine *CLMpPB*, nomine MK_2T^1Bb, cognomine *R* 246 at *C* gelidus (*m. 1*) K_1 dimersus $RLPB^1GH$ 247 rabido MK_1 (*m. 2*) saluator C^1R^2N, seruator *rell.* anhellus MB^1, sanhelis (*m. 1*) K_1 estus T^1, e*tu *Mp* 248 discipulisque *Mp*, discipuli (*m. 1*) K_2 249 sparsim *L* linquere *C* 250 Samarites *M* faemina *M* 251 hauritura (ha *in ras.*) *B*, extractura *Poelm. in mg.* canis *L* penetrabilibus B^1T^1, penitralibus K_2

Olli Christus ait: ‚Laticis da, femina, potum.‘
Respondens mulier: ‚Mirum mihi praecipis, inquit,
Ut tibi Iudaeo mulier Samaritica potum
Dispernens ueterum Samaritum iussa ministrem.‘
Tum seruator ait: ‚Domini si munera nosses,
Et quis te sitiens putealia pocula poscat,
Tu potius peteres, uiuam tibi traderet undam.‘
Illa sub haec: ‚Puteus gremium sinuatur in altum,
Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funis;
Unde igitur poteris undam mihi tradere uiuam?
Num tu maior eris nostri uirtute parentis?
Hunc Iacob etenim puteum cum prole bibebat,
Et proprios huc saepe greges ad pocula duxit.‘
Olli respondit mundi regnator Iesus:
‚Ex ista plene nullus satiabitur unda,
Nam rursus sitiet; sed nostri dona liquoris
Ardorem excludent aeterna in saecla bibendi.
Dulcia prouenient nostri cui pocula fontis,
Largior inde fluet uitalis gratia fluctus.
Sed desiderium nostrae si te capit undae,
Excitus ueniat tecum mox urbe maritus.‘
Coniugio sese mulier negat esse reuinctam.

252* Illam deposcit potum sibi tradere Christus

264] cf. Verg. Ecl. VIII 28. 265] cf. Verg. Aen. XII 18.

252 *exhibet C* (de *pro* da) *Poelm.;* Rom. *(ap. Areu.):* Sic olim Christus l. d. f. p.; *post u. 252 legitur in C 252*, qui uersus in codd. omn. praeter T adest, cf. infra u. 279; ordine inuerso u. 252/3 leguntur in $V_1 V_2$* 253 respondit *ML* inquid *K_2T*, inquidt *Bb* 254 samaritidca *C*, samaritida *K_1LPV_2BGH Poelm. in mg.* 256 saluator *BHHl* 257 putualia *R*, potalia *ML*, putialia *P*[1] 258 peteris *T* tradier *R*, tradere *$K_2V_1V_2$ T^2Bb* 261 unda *C* mihi poteris undam *M*, p. mihi undam *L* 263 iacob; *(sic)* enim *C* puteo etenim Iacob *Mp*, puteum iacob semper *Hl* etenim *(& a m. 2) K_2T* hoc—puteo *MBH Poelm. in mg.* 264 dixit *LB* 265 ad haec seruator talia dicta detulit *M (uersus genuinus in mg. add.)* olli] o *in ras. K_2* 266 planae *M*, plane *V_1*, ad plenum *Mat.* saturabitur *M* 267 sitia *B*[1] 270 fluitur *B*[1], fluit *K_1K_2TBb* 271 dissiderium *M* si] *om. M* capet *CM*, capit *K_1* 273 coiugio *M* deũinctam *M*

Tunc sic prosequitur mentis perspector Iesus:
,Femina, ueridicis loqueris de coniuge uerbis.
Nam tu conubiis nexa es iam quinque uirorum,
Nunc aliena super thalamorum uincula tollis.'
Tum mulier: ,Sanctum te certum est esse profetam.
Sed nostri istius uenerandum montis in arce
Praeceptum nobis quondam liquere parentes,
At uos in Solymis orandum dicitis oris.'
Talia dicenti mox talia reddit Iesus:
,En aderit tempus, montis cum uertice uestri
Omnibus et Solymis aberit ueneratio longe.
Sed nunc certa salus Iudaeis surget ab oris,
Et nunc instantis cursus iam temporis urget,
Cum ueri sanctum genitorem errore remoto
Cultores iustis armati legibus orent.
Spiritus his ac plena fides erit et pater altus
Talia conquirit cultorum pectora terris.'
Illa dehinc: ,Scimus, quod Christus nuntius orbi
Aduentu proprio uitalia saecula pandet.'
Et tum peccantis largus miserator Iesus
Se lumen terris Christum uenisse fatetur.
Et iam discipuli reduces stupuere magistrum,

289* Spiritus atque fides aderit simul et pater altus

282] cf. Verg. Aen. IV 362. 283] cf. Verg. Aen. VII 674.

274 tum K_1K_2LMpT *rec.* 275 uiridicis *CR*, ueredicis *(m. 1)* K_1K_2 276 cunubiis *M* nexas Bb^1 uiuorum V_1 277 talamorum *R* uincla *M* 278 tunc *Hl* profetam *C*, prophaetam *R* *post u. 279 add. m. 2 in* K_2 illi xps ait laticis da femina potum *cf. supra u. 252* 279 uenerandi R^1LMp^2B 280 quondam nobis *B* 281 e Solimis *R* 282 reddidit MK_2 285 surget CMB^1Bb, uenit MpV_1Hl, surgit *rell.* 286 stantis *M* tempus *L* urguet K_1MpLBb 287 ueri *om. M;* uerum sancti *Mp* 288 cultoris K_2T^1 iustis samarites *C* 289* *legitur in C (scriptura diuersa), (om. u. 289) in Mp Matr.* 290 conquir& R^1V_2 291 qua *ex* quod M^2 292 saecla K_1 *(m. 1)* pandent K_2 *(m. 1)* 293 tunc *RPBbHl* peccantis *C*, praecantum *M (in mg.* peccantum*)*, peccatum *P*, peccat*u *Mp*, peccantum *rell.* 294 christus *C* MIRABANTVR QVOD CVM MVLIERE LOQVEBATVR *L* sese *M* 295 discipoli *C*

Quod secreta illis potiretur femina uerbis.
At properans urnam mulier pro fonte reliquit
Et populum totis eduxit moenibus urbis.
Omnia nam memorat, sibimet sermone profetae
Gesserat ipsa prius quaecumque, ex ordine dicta.
Tum propere Christum fusae petiere cateruae.
Discipuli interea rogitabant, sumeret escas.
Ille satis sibi pulchrorum superesse ciborum
Respondit. Sed tum mirantum discipulorum
Inter se occultis currebat sermo loquellis:
‚Forte aliquis prior hic epulas dedit ante magistro,
Nostras ut merito satiatus respuat escas.'
Ille sed internae cernens molimina mentis:
‚Hae mihi sunt epulae, pectus satiabitur istud,
Si faciam magni genitoris iussa per orbem.
Quattuor hinc menses laetae ad primordia messis
Frugiferae aestati certe superesse putatis.
Erigite ergo oculos, albentes cernite campos,
Cunctaque maturam iam rura exposcere messem.
Nunc quicumque metet, pulchri mercede laboris
Vitalique dehinc gaudebit fruge redundans
Et sator accipiet messorum gaudia laetus.
Vos ego nunc misi grauidam succidere messem,
Quae non est uestro sulcis inserta labore.

313] cf. Verg. Aen. XII 36. 315] cf. Ou. Fast. VI 661, Lucan. V 331. 318] cf. Ou. Met. VIII 781.

296 illi *C*, illius $R^1M^1K_1Mp^1V_2Bb$, ullis *P* poteretur L^2K_2 *(m. 1)* 297 ad $R^1M^1K_2G$ prope $MLPV_1Hl$ fontẽ *M* relinquit M^1; *uersus in mg. adscr. in Mp* 298 totum *ML*, notis *Hl* 299 namque *M* profetae *CT* 300 ipsa prius] ipsius *Hl* *uersus in mg. add.* P^2 301 tunc *MpB* properat K_2P fu*sę *MB*, fulsę *L* petere *CMB*, petire K_1 302 rogabant *M*, cogitabant B^1 sumere *B* aescas *M (passim)* 306 prior *(a m. 1 om.)* K_2T 308 interno *P* 309 haec *Hl* aepulae *CR* 310 DE MATVRIS MESSIBVS *L* 311 hic $K_2LT^1V_2$ mensis *RBbN*, messis *ex corr.* BK_1 312 aestati CR^2G, aestatis *rell.* *u. 313 in mg.* $M^2K_2T^2$ eregite *C* 314 exposcire T^1 messe *Mp* 315 metit LP^2BH mercide CM^1 $\overset{\text{i}}{\text{labores}}$ *T* 316 uitalisque *Hl* $\overset{\text{red}}{\text{ḥaḅundans}}$ *M*, potitus *Mp* 318 ergo *R* succedere R^1P^1 319 laborem R^1

Vos aliena bonae ditabunt munera frugis.'
Talibus adloquiis comitum dum pectora conplet,
Ecce Samaritum populi uenere rogantes
Exorantque illic geminos expendere soles.
Iamque fides multos plebis fundauerat alta;
Nec iam femineis tantum concredere uerbis
Ipsos, sed coram uirtus manifesta docebat,
Venisset saecli quod iam seruator Iesus.
  Iamque Galilaeam remeauerat in regionem,
Quondam ubi fontanas uino mutauerat undas.
Regius hic iuuenis, cui natum morbus anhelo
Ardore extremis uitae torrebat in oris,
Conperit ut Christum certo remeasse recursu,
Aduolat et precibus subolis pro sorte profusis
Orabat, celeris deposcens dona salutis,
Ne prius ad letum natus traheretur acerbum.
Christus ad haec: ,Signis nisi suadeat omnia uirtus,
Non erit ulla fides; sed perge et sospite uita
Aedibus in uestris dulcem conplectere natum.'
His uerbis fructum mox perceptura salutis
Pulchra fides animum laetanti in pectore firmat.
Iamque iter ingresso properantibus obuia seruis
Nuntia fama uenit pueroque in luminis oras
Limine de mortis subitam remeasse salutem.

329] cf. Ou. Fast. IV 655. 331] cf. Verg. Ge. II 171. 338] cf. Verg. Ge. II 523. 341] cf. Verg. Aen. VII 160. 342] cf. Verg. Aen. IX 474, VII 660. 343] cf. Culex 224.

320 alienae *Bb* bonos *(m. 1)* K_2 fruges $R^1K_2T^1$ 321 alloquiis *CRM alii* 322 uenire T^1 323 exortantque R^1 expendere CML^1MpPB^1GH, inpendere *rell.* *u. 324 in mg. adscr.* M^2 327 saeculi K_1 quod] d *ex* n *M*, qm̃ *B* saluator *BHl* 328 DE FILIO REGVLI *L* Galileam *plerique* Galilea—regione *T* iamque iterum terram remeauerat in galileam V_1Hl 330 anhello MK_2, anhelans Bb^1 331 ardoris *M* horis *HlN* 332 certum *Hl* cursu *M* 333 praecibus *CRM* sobolis *RPBb* profusus Mp^1T^1 335 aceruum R^1B^1 336 nī *M*, ni K_1K_2T 337 sospita *M (in mg. adsc.)* R^1, suspite T^1 340 laetantiu *CBb* in] *om.* RV_2 342 horas LB^2GHl puero resonatque iacenti *Poelm. in mg.* 343 liminis L^1, lumine *(m. 1)* K_2T

Ille ubi cognouit certum concurrere tempus
Sanantis Christi verbis, seseque domumque
Mancipat amplexus fidei uenerabile donum.
  Forte dies epulis multos sociauerat unis,
Publica conductis qui uectigalia lucris
Professi rapiunt alieno nomine praedam.
Hos cum discipulis simul accipiebat Iesus.
Ecce Pharisaei occulto reprehendere risu,
Quod legis doctor conuiuia talia iniret.
Ille sed inspiciens, quid pectora clausa tenerent:
,Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra
Intemerata salus uegetat uirtutis honore.
Aegris sed merito miseris adhibenda medella est.
Discite nunc saltem, iubeant quid uerba profetae:
Non ego sacra magis quam mitia pectora quaero.
Haut etenim iustos ueni ad directa uiantes,
Sed reuocare malos peccantum a limite gressus.'
  Ecce sed e numero mirantum munera Christi
Unus Iohannis quaerebat discipulorum,
Cur ipsi legis ieiunia crebra tenerent
Nullaque sub Christo plebes ieiunia ferret.

346] cf. Verg. Aen. VI 408.   355] cf. Culex 358.

344 concurre *T*   345 sanati V_1, sanatis V_2*Hl*   346 ma^{n}cipiat *MP* complexus *M*   domum *LMp*^{1}*B*^{1} 347 QVARE CVM PVBLICANIS *L* unis *CM*^{1} (una *in mg.)* K_2T^1, unus *Hl Poelm. in mg.*, una *rell.*   348 puplica *C*   349 professe *R*^{1}, professo *M*^{1} 350 accepiebat *C*   reprehindere *C*, reprehendere *R*, reprendere BK_1LP 352 ^{quod}cum *M*   comuiuia *M* concelebrabat *L*, talia uellet MpV_1V_2Hl 353 clausa saeua *C*, clausa *Poelm. in mg.*, saeua *rell.*   354 non] num *a m. 1 fuisse uid. in M* 355 uegitat CMK_2TB^1Bb · uiresque ministrat uirtutis honore *C*, uiresque ministrat MpV_2 *(a m. 2) Poelm.*   356 miseris *C Mat.*, miserans *rell. cf. Sedul. P. c. I 38 H.*   est] *om. Mp*   357 discedite *L*   salutem *Mp*, saltim $RMK_1K_2LPTV_1GH$ 358 non] nunc *B*^{1} 359 aut *C*   uenit *L* 360 peccantē [t] *Hl*   a] *om. CP*   mortis a *M*^{1} limite *CMp Mat. PBN*, limine *M*, limine *rell.*   361 NON CORĀ SPONSO IEIVNARE *L*   362 Iohannes *R*^{1} 363 ipse *Hl*   crepra *C*   364 plebis $M^1K_2P^1T^1$ ferrent *CLMp*

Christus ad haec contra placido sic ore profatur:
,Qui sponsi laetis comitantur uota choreis,
Non praesente illo ieiunia tristia portant.
Iamque dies aderit, cum sponsus turbine saecli
E medio comitum rapietur: tristibus illi
Spondebunt animos lacrimis horrore ciborum.
Quam stultum est, rudibus ueteres subtexere pannos
Vestibus, ut turpis peius scissura patescat?
Aut utribus calidum tritis conmittere mustum,
Quis ruptis totum sequitur disperdere uinum?
Sed rudibus rectum est utribus spumantia musta
Condere: sic uinum conseruant fortia uasa.'
 Talia tractanti percussus pectora luctu
Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans
Et sibi defunctam — funus miserabile — natam
Inplorat lacrimans, certamque uenire salutem
Defunctis etiam poscebat munera Christi.
Haut mora, consurgens graditur seruator Iesus.
Progressi mulier sequitur uestigia seruans,
Quam languore graui bis sex labentibus annis

370* Languida concipient animis ieiunia flentes

365] cf. Verg. Aen. VII 194. 368] cf. Verg. Aen. II 132. 378] cf. Ou. Met. XIV 751. 383] cf. Verg. Aen. II 711. 384] cf. Verg. Aen. II 15.

365 contra] illi K_1K_2TG 365—367 *in mg. add.* Mp^2P 366 quis *Hl* uestigia M^1 (uota *in mg.*) 367 iaeiunia *M*, uenia *Mp* tristitia C^1H^1(?), tristi*a K_1 368 turbine] de *add.* Mp^2 369 illis *L* 370 tuncque dabunt *Poelm. in mg.* lacrimos R^1 *u. 370 excipit u. 370* in* CK_1LMp*(?) GH ap. Poelm., in mg. adscr. in* MK_2PT^2BBb*, ante u. 370 leg. in* V_1 *Mat. Hl* concipiant K_1PTB 371 panno *C* 372 ut**risque *M (turpis (i. m.)*, ut putres K_1T, ut putris K_2Bb, ut ruptis *Matr.* peior M^1LK_1 *(ex corr.)* patescat notetur *C* ueteris peior scissura patescat *Poelm.*, turpis peius scissura notetur *Poelm. in mg.* 373 fessis tritis *C* 374 disrumpere *N* 375 certum [rec] *M* 376 concidere *C* 377 DE FILIA PRINCIPIS SACERDOTVM *L* percussus *CMat.*, perculsus *rell.* 381 defunctae uita poscebat munere Christi *Poelm.* munere *MH* 382 aut *C cum aliis* saluator K_1LBHl 383 DE FLVXV MVLIERIS *L* progressos *Poelm.* 384 graue [i] *T*

Carpebat fluxus macerans sine fine cruoris
Viribus absumptis et toto corpore fessam.
Pectoris haec tacitam uoluebat credula mentem
Arcano secumque fide iam certa tenebat,
Actutum fesso fugeret quod corpore tabes,
Extremam Christi posset si tangere uestem.
Haec ubi per populum summi pendentia pepli
Fila manu trepida tractauit, protinus ille
Et causas morbi et credentia pectora cernens
Concessit celerem tali cum uoce salutem:
‚Accipe, quod meruit fidei constantia, munus.'
Et mox restricto riguerunt sanguine uenae.
Postquam peruentum est, ubi funera uirginis, ingens
Plangentis populi fremitus clangorque tubarum
Ultima supremae celebrabant munera pompae:
Abscedant, inquit, tectis haec tristia uestris.
Namque puella iacet placido demersa sopore,
Defunctam retur flentum quam nescia plebes.'
Talia dicentem ridentum turba reliquit,

385* Torquebat soluens morbus pallore uirentem
386* Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris

396] cf. Verg. Ge. III 460. 398] cf. Verg. Aen. II 313.

385 macherans K_2, manans *Koenig coni.*, lacerans *Arev.* *post u.* 385 *exhibet C:* Carpebat soluens morbos pallore uirentè
Viribus absumptis et to corpore fessā
Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris; Pectoris *etc.*
Torquebat soluens morbus pallore uirentem *Poelm.*, Torpebatque graui morbus p. u. *Poelm. in mg.* 387 tacita *Hl* 388 arcana *RMK*$_1$*PV*$_1$*B*^{2}*Bb Poelm. in mg.;* arcanaque fide s. *Poelm.* secum *MBb* fidei *M,* fidem *MpHl,* fides K_1 *(m. 1)* 389 actum T^1 labes *M* 390 possit K_1K_2TBb 391 pendenti K_2T^1 plebi MB^1 396 restrictu *(m. 1)* K_2T, constrictae *Poelm.* 397 DE EADEM FILIA ITERVM *L* 399 suppraemę *RPHl* celebrabat *Mp* munera *RM,* funera *(al munera in mg. m. 2) B,* funera *rell.* 400 abscendant *(m. 1)* K_2T inquid *CMTBb* tristitia $R^1T^1B^1$ 401 iacit *C* dimersa *R* supore CT^1 402 estimat retur *Mp,* fertur *Poelm. in mg.* quam flentum miretur *M* plebis *MTBb* 403 *om.* K_2 *(m. 1)* T^1Bb dicenti *(m. 1)* K_1 requirit K_1T, reliquit ł requirid K_2

Quod morte abreptam dixit dormire puellam.
Sed Christus, leti uictor uitaeque repertor,
Frigentis dextram dignatus prendere dextra
Surgere mox iussit miranda ad gaudia patris.
  Inde reuertenti clamor se protinus offert
Caecorum pariter gressu labente duorum.
Ollis Christus ait: ‚Quid credunt pectora uestra?
Num uirtute mea se reddet lumen ademptum?'
Olli firmato se credere corde fatentur.
Tum Christus fatur: ‚Credentes cernite lucem
Nec cuiquam nostrum post haec edicite nomen.'
Dixit; sed propere per gaudia tanta uidentum
Ardor inexpletus famam per cuncta serebat.
  Offerturque dehinc iuuenis, cui rapta sonorae
Daemonis incursu fuerat substantia uocis.
Ast ubi propulsus fugit de pectore daemon,
Confestim sanae redierunt munera linguae.
Talia mirantis populi stipante tumultu
Vallatur; cernens sed milia tanta uirorum
Ingemit ut ruris dominus, cui pascua laeta
Innumerae tondent pecudes rectoris egentes.
Tunc ad discipulos depromit talia dicta:
‚Quam laetae segetes ruris per terga patescunt!

411] cf. Verg. Aen. III 658.   426] cf. Verg. Ge. I 1.

404 loeto *Mp*   arreptam B^1Hl puella *Mp*   405 laeti *C*   406 dexteram *M*   407 surge (re *in mg.*) *M*   408 DE DVOBVS CAECIS *L*   reuertentem R^1, reuertendi Mp^1 409 lumine captorum *Poelm.*   labante *coni. Arev.*   410 illis *(m. 1)* K_2T Quid CK_2 *(m. 1)* T^1V_1BbHl, si *rell.*   411 nunc R^1 *(in mg.)* MK_1K_2 *(m. 2)* T^2BBbGH, nonc P^1 . reddet quod *M*   adeptum *Hl*   412 illi *C*   413 tum *CRBb*, tunc *rell.*   lumen *M (in mg.)* V_1G^1 *Poelm.*   415 ▨ maior (propere *eras.*) CV_2, propere *Mp Mat.* V_1 *Poelm. in mg.*, maior *rell.*   417 DE SVRDO E MVTO *L*   adferturque *Poelm. in mg.*   418 fuerat] ferebat *Mp*   419 pulsus *M*, proculsis *Mp*   peccatore *Mp*   422 uallatos (u *superscr.*) *R*   423 utruci *(m. 1)* K_2, utrucis K_1T 424 tundent *C*   pecodes MK_2, equites L^1 rectores *(m. 1)* K_2TBb 425 MESSIS MVLTA .... *L*   uerba $LMpV_1V_2BG$ *Poelm.*   426 qua *Hl*   latae (e *superscr.*) *R*, late *B*; en late *Poelm. in mg.*   segites *(m. 1)* K_2T^1B

Sed rarus messor frugis superatur aceruo.
Iam superest dominum segetis deposcere tantae,
Ut sua rura uelit numero conplere colentum.‘
Haec fatus populo ex omni delecta seorsum
Fortia conglomerat bisseno pectora coetu.
Hos ubi delegit, praeceptis talibus inplet:
‚Deuitate itiner, quod gentes perfidiosae
Et Samaritarum fraudis uestigia calcant.
Pergite, qua patrii pecoris custodia labat.
Pergentes uero similem mihi sumite mentem,
Ut uobis subigat uirtutes daemonis atri
Sancta fides curamque piam languoribus aptet.
Hae uires nulla uobis mercede dabuntur
Et uos haut aliter gratuita inpendite dona.
Non auri argentiue domet possessio mentem,
Nec uos nummorum subigat scelerata cupido.
Non geminas uestes nec plantis tegmina bina
Virtutis nudae cupiat seruare minister.
Ingressi muros urbis perquirite semper,
Hospitio quorum par sit succedere iustis;
Ingressique dehinc pacem sub tecta uocate.

431* Bis sex consociat fidorum corda uirorum

427 raros (u *supra* o) *T* fruges *(m. 1)* K_2PT 430 VBI MITTIT DISCIPVLOS SVOS PREDICARE *L* omni expec*ta *C* dilicta CR^1 430 *om.* *Mp post u.* 431 *u.* 431* *legitur in CLG, in mg. add. in* Bb^2 tertia c. *G* *uersus 431 et 431* inuerso ordine Mat.* K_2V_2N 432 dilegit R^1 433 itener *CMG;* uiam quam *Poelm. in mg.* gentis K_1K_2LBHl 434 samaritū R^1 MV_1V_2, samaritanum K_1T^1G: atque Samaritum *Poelm.* fraudes R^1K_1Bb *ante* uestigia *erasum* doctrina frequentat *C* calcent *M* 435 patri *(i ex u) C* balat V_1Hl 436 uere *Hl* sūmite *C* 436 *et* 437 *transmutati in M* subigant *RMpPB* uirtutem *Poelm. in mg.* 439 haec *THl* mercide CM^1 440 aut *C* 441 argentique *R* 442 nūmerum R^1 *ante* subigat *eras.* rabies uanissima uincat *C* nec uos n. rabies uanissima uincat *Mp* 443 non $CRK_1MpPBBbGH$, nec *rell.* 444 uirtuti MK_1 *MpB Poelm.* capiat *MG* seruire R^1MLH^1 *Poelm.*, portare MpV_1 445 ingressique *R* 446 pars R^1 447 uocato (e *supra* o) *L*, uocare *N*

Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit,
Sin erit indignis habitantum moribus horrens,
Diffugiet uestrumque abitum pax uestra sequetur.
Excludet quicumque ferus uos limine tecti,
Auribus aut duris spernet uitalia uerba,
Excutite egressi domibus uestigia uestra,
Haereat iniustae ne uobis portio uitae.
Illos deterior Sodomorum poena manebit
Suppliciis, ueniet mundo cum terminus omni.
Pergite nunc ut oues, durorum praeda luporum;
Sed uos arguto serpentum corde uigete,
Simplicitate tamen dulces superate columbas.
Nam saepe incumbet uobis iniuria praeceps
Conciliisque hominum statuentur corpora uestra.
Vos flagris uinclisque feris durisque tyrannis
Frendens urgebit pro me uiolentia saecli.
Cum uos prodiderint, uerborum linquite curam,

451* Siue auersa dei famulos succedere tectis
Hospitiique focos miscere grauata uetabit

451] cf. Ou. Ibis 613. 464] cf. Ou. Met. IX 697.

448 *post* si *rasura 5—6 litt. in* *C* 450 defugiet *MP* uirumque B^1 habitum *RMK*$_1$*LMpTBBbGH* seque*tur (n *eras.) C* 451 ferox *Poelm.* limine *L* 452 penitrent *M*, penetret *Poelm.*, speret (n *a m. 2) T post 452 in C ras. 3 lin., quae haec fere continuisse uidentur:* Siue (sin *Matr.*) auersa (aduersa *Matr.*) dei famulos succedere tectis Hospitiique focos (osp. fores *Matr.* al focos *in mg.*) miscere grauata uetabit (ingrata uitauit *Matr.*), *hi duo uersus exstant in cod. Matr. et in edition. Dauentr. et Poelmanni* 453 egressique *M*, egressu *Poelm. in mg.* 454 iniuste *RMp* uobis ne *RHl* uitae (terrae *eras.*) *C*, terrae *MpV*$_1$ 455 *post* illos *ras.* (d* horridior?) *in C* superior *M* *post u. 456 insert. est u. 479 in MGH, a manu post. addit. est in C, eras. esse uidetur in B* 457 pergite nunc *C* (is *super* te *m. 2*) *MpN*, pergitis en *rell.* saeuorum *MpV*$_1$*Hl* 458 uegete L^1 459 *ante* dulces: puras *eras. in C, quod habet Poelm. in mg.* columbis (*m. 1*) *K*$_1$ 460 incumbit *K*$_1$*TG* 461 consistent *Poelm. in mg.* 462 dirisque Bb^1 tirannis (catenis *eras.*) *C*, tyrandis (*sic*) *M*, catenis *MpHl* 463 urguebit *K*$_1$ secli** *K*$_1$ 464 tradiderint *Poelm. in mg.* linquite (ponite *eras.*) *C*, linquite *MpV*$_1$*Hl*, ponite *rell.* cura *C*

Sponte fluens dabitur sermonis gratia uobis;
Spiritus in uobis pro uobis digna loquetur.
Prodet enim fratrem scelerata insania fratris,
Ad letumque dabunt genitorum corpora nati.
Vos odia urgebunt semper pro nomine nostro,
Sed finem fidei comitatur gloria uitae.
Profugite ex tectis, quae uos sectabitur, urbis;
Inde aliam, mox inde aliam conquirite sedem.
Nam uobis urbes semper superesse necesse est,
Istrahelitarum quae dent sub nomine plebem.
Discipulus numquam transcendat celsa magistri
Culmina, nec dominum temptet praecellere seruus.
Discipulo satis est uires aequare magistri
Vel domini similem uirtutem prendere seruo.
Pectoribus uestris semper timor omnis aberret;
Nam nudata suis promuntur cuncta latebris.
In tenebris tacite uobis quaecumque iubentur,
Dicite praeclaro nitidi sub lumine solis.
Auribus et uestris dicam quaecumque susurrans,
Excelso in populos spargantur culmine tecti.
Despicite illorum rabiem, qui corpora uestra
Prosternent ferro: non est his ulla potestas
Viuacem leto pariter dimittere mentem.

467] cf. Verg. Aen. VII 461. 479] cf. Verg. Aen. XI 14. 482] cf. Verg. Aen. VI 255. 484] cf. Verg. Aen. IV 186.

466 pro] in *L* nobis (u *supra*) *T* 467 scelerata* (m *eras.*) *C* fratri (? fratris *supra*) *P* fratrem autem prodet *Poelm. in mg.* 469 odio *LB*² *Poelm. in mg.* 470 fidem K_1 *(m. 1)* *B*¹ 471 e *CRGH* insectabitur *M* 472 alia (e *supra*) *C* *post 472 uestigia uersuum supra laudat. in marg. inf. M inueniuntur* 473 urbis *T*¹ 474 Istrahelitarum *C*¹ numine *M*¹ 475 discipuli *(m. 1)* K_1 transcendet *L*² 476 praescellere *M*, procellere *Mp* seruos *(m. 1)* K_1 477 magistro K_1T^2 478 seruo* (s *eras.*) *C* m prendere seruo *om. Mp* 479 *om. M* aborret *R*¹, aberit *(m. 1)* K_1TBb, aberrat *GH* 480 notata *M* cuncta] lata *Poelm. in mg.* 481 iubentur *a m. 2 in R* 482 limine *R*¹*H*¹ 484 A*celso *L*, E*celso *T* 485 dispicite RK_1LTB^1Bb rapiem *C* 486 prosternunt V_1*(?)GH Poelm.* non est his *R*², sed non est his *C* (his *om.*) *R*¹ non his est *LGHl* 487 demittere *R*²*P*

Illum sed potius cordis secreta pauescant,
Corporis est animique simul cui cuncta potestas.
Passeribus pretium nummi uix portio parua
Proueniet; non est tamen unum credere dignum
Iniussu Domini laqueos incurrere nostros.
Quis dubitet sapiens, Domini sub pectore multis
Cedere pinnatis hominem pro milibus unum?
Qui me confessus fuerit sub iudice terrae,
Hunc ego non aliter coram genitore fatebor;
Sic itidem coram genitore negabo negantem.
Non ego nunc pacem terris inmittere ueni,
Sed gladium, patrio dirimat qui pectore natum
Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.
Si quis amore meo genitorem pluris habebit,
Vel matri suboliue meum postponet amorem,
Sentiet horribilem nostra de sede repulsam.
Contemnet quicumque animam pro nomine nostro,
Inueniet laeta florentem fruge salutis.
Qui uos suscipiet, me suscepisse benignis
Obsequiis, idem me pro genitore supremo
Suscepisse sibi gaudebit perpete uita.'
Talia discipulis bis sex cum iussa dedisset,
Iustus Iohannes caeci de carceris umbris
Sectantum e numero delectos talia dicta

494] cf. Ou. Met. I 325. 510] cf. Verg. Aen. VI 734.

488 pauiscant *C* 489 est] *om. Mp* animique *CRM,* animaeque *rell.* iusta *B,* ▨ta (cunc *suprascr.*) *G* 491 proueniat *B* 492 sine iusu *M,* iniussu *uel* ni iussu *rell.* laqueos facile decidere laeto incurrere nostros *C* 494 credere *M (in textu) R (in mg.)* K_1*Bb* pinnatis *plerique* 495 comfesus *M,* ̣cụṃ confessus *Mp* 496 & ego *M* 497 itidem] iterum *M* 498 immittere *C,* emittere *M*L^2*MpB* 499 a patrio *Hl,* propio *N* 500 *in mg.* K_2T^2 dulci CV_1V_2 que K_1 *(a m. 1)* 502 matri a *Hl* suboliue *rec.* postponat *Mp,* postponit K_2T 504 condemnet *M* pronomen B^1 505 laetam K_2T uirtutis *M,* salutem *RM (in mg.)* K_2 *(m. 1)* $L^1V_2B^1HHl$ 506 suscepiet *C,* susceperit R^1K_2 me] *om. T* benignus R^1B^1 507 idest *Mp* suppremo *C* 508 uite R^1 509 IOHANNES DE CARCERE IHVM *L* 510 caecis $RMK_1K_2MpPV_2BbGH$ 511 sex tantum *Hl* dilectos *ex* delectos *C,* dilectos *(m. 1)* K_2T

Ad Christum portare iubet uerumque referre:
,Tune piis animis requies, quam regia caeli
Pollicita est terris, nostro sub tempore fulgens?
An aliam superest post haec sperare salutem?'
Talibus haec Christus dictis mandata remittit:
,Caecorum tenebrae mutantur lumine lucis
Debiliumque uigent firmato robore membra;
Lurida discutitur squamoso corpore lepra,
Aeriae uocis penetrat surdas sonus aures.
Redditur amissae leti post funera uitae
Ad corpus remeans animae iam libera uirtus,
Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens aduentus gloria nostri.
Ille beatus erit, quem non deceperit error.'
Talia discipuli referunt mandata magistro.
Hoc super ad populum depromit talia Christus:
,Cur in deserto uoluistis uisere nuper
Stramen harundineum uento uibrante moueri?
Cur etiam molli uestitum ueste uidere?
In domibus regum molli cum ueste tenentur.
Ille profetarum solus transcendere uires

522* Depositum repetens animae substantia corpus
523* Omnibus et late non dedignata patescit
524* Lucifluis splendens aduentus gloria terris

513] cf. Verg. Aen. VII 210. 515] cf. Verg. Aen. II 354. 518] cf. Ciris 43.

514 pollicita est] largiter *Hl* fulgens nostro *M* fulges *(m. 1)* K_2 515 an CV_1GHHl, anne *rell.* alia *Hl* 518 fugent *(in ras.) Mp* 519 lurida lucida *C* squamosa K_1 520 penitrat M^2 surdas penetrat uocis *B* 521 amissae—uitae *C*, amissa—uita *rell.* *post* uitae: rursus *in C* 522 remians *M* 522* *post 522 legitur in* CV_1 *Matr. Poelm.* depositam—substantiam *C* *522 et 522* inuerso ordine* V_1 *Matr. Poelm.* 523 patiscit *C* 523* *legitur in C* 524 splendidens *Mp* 524* *legitur in C* 525 deciperit MK_1K_2TBb 526 refferunt *M* 527 QVID EX ISTIS VIDERE ARVNDINEM *L* hoc] c *in ras. C*, hęc *(m. 2)* K_2 at C^1 528 uoluisti *Hl* 529 stamen RMK_1K_2PTGHl bibrante *M* 531 en domibus *C* cōmolli *L* 532 *post* profetarum: scās *eras. in C* transcedere *R* fatidicis longe praeponitur ille prophetis *Poelm. in mg.*

Iudicio ueteris scripti promittitur olim.
Hunc etenim memorat uenerandae lectio uocis:
En ego mitto meum stratas aptare ministrum
Ante tuos uultus; genuit nec femina quemquam,
Maior Iohannis nostri qui uiribus esset.
Sed minor hoc caeli fiet sublimior aula.
Huius ab exortu uim caeli regia sentit,
Et caeli regnum uiolentia diripit atrox.
Lex omnis summam Baptistae ad tempora cepit
Atque profetarum finis concluditur idem.
Si uultis uolucris penetralia noscere saecli,
Corpus Iohannis felix habitabile sumpsit
Helias, quondam quem turbine missa corusco
Flammipedum rapuit simulatio quadriiugorum.
Audiat haec dictis pandens uitalibus aures.
  Nunc tibi confiteor, genitor, cui gloria seruit
Fulgentis caeli et terrarum frugiferentum,
Celasti nunc quod sapientibus ista superbis

543* Ipse est Iohannis felix uenturus in aeuum
550* Oculis haec quondam parue sapientibus orsa

549] cf. Ouid. Met. II 17.

533 iudicii *C*, indicio *PT* olim unus *C* ut ueteres quondam cecinere oracula scripti *Poelm. in mg.* 534 hinc R^1 memora*t *(n eras.) C* 535 egomet *B* abtare *MMp* 537 qui maior nostris Ioanne hoc uiribus esset *Poelm. in mg.* 538 maior R^1 **aula *(in eras.) M* sed minimus caeli qui in regno est maior habetur *Poelm. in mg.* 539 ab] sub *R* sensit K_2TBb 541 LEX ET PROPHETE VSQVE AD IOHANNEM *L* hominis Mp^1 summam *ex corr. in* K_1T a tempore RV_1, in tempore *Poelm. in mg.* coepit *C et alii* 542 adque *C* fini K_1K_2T *post 543* $CHlC^3$ *(= Cantabrig. Gg 35 saec. XI) inserunt* Ipse est iohannis felix uenturus in aeuum, *qui uersus in folio adnexo cod.* V_1 *(u. 543—591) post 544 et in Bodl. (527 s. XIII) post 546 legitur* 545 misso MR^1V_2, iussa V_1 corrusco *C* 548 comfiteor *M* seruis *C* 549 frugiferarum *Poelm.* 550 *in mg. add.* MK_2T, *post 582 Bb* cęlesti B^1BbHl quid *MpB*, qui K_1PH nunc qui *Bb* Namque abscondisti *Poelm in mg.* *post 550 insertus est u. 550* in CRL Mat.* V_2Hl haec oculis—paruae RLV_2Hl, Populus—parbe *Matr.; sequitur in rasura C:* Celasti quondam sapientibus ista superbis

Paruulaque infantum uis haec conprendere corda.
Iam mihi regnantis sunt omnia tradita patris,
Nec quisquam Domini poterit cognoscere natum,
Ni solus genitor; genitorem mente uidebit
Filius, aut idem pandet cui talia natus.
Huc omnes ueniant, oneris quos sarcina uasti
Conprimit; his poterit uirtus mea munere patris
Antiquas uires hilari reparare quiete.
Sumite forte iugum, leuis est mea sarcina iustis,
Namque humili dulcem largitur corde salutem.'
  Haec ubi dicta dedit, messis per culta grauatae
Praeterit, et populus sectantum discipulorum
Spicarum grauidam carpebat in ordine frugem.
Ille dies ueteri poscebat lege quietem,
Sabbata nam priscis repetebant otia iussis.
Ecce Pharisaei coram reprendere Christum,
Quod sanctae legis calcarent iussa metentes
Discipuli. Legum sed tum conpletor Iesus
Incipit his ueteris scripti monumenta retexens:
‚Legistis certe, in templo Dauida canorum
Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos
Et propriam comitumque famem sedasse; sed illos
Inlicitum cuiquam fuerat contingere panes,
Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.
Eiusdem scriptum est iusto moderamine legis:
Sabbata profanent templo sine crimine uates.

561] cf. Verg. Aen. II 790.

551 qui $MK_1K_2MpTV_1$ imfantum *M* conprehendere $K_1PTBBbG$ 552 regnanti *Hl* 554 nisi *C* genitorest *Mp* 555 itidem RK_2T pandit RT^1Hl 556 VENITE AD ME OMNES QVI LABORATIS *L* 557 munera K_1V_2 *(m. 1) Poelm.* 558 quietae *R* 560 largitur *CRM*, largitus *rell.* 561 DIE SABATI ABIIT PER GENTES *L* mensis RK_1 563 frugum *R* 565 sabbati MpV_2 ex priscis *Mp* 566 pharisei *plerique* curant *BLH Poelm. in mg.*, curam *Mp* reprendere *C RMH*, reprehendere *rell.* 568 tum *CRMpB*, tunc *rell.* completur *(m. 1)* K_1K_2 569 is *Poelm.* monumenta C^1M^1, monimenta *rell.* 570 legis *L* 573 fuerit R^1 574 solus] lege N^1 poterade *Mp* 576 sabbato *R* *ante* profanent *eras.* dimoueant *C*, profanant *G*

Nec minor est istic uestrae glomeratio turbae
Quam templi uirtus. Caperent si pectora uestra,
Quod non sacra Deus, sed malit mitia corda,
Non iam saepe uiros damnasset factio sacros,
Expertes culpae. Sed nunc ego sabbata cuncta
Sponte mea dominans legis sub iure tenebo.'
  Tunc conuenticula ipsorum post talia dicta
Ingreditur; mox hic iuuenem pro limine cernit,
Siccatum ex umero cui pondus inutile palmae
Pendebat. Sed tum dictis temptando dolosis,
Aegris an liceat per sabbata ferre medellam,
Quaerunt, calcatae ut legis uindicta maneret.
Christus ad haec: ,Foueam si forte pecuscula uestra
Inciderint, certe transibitis otia legis
Et pecus abrupto tolletis uile profundo.
Quanto igitur nobis hominum curatio maior
Ad benefacta animos tollens accendere debet!
Ergo age tu, iuuenis, rediuiuam tendito dextram.'
Cum dicto palmas sanus porrexit utrasque.
His tum pro signis, quae uix ueneratio posset
Mirantis digno populi sustollere cultu,
Conciliis trucibus conclamant decipiendum.

585] cf. Ouid. Amor. III 7, 15. 593] cf. Verg. Aen. XII 426.

577 isti *C*, istic est *M*, istinc K_2T, ista *L* nostrae *T* 579 mallit CK_1PTB^1, malit MV_1BbG, mali& *Mp*, malet V_2 580 iam CM^1Mp K_1PBb, tam *rell.* sacros] praeceps *Hl*, uestra *Poelm.* 582 sponta *M* 583 VBI MANVM ARIDAM RESTITVIT *L* tum K_1K_2MpP comuenticula *M* eorum $MMpB^1$, illorum *Poelm. in mg.* 584 hiic** pro limine *M* **pro (in *eras.*) K_1, de *Poelm.* 587 medelam *R et rec.*, medillam T^1 588 ạç (ut) K_2 589 pepuscola L^1 590 inciderent *CR*, incederint *M* 591 uile tolletis *M* 594 ergogen (a) *Mp* rediuiuam tendito *C*, rediuiuam extendito *Poelm.*, sanam protendito *rell.* 595 palmas—utrasque *C*, palmam—utramque *rell.* sanam *ML* cum dicit palmam, alii palmas sanas utrasque *Poelm. in mg.* 596 istum *M* (*in mg.* iustum) *R* (*in mg.*) $K_1K_2PTBbGH$, istis *Poelm.* (iustum *in mg.*) qūẽ K_2 possit *MpP*, poset *M* 597 populis *CL* 598 consiliis *coni. Arev.* dispiciendum RV_2

Talia perspiciens procerum molimina Christus
Discedit; uariis hominum languoribus aptat
Concessam in populos patria uirtute medellam.
Oblatus sibi mox, quem daemonis horrida uirtus
Et lingua et uisu truncatum uiuere poenae
Et propriis escam cruciatibus esse uolebat.
Hunc ubi curatum uisuque et uoce uigentem
Caeca Pharisaeae cognouit factio gentis,
Daemonis auxilio, qui princeps daemoniorum
Solus nequitiae uires dicione teneret,
Haec illum fecisse ferunt. Sed talia Christus
Veridicis aperit conuincens pectora uerbis:
,Si gemina regnum distractum parte dehiscat
Et scissa aduersum sese diuulsio pugnet,
Disruptis propere labentur cuncta medullis.
Horridus et daemon si daemone pellitur atro,
Aduersa sibimet scissus uirtute repugnat.
Quis poterit praedam tectis auferre uirorum,
Ni prius adgressor custodum brachia nodis
Vinciat, ut facilis ueniat direptio praedae?
Quisque meis aberit discretus miles ab armis,
Hostis in aduersa consistet fronte duelli.

608] cf. Verg. Aen. I 236.

599 VBI CAECVM ET MVTVM CVRAVIT *L* perspiciens CV_1, prospiciens *rell.* 600 discedit *C*, decidens *M*, decedens K_1K_2TBb, decessit *Poelm. in mg.*, discedens *rell.* uarii *Mp* aptet R^1 601 concessum *Bb* in populis *Poelm. in mg.* patriam *P* medillam *(m. 1)* K_2T 602 oblatus *G*, oblatusque *rell.* sibi mox *scripsi*, ****** mox (se illi *eras.*) *C*, ibidem est *M* (est *exp.*) V_2, illi est *Mp* (illi *ex* ubi) V_1Hl, ibidem (est illi *superscr.*) *TG*, ibidem *rell.* 603 uiuere p.] afflixit amare *Poelm. in mg.* 604 cruciantibus *C* 606 cognouit factio gentis] cognoscunt pectora plebis MpV_1 608 ditione *RHl* d. teneret uires *M* 610 ueredicis K_1T comuincens *M* uerbis] uirtus *P* 611 gemina est *TBb* distructum *C*, districtum *N* arte *M* 612 diuulsio *C* (diuisio *ante eras.*) V_1, deuulsio *Hl*, diuisio *rell.* 613 diruptis K_2T^1Hl 615 et scissus T^2Bb, scissa K_2 *(m. 2)* repugnet K_2TBb 617 pius T^1 adgressus MpV_1 custodem *L* nubis *(m. 1)* K_2T 618 uincere K_2 *(m. 1)* ut] et $MK_1L^1T^1Bb$ *619 et 620 erasi in C* aberit—meis *om. Mp* 620 consistit K_1PTBbG

Quisque meis gregibus cogendis liber aberrat,
Dissicet ille mei pecoris per deuia pastus.
Sed quicumque hominum fuerit super omnibus error,
Dimitti poterit; tantum ne Spiritus umquam
Vocibus insana laceretur mente profusis.
Siue furens hominis nato conuicia quisquam
Ingeret, haec etiam poterunt peccata remitti.
Spiritus at sanctus tantum cuicumque profana
Verborum rabie uiolabitur, inreuocatis
Suppliciis nunc et semper torrebitur ignis.
Quando ueneniferi serpentis saeua propago
Sermonum dulci poterit mitescere fructu?
Nam bona thesauris promuntur dulcia iustis
Et mala letifero procedunt ore uenena.
Verborum meritis ueniet sub iudice poena,
Verborum meritis dabitur sub iudice uita.
  Quae genitor faciet, sectabitur omnia natus,
Namque idem nato manifestat cuncta uidenda
Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.
Sicut enim genitor demortua corpora reddet
Ad claram uitae lucem, sic omnia natus,
Quae uolet, ad lumen surgentia corpora ducet,
Nec genitor quicquam uestri se iudice quaeret,
Sed dedit haec nato quaerendi iura per orbem,
Gloria quo maneat similis natoque patrique.

639] cf. Verg. Ge. IV 441.

621 aberat *C*, oberat *R*, ab***atur *Mp*, oberrat *Poelm. in mg.* libero erret *L* *621 et 622 desunt in H* 622 dissicit *(m. 1)* K_2T 623 error] eius *Hl* 626 conuitia *RMpPTBH* 627 ingerit *ML*, ingerat MpV_1 potu*runt (e *eras.)* K_2T remitti] relinqui *R* 628 ac *T*, ad *Bb* 629 rabiem̦ K_2 630 igni MpV_1 632 nitiscere *C*, mitiscere V_2T^1 633 thensauris K_2T^1 dulcia] congrua V_1Hl 634 laetifero *C* 635 *in mg. inf. suppletus in M* paenas *M* 636 uitę *Hl* 637 DE VNITATE PATRIS ET FILII *L* 638 manifesta *M* 639 priora *M* tribuit R^1 640 genitorem̃ortua *M*; emortua K_1LMpV_2BBbGH re*dit (d *eras.)* *C*, reddit *P* 642 lumen $CMpPV_1BHHl$, superos *rell.* ducit $RMK_2PBBbGH$ 643 quicquam $CRMK_1K_2$ *(m. 1)* T^1V_2Bb, quemquam *rell.*

Namque repulsus erit uestro si natus honore,
Inprobitate pari genitorem despicietis.
Sed cui nostra fidem sermonis gratia figet,
Mox me mittentis genitoris dona patescent
Aeternamque dabit praesens constantia uitam.
Iudiciumque illi non est, sed migrat ab atra
Morte procul lucisque uigens ad limina tendit.
  Adueniet tempus, cum mortua corpora uocem
Accipient nostram et uitam cum uoce tenebunt.
Nam sicut genitor uitam sibi possidet in se,
Sic tribuit nato uitam et ius dicere iussit,
In terras hominis quoniam cum corpore uenit.
Nec uobis mirum uideatur, corpora cuncta
Vocis ad auditum propriis exsurgere bustis,
Iustorumque animas rediuiuo corpore necti,
Iudicioque graui miseros exsurgere prauos.
Nec mihi iudicium tribuit mea sola potestas,
Arbitrio quoniam genitoris cuncta iubentur,
Qui me iustitiam terris disquirere iussit.
Namque ego si proprio testis pro nomine surgam,
Falsa loquar; aliusque itidem quia testis habetur
Pro nobis, semper mihi talia temnere fas est.
Nam ueris operum signis manifestior omni
Luce nitet praesens nostris testatio factis.

652] cf. Verg. Aen. VI 696. 667] cf. Verg. Aen. I 77.

646 nam *M* dispicietis $RK_1K_2TB^1BbH$ 648 fide *C* figet *CLP* V_1GHHl, figit *rell.* 649 emittentis *MHl* patiscent *C* despiciens—patescent *om. Mp* 653 DE DIE IVDICII *L* adueniat R^1Hl tempus quo mortua *Poelm. in mg.* 654 accepient *C*, accipiant *L* tenebit *Hl* 655 possedit *C*, posedet *M* ipse *M* 656 et ius dicere iussit sic tribuit nato uitam K_1K_2 *(m. 1)* T^1 et ius—hominis *om.* M^1Bb^1 657 terras *C* $LMpPV_1BGH$, terris *rell.* cum *C*, de *rell.* torpores *Mp* *uu. 658—676 post 764 leguntur in M* 658 mirum uobis *Hl* 659 ad] *om. Mp* proprii *C*, epropitis *Mp* 662 tribuet CK_1K_2G, tribuat V_2 uoluntas $MK_1K_2LPV_1BBbH$ 663 iubet *M* 666 loquor *B* alius *M, s. l.* K_2 T^2Bb habet** *C* 667 semper] recte R^2T mihi iam *C* 668 uiris *C*, uerius *M*, uires *(m. 1)* K_2T 669 actio *M*, testatio *in ras.* K_2T^2, est actio Bb^1 facti* *T*

Talia concedens genitor mihi testis adhaeret,
Qui me dimisit terris sua ponere iussa.
Huius enim uocem numquam conprendere quistis
Nec speciem propriam concessit uisere uobis.
Nec sermo ipsius poterit per uestra sedere
Pectora, credendi quoniam substantia nulla est.
Quaeratur ueterum scriptorum lectio uobis,
Perpetuam cunctis uitam quam ferre putatis.
Haec etiam nostrum testatur lectio donum.
Nec tamen audetis propius consistere nobis,
Ne uerae uobis contingat gratia uitae.
Non mihi captatur terrenae gloria laudis.
Namque ego quod summi genitoris nomine ueni,
Respuitur uobis, ueniet sed decolor alter,
Nomine quem fultum proprio gens uestra sequetur.
Alternae in uobis captatur gloria famae,
Unius et solam fugitis disquirere laudem.
Nec uos arguerim coram genitore, sed illic
Accusator erit, quem spes modo uestra celebrat,
Moyses, quem fidei nullo seruastis honore.
Eius enim scriptis uester si crederet error,
Crederet et nobis, Moysi quem scripta frequentant.'
Talia tum contra scribarum uerba sequuntur:
,Vocibus indubitata fides comitabitur istis,
Si uirtus certis firmet miracula signis.'
Ille dehinc: ,Polluta malis generatio quaerit

670 concidens *C* adhaeret mihi *M* 671 demisit $R^2K_2B^1HHl$ terras *Hl* 672 cuius MK_1K_2 conprehendere R^1MpBb, conprende *T*, conprende^{re} *P* quistis] quisquam *C* 673 concesset *C* 675 credenti R^1 est] *om. M* 677 cuncti *Hl* 678 nostram – domum *L* 679 proprius LT^1B^1 680 ne* *B* 681 *iteratus in mg. legitur R; uers. iter. eras. in M* 683 decolor $CK_2T^1Bb^1$, decollor *M*, discolor *rell.* 684 sequitur K_1Mp 686 disquerere CK_2 688 spes] s͡ps *R* uestra modo *M* 689 Moises *C (saepius)* seruastis *C Matr. Poelm.*, seruatis *rell.* 690 scribtis *C* eror^{i} *C* 691 crederit K_2T moisi *C*, moysei *M*, moysi *Mp*, mose^{i} *T*, moyse^{i} K_2 692 VBI IVDEI QVERVNT SIGNA *L* tum] *om. M* istis] iusis *M* 694 signet M^1 695 mallis *P*, magis *LBBbGH*

Signa sibi; rebus stabunt sed signa futuris.
Namque profeta cauo quantum sub pectore ceti
Temporis absumpsit, terrae in penetralibus altis
Progenies hominis tantum demersa manebit.
Adueniet tempus, cum surget reddita uitae
Gens hominum propriis in fletum dedita gestis.
Haec istam digno damnabit crimine gentem,
Quod maris e fundo surgentis uoce profetae
Conmonita in lacrimas Dominum proiecta reflexit.
Hic et Ionaeis monitis potiora iubentur,
Contemnitque feris animis gens impia lucem.
Et regina Noti uitales surget in oras.
Illius ad specimen damnabitur effera plebes,
Finibus extremis Libyae quod uenerit illa,
Ut Solomona pium, praeceptis dedita iussis,
Audiret; potior nunc est Solomone potestas
Et tamen obtunsae caecantur pectora plebis.
Expulsus si quando fugit de pectore daemon,
Quem turbat sanctus purgato corpore flatus,
Ille uenenatis conlustrat passibus oras,
Qua nulla excurrit fontani gurgitis unda,
Nec requiem placidae sedis sibi repperit ardens.
Tunc repetit suetae sitiens habitacula mentis.

698] cf. Verg. Aen. VII 59. 702] cf. Verg. Aen. VI 430.

697 coeti *RM et alii* 698 adsumpsit R^1LMp penetrabilibus $R^1T^1V_1$ 699 dimersa RLT^2B^1 703 effundo *M* 704 commota R^1K_1 705 $\overset{\text{is}}{\text{ionae}}$ (is *a m. 2)* *T* 707 nothi RK_1PBbG, $\overset{\text{nothi}}{\text{austri}}$ *H* noditur ales *M* horas K_2 *TBbG*, auras Hl^1 708 specimen *C Matr.*, $\overset{\text{m}}{\text{spetiem}}$ K_1, $\overset{\text{e}}{\text{spetium}}$ *L*, speciem *rell.* clamnabi*tur *R* affere *M* plebes *T*, plebis MK_2 *(m. 2)* T^2 709 uenerat K_1K_2 710 Solomona *CMp*, Salomona *rell.* iussis (s_2 *fere eras.)* *C* 712 obtunsa *(m. 1)* K_1T, obtunso K_2, obtonsę *P*, obtuso V_1 pectore *Mp* plebi MK_1TBb caecatur pectore plebes *Hl* 713 explusus *M* 714 $\overset{\text{turbat}}{\text{purgat}}$ *M*, $\overset{\text{purgat}}{\text{turbat}}$ K_1; purgat Bb^1 prolato e $M^1K_1T^1$ (prędato *s. l. m. 2)* *Bb* (e *om.)* e corpore *MpP Poelm.*; proluto e c. *coni. Reuschius* corpore] pectore *Hl* 715 horas K_2T 716 quas *M* $\overset{\text{i}}{\text{fontan*}}$ *M* unde R^1 717 placitae $RMK_1K_2PTV_1BbG$ 718 tum *RM* K_1K_2TG repetet *CT* sueta $MK_1K_2T^1G$ querens *Mp*

At si forte suis obnoxia corda uenenis
Ornatuque leui ridentia limina cernit,
Adsociat septem similes glomerando furores
Vis inimica homini penetratque in uiscera serpens.
Sic genus hoc uero mentis cum degenerarit,
Vincula perpetuis deflebit subdita poenis.‘
  Atque ea dum populis uitalia dicta frequentat,
Pro foribus mater cum fratribus adstitit illi
Et miscere foris sermonem comminus orat.
Talia tum matris mandatis dicta remittit:
‚Hic mecum genetrix, mecum germana residunt
Corpora. Nam patria inpletur cuicumque uolunta
Ille meo proprium conectit sanguine corpus,
Et matris generisque mei sub nomine habetur.‘
  Progreditur templo terrarum lumen Iesus
Et maris extrema terraeque resedit in ora,
Innumeraeque illuc plebis fluxere cateruae.
Ille sed excelsam scandens, quae proxima, puppim
Litora conplenti depromit talia plebi:
‚Ecce sator proprio conmendat semina ruri;
Illa cadunt diuersa solo sortemque locorum
Pro uirtute ferunt. Nam sicubi trita uiarum
Sub pedibus solido densetur limite tellus,

719 ac *RMT*[1]*V*$_2$*Bb*, ad *Mp* 720 leui* *C* 722 hominique penitrat uiscera *M* 723 mentis] sensu *B et edit.* degener errat *RB, ex corr.* *K*$_1$*K*$_2$*TPGHHl* Sic istec generatio deteriora priorum *Mp*, *qui uersus post 723 legitur in Hl* 724 uincla *RM* defflebit *M*, defluit *Mp* subsita *M* 725 VBI MATER IHS STABAT FORAS *L* interea *M* atque haec *Poelm. in mg.* cum *RMMpPBb* *uu.* II 726—III 276 *desunt in G; in Mp uers. ita se excipiunt* 720, 723, 724, 721, 722, 725, 726 726 adstetit *CK*$_1$*K*$_2$, adsistit *M* illi *CRMBb*[1], illic *rell.* 727 misceri *MK*$_2$ *(m. 2)* *V*$_2$ *(m. 1)* *T*[2] 728 tu *Mp* dictis mandata *B* 729 hiic *M* genetrex *M* residēnt (u *superscr.*) *R (corr. 2)*; hic residunt mecum *Mp* 730 patris *RK*$_1$ *(ex corr.)* adimpletur *M* 733 lumi*ne *M* 734 ma*ris (t *eras.)* *CK*$_1$*T* residit *R*, res*dent *M* 736 PARABOLA .... *L* excelsa *Hl* qu*e (a *eras.)* *C*, in *RMpV*$_1$, ł in quė *P*, quae *om. H;* celeri pede *Poelm. in mg.* proxima fuit *M* pupin *R*, puppem *T*[1] 738 propria *V*$_1$*B*[1] 739 sortesque *Poelm.* 741 limine *M*

Aeriis auibus dant nudam semina praedam.
Ast ubi pertenui uelantur puluere saxa,
Farra quidem uiridem depromunt germinis ortum;
Sed quia nulla subest suci substantia glebis,
Inserto arescunt radicum fila calore,
Cunctaque mox apicum labuntur acumina leto.
Seminibusque aliis contingunt aspera rura;
Sentibus hic spinisque feris uelocius exit
Roboris augmentum frugemque internecat angens.
Uberibus uero dantur quae semina glebis,
Illa ferunt pulchram segetem, cui laeta frequentat
Incrementa sui centeno copia fetu.
Audiat haec, aures mentis qui gestat apertas.'
Talia discipuli mirantes dicta requirunt,
Inplicitis populo cur clauderet omnia uerbis,
Ille sed amota credentum plebe profatur:
,Vobis, qui firmo robustam pectore mentem
Ad capienda Dei penetralia constabilistis,
Concessum est aditis penitus consistere regni;
Illis pro merito clauduntur lumina mentis.
Si quis habet dignus, capiet potiora redundans;
Qui uero expertes caelestis muneris errant,
Amittent etiam, proprium quodcumque retentant.
Idcirco obscuris coopertum ambagibus illum
Perstringit populum sermonis gratia nostri,
Ut dictum Esaiae merita de plebe recurrat:

742 aereis *MpBHl* nudam dant V_2 *(a m. 2)*, dant nuda V_1, d. uilem L^2 *Poelm.* 743 tenui *Mp* pulu*er*e *R* 744 terra—depromit *M* 745 suci CK_2 *(m. 1)* T^1N, si*ccis *P*, sicci *Matr.*, duris V_1Hl, siccis *rell.* 746 *in ras.* R^2 fil*a (i *eras.*) K_1 747 aculmina *Bb* 749 his *C*, hiic *M*, hic alii *Hl* feri *C* 750 roburis *M* aumentum MT^1 internaecat *C* anguens MK_2, egens Mp^1, angues Bb^1 752 frequentant *MBL* 754 que *CMp* 756 cl*uderet *P* 757 ille sed åmota. *CP*, ille semota *M*, ille sed admota $RK_1K_2MpTV_1V_2Bb$ credent*um (i *eras.*) *M* plebem *C* 759 penetrabilia *P* constabilitis K_2T^1Bb 760 aditis *plerique* 761 limina K_1 *(m. 1)* V_2 limina uitae *Poelm.* 762 quis] quid *nonnullae editiones* meritis potiora capesset V_1Hl 764 amittant P^1 765 coopertum *C*, cooperta *rell.* 766 perstringet $R^2MK_1K_2TBb$, praestringit V_1V_2 767 isaiae *R*

En populi mentes uelantur ad omnia crassis
Obicibus, sensu ne tangant munera uitae.
Auribus adsistunt clausis oculisque grauatis,
Ne conuersa bono sanetur noxia plebes.
Quam uestrae nunc sunt aures oculique beati!
Nam multi ueteres iusti sanctique profetae,
Quae uobis clarent, orarunt cernere dona.
Accipite ergo animis, qui sit de semine sensus:
Quisque meum uerbum summas dimittit in aures,
Nec sensus recipit stabili praecepta uigore,
Eripit illius totum de pectore daemon.
Hic agro est similis duro, qui germina farris
Exponit rapidis auibus sine fruge rapinam.
Sunt alii, laeto qui pectore nostra receptant,
Sed breuis est illis perceptae gratia frugis.
Nam si dura premat mentem strictura coercens,
Continuo trepidi produnt sibi credita leto.
His saxosus ager simili leuitate uirescit.
At spinosus ager curarum mole grauatis
Respondet, pressant quos pondera diuitiarum.
Semina sic nostri sermonis pressa grauantur,
Nec fructus sequitur spinarum horrore necatus.
Pinguia sic itidem paribus stant uiribus arua
Illis, qui clarae capiunt praecepta salutis,
Quae penetrant animum sensu tractante tenaci
Centiplicemque ferunt uirtutis robore frugem.'

775] cf. Verg. Aen. III 250, Ẋ 104.

771 comuersa *M* plebis *MK₂T¹* 772 oculi*que *K₁* 773 ueteris *T¹* sancti iustique *RLBH* 775 accepete *C* animi (s *a m. 2*) *K₂T* quis *MpHl*, que (i superscr.) *Bb* 776 demittit *P Poelm.* 777 sensus] uelox *V₁Hl* 778 eripiet *V₁* 779 hic] talis *Poelm.* similis est *ML* qui] que *C* germine *CL¹Mp* farris *C Poelm.*, calle *rell.* 780 exponet *C* 781 nostro *R¹* 783 cohercens *RMPH* tribulacio cordis *V₁Hl* 785 hic *CK₁* *(m. 1)* leuitate] de uita *C* uirescet *C* 786 more *K₂ (m. 1) Bb* grauatus *RK₁B¹* 787 responde*t (n *eras.*) *T* prae*ant *M* 788 si *M* 791 illi *Hl* clarae *CV₁* 792 tractante *CK₂ (m. 2) Mp Matr. PHN*, tractant (te *a m. 2*) *T*, tractata *rell.* 793 robure *M*

Haec tum discipulis plebique haec insuper addit:
,Agricolae simile est regnum sublime Tonantis.
Ille iacit proprio mandans bona semina ruri,
Sed post subripiens hominum insidiando sopori
Trux inimicus adit loliumque inspergit amarum.
Ecce sed ad fructum culmis cum spiceus horror
Processit, lolio messis maculata redundat.
Tum domino famuli mirantes talia fantur:
Nonne bonum terrae semen per terga dedisti?
Unde igitur lolio turpi tua rura grauantur?
Sed iam, si iubeas, messem purgabimus omnem,
Triticeusque nitor selecta sorde resistet.
Tum dominus miti contra sermone profatur:
Hic dolus est, inimice, tuus, sed farra sinamus
Crescere cum lolio. Pleno nam tempore messis
Secretum lolium conexo fasce iubebo
Ignibus exuri; at nostro de semine messor
Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.
Haut aliter simile est, cordis si panditis aures,
Praeparui grano regnum caeleste sinapis,
Quod proprio insinuans disponit cultor agello.
Seminibusque illud minus omnibus esse uirentum
Creditur; at iusti mox incrementa uiroris
Sumpserit, erecto transcendit uertice cunctas

794] cf. Verg. Aen. XI 107. 799] cf. Verg. Ge. I 314. 814] cf. Ou. Fast. V 499.

794 tunc CM^1P addidit *Mp* 795 ALIA PARABOLA DE SEMINANTE . . . *L* agriculae *C* simili ē *Mp* 797 surripiens *H* homini *Poelm.* imsitiando *M,* insidiare *Hl* soporem *Poelm.* 798 addit *M* spargit *M* 799 culminis *M* conspiceus K_1 *(m. 1)* 803 turpia T^1 grauantur rura *M* 805 tritici Usque *C* resistet CV_2, nitebit *Matr.* V_1 *Poelm. in mg.,* nitescet *rell. (cf. III 322)* 806 mitti *P* 810 at] *om. C,* et *Hl* messis *Poelm. in mg.* 812 aut *C* pandetis *C,* pandet *(m. 1)* K_2TBb 813 praparui *M* sinapi *C,* senapis K_1, sinapis *rell. cf. III 376* 814 per sinum flectans sinuans *Mp* 815 uiuentum (r *suprascr.*) *M* 816 incrimenta *C* 817 sumsit (serit *suprascr.*) *M*

Agrorum fruges, ramis ut plumea turba
Conludat possitque umbras habitare uirentes.
Fermento par est munus caeleste salubri,
Quod magna condit mulier sub mole farinae.
Illa dehinc modico fermenti mixta calore
Conducto, unius coalescit corpore massae.'
Talia tum populo perplexis condita uerbis
Promebat, ueteris quo possent dicta profetae
Ordine saeclorum iussis concurrere rebus:
Os aperire meum dignabor, condita mundi
Conuoluet ructans uarii sermonis imago.
Inde domum repetit serus turbasque reliquit.

818 ag$\overset{r}{n}$orum *M* 819 conludat CM^1MpPT^1V, considat *rell.* possit sub umbras *M* uirentes *(in ras.) M* 821 condit magna *Poelm.* 822 firmenti *(m. 1)* K_2T mixta] a *ex* i *Mp* 823 coaliscet *C* masae *M* 824 dum MK_1 *(m. 1) LPT Poelm. in mg.* 825 possint $RMK_1K_2PTBBbH$ profetae *C* 826 saeculorum MK_1B^1 827 mehum *L* 828 comuoluet *M*, conuoluit *R*, cum uoluet B^1 ruct*ans *(u eras.) M* 829 serus] uictor *C* C^3, *fortasse* doctor relinquit *Mp* EXPLT' INCPT · LIBER · TERTIVS *C*, LIBER SECVNDVS EXPLICIT INCIPIT TERTIVS *MRPL (add.* DECLARATIO MESSIS*)*, EXPLICIT LIBER SECVNDVS ⁝ INCIPIT TERTIVS *RB (add.* IVVENCI*)*, G. VETTI AQUILINI SIVE IVVENCI.VC. PRESBITERI EVANGELIORV̄ LIB̄ · II · EXpł INCIPIT TERTIVS K_1K_2T *(add.* LIBER*) Bb*

LIBER TERTIUS.

Fuderat in terras roseum iubar ignicomus sol.
Discipuli rogitant, lolii quid quaestio uellet
Et segetis; clarus quibus haec depromit Iesus:
‚Optima qui farris conmendat semina glebis,
Filius est hominis; mundum sub nomine ruris
Accipite, atque homines puro pro semine iustos.
At lolium infelix cooperti daemonis arte
Sunt homines; inimicus erit, uis horrida, daemon;
Extremus mundi finis pro tempore messis.
Messores patrii uenient per rura ministri,
Quos hominis natus proprii de corpore regni
Colligere erroris laqueos labemque iubebit
Collectosque simul rapidis exurere flammis.
Dentibus his stridor semper fletusque perennis,
Secretisque piis ueniet lux aurea uitae,
Sedibus ut caeli uibrantur lumina solis.‘
Haec docuit patriamque redit seruator in urbem.
Illic expediens populis — mirabile dictu —
Iustitiae leges uitaeque salubria iussa,
Virtutes patrias simul insinuando docebat.
Tunc liuore graui plebes conmota suorum
Praesentisque simul doni miracula uoluens
Et generis noti reputans ex ordine gentem,

7] cf. Verg. Ecl. V 37. 15] cf. Verg. Aen. VIII 670. 18] cf. Verg. Ge. II 30. 23] cf. Verg. Aen. VIII 722.

1 terris V_2Hl 2 lo*li *(l eras.)* A 2 úelit RMK_2 *(m. 1)* PTV_2 3 segetes AK_1 clarus] x͡ps V_1Hl 4 obtima *RMAMpB* 7 imfelix M coopert$\overset{i}{\text{e}}$ *Mp* 10 patris *Poelm.* 11 proprio *Bb* 12 collegere R^1T^1, corrigere AV_2 errores *(m. 1)* K_1K_2T iubebat *Hl* 13 collectisque *Hl* rabidis K_1 *(ex corr.)* P 14 histridior *L*, histridor *B* fletusque *CMp* PTV_1 *Poelm. in mg.*, luctusque *rell.* perendis *(sic)* M 17 re*it M seruator $CK_1K_2MpPTBb$, saluator *rell.* 18 dicti in A 19 legis *MA* $K_2T^1Bb^1$ 20 simulque *M*, patriasque *B* 21 tum $A^2K_1K_2$ *(m. 1)* T plebis AK_2T^1 22 doni *CR*, dñi *rell.*

Haec inter sese mussanti uoce uolutant:
,Nonne hic est fabri suboles, cui nomen Ioseph?
Non Maria est genetrix, non fratrum nota propago?
Unde igitur legis doctor tantaeque minister
Virtutis, cedit cui labes uicta malorum?
Nazara sic plebes; cui talia reddit Iesus:
,Temnuntur propriis miracula semper in oris
Et sine honore manent patria sub sede profetae.'
Talibus indignans pressit sua munera Christus.
Interea ad regem uolitabat fama superbum,
Quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret.
Sed putat Herodes, leti quod lege remissus
Tanta ut Iohannes uirtutis dona teneret.
Nam quondam cernens liuenti pectore daemon,
Erroris labem puris quod solueret undis
Iustus Iohannes, damnis accensa malorum
Tunc petit Herodem pestis saeuissima regem
Et facile iniusti penetrans habitacula cordis
Adcumulare feris subigit scelera impia gestis.
Arserat inlicito Herodes accensus amore
In thalamos fratris, casto quod iure uetabat
Doctus Iohannes. Feritas sed nescia recti
Subiecit leges pedibus fruiturque nefandis
Conubiis ipsumque super, qui praua uetabat,

43] cf. Verg. Aen. VII 496. 46] cf. Verg. Ge. II 492.

24 mussanti CT^1V_1Bb, submissa *Poelm.*, musitanti *rell.* uolutat K_2 *(m. 2)* T, susurrant V_1 25 sobolis AT^1 26 nonne A^1 patrum M^1 propago] CR, propago est *rell.* 27 magister RBL 28 laues A, labis K_1K_2T uicta] cuncta V_1Hl laborum V_1V_2 *Poelm.* 29 Gazara V_1 sit V_2Hl plebis $MAK_1K_2PT^1Bb$ reddidit MT^1, reddet A^1 30 horis Hl 31 profetae C 33 superuum C 34 illi CT^1, illic *rell.* domarit C, donaret A^1 35 lege remissus] surgere posset Hl 36 tantae//// Iohannis *(ex corr.)* M 37 quoniam M^1, quando *(in ras. m. 2)* K_1T libenti CK_2T^1 38 lauem A 41 penitrans M 42 adcomolare R subegit RV_2 scelere Hl 43 inlicita Hl herodis MK_2T^1 44 thalamis T^1 casto CV_1 *Poelm. in mg.*, sancto *rell.* uetebat M 45 iohannis MK_2T 46 sebiecit R^1 legis $K_2T^1Bb^1$ 47 ipsumque] istum *(m. al.)* M, iustumque *Poelm. in mg.* insuper M qui MK_2T^1 *Poelm.*, quia *rell.* uetebat K_1P^1

Carceris inmersum tenebris uinclisque grauauit.
Sanguine nam iusti primo conpressa timore
Abstinuit sitiens feritas, quia magna profetam
Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat.
Natali sed forte die cum laeta tyrannus
Herodes celsis strueret conuiuia mensis,
Luxuriae quoniam coniuncta superbia gaudet,
In medio iuuenum reginae filia uirgo,
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Conpositas cantu iungit modulante choreas.
Ipse sed in primis mirata uirginis arte
Attonitus stupuit; tunc praemia cuncta patere
Iuratus spondet, quaecumque puella petisset.
Illa sed horrendae seruans scelera impia matris
Urget Iohannis caput a ceruice reuelli
Et lance inferri praesentia munera poscens.
Praesentum Herodes procerum sub pondere tristis,
Iurandique memor iuris tamen imperat aegre,
Insontis caput inferri tradique puellae.
Illa — nefas — matri scelerata ad gaudia portat.
Corporis at lacerum flentes sine nomine truncum
Discipuli condunt terrae Christumque sequuntur.

53] cf. Verg. Aen. I 638. 59] cf. Verg. Ge. II 508. 62] cf. Verg. Ge. IV 523. 68] cf. Verg. Aen. II 557.

48 inmersum *C*, inmersit *rell.* uinculisque K_2T^1 grauabit AV_2 49 promotio pressa timore *Poelm. in mg.* 50 profetam *C* 51 ueneratione T^1 suspiciebat $MK_1K_2MpTV_1$ 52 natalis *LP* tirrannus *C*, tyrandus *M* 53 herodis $M^1K_2T^1$ celsi *Mp* instrueret V_1 mensis CV_1, tectis *rell.* 54 luxoriae MB^1 55 medi *A* filie *L* 56 caelerans *RM* motos *P* 57 cantu] *s. l.* C^2 conpositas lusit *R* (*l* iungit *m. 2*) *A* lusiscanto *A* iugit *Mp*, iunxit *L* modolante *C* 59 patere CV_1Bb, parare *rell.* 60 spondit RB^1 62 urguet $RMPB^1Bb$ iohannes *C* capud *C* e *R* 63 poscens CRV_1V_2Bb, poscent (*m. 1*) K_2P, poscit *rell.* 64 herodis $MK_1K_2T^1$ mox rex procerum de *N* 65 iuratumque T^1 aeger *A Poelm in mg.* 66 capud *C* imferri *M* 67 matri *C*, matris *rell cf. Matth. XIV 11* 68 ad *plerique* 69 (= 73) secuntur $K_1K_2MpPT^2Bb$

Ille ubi cognouit iusti miserabile letum,
Deserit insonti pollutam sanguine terram
Frondosaque latet secretae uallis in umbra.
Sed populi inmensae uirtutis dona sequuntur.
Ille ubi credentum turbas in ualle remota
Conuenisse uidet, morborum tabe repulsa
Corpora subiecit miseratus multa medellae.
  Iamque sub extremo labentis lumine solis
Discipuli Christo suadent dimittere turbas,
Ut sibi quisque paret quaerens per compita uictum.
Ille iubet cunctis ibidem conuiuia poni.
Discipuli ostendunt, nil amplius esse ciborum
Ni pisces geminos et farris fragmina quinque.
,Hoc, inquit, satis est.' Tum mox discumbere plebem
Gramineisque toris iussit conponere membra.
Suspiciensque dehinc caelum genitore precato
Ipse duos pisces et quinque ex ordine panes
Diuidit et dapibus mensas onerauit opimis.
Iamque expleta iacet — dictu mirabile — plebes,
Reliquiasque dehinc mensis legere ministri
Bissenosque sinus cophinorum fragminis inplent.
Cenantum numerus tum milia quinque uirorum,
Praeterea populus matrum fuit et puerorum.
  Discipulis tunc inde iubet conscendere nauem
Et transire fretum, donec dimitteret omnes,

83, 84] cf. Verg. Aen. I 708, VIII 176. 87] cf. Verg. Aen. I 706, III 224, Ge. IV 133. 88] cf. Verg. Aen. III 630.

70 cognouit ut *A* misserabile *M*, mirabile *Hl* 71 insontis *RAP BHHl Poelm. in mg.* 72 secreta V_1Hl 73 DE QVINQVE PANIBVS *L* 74 inde *M* remota* (s *eras.*) *Hl* 75 comuenisse *M* uidit AV_2Bb labe *M* 76 misseratus *M*, miseratur Mp^1, medio A^1 medillae (*m. 1*) K_2T 78 demittere *Mp* 79 competa $RMK_1K_2TV_1V_2B^1$, completa P^1, impio *A* 80 comuiuia *M* 81 nihil *MP* cyborum esse *A* 82 nisi CT^1 fragmine *R*, framina *Mp* 83 inquid CAK_2MpT^1 tunc *ML Poelm. in mg.* 85 suscipiens $K_1T^1V_1B$ 86 ille *M* 87 honerauit *Hl* 88 iacet] iubet *A* plebis MK_2T^1Bb 89 relliquiasque *RP* 90 cofinorum CAK_2PTB, coffinorum *M* 91 cenantum CR^2MpH, cenatum *rell.* 93 tunc ipse V_1 nauim RB^1

In sua quemque, uiros. Tum montis celsa petiuit
Secretusque dehinc genitoris nomen adorat.
Iamque soporata torpebant omnia nocte,
Cum puppis medio sulcabat in aequore fluctus
Iactata aduerso surgentis flamine uenti.
Ast ubi iam uigilum quarta statione premebat
Noctis iter rapidos attollens lucifer ortus,
Fluctibus in liquidis sicco uestigia gressu
Suspensus carpebat iter — mirabile uisu —!
Iamque propinquabat puppi, sed nescia nautae
Attoniti tremulo uibrabant corda pauore
Clamoremque simul confusa mente dederunt.
Tum pauidis Christus loquitur: ‚Timor omnis abesto,
Credentumque regat uegetans constantia mentem.
En ego sum, uestrae doctorem noscite lucis.'
Olli confidens respondit talia Petrus:
‚Si tua nos uere dignatur uisere uirtus,
Me pariter permitte tuo super aequora iussu
Fluctibus in liquidis inmersos figere gressus.'
Adnuit his Dominus; nauem mox linquere Petrus
Audet et innixus figit uestigia ponto.
Verum ubi tantarum mentem miracula rerum
Terrificant uentique minas crebrescere cernit,

96] cf. Verg. Aen. III 437. 97] cf. Verg. Aen. VI 390. 103] cf. Verg. Aen. VII 810, XII 252. 107] cf. Verg. Aen. XI 14. 110] cf. Verg. Aen. XII 18. 115] cf. Verg. Aen. VI 159. 116] cf. Verg. Ge. IV 441. 117] cf. Verg. Aen. XII 222.

95 queque *RPV_2H* petunt *A^1* 96 numen *M^1AT^2* 97 turpebant *R* 98 fluctum *AK_2 (m. 1)* 99 surgentes *A* flamina *T^2Bb* 100 iam] *om. P* uigilium *$M^1A^1K_1K_2T$* 101 inter *C* attollit *R^1V_2* lucirfer hortus *K_1* 102 gressus *A* 103 uisu] dictu *V_1* 104 pupi *M* 105 attoniti stupefacti *Mp* bibrabant *A* corde *R^1* 106 comfussa *M* mente uoce *C,* mente *AMpPN,* uoce *rell.* 107 tunc *K_1K_2TBb* 108 reget *A^1*, regat *V_1* uegitans *$MK_1K_2LT^1V_1V_2B^1Bb$* 109 uester *M^1T^1* 110 i olli *A* respondet *R,* respondens (it *supra*) *H* 111 uere nos *PN* dignantur *R^1L* uissere *M* 113 non mersos *MpV_1* 114 anuit *C* hic (i *supra*) *M,* huic *T* nauim *RL* mox] post *V_1Hl* relinquere *M^1* 115 inmexus *A^1*, innexos *(m. 1) K_2T^1Bb* fixit *(x in ras.) T* 117 crebriscere *C,* crescere *$RM^1K_1T^1$*

Paulatim cedunt dubio liquefacta timore
Quae ualidum fidei gestabant aequora robur.
Iamque Simon medio submersus corpore clamat:
‚Fluctibus horrendis pereuntem diripe, Christe!‘
Dextera confestim protenditur obuia Petro,
Et dubitata fides uerbis mulcatur amaris
Ascensaeque rati contraria flamina cedunt.
Praesentemque Dei subolem stupuere rogantes
Cuncti, nauigio socios quos casus habebat.
Transierat tandem sulcans freta feruida puppis
Optatumque grauis conprenderat ancora portum.
Conueniunt populi rapido per litora cursu
Portantes aegros uestisque attingere fila
Extrema exoptant — mirumque — hoc munere cuncti
Credentes referunt plenam per membra salutem.
  Ecce Pharisaei scribaeque hinc inde dolosi
Captantes Christum promunt fallacia dicta:
‚Cur tua discipulos patitur doctrina labare
Praeceptis ueterum? manibus nam cura lauandis
Praeteriit, sumuntque simul cum sordibus escas.‘
Ille sub haec fatur: ‚Magis hoc est quaerere dignum,
Transgressi praecepta Dei quod proditis omnes.
Namque Deus mortem defixa lege minatur,

119] cf. Verg. Aen. IV 441.

118 timori *CATN* 119 rubor *C* 120 Symon *Bb* summersus *C* 121 pere^{u}entem *R* eripe *A*, deripe *PV_1V_2Hl fort. recte* 122 comfestim *A* praetenditur *V_2 (a m. 1)* 123 mulcatur *CAK_2T(?)*, mulcetur *rell. et edit.* amoris *ex* amaris *C*, amoris *MT* 124 ascensique *A* flumina *T^1* 125 subolem *CK_2T^1HHl*, sobolem *rell.* 126 in nauigio *B* causa trahebat *A* 128 obtatum *RA alii* conprendere *R^1AM^1*, conprehænderat *A* ancora *$C^1K_2MpT^1$* 129 comueniunt *M* 131 extremã *A* optantes *MpHl* mirumque *CA Poelm. in mg.*, miroque *rell.* 132 per] in sua *A* saluam *A^1* 135 Quur *A* uetuit *A* labari *C*, lauare *A*, labore *T^1L* lapsare ferunt documenta *Poelm.* 136 nam] quos *$K_1K_2TV_1$* 137 praeteriit *M^1AK_2 (m. 1?) T^1*, praeterit *rell.* sumuntque *CAP*, absumuntque *uel* assumuntque *rell.* 138 sed *ex* sub *M* 139 transgressa *K_1 (m. 1)* mandata *Poelm. in mg.* 140 iamque *A* morte *Poelm.* difixa *AK_2T^1*

Si genitor cuiquam uerbo laedatur amaro
Vel genetrix nati dictis pulsetur acerbis.
Inrita uos istaec facitis peruersa docendo.
Quam manifesta uigent de uobis dicta profetae:
Me populus summis labiis sublimat honore,
Sed diuersa procul cordis secreta pererrant.
Accipite ergo omnes auresque aduertite cordis:
Non inlata homini fuerint quaecumque, pudendis
Sordibus aspergent uitaeue animoue sedebunt.
Erumpunt hominum sed quae penetralibus oris,
Internam misere maculabunt edita mentem.'
Discipuli Christo memorant, quod uerba loquentis
Occulto traherent scribarum pectora risu.
Ille dehinc: ,Genitor plantarum semina noster
Quae non ipse sui conseuit in aequore ruris,
Abiciet penitus radicibus eruta longe.
Caecum forte ducem caecus si nactus oberret,
Decidet in foueam pariter dimersus uterque.'
Tunc petit absolui Petrus, quid quaestio uellet,
Ipse Pharisaeis quam mox scribisque dedisset.
Tum sator aeternae respondit talia uitae:
,Vos etiam duro discluditis omnia corde
Iussa nec admittit mentis dubitatio lucem.
Nam quaecumque hominum ueniunt extrinsecus ori,

147] cf. Verg. Aen. V 304.

141 sic R^1B quisquam *A,* cuiusquam V_1 142 genitrex *M,* genitoris A^1 uerbis MpV_1V_2 aceruis R^1A 143 ista haec *R (*haec *a m. 2) AMp (*hista*),* ista MLV_1V_2Bb, istic T^1B^1, ista et *PHl* 144 profetae *C* 145 oblimat Mp^1 148 inlota *(m. 1)* K_2T hominis Mp^1, homines *Poelm. in mg.* 150 penitralibus *M,* penetrabilibus RAV_1V_2 151 miserae *C,* missere *M* 153 carpant V_1 *(cum gl.* detrahant, captant*)* 155 suo R^1 K_1K_2L consueuit *(m. 1)* K_2T, plantauit *Hl* 157 caecum—caecus *C* A^2MpP, caecus—caecum *rell.* si] i *C* nanctus $RM^1AK_2TV_1$ obherret *R,* aberret M^2, oberrans *Poelm. in mg.* 158 decidit $R^1MLV_1V_2$, decidi& *Hl* demersus CAK_2 *(ex corr.)* Mp^2Bb 159 NV̄ QVOD IN OS INTRAT QVOINQVINAT *L* tunc *MpPN,* tum *rell.* uellit *C,* uelit R^1V_1 160 scribisque quam mox *M* 161 tunc *CRMp* 162 duros K_1K_2 163 amittit *C,* ammittit *P,* admittet K_2TBb

In uentrem cedunt animoque incognita currunt.
Quae uero interno concepta e pectore promunt
Ora hominum, mentem possunt aspergine labis
Polluere inmundoque hominem maculare piaclo.
Secreto cordis promuntur noxia uitae
Consilia et caedes et furta nefanda tororum
Et fraudes fallaxque hominum pro testibus error
Et rapidae caelum pulsans uaesania uocis.
Haec sunt quae maculant hominem, quae sordibus inplent.
Inlotis autem manibus non polluit umquam
Corporis arbitrio terrenum sumere uictum.'
  Haec ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorum
Sidonemque Tyrumque petit: cum femina fusis
Crinibus et precibus natam causata iacentem
Voluitur et tacitum non desinit anxia Christum
Orare, ut mentem uexatam daemone saeuo
Redderet et miserae tandem resipire liceret.
Tunc etiam precibus sectantum discipulorum
Respondit, proprias genitoris malle bidentes
Cogere, quas uanus late disperserat error.
Crebrius instanti tum talia fatur Iesus:
,Natis quisque suis panem non detrahet umquam
Et canibus iaciet.' Tum talia femina fatur:
,Micarum saltem canibus sua portio mensae

170] cf. Ou. Met. IV 174. 176] cf. Verg. Aen. II 790.

166 concepta K_1, concepte AK_2T^1, e *om.* *CMp* 170 torum *C* 171 fallax fraudesque *A* 172 rapida *A*, rabida V_2, rabidae K_1 *(m. 2)* MpT^2 *Poelm. in mg.* uaesania *C*, uisania *(ui in ras.)* *M* uoce A^1 175 sumire T^1 176 DE MVLIERE CANANAEAE *L* sirorum *C* 177 sydonem RM^1P, sydorumque *Mp* tirumque *C*, tyrorumque A^2K_2 petiit *A* suplex *A* 178 crinibi effusis *A* 179 uolbitur *A* d*sinit *(i eras.)* *M* 180 Demones euo sanam *M*, demonis aeuo K_1K_2T 181 misere *R cum aliis* misiserere resipisse *Mp* resipire CV_2, respirare; resipisse *R*, resipissere M^1, resipere *A*, resepere *(m. 1 ?)* K_1K_2T, resipisse *rell.* liceret *ex* liceat *R* 182 tunc etiam] insuper his liceret *A*, insuperhis *MpHl* 183 uidentes *C* 184 disperserit $AK_2Mp^1T^1$ 185 tunc *Mp*, tum Iesus *RHl*, tum ihs MV_1V_2 186 *om.* *T* panes *PBN* detrait *(it in ras. m. al.)* *M*, dethraet *Hl* 187 iaciat *Hl* tunc *HHl* 188 saltim *RMA alii*

Decidit et nihilo dominorum cena grauatur.'
Tum Dominus loquitur: ,Veniant tibi digna salutis
Praemia, quae fidei meruerunt robora tantae.'
Talia saluator uerbis caelestibus edit
Virginis et mentem discusso daemone uirtus
Conplexam inpleuit donis fecunda salutis.
  Inde Galilaeas repedat seruator in oras
Praecelsique procul montis consedit in arce.
Haut mora, conueniunt populi secumque trahebant
Pars captos oculis et crurum debile uulgus
Elinguesque alios morbique uocabula mille.
Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,
Viribus et ualidis uenerando munere donat.
Tum populi pariter miracula tanta frequentant
Aeternoque patri laudes gratesque celebrant.
Discipulos Christus cogens in uertice montis
Secreto adloquitur: ,Plebis miseratio multa est,
Tertia nam terris remeant iam lumina solis,
Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum;
Ieiunam nolim tantam dimittere plebem,
Ne labor adficiat populos per longa uiantes.'
Discipuli Christo ostendunt septem sibi panes
Esse et pisciculos alimenta ad proxima paucos.

190] cf. Verg. Aen. I 605. 201] cf. Verg. Aen. V 361. 204] cf. Verg. Aen. XI 526. 206] cf. Verg. Aen. VI 255. 207] cf. Ou. Met. VII 79.

189 decidet *RK_2T^1*, decidat *Poelm. in mg.* grauetur *Poelm. in mg.* 190 tunc *MpHl* uenient *MMp* 191—194 *desunt in Mp* 191 robura *R^1* uitae *Hl* 192 caelestibus edit *V_1*, medicamina donat *Matr.* et uoce loquutus *uel* locutus *rell. cum C, qui uerba in rasura litteris cursiuis anglosaxonicis scripta habet* 193 decusso *V_1V_2Hl* 194 secunda *V_1* 195 ERAT IHS SANANS POPVLV̄ *L* Galileę *V_1Hl* repetat *CR*, repetit *A* saluator *K_1K_2MpPTB* 196 conscendit *Mp(?)* 197 aut *CMp*, haut *plerique* comueniunt *M* 198 uulgus debile crura *Poelm.* 199 altos *C* alii *TV_1V_2* morib;que *C* 200 langores *Hl* acerbos *MpV_1Hl* 201 et uires ualidas *A* mirando *MpV_1* munera *H* 202 tunc *Mp* 203 aeterno *M* 204 DE SEPTEM PANIBVS *L* 205 secreto *CV_1*, secrete *rell.* 206 remeantia *CAK_1K_2T* 207 sumant *VHl* 208 nollim *T^1Bb^1*, nulli *L*

Tum populum iussit terrae per terga cubare,
Quodque fuit totum propriis discerpere palmis;
Et cunctae curat mensatim dedere plebi.
Discipuli ponunt epulas populusque repletur
Ad satiem dapibus; relegunt mox fragmina panis
Et sportas referunt cumulato pondere septem.
Quattuor ex omni fuerant tum milia plebe
Nec numero quisquam matres puerosque notauit.
  Inde Magedarum naui transcurrit in oras.
Ecce Pharisaei Sadducaeique dolosi
Poscere temptantes instant caelestia signa.
Sed Christus cernens fallacia pectora fatur:
,Conuexum quotiens claudit nox humida caelum,
Si ruber astrifero procedit uesper Olympo,
Dicitis: Adueniet uentura luce serenum.
Iamque sub exortu solis ubi tristia rubro
Nubila miscentur confusa luce colori,
Dicitis, agricolis nautisque uenire fragosam
Ventorum rabiem tempestatumque furores.
Fallaces, nostis faciem discernere caeli,
Saeclorum uero nescitis tempora signis
Explorare suis? Sed uobis signa dabuntur,
Quae maris inmenso quondam uenere profundo,
Belua cum tenuit uentris sub carcere uatem.'
Haec ait et propere puppis retinacula soluens

215] cf. Ou. Fast. IV 545. 224] cf. Verg. Aen. II 8, III 198. 225] cf. Verg. Ecl. VI 86. 226, 227] Moret. 4. 230] cf. Stat. Theb. VII 810.

213 quod *ML*, quotque *P* 214 comtae *M* curam V_1, curat *(t in ras. 2 litt.)* K_1 curat cunctae *Hl* 215 epulas dapibus *Hl* 216 faciem *H* relegant *R* fraumina *A* 217 refferunt *M* pundere *M* 218 plebe $CLMpT'^2V_1$, plebis *rell.* 219 notabit *A* 220 magedarum *C*, magidarum MK_2Bb, mageddarum V_2 221 saduceique *RM alii* 224 conexum *M*, connexum *N* claudet MK_1K_2T nox *ex* mox *T* umida K_2 *(m. 1)* T^1PH 225 iubar *A*, rober K_2T^1 procedet V_1*(?)*V_2 olimpo *C cum aliis* 227 ortu R^1M^1 ubi CV_1, si *rell.* 228 nula *L* comfusa *M* 229 uenise *M* 234 uenire AK_2T^1 235 bilua *M* 236 CAVETE FERMENTV̄ PHARISEORVM *L*

Trans freta contendit rapido conprendere cursu
Arua Philipporum sociisque haec talia fatur:
‚Sollicite uobis uitentur noxia farra
Fermentumque ferox uestris auertite mensis.
Illa Pharisaei Sadducaeique dolosi
Admiscent escis falluntque in nomine panis.
Cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes?
Pro! quam parua fides sensu torpente fatiscit!
Dicitis auersi, naui quod tollere panes
Non fuerit uobis uacuum farrisque cauendas
Insidias iubeam; meminisse et scire putabam,
Quod panes quinque plebis mihi milia quinque
Inplerint dapibus cophinisque superflua tantis
Fragmenta ad cumulum fuerint collecta ciborum,
Quattuor et rursum cenantum milia panes
Quod facile inplerint septem sportasque referri
Vidistis rursus conpletas reliquiarum.
Sed moneo istorum semper fermenta cauere.‘
Discipuli tandem uitalia uerba secuti
Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.
 Inde ubi peruentum liquidi per terga profundi
Clara, Philippaeo quae pollent nomine, rura,
Cogit concilium sectantum discipulorum
Et quaerit, quem se populorum fama putaret.
Respondent multas plebis tunc esse loquellas:

237] cf. Verg. Aen. V 291.

237 transcendit rabido freta *R* (ł trans freta contendit *in mg.*) conprehendere K_2TB 239 sollicito A^1 241 sadducaeque *C*, saduccique *plerique* 243 quur *A* tacitam—mentem MpV_1 tacita $K_2T^1V_2$ oluit *CR*, soluet *A* cogitatis *M* mentis AK_2T^1 244 qua *C* fatescit $RK_1MpPV_1B^1$, patescit M^1Bb 245 aduersi V_1Hl 246 cauendus *C* 247 et scire] iscire *Hl* 248 quod panes quini plebis mihi *Poelm.*, p. q. mihi plebis quod *in mg.* 249 implerent $CR^1K_1K_2PV_1V_2B$, implerunt *M* coffinisque *M* 250 cumolum *C* 251 rursus MK_1K_2Bb 252 implerent CK_1K_2PTBb, impleuerint *M* 253 rursum AK_1K_2MpT 254 caueri $MK_2LMpPTBBbH$ 257 peruentum est *RKLP* 258 quo T^1B^1H, qua *Poelm.* rora *M* 259 sectandum *HHl* 261 multiqui *A*, multi K_2 (*m. 1*) $T^1V_1V_2$

Crebrius audisse et multos firmare, quod esset
Iustus Iohannes, populos qui flumine lauit.
Pars memorat uolucris famae sibi cognita uerba
Heliam uenisse iterum, quem praepete curru
Turbine caelesti quondam simulata quadrigis
Astris inseruit rapidae uis feruida flammae.
Hieremiam dixere alii paruisse profetam.
Tunc Christus cunctis arridens pectore blando
Conquirit, quae sit sententia discipulorum.
Sed stabilis Petrus: ‚Tu Sancti filius, inquit,
Christus, magnifico terras qui lumine conples.'
Tum Dominus forti respondit talia Petro:
‚Petre beatus eris, nam talia pandere certe
Humanus sanguis uel terrae portio corpus
Haut umquam poterit. Genitoris munera sola
Possunt tam ualidum fidei concedere robur.
Tu nomen Petri digna uirtute tueris.
Hac in mole mihi saxique in robore ponam
Semper mansuras aeternis moenibus aedes.
Infernis domus haec non exsuperabile portis
Claustrum perpetuo munitum robore habebit;
Caelestisque tibi claues permittere regni
Est animus; terrisque tuo quae nexa relinques
Arbitrio, caelo pariter nodata manebunt;

264] cf. Ou. Ep. XVI 207. 272] cf. Verg. Aen. III 645. 284] cf. Verg. Aen. XI 325.

262 et *om.* MK_1Bb, audiss& K_2T esset] ipse *Hl* 263 iohannis K_2T 264 memorans K_2TBb uolucris memorat *PB* 265 praepeti MR^1Bb, repete (re *in ras.*) *B* currum *C*, curru K_2 (*m. 1*) T^1V_1, cursu *rell.* 268 *om.* *Mp* paruisse *C*, paresse *M*, apparuisse V_2, pars esse *rell.* profetam *C* 269 tum MK_1K_2TBb arridens] affatus MpV_1Hl 272 qui terras K_2 273 tunc *C* forte K_1 (*m. 1*) Mp^1 274 certe] terrę *N* 275 sangues *M* 276 aut *C* (*passim*) poterint RM^1 277 poscunt *C* concidere *C* rubor *C* 279 hoc in moli *M* (inmobili *i. m. adscr.*); hoc mihique inmobili *P*; *post* mihi: ualidumque in marmore *eras. in C* robure *M* 281 imfernis *M*, infirmis K_2 exuperabile *C*, exsuperabilis M^1 282 monitum *C* robure M^1, robore AK_2 (*m. 2*) Bb^2, robur *rell.* 283 caelestesque *AL*, celesteq; K_2 (*m. 1*) T^1 284 nixa R^1, nexu $A^1K_2T^1$ relinquens *P*, relinquis V_2 285 caeli T^1V_2 ligata *A*, non data K_2T^1

Soluerit et rursus tua quae sententia terris,
Haut aliter uenient caeli sub sede soluta.
Sed uos discipuli Christum me dicere cunctis
Parcite, quo soli cognoscant talia digni.
Iam lux adueniet properis mihi cursibus instans,
Moenibusque in Solymis rabies cum prona furore
Eximios uatum saturabit sanguine nostro.
Ast ubi lucifluum reddet sol tertius ortum,
Consurget radiis pariter redimita salutis
Vita mihi cunctisque dabit sua munera terris.'
Tum Petrus magno percussus corda dolore:
,Absint, Christe, tuis, inquit, tam tristia sanctis
Monstra procul membris; nec fas est credere tantum,
Nec tibi tam durus poterit contingere casus.'
Christus ad haec: ,Procul hinc, inquit, procul effuge, daemon.
Non diuina tibi mentem prudentia tangit,
Sed terrena sapis mollique timore tremiscis.
Sed si quis uestrum uestigia nostra sequetur,
Abneget ipse sibi corpusque animamque recusans
Atque crucem propriam comitatibus addere nostris
Gaudeat, amissam redimet cui gloria uitam;
Nam seruata perit terris possessio lucis.
Sed quid proficient saecli mortalia lucra,

296] cf. Verg. Aen. I 209; *cf. infra u. 364.*

286 *oluerit *C* et] ad *Mp,* at V_1 287 ueniet K_1K_2 sub] *om.* V_2 289 quos *(s add. m. al.) M,* quod $RK_1K_2V_2Bb$ *Poelm.* 290 propriis R^1M 291 moenibusq; *C,* que *om. rell. cf. indicem* solimis *plerique* prona] uesana *in mg. add. M* 292 eximio statu *M (ex corr.) A* uatum] tantos K_2, *in ras. T* adornabit *(saturauit m. al. s. l.) M,* saturauit $K_1K_2T^1$ sanguine* (m *eras.) A* nostros *M* 293 luctifluum V_1*(?) Poelm.* 295 cunctisque] cautisque *Hl* debet R^1 296 tunc MK_2 *(ex corr.) MpPBbG* perculsus R^2AMp*(?)*B^1 corde $K_2LT^2V_1V_2B^1BbG$ pauore *RL* 297 inquid *C (passim)* 298 nefas *H* 301 nil *RP,* nihil MT^1Bb tua diuinam *Poelm. in mg.* 302 tremore K_2T^2Hl tremiscis *CA,* timesces K_2, timisces (i *s. l.*) *T,* tremescis *rell.* 303 sequatur *MP* 304 abnegit *C* corpus K_1Bb animamque *in ras. T, s. l.* K_2 305 adque *C* 306 redemit *M* 308 s. q. proficiunt *Poelm.,* commoda sed quid erunt *Poelm. in mg.* saeculi *M*

Si damnum subeant lucis uitaeque perennis?
Vel quae digna queunt animae conmercia poni?
Filius huc hominis ueniet sub nomine patris,
Caelestesque illum fremitu comitante ministri
Stipabunt, reddetque hominum sua debita uitae.
Vera loquor: certos istic sub limine lucis
Inueniam, caeli fulgens cum regna capessam.‘
  Haec ubi dicta dedit, passus bis terna dierum
Lumina conuerso terras transcurrere caelo,
Tum secum iubet abruptum conscendere montem
Petrum Zebedeique duos per deuia natos.
Inde ubi peruentum secreti montis in arcem,
Continuo Christus faciem fulgore corusco
Mutatur, uestemque niuis candore nitescit.
Respiciunt comites mediumque adsistere sanctis
Heliae Moysique uident. Tum talia Petrus:
‚Respice, num nobis potius discedere longe,
An istic tantae spectacula cernere molis
Conueniat; trino tamen hic tentoria uobis,
Si iubeas, frondis faciam diuersa paratu,
Singula sub noctem quae uos aulaea receptent.‘
Talia dum loquitur, caelo praefulgida nubes
Circumiecta oculis uestibat lumine montem,

315] cf. Verg. Aen. VIII 507; Stat. Theb. II 109. 316] *cf. u. 176.* 321] cf. Verg. Ge. IV 98. 322] cf. Verg. Aen. XII 84, III 538. 331] cf. Verg. Aen. VI 640.

309 subeunt *A*, pariant V_1 *Poelm.* uitae lucisque *MP* perendis *M* 310 queant *Hl* 312 caelestisque AK_2T^1, caelestes *Hl* 313 hominem V_1 *(m. 1)* 314 istinc MAK_2, isti∗c (i_1 *a m. 2) T* lumine $R^1K_1Mp^1T^2B^1$ sublime *AL* 315 imueniam *M* 317 conuexo A^1K_2 *(m. 2)* PT^2Hl terras] umbras K_2, uerbera *Bb* 318 tunc *PB* 320 peruentum est *RLPGH* 321 Christi *Bb* facie *R (in mg.)* K_2 *(m. 1)* LV_2B^2H, facies Bb^2 corrusco *C* 322 uestemque *C Matr.*, uestesque K_2T^2, uestisque *rell.* niueo *Mp* candorem *A* 324 helian *A* Moysi] Moisi *C*, Mosei RV_2, moysen *A*, Moyse $K_1K_2T^1$ tunc *R* 325 uobis *(m. 1)* K_2 326 anne A^1(?)L^2 istinc A^1Bb 327 comueniat *M* trino $CK_1LT^1V_1B$, trina *rell.* hiic *M*, stic T^1 328 frondes $K_1K_2T^2Bb^2$ diuerso MBb^1 apparatu *M* 329 nocte $MMpV_2BbGH$ qui *Mp* receptant L^2 330 nubis AK_2T^1 331 uesti∗bat *(e eras.) RM*, condebat *Poelm. in mg.*

Et uox e medio lucis manifesta cucurrit:
,Unicus hic meus est natus, mea summa uoluntas;
Huius iustitiam iusto conprendite corde.'
Discipuli pauido presserunt corpore terram,
Nec prius e prono uultus sustollere casu
Audebant, sancto Christi nisi dextera tactu
Demulcens blandis firmasset pectora uerbis:
,Surgite et abiectum fortes calcate timorem
Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis,
Ni prius huc hominis suboles speciosa reportet
In lucem referens mortis de sede tropaea.'
Consurgunt solumque uident et uoce requirunt,
Cur scriptis ueterum scribarum factio certet,
Heliam primum caeli de sede reuerti
In terras Christique dehinc consurgere lucem.
Christus ad haec: ,Veniet certo sub tempore iussus
Helias reddens mox omnia debita saeclo.
Sed si quis credit, iam uenerat ante renascens,
Ignotum ueluti rabies quem caeca furoris
Demersit leto; mox saeuior altera caedes
En hominis nato trucibus laniatibus instat.'
Haec ait et populum repetit montemque relinquit.
Ecce sed inflexis genibus fletuque solutus

340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos

333] cf. Verg. Aen. VIII 581. 350] cf. Verg. Aen. II 244.

333 sola *M* uoluptas *Poelm. in mg.* 334 conprehendite *ALBBbG* 337 audibant *A* christi sancto *Mp* quam *Poelm. in mg.* 339 *et* 340 *om.* M^1, *pro quibus legitur u.* 340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos, *post 339 legitur uersus in MpP*V_1*GH, post 352 in T (*Horomatisque huius*), idem post 340 in R (*Horomatisque huius*),* horomatis huius expertes reddite cunctos *Hl;* gloriae et huiusce expertes uos red-te *Poelm.,* oromatisque huiusce expertes reddite cunctos *Poelm. in mg., cf. Beda, Retr. in Act. ap. IX, 11 et 12* 340 uobis *P*B^1, uerbi *G* 341 Nisi *CA* hinc *A* subolis *CM*T^1 343 solidumque uident et *Poelm. in mg.* 344 quur *A* 347 certo ueniet *M* certe V_2 iussus *C,* iustus *rell.* 348 haelias *C* debeta *C* 350 rabies quem ueluti *Mp* 351 dimersit K_2*LG* lęto *C* 352 inque *R*V_2, in *Mp* laniantibus *Hl* 353 reliquit *R*K_1K_2*LPTB* 354 imflexis *M* fletusque *Mp,* flectuque B^1

Vir senior precibus Christum ueneratus adorat:
,Dauidis suboles, hominum lumenque salusque,
Te precor, horribilem nati de corpore morbum
Proturbes, reddasque seni solacia uitae.
Nam cursus lunae natum mihi daemonis arte
Torquet et in liquidas deiectum proicit undas,
Aut miserum medio proiectum uoluit in igni.
Nam tua discipuli sectantes iussa frequenter
Conisi nulla in solidum mihi dona dederunt.'
Tum Christus magno conmotus corda dolore:
,O gens nullius fidei, gens effera semper,
En etiam patiar uobiscum me fore terris?'
Sic ait et puerum mandat perferre parenti
Ante suos uultus. Tum uocis pondere multo
Incubuit mentisque simul conuulsa uenena
Daemonis horrendi purgato corde fugauit.
Discipuli rogitant, cur non successerit illis
Eiusdem pueri totiens temptata medella.
Respondit Dominus: ,Labat quia pectore uestro
Instabilis fidei nutans per lubrica gressus.
Nam si certa foret credendi portio uobis,
Instar quae minimi possit praestare sinapis,
Istius hinc montis possetis uellere uerbo
Inque alias sedes cunctam transuoluere molem.
Nam genus hoc morbi precibus sine fine fidesque

360] cf. Verg. Aen. V 859.

355 prȩcibus *C* 356 da*idis (u *supra*) (b *eras.*) *A* o soboles *Mp*, sobolis $K_2T^1V_1Bb$ 358 proturbas $K_1K_2LT^1BBb$ 359 iam *A* 360 proiecit *ML*, protrahit *Hl* 361 uoluet K_2Bb ignem *A*, igne K_2T^1Bb 362 dicta *B* 363 solida *ex* solidum *T* 364 tunc *RHl* corde RLB^1Hl *Poelm. in mg.* 366 Nunc eius iam *A* patior K_1K_2TBBbH 367 praeferre V_2 368 tunc *AHl* pundere *M* 369 simul] sinu (b *sub*) V_2Hl 370 purgata *P* 372 medelis *Mp* 373 respondet K_1 lauat qui *M* 375 nobis *Mp Poelm.* 376 perstare *R* sinapi *Audomaropolitanus 266 s. IX*, senapis *A*, sinapis *rell.* quae minimi posset granum p. s. *Poelm. in mg.* 377 poteritis K_1 *(m. 1)* K_2T 378 hincque V_1Hl altas K_2T^1 379 precando *A* fidesque K_1 *(m. 2)* MpV_1B, fideique *L*, fide que *rell.* at genus h. m. duntaxat uota precesque *Poelm. in mg.*

Multaque robusti ieiunia pectoris arcent.‘
Inde Cafarnaum gradiens peruenit ad oras.
Conuenere Petrum, quibus instat cura tributi,
Soluere poscentes solitum pro nomine Christi.
Ille sed ad Petrum conuersus talia fatur:
‚Dic, inquit, reges quorum dependere natos
Externos propriosne sibi iussere tributa?‘
Respondit Petrus: ‚Alienos soluere certum est.‘
‚Cernis, ait Christus, natum non soluere regis;
Sed ne quem laedam, praeceptum suscipe nostrum:
En maris undisoni rupes quae prodit in altum
Scandatur tibi summa, Simon, hamusque profundo
Stamine saetarum conexus praecipitetur.
Haeserit et curuo qui primus acumine piscis,
Huius pandantur scissi penetralia uentris;
Illic inuentum duplex dissolue tributum.‘
Discipuli post inde rogant, quis maximus alto
In caeli regno meritis pro qualibus esset.
Tum Christus medio puerum consistere coetu
Praecipit et placido doctor sermone profatur:
‚Quisque cupit celsam caeli conscendere sedem,
Istius en pueri similem se moribus aptet.
Erroris laqueos saeclis increscere certum est,

394] cf. Verg. Cat. V 39.

380 multum ac *A* rubusti *P* 381 Capharnaum *M* peruenit ad *CMG Poelm. in mg.*, peruenerat *rell.* 382 comuenere *M* instabat R^1M 383 poscentis K_2T^1 solidum K_1T^2 384 comuersus *M* 385 inquid *C cum aliis* rependere V_2 natis K_2T^1 286 propriosue MK_2LMp *PTBGHHl* sibi^{ne} (ne *a m. 2*) *R* 387 Petrus his *Poelm. in mg.* 390 E Maris *M*, et maris *Poelm.* undissoni C^1M^1 rupis *MPBb* in aequor R^2 *(dupl. scr.)* MK_1K_2TBb *post 394* Inuentumque dragmum illius iliis apertis Prome et te illum prębe poscentibus nummum *M (sed signo athet. addito)* C_2 *in mg.;*

Illic inuenta didragma quae illius ilis est
Apertis prome et te praebe illud poscentibus aurum T^2 *i. m. inf.*

395 inuento *Poelm. in mg.* 398 tunc *RM* 399 praecepit MK_2T^1BbHl et] eis *A* *vv. 400 et 401 transmutati in* $MK_1K_2MpPTBBbGH$ En huius—se fingere certet *Matr.* V_1

Sed tamen infelix, per quem generabitur error.
Qui uero e paruis istis deceperit ullum,
Si sapiat, nectat saxo sua colla molari
Praecipitemque maris sese iaculetur in undas.
Nec quisquam fastu paruos contempserit istos.
Horum custodes caelesti in sede tuentur
Altithroni uultum genitoris sidera supra.
Sed si quis pastor, cui pascua credita tondent
Centum balantes, unam cum forte seorsum
Nescius error habet, quaesitor deserit omnes
Unius et totis lustrat uestigia siluis,
Illam si magno possit reperire labore;
Laetitia inuentae maior tum nascitur agnae,
Quam pro cunctarum numero, quod nulla resedit.
Ex istis paruis genitor sic perdere quemquam
Non patitur gaudetque suis increscere regnis.'
,Si fratrem proprium delicto conmaculatum
Cernis, secretum mox dictis corripe solus.
Si tua uerborum patiens moderamina laudat,
Labentis mentem frater lucrabere fratris.
Sin tua solius contemnit uerba relinquens,
Tunc alios pariter monitor pia iussa frequentet.
Sed si discutiet doctorum frena duorum,
Tunc ad concilium referantur crimina plenum,
Ut populi saltem sanetur pondere uictus.

406] cf. Verg. Ecl. VIII 59, Aen. IV 253. 413] cf. Verg. Aen. XI 763.

404 deceperet *C*, deciperet *R*, deciperit *MBb* unum T^2 405 sapiet *C*, rapiat (ł sapiat *m. 2*) *R* suo *L* 406 mari *Bb* iaculatur R^1 410 Et siquis V_2 411 una *C* 414 illa *Mp* repperire *CR alii* labores *Bb* 415 tunc *Hl* 416 quod nulla resedit] quibus afuit error *A* recedit *nonnulli rec.*, recessit *Poelm. in mg.* 418 non] num L^1 concrescere R^1 419 proprio *RM (m. al.)* $K_1LMpPBBbGH$, proprios K_2T^1 420 cernes *CP* secretom *corr. in* secretum *C*, secretim *Matr.* V_1Hl, secretis *PBBbG*, secreto *rell.* 422 amorem *A* lucrauere *M* frater l. fratris m. *A* 423 si* (n *eras.*) *C*, si *AL* contempnet RK_1K_2MpP *TBBbGHl* reluctans MK_1K_2T 424 tum *ML* monitor pariter *RMp* 425 dicutiet V_2, descutiet *CM (m. al.)*, decutiet K_1K_2PTBb, discutiat *B*, decutiat *H* 427 saltem *C*, saltim *rell.*

Sin et multorum contempserit efferus ora,
Sit tibi diuersae multatus nomine gentis.
Namque in concilium semper praesentia nostra
Adueniet mediumque duum me stare necesse est,
Siue trium fuerit coetus sub nomine nostro.'
  Tum Petrus quaerit, quot fratri errata remittat,
Vel septem lapsus hominum si forte liceret.
Christus prosequitur: ,Non septem crimina tantum,
Sed decuplata super donentur uulnera fratri.'
  ,Nam caeli regnum domini praediuitis aulae
Consimile est, nummi rationem qui sibi poni
Iusserit et seruum debentem multa talenta
Praecipit abreptum cum coniuge progenieque
Atque opibus cunctis uenali nomine sisti.
Tum seruus dominum prostrato corpore adorat
Et spondet, spatii sibi si foret ulla facultas,
Omnem nummorum domino dissoluere summam.
Conmouit dominum famuli miseratio flentis
Cunctaque trans meritum concessit debita seruo.
Ille sed egrediens conseruum limine in ipso
Nactus constringit; tum debita fortior urget
Persolui precibusque locum truculentus abegit,
Carceris et mersum tenebris poenisque premebat.
Quae postquam dominus famulorum noscere uerbis
Incipit, adducto ingessit iustissima seruo
Dicta dolens iramque mouet iussisque seueris

429] cf. Verg. Aen. XI 246.

428 contempserit *ex corr. M* *ora (h *eras.*) *M* 429 diuisae *MMp* PV_1BBbGH mutatus $CAMpT^1V_1V_2$, multator K_2 (*m. 1*) 430 consilium *A* 431 aduenìat *L* dnm *A* 433 tunc *RLGHl* quod A^1B^1 dimittat (*m. 1*) K_2T 434 si forte *C*, si ferre *rell.*, indulgere *edit.* 436 crimina *R* frit *Mp* 437 nunc *RML* 441 adque *C et alii* 442 tunc *AHl* 443 si sibi *C* si] *om. Bb, s. l. T* fuerit (*m. 1*) K_2 444 summa *P* 445 tum mouit *M* 446 concesserit A^1 448 nanctus R^1MAK_1MpBBb constrinxit *M* inmitior MK_1K_2T, fortius *H Poelm.* urgit *C*, urguet MK_1B^1 449 pręcibusque *C* abeget T^1 450 promebat *A* 451 posquam T^1 452 addicta K_2TG 453 iamque K_2T^1

In tormenta ferum detrusit cuncta reuoluens
Debita, dum dignis lueret per uincula poenis.
Sic uobis faciet genitor, qui culmina caeli
Possidet, inmites saeuo si pectore fratrum
Peccata orantum dure punire uoletis.'
Talia dicta dedit; Galilaeaeque arua reliquit
Iudaeamque petit, qua pinguia rura silenter
Agmine Iordanes uiridis perrumpit amoeno.
Nec minus in stratis aegros donare salute,
Sublimisque patris concedere munera praestat.
Ecce Pharisaei temptantes quaerere pergunt,
Coniugis an liceat reiectum scindere uinclum,
Quicquid erit, laesi tangit quod corda mariti.
Haec ubi percepit, depromit talia Christus:
,Principio Deus in terris par dispare sexu
Constituit iussitque uno de corpore necti
Amborumque animas iunctis inolescere membris.
Quod Deus ergo iubet proprio concrescere uerbo,
Inlicitum est hominum foedo secernere luxu.
Moyses praecepit, quod pectora dura uideret,
Scribere discidium, quo saxea corda reuinci
Per proprios apices possent sub iudice flamma.
Nam temere exsoluet casti qui iura cubilis
Alteraque illius thalamis sociabitur uxor,
Crimen adulterii populo sub teste subibit.'

459] cf. Verg. Aen. V 852.

455 luceret R^1 uincla *M* 457 possedet *CM* inmitis *(m. 1)* K_1K_2T pectora R^1 459 Galilęaque *CH*, Galileaque $ALMpV_2G$ rura *LMp PGH* 460 quam per *M* silentem *M*, silenum *(m. 1)* K_2T 461 amne *M* Iordanis *RM et alii* pręrumpit MK_1K_2T, perrupit *P*, prorumpit *Poelm.* amoenos V_1 462 pratis *ML* aegris—salutem *RAPBGHHl* saluti K_1K_2 *(m. 2) T* 463 perstat MV_1V_2 465 coniugii *MBb* relictum *M* 466 quidquid *C*, quicquit *M* tale si quod tangit *A*, *(om.* quod*)* V_1V_2 tanget *CMpP* corde *R* 467 percipit *CM* 468 dispari MT^2 470 animos $RMK_1K_2LPT^2G$ inoliscere *C* 472 secedere *Hl* 473 Moses *C* praecipit *C* uidisset MK_2 *(m. 2) Bb*, uiderunt *A* 474 quod AK_2T^1 reuincti *A* 475 possint RMK_1K_2PTBb flammae V_1V_2Hl *Poelm. in mg.* 476 exsoluit $R^1MK_1K_2TV_2BbG$

Discipuli referunt: ‚Urget lex ista uirorum
Seruitiique premit non aequo pondere partem,
Ut melius fuerit thalamis caruisse perosis.‘
Respondit Dominus: ‚Non omnes pondere tanto
Subicient umeros, lectae sunt talia dona
Virtutis. Trino truncantur corpora more,
Quae nulla gaudent genitali lege tororum.
Namque alios tales progigni in luminis oras
Conperimus; plerosque hominum uis ferrea sexu
Exuit; atque alios ipsos sibi demere constat
Pro caeli regnis pronum de pectore amorem.
Quisque capax fuerit, celsa uirtute capessat,
Quod paucis lectisque Deus uult pandere munus.‘
Haec ait et pueros, quos gaudens cura parentum
Cum precibus laetis certatim hinc inde ferebat,
Suscipit et plebem sectantum, quod prohiberet,
Increpat ac tales adfirmat regna mereri
Aulae caelestis. Sanctas his ordine palmas
Inponit redditque ulnis portare parentum.
  Ecce sed e populo iuuenis, cui rura domusque
Et gaza exstabat, rerum possessio fulgens,
Accedit Christumque palam submissus adorat:
‚O bone praeceptor, dic nunc, quae facta sequamur,
Ut mihi perpetuam liceat conprendere uitam?‘

486] cf. Verg. Aen. VII 660.

479 urguet R^1MK_1L issa *L* 480 prę monet *M* pundere *M* 483 subiciunt *A*, subici *L* humeros RK_1K_2Bb laetae *Poelm. in mg.* 484 truncatur *P* corpore amore *Hl* 485 genitalia *(m. 1)* K_2T 487 hominum] horum *L* 488 exsuit CK_1 exultatque *A* 489 promunt *C* morem *M*, amorum *Hl* 491 electisque *MP* minus *R* 492 aut *A* gaudens quos *M* 493 laeti CK_1Bb *Poelm.* ferebant CK_1 *Matr.* PV_1Bb 494 suscepit *M*, suspicit *A* peccatum *A* prohiberent *Hl* 497 reddi*que (t *eras. m. 2)* *R*, reddiditque *M* humeris V_1V_2Hl portare] iubet ipse R^1 498 iura V_1 domique *P* 499 gazaestabat *C*, gazae stabat $K_1K_2T^2$, gazistabat *Matr. N*, gaza distabat $RMLMpV_2BbGH$, gaza adstabat B^1, gazae adstabat V_1Hl 500 accidit *M* summissus *CR* 501 dic nunc] dignum *M* sequantur MPT^1 502 conprehendere *MA* K_2PTB

His auctor uitae tum talia reddit Iesus:
,Nunc demum quaeris, ueteri quae lege tenentur?
Non hominis perimes uitam, non furta tororum
Inuades, quaestumue alienis noxia rebus
Mens aut dextra leget, non testis falsa loqueris.
Sit genitor genetrixque tuo sublimis honore,
Proximus et frater pro te tibi cedat amore.'
Ille dehinc: ,Istaec semper mihi perpete cura
Obseruata reor, sed ne quid forte relictum
Desit, praesenti liceat me uoce moneri.'
Tum Christus fatur: ,Nunc si perfecta requiris
Prendere praecelsis meritis fastigia uitae,
Omnia, quae proprio retines solus dominatu,
Distrahe et ad miseros confer securus egentes.
Tum thesaurus erit caeli tibi conditus arce
Virtutisque tenax uestigia nostra sequeris.'
Haec adolescentis ueniunt ubi dicta per aures,
Deiecit uultum tristisque in tecta refugit.
Tum sic discipulis uitae spes unica fatur:
,Difficile est terris adfixos diuite gaza
Auelli caelique leues in regna uenire.
Nam citius tenuis per acus transire foramen
Deformis poterunt inmania membra cameli,
Quam queat ut diues caelestia regna uidere.'
Talibus attoniti comites stupidique silebant,

504] cf. Verg. Aen. XII 819. 505] cf. Ou. Met. IV 174. 512] cf. Verg. Aen. III 461. 520] cf. Verg. Aen. III 320, VII 500. 527] cf. Val. Fl. VII 101, cf. Verg. Ge. II 508.

503 tunc *R et alii* reddidit *MP* 504 daemum *C* 505 peremis *(m. 1)* K_2T^1 506 inuadis K_2T^1 questumque *P* 507 dextera *M* liget RV_1V_2Bb falso R^1 508 genetrexque *MA alii* 509 frater *C Matr.*, puro *rell.* 510 ista haec $MAMpPTV_2BbGHHl$, ista hac *R*, cuncta istaec V_1, istam haec *L* 511 nequi *P* 513 tunc *R* num *Mp* 514 fatigia *C* 515 retinens CMp^1 517 tunc *MALBPGHHl* thensaurus T^1 518 *om.* R^1 519 adoliscentis *CA*, aduliscentis *A*, adulescentis K_2B^2 521 tum $CAMpV_1V_2GH$, tunc *rell.* 522 adfixus K_2T de diuite *(de s. l. m. 2) Mp*, deuite *Bb* 525 deformes K_2T^1 526 quam diues possit c. r. u. *A* diues ualeat *Poelm. in mg.* 527 stupuere *A*

Voluentes quae tanta foret sub pectore uirtus
Humano, talem possit quae prendere uitam.
Respicit aeternae iustorum gloria uitae
Atque ait: Haec homini forsan uideantur acerba,
Sed Deus electis facilem praepandit in aethra
Possibilemque uiam, uirtus quam celsa capessat.‘
Tum Petrus fidei munitus moenibus infit:
‚Omnia nostrorum proiecta reliquimus olim,
Et tua iussa sequi nobis spes unica restat.
Quid nostris animis superest? Dic, Christe, precamur.‘
Talibus ad Petrum uerbis respondit Iesus:
‚Vos quicumque meum mentis penetralibus altis
Credentes seruatis iter, cum sederit alte
Progenies hominis, celso quem cinget honore
Maiestas, bis sex illic pulcherrima uirtus
Constituet uobis sublimi in uertice sedes,
Iudiciumque hominum pariter tractare licebit.
Hic quicumque sui linquet generisque domusque
Gazas adfectusque omnes pro nomine nostro,
Centiplicata dehinc capiet uitamque perennem.
Primorum meritum postremi transgredientur,
Ultima praeteriti capient uix praemia primi.‘

529] cf. Verg. Aen. V 363. 539] cf. Verg. Aen. VII 59.

529 humanum V_1 talem ut possit *M* (ut *m. al.*) *A* (pos&) posset MpT^2B^2 deprehendere *A* 530 respicet K_2 (*m. 1*) T^1 aeterna K_2T^1 531 forsitan *ABb* uidebuntur M^1 arcerba *C*, acerua R^1B^1 532 elictis *C*, celestis M^1 aetheram K_1K_2 (*m. 1*) T^2 533 quem *Bb* capissat C^1, capisset M^1B^1, capessit K_1K_2PTG 534 tunc *AB* monitus CLV_1B^1, monitos (*m. 1*) K_1 535 nostra olim *Poelm. in mg.* relinquimus *Mp* 539 penitralibus *M*, penetrabilibus R^1 540 credentis *P* 541 quam B^2H cingit *libri* cingit in hore Mp^1 542 magestas RAK_1Mp illis K_2, illi* (c *eras.*) *T* 543 constituit *C* in] *om.* RV_1 $\overset{uertice}{arce}$ *M* *post 543* bis seneque tribus uestros sub iure iacebunt *A* 545 his *M*, hinc $K_2P^1T^1$ sui] *om.* MK_2 (*m. 1*) T^1 linquid *R*, linquit $K_1K_2PV_2B^1$ genitoris *M* domique *P* 547 centuplicate K_1T perendem *M* 548 transgredentur *A* 549 ultimi *A*

.Sedulus ut ruris dominus, cui dulcia fundum
Pinguibus in campis late uineta coronant;
Hic ubi progressus primo cum lumine solis,
Conduxit iuuenum fortissima robora pactus
Unius in lucis certa mercede laborem,
Et sua tum iussit cultu uineta polire.
Ipse sed egrediens, ubi tertia uenerat hora,
Inuenit ecce alios operique adcrescere iussit,
Pro meritis operis promittens praemia digna;
Illi non aliter laeti praecepta sequuntur.
Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,
Haut secus hinc alios iuuenes conducere pergit.
Horaque nona dehinc ubi solis cursibus acta est,
Tunc alios pariter conductos iussit adire.
Ultima labentis restabat portio lucis:
Egressus cernit iuuenes causasque requirit,
Cur pigris manibus torperent otia lenta.
Aiunt, conductoris quod praecepta fuissent
Nulla sibi. Dominus mox hos insistere ruri
Tunc etiam iussit. Sed uespere protinus orto
Praecipit, ut cuncti caperent mercedis honorem
Aequalique omnes portarent praemia nummo.
Tunc manus illa uirum, prima quae luce laborem
Sustulerat factisque diem tolerauerat aequum,
Indignans secum tali cum murmure fatur:

554] cf. Ou. Fast. VI 661. 559] cf. Verg. Ge. IV 448. 562] cf. Verg. Aen. III 512. 565] cf. Verg. Aen. VI 710.

550 fundunt CR^2 551 late* *R* 552 de culmine *A* 553 iuuenem K_2 *(m. 1)* Mp^1PT^1 robura *M* 554 certe Mp^1 mercide *M* laborum $RMK_1K_2LPTBBbHl$ 555 poliri *RBHHl* 556 uenerit *Poelm.* ab- hora K_2T^3 557 adolescere K_1LB ad opus quos ire iubebat *Poelm.*, a. o. quibus ire al. operique adolescere i. *Poelm. in mg.* 558 operis CV_1T^2 *Hl*, operum *rell.* 560 hinc *M* locis K_2T^1 transfloxerat T^1 561 aut *C* 564 labentes T^1V_2 565 perquirit *M*, requiret K_2T^1 566 Quur *A* torpere V_1 otio lento *M* 567 conductor reddunt ipsis quod nulla dedisset iussa sibi *Poelm.*, aiunt quod conductoris praecepta fuissent n. s. *Poelm. in mg.* 568 rursus *Hl* 570 praecepit $R^1MK_1K_2MpT^1B$ cunctis *A* 571 portarent omnes *M* 573 equm K_2, ęcum *T*, aequis V_1 574 reffertur *M*

Iniustum est, istis similem nos quaerere nummum,
Ultima quos operis sero coniunxerat hora.
Tum dominus ruris sedato pectore fatur:
Inlibata tibi mercedis portio saluae
Redditur et pacti seruantur iura fidelis.
Istis de nostro liceat concedere tantum,
Extima quos operis glomerauit portio ruri.
Nam multos homines dignatio sancta uocauit,
E quis perminimam dignum est secernere partem.'
Haec ait et Solymos repetit comitesque seorsum
Adloquitur solisque iteris regionibus infit:
,Ingredimur gnari truculentaque moenia adimus.
Filius hic hominis prodetur ad ultima mortis,
Scribarum procerumque ferens ludibria membris,
Adfixusque cruci post tertia lumina surget.'
Hic tum Zebedei coniux submissa rogabat,
Ut Christo medio caeli sublimis in arce
Felices nati dextra laeuaque sederent.
Tum quaerit Christus, calicem si sumere possent,
Quem sibi praeceptis instaret sumere patris.
Respondent se posse simul. Tum talia Christus:
,Vos nostrum calicem fas est potare, sed altis
Sedibus aequali mecum considere honore

577] cf. Verg. Aen. IX 740. 587] cf. Horat. Epist. I 16, 79; Calp. Ecl. III 91. 592] cf. Verg. Aen. VI 486.

575 isti *Hl* ut nos *R* (ut *a m. 2)* *MMp*[1]*Bb* 576 coniuncxerat C^1, coniunxit *M* 577 tunc *MLBBb* 578 inliberata *A* 579 pactis $R^1V_1V_2$, facti *L* seruantur] ł redduntur *T* 580 nostra T^1 natum *A* 581 ultima R^1MLH, extrema *AP* quo extrema T^1, quos exti*ma K_2 (os *in ras. 2)* ruris AK_1Mp^1 582 uocabit $AK_1K_2PT^2$ 583 aequis AV_1 dignata *M* 584 solimos *CM alii* 585 solisque $CMAK_2T^1P$, solitisque R^1 *Matr.* V_1L^1, sðlimisque $R^2MpBBbGHHl$ iterum *(m. 1)* V_1 586 ignari CM^1 truculenta $R^1M^1T^1$ 587 proditur K_2T^1 588 procerum *(m. 1)* K_2T 589 adflixusque *Hl* 590 hiic *M*, haec *L*, hinc *Hl* coniuncx *T* 592 dextera *M* residant *G* 593 tunc *RBH* possint RV_2 594 instarent *A* sumeret Mp^1 596 putare *C*, portare $R^1K_2T^1V_2$ 597 considere RV_2 honorem *C*

Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere uirtus.
Haec certis genitor sublimia dona reseruat.‘
Exin discipulos dictis pro talibus omnes
Conmotos tali sermonis mulcet honore:
‚Gentibus infidis celsa dicione potestas
Inponit quoscumque super dominantur eorum
Exercentque trucem subiectis urbibus iram.
Vos inter longe tranquillior aequora uitae
Concordi sternit mitis moderatio pace
Magnus et obsequiis crescit super alta minister.
Nec primus quisquam, nisi cunctis seruiat, unus
Esse potest. Hominis natus sic uestra minister
Obsequio solus proprio pia munera gestat,
Et multos redimens pretioso sanguine seruat.
At uos ex minimis opibus transcendere uultis
Et sic e summis lapsi conprenditis imos.‘
Si uos quisque uocat cenae conuiuia ponens,
Cornibus in summis deuitet ponere membra
Quisque sapit. Veniet forsan si nobilis alter,

611* Pro multisque animam pretioso sanguine ponit

605] cf. Verg. Aen. V 763. 608] cf. Horat. C. II 2, 12. 611*] cf. Verg. Ge. IV 238.

598 haec MAK_2PT^1H nomine RV_2 *Poelm.* 599 certis] paucis *Poelm. in mg.* reseruet A^1Hl 600 exhinc *R* 601 stabili *R* 603 inponi *Mp* quosque *M,* quemcumque *Poelm.* quoscumque uelit dominentur *Poelm. in mg.* earum V_1 *(m. 2) Hl* 605 uos hic sed MpV_1B *Bb,* uos inter R^2 *in ras.* longet *MA* tranquilliora R^1MPV_2, tranquilla *A* aequorū *A,* aequore B^2Bb Longe tranquilliora inter uos aequora uitae *L* 606 concordi* *(s eras.) M,* concordes *R* cernit *R,* adsociet *A,* sternet K_2T^1 pacem *C,* paci *R,* pacis K_2 607 crescat *A,* crescet K_1K_2PT 608 prior $MK_1K_2T^1$ seruiet *R* 609 esse potest] non secus atque *A* sic] qui *A* sicura *LG* cuncta ministrat *Poelm.* 610 gestans *Poelm.* *ante 611 uersus 611* legitur in CR Matr.* V_2H^1, *et u. 611 om. in* MAK_1K_2L (seruat) PTV_1 (saluat) *BbGHl* (saluat); *611 add. a m. 2 in* V_1B et multos redimet gloriosa morte coronat *Matr.* 612 ad R^1MpK_1 eximiis *Hl* concrescere *A* 613 comprehenditis *MBT;* conp̄haenditi simus *A* *imos *(s eras.) C* 614 conuiuia* *(e eras.) C,* comuiuia *M* 615 diuitet K_2T^1 616 forsitan *A* si** *(bi eras.)* K_1

Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
Quem tumor inflati cordis per summa locarat.
Sin contentus erit mediocria prendere cenae,
Inferiorque dehinc si mox conuiua subibit,
Ad potiora pudens transibit strata tororum.'
  Proxima tum Solymis conscendit culmina montis,
Ordinibus lucent quae glaucicomantis oliuae.
Hinc lectis iussit sectantum discipulorum,
Obuia castelli monstrans habitacula, Christus
Inde asinam pariter fetu comitante repertam
Ducere; uel si quis causam disquirere uellet,
Cur sua tam subito quoquam iumenta trahantur,
Dicere tunc, operam dominum sibi sumere uelle.
Discipuli celeri conplent praecepta paratu.
Adducunt mollique super uelamine uestis
Insternunt pullum placidum praebentque sedendum.
Hinc ueteris quondam fluxit uox nuntia uatis:
,Ecce uenit placidus tibi, rex, quem terga sedentem
Praemitis gestant asinae pullique sequentis.'
Tunc populi stratas praetexunt uestibus omnes,
Quaque iter est Christo, subnexa fronde coronant.
Proxima tunc alii spoliant palmeta uirore
Conclamantque omnes: ,Dauidis origine creto
Osanna excelsis sit gloria laeta tropaeis!'
Sic adeo ingreditur Solymorum moenia Christus.

631] cf. Stat. Theb. V 315. 637] cf. Verg. Aen. IV 506.

617 turpitur *Mp* eximio] i_2 *s. l.* R^2, esũmo *A* *i. e.* ex summo *fort. recte cf. v. 618* 618 locaret *H* 619 si $RMAK_1K_2PTBG$ pendere CB^1, p̃haendere *A* 620 imferior *M* comuiuia *M*, conuiuia *(m. 1)* K_1K_2 621 at *C* prudens AV_2, audax *s. l.* T^2, audens *Sg* accedet *M*, transiuit *A*, transsibit LV_2 622 Solimis *plerique* conscendet *C* 623 quo *Hl* 624 hoc *L* electis *M*, lectos *A* 625 obuiae *A* 627 dicere M^2K_1 627. 628 *om.* M_1K_2 *(m. 1)* P^1T^1 628 quur *A* trahuntur V_2 629 ducere K_2T^1 opera *Hl* uellet *C* reddere huic: nostro nunc iis opus esse magistro *Poelm.* 630 parati *A* 632 placidum pullum *RPBb* 633 batis *A* 635 gestans *A* sedentis R^1M 636 tunc *CP*, tum *rell.* pertexunt *Bb* 637 subnixa RMK_2T^1BGHHl 638 palmita MK_2T^1 640 ossanna *C* in excelsis RV_1V_2 set *C* tropeis *plerique*, prophetis *A* 641 adeo] tunc *Poelm.*

Ingresso occurrit primo sub limine templi
Cruribus atque oculis certatim debile uulgus.
Quos ubi tam subito gressu uisuque uigentes
Cuncta sacerdotum cognouit factio mirans
Et pueros templi conplentes tecta clamore:
Osanna egregia Dauidis stirpe creato,
Ipsum percontant cuncti, quae causa clamoris
Inpubem tantum tollat per gaudia plebem.
Christus ad haec: ‚Legis sanctae uos scripta tenere
Creditur, infantum quae dicit ab ore uenire
Lactantum et linguis iusti consurgere laudem.'
  Haec ait ingratam linquens cum ciuibus urbem
Bethaniamque petit, rediensque in margine cernit
Stratae tendentem diffusa umbracula ficum.
Illic forte cibi pertemptans corda uoluntas
Arboris adtrectat ramos, sed nulla facultas
Pomorum sterili frondis concreuerat umbrae.
Olli Christus ait: ‚Non sit tibi fructibus umquam
Copia promendis.' Tum protinus aruit arbor.
Disciputi celerem mirantur in arbore mortem.
Sed Christus stupidis adsistens talia fatur:
‚Nunc ligni istius nostro stupuistis honore,

642] cf. Verg. Aen. II 469. 647] cf. Verg. Aen. X 543.

642 ingressus *C*, ingressoq; *MK_1P* 644 uisu gressuque uegentes *M* 646 canore *HG (ex* clamore*)* magno clamore replentes *A* 647 ossanna *CT* create *A* 648 percunctant *$RK_1K_2MpPTV_1V_2Bb$*, percunctantur *M* tum percontantur *Poelm.* clausa *A* timoris *MK_2 (m. 1) T^1*, tumoris *Cant.*, canoris *G (ex* clamoris*) Hl* 649 impubem *C* tantam *K_1 (m. 1) PT^2*, tanta *K_1 (m. 2) V_1* tollant *R^1* per plebem inpubem tollant ut gaudia tantum *A* 650 scãe *$CMpT^2V_2BBb$*, inquid *uel* inquit *rell.* uos] duos *A* teuere *ex* tenete *R* 651 creditis *RV_1* 652 laetantum *R^1*, lactentum *V_2N cf. Matth. XXI 16 (ed. Wordsworth)* 654 resideus *MG*, redigit^{ens} *K_1*, redigensque *L* 655 stare extendentem *Poelm. in mg.* deffussa *M* 656 pertemptas *A* uoluptas *T^1Bb* 657 attractat *MG*, adtrectant *Hl* 658 sterili *$CRAMpP^1B^1$*, sterilis *rell.* frondes *MK_1 (m. 1)* concreuerant *M* umbra *A Poelm.* 659 fructus—promendi *M* 660 tunc *MK_1K_2PTBb* arbos *RTV_1V_2* 661 caelebrem *A* natum *Hl* 662 stupendis *M (*stupidis *in mg.)* 663 ligni *libri*, lignum *Reuschius* cernitis en ligni istius defecisse uigorem *A*

Desisse ad uires terrenos ducere sucos.
Sed ueris uerbis iterumque iterumque monebo:
Namque fides si certa animi consistet in arce
Nec dubiis nutans uitiis tremebunda iacebit,
Arboris istius uobis substantia cedet.
Nec tantum istius, sed montis celsa reuelli
Credentum uerbo poterunt undisque profundi
Cum siluis pariter saxisque ferisque recondi.
Et quaecumque fides robusto pectore poscet,
Credentum semper digna uirtute tenebit.‘
 Haec ubi dicta dedit, templi se moenibus infert.
Confestim proceres populi miracula rerum
Collecti inquirunt, uirtus quae tanta dedisset.
Ollis Christus ait: ‚Quaerentibus omnia uobis
Dicere iam facile est, si nobis uestra uicissim
Percontata prius paucis sententia soluat.
Nuper Iohannes, puro qui gurgite lauit
Sordentis populi maculas, diuina potestas
An hominis potius uobis fallacia uisa est?‘
Haec ait ancipiti uerborum pondere claudens
Captantum procerum mentem; nam magna profetam
Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat,
Nec poterant eius fallacem dicere uitam.

665] cf. Verg. Aen. III 436. 675] cf. Verg. Ge. IV 441.

664 sucus R^1 et uerbum nostrum magna uirtute pactum *A* 665 iterum iterumque $MKLMpPV_1B^1BbH$ docebo *A* 666 consistit $CRAK_1L$ $V_1V_2BbGHHl$ 667 tremibunda *CM* 668 cedit (i *corr. in* e) CK_2 669 istius] ipsius *C; uersus 668 et 669 contraxit A:* Non tantum imperiis uestris substantia cedet arboris istius sed montis celsa reuelli 670 profundis *MpBb* 672 poscit $CMLK_1K_2PTG$ 675 comfestim *M* 676 mirautes rogitant qua uirtute efficis ista ? *Poelm. in mg.* 677 illis *A*, olli K_2L 678 uobis si *R* 679 percontata CR^1AB^2H, percunctata *rell.* soluet *A* 680 puero *A* quid *CT*, quod ABK_2 (*m. 1,* quid *m. 2)* T^1 681 sordentis $CRV_1V_2B^1Hl$, sordentes *rell.* macula *C* 682 uissa fallacia est *M* 683 pundere *M* ludens V_2 684 mentes *Hl* magnam *C*, magnum *MG* propheta *Mp* 685 suscepiebat *C*, suspiciebat $RMPK_2T^1V_1V_2Hl$ *post 686 legitur in A:* Humanoque ortu trepidant baptisma fateri | aetherio quodsi loquerentur fonte uenire | cur non caperent traherent confessio culpam | Se nescire . .

Rursum sublimem dixissent esse profetam,
Occidisse illum traheret confessio culpam.
Se nescire tamen respondit factio fallax.
Tum Christus: ‚Non est iniustum claudere uocem,
Cum mihi claudantur procerum responsa superba.‘
‚Nam geminae prolis genitor maioris in aures
Talia dicta dedit: Vitis mihi portio maior
Semiputata iacet. Sed perge et robore forti
Nunc scrobibus nunc falce premens uineta retunde.
Tum iuuenis sese tam sordida dicta laboris
Nolle pati memorat. Post omnia iussa parentis
Exsequitur damnansque sibi responsa coercet.
Post alium natum simili sermone iubebat
Ad uineta sui dependere iussa laboris.
Adnuit his iuuenis nec dictis facta repensat.
Dicite, quis potius genitoris iussa sequatur?‘
Olli conlaudant responsum posterioris.
Prosequitur Christus: ‚Nunc uera aduertite dicta.
Iam magis hinc caeli sedem conprendere possunt
Corporis e uitiis quaerentes sordida lucra,
Quam uestrum quisquam. Vobis nam uenerat ante
Iustus Iohannes, sed non est credere uestrum.
Namque fidem potius meretricum pectora certam
Hauserunt sordesque animi posuere pudendas.
At uos tantorum scelerum nil paenitet umquam.‘

693] cf. Verg. Aen. V 852. 694] cf. Verg. Ecl. II 70. 695] cf. Verg. Ge. I 157. 701] cf. Verg. Aen. XII 841.

687 rursus *RP* si dixissent $CM^1K_1V_1Bb$, dixissent si R^2MpPB, si dixerint T^1 si sublimem dixerat *G* 689 tamen] igitur *Poelm.* fatur *M* 690 tunc *CBb* 691 superbia *A* 694 semipotata *ML* se mihi p. *(m. 1)* $K_1K_2T^1$ perg& MpT^1 robure *M* 695 retundes K_1, retundens K_2T^1 696 tum *CMpBb*, tunc *rell.* dicta *C*, uincla *rell.* 697 postumius *L* 700 deprendere *G* iusta *RA* 701 adnuit MK_2PT^1L 703 illi collaudant nati responsa prioris *Poelm.* 705 hic *C* sedem caeli *R* conprehendere AK_1K_2TB possunt *CR*, certum est *rell.* 707 quemquam $AK_1K_2P^1TBb$ est qu**quam *M* 708 iohannis MK_2T 709 fidem nam *M* 710 auxere *R*, auserunt V_1V_2 animis MpB^1, animae V_1 deposuere *M* 711 ad *ALMp* nihil *MA*

,Sic quidam diues, cui iugera multa nitentis
Vineti saepes circum densata coercet,
In medio turrem prelumque et dolia fecit
Cultoresque dedit fructusque locauit habendos,
Inpositam statuens mercedis soluere legem.
Tum longinqua petit, sed fructus tempore certo
Actores famulos mittit, quis portio salua
Cultorum certa ruris mercede daretur.
Ecce colonorum rabies hos uerbere saeuo,
Ast alios lapidum proterrent undique telis;
Denique letali prosternunt uulnere multos.
Tum dominus ruris plures incedere seruos
Praecipit et rursum mercedis pacta reposcit;
Maior at in plures audax iniuria surgit.
Ultima iam domino natum dimittere mens est,
Quod subolem partemque sui uis digna pudoris
Cultorum cordi uenerandam posceret esse.
Sed contra illorum iam mens maculata cruore
Progenie extincta domini sibi post dominatum
Cedere credentum, crudeli uulnere fixum
Obtruncant iaciuntque foras trans saepta cadauer.
Post haec iam dominus ueniet poenasque reposcet
Tantorum scelerum. Sed uobis tradita quondam

717] cf. Verg. Ge. II 197, Ou. Rem. 189. 729] cf. Pseudo-Ou. Nux 157. 731] cf. Verg. Aen. II 561.

712 sed *MB* 713 saepis R^1MK_1 *(m. 1) L* 714 turrim RK_1G *post* turrem: ut *add. R* proelumque *C*, pleramque *M* dolea *M* 716 impositam *C* statueris *A* 717 tunc MK_1K_2PT longinquam *C* 718 misit *ML* 719 mercide *CM* 720 colonum *M* seruos *Hl* 721 alio *C* proterunt *M*, terrentes *A*, prosternent *Hl*, prosternunt *BBb (dupl. lect.)* 724 praecepit $R^1AK_1K_2LMpP^1TB^1$ rursus RAK_2LPTV_2 constituta pacta *Mp* 726 demittere $CMpV_1BbHl$ 727 subolem CAK_2T^1 dina *A* 728 corde MK_1P, corda *A*, corda *H* concrederet esse uerendam *A*, posceret esse uenerendam *H* 730 progeniem R^1B^1 extincta *C et alii* 731 credere MpB^1 fix*um *(s eras.) M* 733 post etiam *Hl* resposcet *Hl* 734 a uobis *M* tradita regna | diuersã ingente iuste translata ferentur praepingues domino possitque reddere fructus *A*

Fulgentis regni sedes translata feretur
Ad placidam gentem, possit quae reddere fructus.‘
,Ut rex, qui nato thalamorum uincula nectens
Praecipit, ut proceres conuiuia laeta frequentent,
Accitos famulis uoti regalis honorem
Concelebrare simul; cuncti sed adire recusant
Regales thalamos, regalis pocula mensae.
Post alios mittit, sese largissima cuncta
Magnificasque dapes, conuiuia laeta parasse.
Illi neglectis opibus diuersa petebant.
Hic aedes proprias, hic ruris tecta propinqui,
Ast alius merces potius ac lucra reuisit.
Multi praeterea missos, qui ad laeta uocarent,
Insontes famulos rapiunt et corpora ferro
In mortem cruciant. Tum rex ubi conperit acta,
Milibus armatis ciues cum moenibus ipsis
Subruit, effusi famulorum sanguinis ultor.
Tunc seruis fatur: Nunc festa iugalia cenae,
Praelargis opibus quaecumque instruximus illi,
Contempsere meis proceres contingere mensis.
Ite igitur propere per publica saepta uiarum,
Et quoscumque illic casus glomerauerit, omnes
Huc laetis nati thalamis adhibete uocantes.
Progressi famuli per compita cuncta uiarum
Inuentos duxere simul. Iam denique cunctae

737] cf. Verg. Ecl. VIII 78. 743] cf. Verg. Aen. I 638.

735 sedis $R^1MK_2PT^1$ refertur *MB*[1] 736 ad gentem dignos RV_2 *Poelm.* 737 at *Poelm.* 738 praecipit CM_2Mp, praecepit *rell.* ut *Mp*, *om. rell.* comuiuia *M (saepius) K* frequentes *A* 739 accitis RK_1K_2PTB regalisque *M* 740 *et* 741 *om.* V_1 cunti R^1M se *A* 744 ille *C* necglectis *Mp* dapibus *Poelm.* patebant *C*, p*etebant (a *eras.*) K_2 747 comissos *M ex corr.*, missis P^1 749 trucidant *A* tunc *RA* 750 militibus *M* 751 et fusi AV_1V_2Hl 752 et coniugalia *Mp* caenae] cerne *A* 753 quae tunc *A* illis MpV_1B^1Bb 755 puplica *C*, lubrica *A* septa *C* 756 glomeraberit *A*, glomerauit *Bb* 757 hunc K_1T natis C^1 758 competa $R^1MK_2TBBb^1$ lata $RMK_1K_2PTB^2GHHl$ 759 imuentos *M*

Conplentur mensae mixtae sine nomine plebis.
Hic iusti iniustique simul cubuere uocati.
At rex ingressus conuiuia laeta reuisit.
Hic uidet indutum pollutae uestis amictu,
Laetitiis thalami fuerat cui dissona lingua.
Isque ubi regalis sermonis pondere causas
Reddere pro uestis maculis et labe iubetur,
Oppresso tacuit non puri pectoris ore.
Et tum conuersus famulis rex praecipit illum
Conexis manibus pedibusque et corpore toto
In tenebras raptum mox praecipitare profundas.
Illic stridor erit uasti sine fine doloris,
Et semper fletus. Multis nam saepe uocatis
Paucorum felix hominum selectio fiet.'

760] cf. Verg. Aen. IX 343.

760 mixta *Poelm. in mg.* sine] *s. l.* R^2M 761 hiic *M*, huc V_2 simul discubuere *C*, s. uenere RV_2, discubuere simul *M*, s. accubuere K_2T^1 763 uidit $CK_1K_2MpPTV_1V_2B$ amictum *H* 764 laetitie* (s *eras.*) *C*, laetitiis V_1, laetitiae *rell.*; laetities—longe *coni. Hartelius* thalamis *BbGH* cui $CRAMpV_1V_2B$, quae *rell.* dissonae *A*, inconueniens *Mp*, desona *L* lingua R^1V_2, lingue B^1, longe *rell.* 765 ibi R^1 regali CRK_1K_2LPT pandere *R*, spondere *A* 766 iuuetur *M* 767 inpuri *M*, non puro R^1V_2 768 tum CV_1V_2, tunc *rell.* conuersis *Bb* praecepit $R^1AK_1K_2MpPT$ 771 illi ẽ *A* 772 nam multis *M* 773 selętio *C*, electio AT^1 EVANGELIORV̄ LIBER TERTIVS EXPLCT INCIPIT EIVSDEM LIBER QVARTVS FELICITER CV_1 (Explicit euang. l. t., feliciter *om.*), LIBER TERTIVS EXPLICIT · INCIPIT QVARTVS *M*, EXPLICIT LIB̃ III · INCIPIT QVARTVS *RLMpPBBb*, EXPLICIT EVANGELIORV̄ LIBROS III · INCIPIT EIVSDEM LIBER IIII · AM̃ *A*, G. VETTI AQVILINI · VC · SIVE IVVENCI (VC · *hic* K_1 *add.*) PRESBITERI EVANGELIORVM (*om.* K_1) LIBER III · EXPLICIT INCIPIT LIB̃ IIII · K_1K_2 (*post* IVVENCI *nonnullis erasis*) *TBb*, EXPLICIT LIB̃ TERCIVS · IVVENCI *G*, Finit liber tercius, Incipit quartus *Hl*

LIBER QUARTUS.

Talia dicentem confestim factio frendens
Temptare adgreditur uerbis cum fraude malignis:
‚Certum est, ueridicum te nunc uenisse magistrum,
Nec quemquam metuens Domini uestigia seruas.
Dic ergo, an liceat nostrae dissoluere genti
Caesaris urgentis semper sub lege tributum?‘
Ille sed inspiciens saeui penetralia cordis:
‚Cur temptatis, ait, nunc me concludere uerbis,
Fallaces? mentis prodit fallacia fructum.
Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera,
Caesaris expressum facile est ubi cernere uultum.
Soluite nunc illi propria sub lege tributum,
Atque Deo proprium legis seruemus honorem.‘
Post Sadducaei hinc inde latratibus urgent:
‚Moysea, qui legum posuit praecepta, iubere,
Si quis conubium properata morte relinquet,
Pignoribus mediis nondum de germine cretis,
Huius germano rursus sociabile uinclum
Deberi, generis pereat ne portio lapsi.
Finibus in nostris septem germana fuerunt
Corpora; sed maior primus mox uincula nuptae

1] cf. Verg. Aen. IV 362. 4] cf. Verg. Aen. II 711. 13] cf. Verg. Aen. V 601. 16] cf. Verg. Aen. IX 401.

1 comfestim *M*, continuo *A* fractio *L* 2 temtari M^1 3 ueredicum *C*, ueridicum est *A* 4 metuis $RK_1K_2MpV_2BGHHl$, ṭịṃẹṣ metues *M* *(corr. m. al.)*, tueris *L Poelm. in mg.*, metu*eris *Bb* seruans RMK_1 *(m. 2)* *MpTBBbGH* 6 urgenti RMK_1 *(m. 2)* TB^2 ex AV_1Hl 7 penitralia *M* 8 Quur *A* temtatis *CM* meãcludere *Mp* 9 fallacis CAK_1K_2LMpP 10 sculptisque *Hl* numismatis *MLMpTBHl* 11 facile CM^1LV_1HHl, certum *B*, promptum *rell.* 12 illi nunc *M* propriũ M^3LT^1BBb 13 adque *CMpL* seruetis *Poelm.* 15 Mosea CR^1BBbH^1 16 conubium CC_3, coniugium *rell.* 17 pigneribus MAK_2T^1 semine MLT^2 s. uinctum R^1, sociabere uinclo K_2 *(m. 1)* T^1 19 ne pereat *M* 20 germa *M* 21 uincla *M* nubtam *A*

Sumpsit, praeceleri cecidit sub acumine mortis
Post alius frater thalamis sine fructibus isdem
Concidit et cuncti iacuere ex ordine fratres
Unius et cunctos fletus gemuere maritae;
Post ipsam rapuit gelidae inclementia mortis.
Si uenient igitur cuncti sub limina uitae,
Cuius conubiis mulier reddenda resurget?'
Ollis Christus ait: ,Errori obnoxia prauo
Legibus et iussis Domini mens dura resistit.
Namque secunda dehinc laetae reparatio uitae
Non thalamos nouit, non terrae gaudia uana,
Sed similes leuibus genitoris iuxta ministris
Constituet regni uirtus sublimis in aula.
Nec Deus illorum dominum se ponere mauult,
Qui tetram proni meruerunt sumere mortem,
Sed potius uitae possunt qui prendere lucem.'
Ecce alii rogitant, quae sint firmissima legis.
Ille indefessus nulli responsa negabat:
,Sublimem caeli Dominum deuotio cordis
Diligat; est istaec uirtus firmissima legis.
Consimile est isti: Magno teneantur amore
Ad ius fraternum iustae penetralia mentis;

30* Legibus et uirtute dei mens decolor exit

26] cf. Verg. Ge. III 68. 42] cf. Verg. Aen. I 675.

22 sumsit *CRM* 23 thalami *RA* hisdem *C*, hiisdem *M*, idem *A* 25 utque maritae uni fletus omnes genuissent *Poelm. in mg.* 26 istam (ibsam *supra*) *M* *uers. 27 ante u. 25 exhibet A* 27 lumina $AK_1K_2LMpPTV_1$ 28 coniugiis MLT^2B, coniugio V_1 resurgit T^1 29 illis *RBb* erroris *RM*, errore *Mp* innoxia *R* paruo *M*, praui R^1, prabi *A*, *in quo pro u. 30 sequitur* pectora concertant crebris seiungeret aedis 30 repugnat RLV_2 *post hunc uersum m. 2 inseruit u. 30* in M* (deculor) *R (p. u. 34), m. 1 in Mp, Poelm. in mg.; om. u. 30 habet* K_2T^3 *(ex corr.)* 32 non] nec *R* uana] *in ras. R* 33 sed similes claris aeterna in luce ministris *A* iuxta $CC_2K_1K_2P$, iusta *rell.* 34 sublibis *C*, sublimes *M* 35 dominus *A* poscit *Poelm. in mg.* 36 terram V_1V_2Sg 37 luce *A* 41 et est uirtus *C*, & (esta *supra*) ista haec u. *M*, ista (hęc *a m. 2*) u. *R*, ista haec est u. *A*, est istaec *(ex corr.)* u. K_1K_2T, est ista haec u. *MpP* (hec *a m. 2*) $V_1BbGHHl$ fortissima V_1 *Matr.* 43 penitralia *M*

His etenim geminis dependent omnia iussis.
Sed uobis cuius suboles uentura uidetur
Christus, quem cuncti spondent in saecla profetae?'
Respondent, illum Dauidis germine nasci.
Prosequitur Christus: ,Cur illum dicere Dauid
Diuino flatu scriptum est Dominumque Deumque,
Quod proprium patrem non aequum est dicere nato?'
  Talia saluator; cuncti obstipuere silentes.
Ille sed accita credentum plebe profatur:
,Adspicite scribas sublimi sede superbos.
Hi quaecumque docent, iustum est conprendere cordis
Obsequio, maculas ipsorum temnite uitae.
Abrupta inponunt umeris nam pondera uestris,
Ipsi quae digito saltem contingere nolunt.
Adcubito primo cenae fastuque superbo
Atque salutantum uano tolluntur honore,
Et nomen sublime uolunt gestare magistri.
Sed uos noluerim praecelsi nominis arcem
Adfectare, tamen uobis est una magistri
Inposita aeternum caeli de lege potestas,
Vos eadem fratrum parili coniunxit amore.
Unus item pater est, caeli qui in culmine regnat.
In uobis si quis sublimia colla leuabit,
Decidet et barathri mergetur ad ultima caeno;
Ast humilis claram conscendet liber in aethram.

51] cf. Verg. Aen. XI 120. 60] cf. Ou. Trist. IV 10, 121.

45 soboles *RMp*, sobolis *MPBb*, subolis K_2T^1 46 cunctis *Hl* 47 *om.* *Mp* 49 scribtum *C* 50 proprio K_2T^1Hl nominæ cū ẽ dicere *A* patri *C* est] *om.* $R^1MP^1V_2$ 52 credent*um (i *eras.*) *M* plebem *A* 53 aspice nunc *Poelm.* 54 quodcumque V_1Hl conprehendere AK_1 55 illorum M^1 56 inpunumt *C* pundera *M* 57 saltem *CM*, saltim *plerique* 58 accubitu *M (ex corr.)* MpT^2BBb, accubita *P* 59 adque *C* 62 uobis doctrina est una magistri *C*, magis est uobis una m. (est *s. l. a m. al.*) *M*, magis [est] uobis ÷ una m. *R*, uobis est hic uana m. *A*, uobis est doctrina magistri *Matr.* *cf. Matth. XXIII 8* est hic *Hl* 63 in aeternum *Mp* lege (re *s. l.*) *M corr. m. al.* 64 coniuncxit CK_1T 65 idem RK_2T^1, isdem *A* in] *om.* AK_2T^1Hl 67 decedet *M* 68 conscindit *C*, conscendit K_1Mp in aethra LV_2

Deflendi semper scribae et lacrimabilis aeui
Caeca Pharisaeae cunctis fallacia plebis.
Nam uobis itiner clausum quia iure negatur,
Non sinitis quemquam penetrare per ardua lucis
Et cunctos trahitis saeuae ad consortia flammae.
Vos similes dicam tectis splendore sepulchris,
Quis facies nitida est, internaque turpia bustis.
Sic uox uelatur iustae sub imagine uitae
Atque aditis mentis celantur sordida corda.‘
,O Solymi, Solymi, ferro qui saepe profetas
Ad uestram missos uitam sine fine necastis,
Quam uolui uestram gentem populumque tueri,
Ales uti dulces solita est sub corpore pullos
Obice pinnarum circumconplexa fouere!
Sed uobis semper caelestia munera sordent.
Deseritur iam nunc domus haec uastanda ruinis,
Nec nostrum uobis fas ultra est cernere uultum.‘
Egreditur templo, cuius praecelsa notantes
Moenia discipulos tali sermone docebat:
,Haec operum uobis miracula digna uidentur
Obtutu stupido; ueris sed discite dictis,
Quod mox cuncta solo passim disiecta iacebunt.‘
Haec ad Olitueti dicens peruenerat arcem.
Disciputi solum postquam uidere, rogabant,
Ut sibi uenturi tempus distingueret aeui,

83] cf. Verg. Ecl. II 44. 89] cf. Verg. Aen. I 495.

71 *s.* intrandi regnum quibus est auersa uoluntas | Nec sinitis q. p. p. a. l. | Nam uobis itiner clausum quia iure negatur | Contra histis miseros seuę ad consortia flam̃a *A* callis clausus *Poelm. in mg.* 73 cunctos et *R* saeuae** (que *eras.*) *R* 75 interq; R^1M, intra *Hl* sordida *LP MpBBbGHHl* busti *RM* 76 celatur RMK_2 (*m. 2*) P^2T^2, cel&tur *Mp* 77 adque *C* aditis *plerique* caelantur *CRM alii* 78 solimi *CRM alii* 79 neca*tis (s *eras.*) CK_2T^1, necatis $RMK_1MpP^1V_2BGH$ 81 uti dulces *Matr. A*, ut indulces *C*, uti dulci K_2, ut molli *rell.*, ut solita est molli T^3 *in ras.* 82 pinnarum *CMA*, pennarum *rell.* 84 uastanda *C*, uastatur *Bb*, uastata *rell.* 85 nubis *Mp* fas] *om. M* ultra] *eras. in M* 87 talia *A* 88 opera—miraculo *M* 90 quam mox *Poelm. in mg.* deiecta RMK_1P 93 uenturum *Mp* distingeret *C*

Promissa ipsius quem poscant prendere finem,
Eius et aduentus terrae consumeret orbem.
Quaerentum uerbis respondit talia Christus:
,Obseruate dolum, falso ne nomine capta
Credulitas laqueis errantum praecipitetur.
Discurrent cunctis bellorum incendia terris;
Sed uos praeualido consistite robore cordis,
Ne mens accepto iaceat turbata tumultu,
Non etenim prima inponent mox proelia finem,
Gentibus et gentes et regibus obuia reges
Signa ferent, nec morbi tunc corrumpere tractum
Aeris aut pestes prosternere corpora parcent.
Fixa etiam solido per inania pondere tellus
Per diuersa loci motu quassante tremiscet.
Haec in primitiis temptamina parua manebunt.
Prodentur multi uestrum letoque dabuntur,
Proque meo uobis incumbere nomine gentes
Tormentis poenisque feris odiisque necesse est.
Liuor erit terris, erroribus omnia plena
Et falsi surgent populorum labe profetae.
Haec inter si quis protectum a uulnere pectus
Ad finem seruare queat, sublimia lucis
Aeternis uitae sertis redimitus adibit.
Regnorum caeli celebratio peruolitabit

99] cf. Verg. Aen. I 566. 101] cf. Verg. Aen. VI 858. 102] cf. Verg. Aen. II 619. 104] cf. Verg. Aen. III 138. 106] cf. Verg. Aen. IX 752.

94 quo M^1K_2 *(m. 1)* $T^1V_1V_2H$ poscant] p̃quā *Hl* conprendere *C* orbem] tandem M^1 98 errorum V_1 99 discurrunt K_2T^1 100 rubore M^1, robure V_2 101 ad coeptus tumultus PT^1V_1Bb, de ceptis *RMpHHl* lateat *Hl* 104 nec non *(non s. l.)* R^2, $\overset{\text{nec}}{\text{non}}$ *(nec m. al.)* *M* rumpere *R* tractu maeris] tractaberis *A* 105 pesti *R*, *reliqui fere omnes* pestis possunt *A* 106 fissa *Poelm.* 107 diuersi K_2T^1 tremescet $RMAK_1K_2PTBbGH$ 108 inprimis *M*, primitias *Poelm.* 109 tradentur *Poelm. in mg.* 110 pro ineoque *M* nomine uobis incumbere *M* 111 odiisque feris *M*, odiisque ferisque *R* 112 erit] enim LV_1V_2G 113 laue *A* 116 ut desertis *A* abibit $CMpV_2$, $\overset{\text{di}}{\text{abit}}$ *(di a m. 2)* *B* 117 caelebratio *C* peruolutabit V_1

In cunctas terrae metas; gens omnis habebit
Testem lucifluo sancti sermone salutis.
Et tunc finis erit currentia saecula soluens.
Adueniet iam tum tristis defletio terris,
Quae Danihelis habet iussam uerissima uocem;
Haec dignus tantum poterit cognoscere lector.
Iudaei longe fugient montesque capessent,
Nec quisquam domibus repetat sustollere secum,
Quae fuga consociet uestemue aut mobile quicquam.
Deflendae iam sunt uteri cum pondere matres
Et miseros fetus dulci quae lacte rigabunt.
Poscite iam precibus, tristis ne frigore brumae
Adueniat fuga uestra tamen, neu sabbata festa
Anceps praecipiti turbet trepidatio cursu;
Nam cunctis uenient saeuissima pondera terris.
Tale malum non saecla prius nec postera norunt.
Et ni sublimis genitor decerpere tempus
Et numerum miserans uellet breuiare dierum,
Nulla dehinc trepidae superarent corpora uitae.
Sed propter lectos ueniet miseratio iustos.
Nomine fallentes Christi falsique profetae
Exsurgent terris et monstra potentia fingent,

129] cf. Verg. Aen. III 261; Ou. Trist. IV 7, 1.

119 sancti CR^1M, sanctae *rell.* 120 uoluens V_1Hl secla reuoluens *G* 121 adueniat R^1V_2GH tunc M^1A def*ectio *M*, difflectio *R*, defeccio *A*, defle*tio K_1V_1, deflectio PB^2G, deflexiò *Hl* 122 quã *Hl* Danielis habent $RMpV_1$ iussa *Hl Poelm. in mg.* uoce K_1K_2PT quam propria Danihæl testatur uoce prophetæ *A; omissus erat uersus in* MV_2B, *sed suppletus est a m. 2* 123 agnoscere K_1 *vv. 122 et 123 transpositi in R* 123 iudeę *Hl* 124 fugient—capessent *C* (capissent) *Mp*, fugiant—capessant *rell.* 125 ne R^1M quicquam V_1 repetet *Poelm.* adtollere *(m. 1)* K_2PT 126 quē *Hl* consociat *RM* uestemuae *CA* 127 uteris *C*, uentres V_1Hl 128 foetus *R cum aliis* dulque *C* qui R^1, q* (os *m. al.) M* 129 tristis $CAMpT^1GHHl$, tristi *rell.* broinae *M* 130 ne *C* tamen ne] aut ne tunc *Poelm. in mg.* adueniatur saeuissima uestra aut tunc cum sabbata fiunt *A* 133 nec] non *Hl* 134 decernere M^1P 135 *om. Mp* brebiare *A* 137 *om. Mp* iustis K_2PT^1 138 fallentis $K_2P^1T^1$ 139 exurgent *C*

Quae forsan lectos capient miracula iustos.
En praedicta patent instantia saecula uobis.
Desertis si quis Christum peragrare loquetur
Occultisue procul penetralibus esse repostum,
Longe credulitas absit uanissima uobis.
Sicut enim fulgur caelum transcurrit apertum
Et cerni facile est cunctis orientis ab oris
Usque sub occiduum caeli uergentis in orbem,
Sic rapido aduentu clarebunt lumina Christi.
Abscondet furuis rutilos umbris radios sol,
Amittet cursum lunaris gratia lucis
Ignicomaeque ruent stellae caelumque relinquent.
Omnis item uirtus caeli conmota superni
Signa dabit, proles hominis quis uertice caeli
Clareat; omnigenasque tribus defletio iugis
Urgebit, ueniet cum nubibus ignicoloris
Maiestate potens hominis per sidera natus.
Tum tuba terrifico stridens clangore uocatos
Iustos quadrifido mundi glomerabit ab axe.
Praeteriet neque enim praesens generatio saecli,
Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis.
Haec tellus caelumque super soluentur in ignes,
Sed mea non umquam soluentur ab ordine dicta.
Quis fuat ille dies nescire est omnibus aequum,

153] cf. Verg. Aen. I 225. 157] cf. Verg. Aen. II 313.

142 deserentis M^1 143 occultisque *RMpGH*, occultis uel K_2T^1 penitralibus *M* esset K_2T^1 repositum *M* 145 fulgor *RMAMp*V_1V_2 percurrit *R* 147 occidunt *A*, occasum K_1 148 munera *M* (lumina *in mg.*) 149 abscondit $K_2P^1T^1$ sol rutilus furuis radios abscondet in umbris *Poelm. in mg.* 150 ammittet *RB* 151 stillae *C* linquent *M* 152 item] iterum K_2T^1 154 deflectio $M^1AK_1K_2PTV_1V_2$, defectio *RB GH*, deflexio *Hl* lucis $RMK_1PT^2B^2GHHl$, uulgi V_2 155 tum MA K_1K_2PTHl 156 magestate K_1Mp 157 tunc *BbG* 159 praeteriet neque *Arev. Cantabr. (?) secutus*, nec praeteriit (b *a m. 2*) K_2T, nec praeteribit *rell.* enim] *om. Hl* saecli g. p. *Hl* 161 super] si R^1 persoluentur *M* 162 numquam *R* 163 fuat AK_1 *(m. 1)* K_2T^1, fuit *CR MpPBBb*, fiat *(m. 2)* K_1K_2TG, fuerit *MHl*, erit *rell.*, sciet *coni. L. Mueller*

Ni soli rerum Domino, qui sidera torquet.
Ut quondam terras undae inuoluere furentes
Et diuersa sibi tractantes munia cunctos
Diluuii rapuit subito uiolentia tractu,
Sic subitus flammas uoluens descendet ab aethra
Aduentus noster; nec cunctos ille sub una
Condicione premet. Nam tunc ubi iugera laeta
Infindent duo depresso sub uomere sulcis,
Unus correpto tolletur corpore arator,
Ignarusque alius uasto linquetur in agro.
Uno quin etiam recubantes stramine lecti
Dispar iudicium diuersa sorte subibunt.
Unus enim socium quaeret per strata relictus.
Idcirco famuli uigilent, quia nescius illis
Aduentus Domini subita discendet in hora.
Si sciret certum furis insistere tempus
Quisque domus custos, uigilaret et obuia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in aedes.
Sed uos intentis animis adsistite semper,
Namque repentinus uobis subitusque recurret
Filius huc hominis iustis sua praemia seruans.
Ille fidelis erit seruus, cui credere cuncta
Aedes et famulos uoluit per longa profectus
Vir pater ipse domus: sapiens nimiumque beatus,
Quem ueniens Dominus seruantem iussa uidebit.

164] cf. Verg. Aen. IX 93. 170] cf. Verg. Aen. VII 737. 171] cf. Verg. Ecl. IV 33.

164 fecit V_1 165 terris B^1 166 munera *RMA* 168 subitos M^1, subitas *RBGHHl* discendet *Bb*, descenderet *A*, discendit K_2PT 170 premet *C* alta *MR*, lata $R^2K_1K_2MpPTV_2BBbGH$ 171 imfindent *M* gemini *R* depressos R^1M^1G sub mouere M^1A^1 sulcos R^1K_2PG, sulces *M* 172 corrupto *Hl* 176 querit *T* 178 discendet *M*, discendit *(m. 1) A*, descendit $K_1K_2TV_1$, descendet *rell.* subita—ora *C*, subitas—horas *rell.* 179 certum sciret *Hl* fures $RMMp^1V_2$, furem *A* rebus *RMAMpBb* *181 et 182 transpositi in C; 182 om. Mp* 183 recurset *Mp* 185 reddere *Hl* cunctas $RMAK_2MpV_1V_2GH$ 186 famulus *M* 187 domus] adeo *A* 188 praecepta implere uidebit $K_1K_2PT^1$

Illum maiori famulum redimibit honore.
Ast ille infelix, qui sordida luxuriatus
Tardantem contempnet herum, famulosque fatigans
Verberibus segnique indulgens ebrietati
Luxuriosorum conuiuia concelebrarit;
Adueniet dominus seruumque incauta furentem
Praecipitem dignis poenarum cladibus abdet.
Illum perpetuus fletus stridorque manebit.‘
,Conferri possunt caelestia regna puellis
Bis quinis, pars est quarum sapientior una,
Altera praestupido pars est stolidissima corde.
Occurrere illae uotis sponsalibus omnes
Ornatu adcinctae taedarum flammicomantum.
Sed sapiens pars illa, sibi quo lumina flammae
Susciperet, portare simul curabat oliuum.
Stultarum uero non est prudentia talis.
Cumque moraretur sponsus, tum membra sopore
Soluuntur cunctae per compita lata uiarum.
Iam noctis medio clamor crebrescere magnus
Exoritur, laetoque dehinc occurrere uoto
Admonuit taedisque uias ornare coruscis.
Surgere uirginibus properatum, et lumina taedis

202] cf. Ou. Ep. XII 191. 205] cf. Culex 207.

189 redimebit $CAK_1K_2PT^1$, cumulabit *Poelm. in mg.* 190 imfelix *M* sordide RMK_2 luxoriatus MK_1K_2LPT 191 contemnat *RM*, contemnit *BbG* fatiga* *C*, fatiga *A*, fatiget *RM*, fatigat *MpBbHl* 192 signique *C*, segnise *L*, signisque K_2T^1Hl, segnique se M^1, nigri segnique *Mp* hebreitati *L* 193 luxurie semper *ex* luxoriosorum *m. 2 in C* concelebraret *C*, concęleb///// (r& *eras. uid.*) *M*, concelebrabit *AH*, concelebrabat RK_1K_2 *MpPTBbG*, concelębrari V_2 194 incaute R^1MK_2 *(m. 2)* V_2 195 addicet *M*, retrudet abdet *Mp*, aptet K_1 197 comferri *M* 199 perstupido AK_2T^1 pars est] *om.* *M*, pras est *L* 200 occurrent *M* 203 *om.* M^1 susciperent *C* simul et portare *Hl* curabatur *A* 206 soluunt *M*, solbuntur *M*, soluentur V_1 cumtę *M*, compote V_2, competa $R^1MK_1K_2MpV_1V_2BGH$ laeta R^2, latae V_1 207 iam] at K_1K_2T medium K_1K_2T, media *G* crebriscere K_2T^1 208 hinc *M* occurre *MB*, concurrere *Hl* 209 corruscis *C*, curuscis *M*, choruscis *L*, choriscis V_1 210 properandum *R*, properanti *A*, properatim MpK_2 *(m. 1)* $V_1BbGHHlN$ et] est CK_2 *(m. al.)* *L*

Instruere et flammas pingui conponere oliuo.
Tum stolidae rogitant olei sibi cedere partem,
Prudentes secum quod tunc gestare uidebant.
Sed quoniam sapiens pauitat chorus, omnibus aeque
Ne desint clarae nutrimina pinguia flammae,
Ex paruo aequalis si detur portio cunctis,
Tum pergunt stultae, ut liquidum mercentur oliuum.
Dum pergunt, laetae transcurrunt omnia pompae
Et sponso tantum comitatur factio prudens.
Adueniunt brutae sero post tempore segnes
Et sponsi pulsare fores et limina clausa
Nequiquam ingeminant precibusque ingrata frequentant,
Ut liceat miseris penetrare in limina laeta.
Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam
Non ipse sponsus uoluit. Vigilate timentes,
Aduentus uobis quia non est certior hora.'
,Sicut enim, longas cui contigit ire profecto
In terras, credens seruis tractanda talenta
Uni quinque dedit, duo cepit et alter habenda,
Tertius unius curam tractare talenti
Suscepit, uires quoniam diuersa merentur.
Sed maior quis est concredita portio nummi,
Certatim duplis auxerunt incrementis.
Ille sed, unius cui credita cura talenti,

215] cf. Ou. Met. XV 352.

211 conponere pingui *M* 212 tunc *R* stolida *A* sumere *RML*, dedere *G* 213 tum $CAK_1K_2MpPBbH$ iestare V_2 214 pauitad R^1 echorus *A* 215 paruae RM^1V_2 216 aequales $K_1K_2T^1$ 217 tunc *RM* stolide M^1L et CV_2, *om.* K_1K_2T mercantur RMK_1K_2PTBBb liquidum ut V_1 *(m. 1) Poelm. in mg.* 219 sponsum *Hl* portio *Hl* 220 fatuae *Poelm. in mg.* 221 sponso R^1 222 nequi*quam *CR*, necquidquam *A* ingratę *M* 223 penitrare *M* lumina M^1 224 quemquam *M (in mg. m. al.)* 225 ipsus *Poelm.*, non sponsus uoluit quare *in mg.* 226 quia *CM (m. al.)*, quot *L*, quod *rell.* 227 contegit *M* 229 coepit *R cum aliis* et] *om.* V_1 230 tertius et *C* 231 suscipit CR^2 233 duplex R^1M, duplicis *A* hauserunt *M* incrementis CK_2 *(m. 1)* $TV_1V_2Bb^1$ *HHl*, munera donis *L Matr. Poelm.*, in · v · ////crementis (in *ras.*) *M*, inque crementis *rell.* aera lucellis *Poelm. in mg.* 234 cura est V_2

Telluri infodiens seruat sine fructibus aera.
Iamque aderat praesens dominus: tum primus et alter
Se geminasse illi pariter concredita monstrant.
Illos laudat herus potioraque credere tantae
Promittit fidei. Sed tertius ille refodit
Et domino reddit tali cum uoce talentum:
Quod scirem domino memet seruire seuero,
Qui meteres segetes alieno semine cretas,
Extimui, argentumque tuum concredere terrae
Malui, quod saluum semper tibi reddere possem.
Tum dominus famulo respondens talibus infit:
Si nescire meos auderes dicere mores,
Nequitiae tantae ueniam concedere possem.
Hoc etiam gnarum potius praestare decebat,
Ut fructum nobis tractata pecunia ferret.
Quapropter segni tollatur portio nostri
Prudentique dehinc detur possessio maior,
Quem duplis cumulasse lucris mea quinque talenta
Inueni. Namque est certum, potiora mereri,
Quis res uberior cumulatae sortis abundat.
At cui parua subest segni substantia corde,
Id minimum penitus iuste tolletur ab illo,
Ut nequam seruus tenebras dimersus ad imas
Perpetuos fletus poenae stridore frequentet.‘

245] cf. Verg. Aen. X 860.

235 tellure *R* tellurem fodiens terrae M^1 condit *MMpG*, seruans *R Matr.* 236 cum AK_1K_2MpT 238 erus AK_2 *(m. 1) TH*, heros *PG* 240 reddidit *M* 241 scirem $CLMpPV_1V_2BGH$, sirem *RHl*, sciebam AMT^1Bb^1, scibam K_1K_2, *cf. Prolegomena* 242 meteres CPV_1B^1, meteret *rell.* 244 quo RK_1 *(m. 1)*, quos *A* tibi semper V_2 possim $RMK_1K_2MpPTBbGH$ 245 responsis K_1K_2TBb imfit *M*, infert K_1 247 concidere *C* possim $RLMpPT^1BbGHHl$ 248 etiam *C*, igitur *rell.* praesentare K_1 *(m. 1)* 249 uobis *R* eferret *(m. 1)* K_1K_2 250 quia propter *AL* signi K_2T^1 253 imueni *M* 254 rebus R^1M uberius K_2T^1Bb habundat RMK_1MpP 255 ad R^1 257 ut *C*, et AK_1K_2BbG, at *rell.* dimersus *RMKLMpG*, demersus *rell.* in MK_1LT^2, ab *Mp* 258 perpetuo *R* frequentent C^1K_1

,En hominis natus ueniet patrisque ministris
Stipatus celsa iudex in sede sedebit.
Tum gentes cunctae diuersis partibus orbis
Conuenient iustosque omnes de labe malorum
Secernet dextraque libens in parte locabit,
At prauos laeua despectos parte relinquet;
Ut pastor pecoris discernit pascua mixti,
Lanigeris dextri permittens mollia prati
At laeuos hirtis dumos tondere capellis.
Sed rex ad dextros conuersus talia dicet:
Huc ueniant sancti, iamdudum debita sumant
Dona patris, mundi quae sunt aequaeua nitentis
Et iustis primo promissa parantur ab ortu.
Namque fame fessum quondam me grata refecit
Haec plebes potuque sitim mihi saepe remouit,
Hospitiumque domus patuit mihi saepe uocato
Et nudus uestis blandissima tegmina sumpsi
Carceris et poenis horum solacia cepi.
Tum Domino tali respondent uoce beati:
Non meminit nostrum quisquam te uisere nudum
Nec famis oppressum dura dicione notauit,
Carceris aut poenis meminit uidisse reuinctum.
Respondens illis dicet tum talia iudex:

260] cf. Verg. Aen. VII 192. 261] cf. Verg. Aen. XII 708. 262] cf. Verg. Aen. II 97. 263] cf. Verg. Aen. IV 374. 266] cf. Verg. Ecl. X 42. 267] cf. Verg. Ge. III 287. 274] cf. Verg. Aen. I 298.

259 et *A* patriisque $K_2T^2V_2$, patriique K_1 261 tunc *M cum aliis* 262 dehinc AK_2T^1 *Poelm. in mg.* 263 secernat R^1, secernens MK_2 *(m. 2)* *L*, secernent T^1 264 dispectos $MK_2LMpPTBb$ 265 discernet $AB^2K_1K_2T^1$ 266 lanigeri K_2T^1 dextrae—partis $RMK_1K_2LT^1$ 267 ac *C* hyrcis *R* tundere *C* capillis *R* 268 conuersos *M* 269 uenient R^1 270 aequa *M*, aequiua *L*, aequata K_2 nitentes MK_1Bb^1 *post u. 270* Qui coluere metant dignos pro tempore fructus *A* 271 parentur AK_2 *(m. 1)* 272 nam fesum fame *M* refficit *M* 273 plebis R^1M 274 hospitioque V_1 276 coepi *R cum aliis* 277 tunc *Hl* dnm *A* 279 obpressum MAK_1Mp notabit *Hl* 280 ar*is K_2 281 dicit CK_1K_2 [illegible]lia *C*

Fratribus ista meis humiles miserando labores
Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum.
At uos, iniusti, iustis succedite flammis
Et poenis semper mentem torrete malignam,
Quas pater horrendis barathri per stagna profundis
Daemonis horrendi sociis ipsique parauit.
Namque sitim passo quondam mihi pocula nulla
Nec famis in poena parui miseramina panis,
Aut peregrina mihi tecti uestisue parumper
Tegmina de magnis gracili pro parte dabantur,
Carceris aut saepto claustris morbisue iacenti
Umquam uisendi solacia uestra fuerunt.
His damnata dehinc respondet factio uerbis:
Haut umquam nostrum meminit te uisere quisquam
Aut sitis aut saeuae famis aegrum agitare laborem,
Hospita uel fessis errare per oppida rebus,
Carceris aut mersum poenis morboue grauatum,
Ut tibi sollicito fieret miseratio iusta.
His rerum dicet Dominus: Cum uestra superbo
Angustis rebus feritas sub corde tumebat
Calcauitque humiles minimos, me spreuit in illis.
Haec ubi dicta dabit, meritis sua praemia reddet.
Aeternum miseri poena fodientur iniqui,
Aeternumque salus iustis concessa manebit.'

282] cf. Verg. Aen. VI 56. 297] cf. Verg. Aen. XI 335. 303] cf. Verg. Aen. II 537, Laudes Domini u. 5.

282 homi*lis (u suprascr.) K_2 283 succidite *CR* 285 torrite *M* 286 horrendi AK_1K_2T baratris R^1 profundi R^2TBHl quas p. h. sociis ipsique parauit *Mp* 288 procula C^1A 289 parui mihi fragmina *Poelm.* 290 haud *MpB* peregrino RMT^1Bb tectis *Hl* ũrisue *A* 291 multis *Hl* dabuntur R^1T^1 292 haud *Poelm. in mg.* morbisque MK_1 *(m. 2)* K_2 *(m. 2)*, morboque T^2Hl, morbiue (s suprascr.) *Bb* 293 numquam *RL* 294 dãnanda *A* respondit $K_1K_2Mp^1T^1Bb$ 295 aut *CA*, haud *RPBb*, haut $MK_1K_2Mp^1$ umquam *CMpPBH*, quidem *M*, equidem *rell.* 296 egrumue laborẽ *A* 298 morboque $RMAK_1K_2TV_2Bb$ grabatum *A* 300 dicit $CRAK_1K_2TV_2$ rerum K_2T^1 303 dedit *Poelm.*, reddit *R* 304 plectentur *A* 305 iustos *M*

Talia dum loquitur, scissos lacerata capillos
Pro fratris morbo iustis soror anxia curis
Hortatur iuuenem rapido percurrere gressu,
Casibus ut tantis Christus seruaret amicum.
Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,
Obsequio cuius fratremque domumque merentem
Amplexus pleno Christus retinebat amore.
Nuntius adueniens perfert, extrema iacere
Dilectum Christo iuuenem per tristia morbi
Et leti et uitae confinia summa tenentem.
Lazarus hic habuit nomen, sed Christus amaris
Percussus uerbis: ‚Non est, si creditis, inquit,
Ad letum ducens istaec uiolentia morbi,
Sed Deus ut digno iustis celebretur honore
Et suboles hominis sancta uirtute nitescat.'
Tunc ad discipulos: ‚Dormit iam Lazarus, inquit,
Sed carum iuuenem faciam consurgere rursus.'
Aiunt discipuli: ‚Somno succedere plena
Et remeare salus poterit;' nec mente sequuntur,
Quod mortem somni dixit sub nomine Christus.
Errorem quorum tali sermone remouit:
‚Lazarus in letum cecidit, sed gaudia menti
Hinc ueniunt uestramque fidem mihi fortius armant,
Cernitis absentem longe quod cuncta uidere.
Sed properemus,' ait. Didymus tum talia fatur:
‚Pergamus pariterque omnes procumbere leto

307] cf. Val. Flacc. II 113. 315] cf. Ou. Met. VII 706. 319] cf. Verg. Aen. V 58.

308 praecurrere $K_1K_2TV_1V_2Bb$ 311 inferentem *Mp* 312 complexus *ML* 314 tristitia M^1AT^1 316 sed] si *Mp* 317 perculsus RM^2 K_2 *(m. 2)* T^2 creditus *Mp* 318 ista haec RPV_1BbHl, ista hæc *A*, hista F *Mp* 320 sobolis *R* atque dei soboles *Hl* 323 aiunt] reddunt *Poelm.* somnum *P* sucedere *C* plenam M^1 324 secuntur *C*, sequentur $AK_1K_2T^1$ 329 cernetis $K_1K_2T^1$ 330 didimus *CMA alii*, dydimus *R* tunc *Hl* 331 laeto *C*

Cogamur, totiens quod gens Iudaea minatur.'
Iamque aderat Christus, fuerat sed forte sepulto
Quarta dies, mersasque atris de morte tenebris
Germanas luctus lacrimosaque tecta tenebant.
Conuenere illuc solacia debita dantes
Iudaeae gentis proceres carique propinqui.
Sed Martha, audito Christum uenisse, cucurrit
Obuia deseruitque domum maestamque sororem,
Et procul: ,O utinam praesens uirtus tua nobis
Adforet et morti fratrem rapuisset acerbae.
Nam quicquid poscis, certum est tibi posse uenire.'
Quam Dominus tali solatur uoce gementem:
,Robustam mentem, mulier, uirtute resume.
Lazarus haec uitae recidiua in lumina surget.'
Et mulier: ,Certe surgent in munera uitae
Mortales cuncti, ueniet cum terminus orbi.'
Christus item sancto depromit pectore uocem:
,En ego sum clarae uobis reparatio uitae.
In me qui credit, mortem deponere sumptam
Et uitam poterit iugi conponere saeclo.
At quicumque fidem uiuo sub pectore sumet,
Horrida non umquam continget limina mortis;
Istaec si credis puro de pectore, Martha?'

332* Haec ait et Christo cuncti praeeunte sequuntur

336] cf. Verg. Aen. II 757. 353] cf. Stat. Silu. IV 6, 104; Lucret. VI 1208.

332 toties *R* toti$\overset{n}{e}$s quotiens gens *M* *u. 332 excipit 332* in* $RM^2K_1K_2LTV_1V_2BBbHHl$ 332* pereunte *M* 333 sepulcro *Hl* 334 merseque/// *M*, mersusque V_2 335 germanos *Bb* luctui *A* tenebras *Hl* 338 audiens *M* 340 O *om.* *CMMp* utinam ait *M* hic Christe fuisses *Poelm. in mg.* 341 ac morti RAK_1MpPT^1 aceruae CK_2 clamitat haud morti frater cessisset *Poelm. in mg.* 342 quidquid *C* posces *C* uenire posse (tibi *om.*) *M* 344 mulier mentem RAK_1K_2TB rusume *R* 345 recidiua $CAK_2T^1V_1$, rediuiua *rell.* 347 terminos *C*, terminis R^1 350 credet V_1 351 assiduo iugi *Mp* componere *CM*, conprendere *uel* conprehendere *rell.* 352 aut *R*, et *A* 353 contingit *M* 354 ista haec *RMAMpPHl* de] dei $ALT^2V_1B^2$, sub K_1 (*m. 2*), dic *Hl*

Illa dehinc: ‚Haec una fides mea corda tenebit,
Sublimis ueneranda Dei quod uenerit in te
Caelestis suboles celso sub nomine Christi.‘
Haec ait et Mariam cursu motura sororem
Interiora petit; sanctum uenisse magistrum
Et pariter luctu oppressam uocitare sororem
Admonuit tacito designans omnia nutu.
Prosilit illa foras audito nomine Christi;
Prosequiturque simul Solymorum turba gementem
Credentum, tumulo fletus inferre sorores.
Illa salutiferum postquam conspexit Iesum,
Procidit ante pedes rumpitque hanc pectore uocem:
‚Si mihi germanum potuisses uisere uiuum,
Lazarus haut poterat durae succumbere morti.‘
Fletibus his Christus socians de corde dolorem
Inquirit tumuli sedem, quo condita nuper
Membra forent animae uolucris spoliata calore.
Haut mora demonstrant flenti maestoque sepulchrum
Rupe sub excisa; lapidis quod pondere clausum
Ut uidit Sanctus, multo mox uecte moueri
Praecipit; at Marthae talis uox uerberat auras:
‚Quattuor en luces totidemque ex ordine noctes

366] cf. Verg. Aen. III 246. 368] cf. Verg. Aen. II 62. 370] cf. Verg. Aen. VI 152. 371] cf. Ouid. Met. XV 457. 373] cf. Verg. Aen. VI 42. 375] cf. Plaut. Amph. I 1, 177.

355 corde AK_2T^1 tenebat *Poelm. in mg.* 356 uenerande AK_1K_2, uenerante T^1 357 soboles *RPB*, sobolis MK_2T^1, subules A^1 numine T^1 358 et] *om. M* matura $CRMK_1PHHl$, moratura *K (m. 1)* K_2T, maturata *L* 359 interiorem A^1 360 oppressas—sorores $AK_2T^1H^2$ 361 ammonuit *R* 363 gementum *Hl* 364 credentem Mp^1V_2 tumolo *CR*, tumulos *Mp* laniatum *R*, laniantum *A*, laniatu K_2T^1 ferre AK_2T^1 366 procedit *C* rumpitque hunc uoce dolorem *R (*hunc *ex* hanc *corr. m. 2)*, rupitque hac uoce dolorem K_2TV_2Bb rupitque $MK_1MpTBBbHHl$ hac K_1 de pectore *M* 367 potuisses germanum *M* uiuere Mp^1 368 aut *C* durae poterat *C* 369 sociens *R* 371 uolucri *C* colore P^1B^1 372 aut *C* more *A* 375 praecepit RBb^1, praecipitat *A* talix *A* uerberata *A* auras CMB^2H, aures *rell.* 376 lucis $K_1K_2Mp^1T^1$

Praetereunt, quo membra solo conposta quiescunt.
Crediderim, corpus motu fugiente caloris
Fetorem miserum liquefactis reddere membris.'
His dictis contra depromit talia Christus:
,Iam totiens dictum est, magnis consistere rebus
Credentum uirtute fidem; sed gloria summi
Iam genitoris adest, fidei si robur habetis.'
Haec ubi dicta dedit saxumque inmane reuulsis
Obicibus patuit, uirtus mox conscia caelum
Suscipit et tali genitorem uoce precatur:
,Eximias grates, genitor, tibi, sancte, fatemur;
Me placidus semper uenerandis auribus audis,
Sed populus praesens me missum credere discat.'
Haec ubi dicta dedit, tumuli mox limine in ipso
Restitit aduerso conplens caua saxa clamore:
,Lazare, sopitis redeuntem suscipe membris
En animam tuque ipse foras te prome sepulchro.'
Nec mora conexis manibus pedibusque repente
Procedit tumulo, uultum cui linea texta
Et totum gracilis conectit fascia corpus.
Tum solui iussit laetumque ad tecta remittit.
Iudaei postquam factum uenerabile cernunt,
Qui tanti Mariam fuerant Marthamque secuti,
Pars credens sequitur tantae uirtutis honorem;
Ast alii repetunt urbem procerumque superbis
Cuncta Pharisaeis rerum miracula narrant.

377] cf. Verg. Aen. I 249. 385] cf. Verg. Aen. V 455, XII 668. 386] cf. Verg. Aen. IX 403. 390] cf. Verg. Aen. XI 881. 391] cf. Verg. Aen. III 566. 400] cf. Ou. Met. XIII 153.

377 praeteriunt R^1A quod $CAMpT_1Bb$ conposita $CMLV_1$ quiescint *A* 380 talia contra depromit *M* 381 toties *RMMp* 383 rubor *P* habentis K_2T^1 384 saxum *M* repulsis K_1K_2T 386 praecatur *C* 387 genitor tibi sancte *M* fatemur] *finit A* 388 placidus me uenerandis *M* 390 tu*muli *(m eras.) C* 391 canore *editt. pler.* 392 suspitibus C^1 395 procidit *C* et uultum *Hl* multum T^1 lintheamine *M* 396 fascea CK_2T 397 remitti *RMp* 399 Marthamque fuerant *M* 400 sequens creditur R^1 sanctae MV_1

Ergo ad concilium scribae, plebisque uocatur
Iam grauior numerus, qua uatum principis alte
Pulchra Caiphaeae conlucent atria sedis.
Illic conplacuit Christum prosternere leto,
Sed uitare dies paschae, ne plebe frequenti
Discordes populi raperent in bella furorem.
Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra
Virtute ipsius diffugerat. Ecce iacenti
Accedit mulier propius, sanctumque alabastro,
Quo pretiosa inerant late fraglantis oliui
Unguenta, ab summo perfundit uertice Christum.
Discipuli increpitant fantes, potuisse iuuari
De pretio unguenti miserorum corpora egentum.
Has Dominus prohibet uoces factumque probauit:
‚Desinite obsequio iustam prohibere puellam.
Pauperibus semper dabitur succurrere tempus,
Sed me non semper tribuetur uisere uobis.
Funeris ista mei multum laudanda ministrat
Officio mundumque inplebunt talia facta.‘
Tunc e discipulis unus se subtrahit amens
Iudas et ad proceres tali cum uoce cucurrit:
‚Quod pretium sperare datur, si prodere uobis
Quaesitumque diu possim monstrare magistrum?‘
Illi continuo statuunt ter dena argenti
Pondera; his Iudas sceleri se subdidit alto.

404] cf. Verg. Aen. II 436. 408] cf. Horat. Eod. VII 13.

403 plebesque *RL* 404 altem *C* 405 caifaeae *C*, phiriseae *ML* conlocent $R^1K_2T^1Bb$ 406 illi R^1, ille K_2T^1 409 symonis *RPBBb* 410 defugerat B^2H 411 proprius H^1 sanctumque alabastro *libri*, frangensque alabastrum *Arev.*, fractoque alabastro *conieci* 412 fraglantis *C*, flagrantis $RMK_1K_2MpPTV_1BBbH$, fragrantis V_1 413 ungenta *(passim)* CK_1 ab $CRV_1V_2B^1H$, a *rell.* perfundit *CPB*, profudit *M*, profundit L^1, perfudit *rell.* 414 fantis T^1 415 corpus aegentum $MK_2T^1V_1V_2$ 416 prohibit CT^1 417 dissinite *ML* 418 succedere *R*, succumbere *B* 420 funeribus—meis *M* multum] semper *RLHl* 421 inplebunt *C* 422 tunc ce *Mp*, tunc ex *H* subtrahet $K_1K_2T^1Bb^1$ 423 et *om.* *PH* 424 prȩcium *C* 426 argenti ter dena promittunt *C*, ter dena minarum *Matr.*, argenti ter dena illi mox pollicebantur *Poelm. in mg.* 427 pundera *M*

Iamque dies paschae primo processerat ortu:
Discipuli quaerunt, ubi cenam sumere paschae
Vellet; at ille sibi quendam sine nomine quaeri,
Ultima qui domini caperet mandata, iubebat.
Vespere mox primo bis sex recubantibus una
Discipulis, tali diuinat uoce magister:
,En urget tempus, Christum cum prodere morti
E uobis unus scelerato corde uolutat.'
Continuo cuncti quaerunt, quis talibus ausis
Insano tantum cepisset corde uenenum.
Ille dehinc: ,Epulis mecum nunc uescitur, inquit.
Sed suboles hominis quondam praescripta subibit
Supplicia ad tempus. Miserabilis ille per aeuum,
Qui iustum dedet; quanto felicior esset,
Si numquam terris tetigisset lumina uitae!'
Et Iudas grauiter tum conscia pectora pressus,
,Numquid, ait, Iudam talis suspicio tangit?'
Respondit Dominus: ,Te talia dicere cerno.'
Haec ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
Diuisumque dehinc tradit sancteque precatus
Discipulos docuit, proprium sic edere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus uinoque repletum
Gratis sanctificat uerbis potumque ministrat,
Edocuitque, suum se diuisisse cruorem,

435] cf. Verg. Aen. IV 533. 436] cf. Verg. Aen. II 535. 442] cf. Stat. Theb. V 260, 535. 450] cf. Verg. Aen. VIII 181.

429 rogitant V_1 a christo quaerunt (cenam *om.*) RK_1K_2PT pascha *RMp* (caenam *om.*) K_1K_2PT 430 uellit B^1 432 mox] sed K_1K_2 (*m. 1*) PT^1V_1HHl recumbentibus *RB*, accubantibus (*m. 1*) $K_1K_2T^1$ 433 discipulis fatur u. diuina RLV_2 434 urguet RMK_1P 437 coepisset *R et alii*, concepisset *M* 439 sobolis RMK_2T^1Bb omnis R^1 perscripta $R^1MK_1K_2LPTBb$ 440 mirabilis K_1K_2T 441 dedet CT^2B^2, dedit *rell.* 443 tunc *RLBHHl* tum grauiter *M* 444 suspectio R^1 445 talia te $R^1V_1V_2$ 446 dedit] capit *M Matr.* coepit T^2, palmis *rell.* coepit
frangere *H*, tangere *Poelm.* 447 tradidit *ML* sanctaeque *C*, sanctumque $RMpV_1Hl$ 448 sic *C*, se K_1K_2BbH, sibi *rell.* edere *C Matr.*, tradere T^2 *in ras.*, dedere *rell.* 449 sumpsit *Hl* 450 gratis] magnis *Poelm.* 451 diuissere *M*

Atque ait: ,Hic sanguis populi delicta redemit;
Hoc potate meum. Nam ueris credite dictis,
Post haec non umquam uitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere uitae
In noua me rursus concedent surgere uina.'
Exin cantato sanctis concentibus hymno
Montis Oliueti conscendunt culmina cuncti.
Talia tum Christus depromit pectore uerba:
,Omnes praesenti noctis uos tempore longe
Disperget misere deserto principe terror.
Sic etenim scriptum est: Pastoris casibus omnes
In diuersa fugam capient per rura bidentes.
Post ubi uita nouos caeli mihi reddet honores,
Praeueniam uestrosque choros genitalibus aruis
Grata Galilaeae uolitans per rura docebo.'
Respondit Petrus: ,Cunctos, si credere fas est,
Quod tua labanter possint praecepta negare,
Sed mea non umquam mutabit pectora casus.'
Ille dehinc: Nox haec, quae lucida sidera terris
Inducit lucemque premens nunc incubat undas,
Audiet, ut trinis pauidus mendacia uerbis
Dices et Christum, fortissime Petre, negabis,
Et prius, alitibus resonent quam tecta domorum.'

464] cf. Ou. Met. XIII 272. 465] cf. Verg. Ge. III 136. 470] cf. Horat. Sat. I 5, 9; Verg. Aen. I 89. 474] cf. Verg. Ge. II 328.

452 sangues *M* delicta] peccata *Hl* redimet *$R^1MK_2LMpV_2Bb$*, remittit *B^1*, remittet *Poelm.* 453 *om. Mp* hunc *K_1K_2 (m. 2) PT^2B BbHl* putate *C* merum *Poelm. in mg.* iam *Hl* ueris] uerbis *Poelm. in mg.* 454 non nunquam *$K_2T^1B^1Hl$* 455 munera *Hl* 456 inmersus *M* concidens *M*, concedant *PV_2B^2*, concedunt *$K_1K_2T^1$* 457 exhinc *MpPBHl* concen**tibus *(en eras.) C* ymno *CMV_1V_2* 458 Oeti *M* 459 pectora *R^1* 460 praesentis *MMpPBbHl*, praesentes *L^1* 462 scribtum *T* pastores *$K_1K_2T^1$* omnes casibus *M* 464 hinc cum *Poelm. in mg.* 465 perueniam *M* 466 uadens *V_1* 468 labanter *C*, labenter *M*, labentes *rell.* possent *CM* 469 si *M* nonnunquam *RBHl*, umquam *M* mutauit *MK_1K_2Bb* 471 inducet *RMB^2* undas *$CMBb^1$*, undis *rell.* 472 ternis *Mp* 473 di*cet *(s eras.) K_1*, discedis *(corr. in disces) K_2T*, diceres *B^1* 474 et] *om. M* halitibus *M*

At Petrus: ‚Duram mortem mihi sumere malim,
Vox oblita suum quam deneget ista magistrum.‘
Has uires cordis perstant promittere cuncti.
  Nominis Hebraei sunt Gessamaneia rura.
Illo progreditur lucis uitaeque repertor,
Circa discipuli Iuda fugiente sequuntur.
Atque illic reliquos iussit residere ministros.
Ipse sed adsumpto longe procedere Petro
Zebedeique simul natis per deuia tendit.
Tunc angore graui maestus sic uoce profatur:
‚Tristia nunc uoluens animus mihi pectora turbat
Morte tenus, sed nunc uos segnem excludite somnum,
Sollicitamque simul uigilando ducite noctem.‘
Haec ait et paulum procedens corpore terram
Deprimit et tali proiectus uoce precatur:
‚Si fas est, genitor, calicis me transeat huius
Incumbens ualido nobis uiolentia tractu.
Sed tua iam ueniat potius, quam nostra uoluntas,
Quae tibi decreta est tantis sententia rebus.‘
  Tunc ad discipulos repedat, sed somnus anhelis
Prostratos terrae membris dissoluerat omnes.

485] cf. Verg. Aen. II 200. 487] cf. Verg. Aen. IX 166. 489] cf. Verg. Aen. IX 403.

475 et *M* diram *Hl* mallim $R^1PT^1B^1$, mallem *Mp* malim sumere *M* 476 audita MV_2 *(ex corr.)* quem *(m. 1)* K_2Bb 477 prestant *RLMp* 478 gessamenea *M*, gezamaneida *RL*, gessamanegia K_2 *(m. 1) T*, gessamanneia $RT^2V_1V_2B^2Bb$, geste mania V_1V_2, gesʒamania MpP^1 479 iugis *M* 480 circa] quem mox $RT^2V_1V_2B^2$ secuntur CK_1K_2PT *BBbH* 481 adque *C* resedere $RMMpV_2$ 482 i*se (p *eras.*) *C*, ille MK_2MpPT^2BBb adsumto *C* procidere *C* 484 ore *Mp* 485 tristitiam uoluens MLV_1V_2Hl, tristia conuoluens *(m. 1)* K_1K_2TBBb 486 morte] te *s. l. RM* uos nunc $K_1K_2MpT^1PBbHHl$ 488 paululum *M*, paulolum K_1K_2Bb procidens $CK_2T^1V_2$ 489 deprimet R^1, depromit M^1 praecatur *C et alii*, profatur V_1Hl 490 o genitor *Mp* transeat calicis me huius *M* 492 s. tua iam ueniat *C*, tua sed iam ueniat V_1, iam tua sed u. V_1, s. tua adueniet R^1, s. tamen adueniat R^2M *et rell.* 494 repetat *Hl* anhelos *C*, hanellis K_1T^1, anhelus *Mp Poelm. in mg.* 495 prostratis CV_1, prostratus R^1 desoluerat *L*

Tunc ait ad Petrum: ,Non est mihi ponere uirtus
Unam peruigilem tantis sub casibus horam?
Sed uigilate, precor, ne uos temptatio raptos
Horrida praecipitet saeuae per lubrica mortis.
Spiritus iste uiget, sed corpus debile labat.'
Secessit rursus secreti montis in arcem
Orabatque patrem: ,Rerum mitissime rector,
Hunc quoniam calicem non est transire potestas,
Iam tua proueniat nostra de sorte uoluntas.'
Rursus discipulos somni sub pondere pressos
Inuenit et rursus idem genitore precato
Adloquitur fesso nexos languore quietis:
,Iam dormire licet sociosque reuisere uestros,
Nam uenit ecce, meum qui dedat in omnia corpus,
Quae maculata meis inponet factio membris.'
Cum dicto Iudas numero stipante cateruae
Aduenit procerum iussu populique ferocis.
Pars strictis gladiis pars fidens pondere clauae
Signa sequebatur Iudae promissa furentis.
Oscula nam pepigit sese contingere Christi,
Quo facile ignotum caperet miserabile uulgus.
Ille ubi dissimulans blanda cum uoce salutat,
Attigit et labiis iusti uenerabilis ora,
Continuo Christus: ,Totum conplere licebit,
Huc uenisse tuo quaecumque est causa paratu.'
Iniecere manum turbae Christumque prehendunt.

497] cf. Verg. Aen. IV 560. 511] cf. Verg. Aen. I 497. 516] cf. Verg. Aen. II 798.

498 nec $K_1K_2T^1$ 499 horridam *B* 502 notissime M^1 503 facultas K_1 *(m. 2)* $MMpPT^2$ 504 perueniat R^1, p(i)ueniat *Mp*, preueniat *L* 505 rursum *M* praessos *C* 507 fess(u)es *R*, fessos *(m. 1)* K_2T nexus R^1 fesos alloquitur prẹsonexos *M* 509 iam *M* ecce] ille *Poelm. in mg.* dedit RT^1 ad RMT^2Bb 510 inmaculata *Mp* imponit $K_1K_2TV_1V_2$ 512 feroces $R^1K_2T^1Bb^1$ 514 sequebantur R^1HHl^2 ferentis R^2 515 dulcia nam Christi tacturum se oscula pactus *Poelm. in mg.* 517 hic ubi dixisset simulata uoce salutem *Poelm. in mg.* 518 iustissimi mirabilis *M*, miserabilis K_1 *(m. 2)* K_2MpPT^2B 520 est *s. l.* R^2 parato *Mp*

Tunc e discipulis unus fulgente machaera
Occurrit uatis famulo sublatus in iram
Tempore et excussam rapuit ui uulneris aurem.
Olli Christus ait: ‚Gladium tu ponito, noster;
Nam quicumque ferox confidet uindice ferro,
Hunc iusti similis ferri uindicta manebit.
An ego non possem caelestia castra uocare
Et patris innumeras in proelia ducere turmas?
Sed scriptura meis conplenda est debita rebus.
Vos autem stricto qui me conprendere ferro
Fustibus et gladiis concurritis, en ego uobis
Occurram, templi media qui semper in arce
Vobiscum residens docui, nec talia quisquam
In solum tantis circumlatrantibus ausus.‘
Discipuli passim Christo fugere relicto.
Iamque Caiphaea steterat saluator in aula,
Cum uenere omnes scribae proceresque uocati.
At Petrus longe seruans uestigia solus
Occulte maestus sedit cum plebe ministra
Extremum opperiens tanto sub turbine finem.
Ecce sacerdotes falsos conquirere testes
Incumbunt fictasque uolunt contexere causas,
Quis mortem insonti possent inponere Christo.
Sed nullus tanto uisus satis esse furori.

539] cf. Verg. Aen. II 711.

522 ex *HHl* machera *CRM alii* 523 uatis] huius *M* 524 timpore *M* et] *om. Mp* excisam RK_2 *(m. 2)* T^2H; ei caesam *Poelm. in mg.* 525 tuum *MBb* 526 confidit MK_1K_2LTBbH 527 huic R^1 iuste K_1, iustis Hl^1 528 possim RV_2, posum *M*, possum K_1 *(m. 2) PB* 529 turbas *M* 530 comprehendenda *(m. 1)* K_2T dedita *Poelm. in mg.* 531 conprehendere *MLB* 532 concurrite H^2 533 occurreram *M*, occurri K_2 *(m. 2)* $LPT^2V_1B^2$, occurrit *Bb* mediam—arcem *M* 534 resedens MB^1 docui* (t *eras.) C* 535 circumlatratibus $C^2R^2K_1K_2MpTB^2$ insonuit tantis circumlatratibus audax *Poelm.* 537 adstiterat *RHl*; adsteterat *M* MpB^1Bb, astiterat *H Poelm. in mg.*, adsisterat *(m. 1)* K_2 538 comuenire *M* 539 xp̄i uestigia *Hl* 541 operiens RM^1K_1 543 factas K_2 *(m. 1)* uoluunt *M* 544 possint $CMK_1K_2LTBBbH$ 545 superesse *(m. 1)* K_2TV_1Hl furore *Mp*

Ultima prosiliunt testes, qui dicere Iesum
Audissent, templum quod solus uertere posset
Et uersum trinis iterum instaurare diebus.
Ipse sacerdotum princeps urgere tacentem
Insistit frendens furiis ac talia fatur:
,Cur nihil ad tantas nunc respondere querellas
Conuictus ueris procerum sub testibus audes?
Adiurabo tamen summi per regna Tonantis,
Ut fateare palam, si fas te credere Christum.'
Ille dehinc tali conpellat uoce superbum:
,Istaec sola tibi procedunt pectore uerba
Vera tuo; ueniet uobis uisenda per auras
Maiestas prolis hominis, cum dextera sanctae
Virtuti adsidet sub nubibus ignicoloris.'
Talibus auditis scindit de pectore uestem
Exsultans furiis et caeco corde sacerdos
Atque ait: ,Audistis pugnantis foeda profani
Verba Deo; polluta magis consurgat in iras
Religio et uestram cuncti iam pandite mentem.'
Conclamant omnes mortique addicere certant.
Tum sanctam Christi faciem sputa inproba conplent
Et palmae in malis colaphique in uertice crebri

550] cf. Verg. Aen. III 485. 553] cf. Val. Flacc. II 560. 555] cf. Verg. Aen. V 161.

546 ultime *RMLP*[1] xp̄m *RMMpP* 547 quo *(m. 1)* K_2T possit *CRMMpPBBbH* 548 instaurare *ex corr.* K_2T 549 urguere *plerique* 550 feruens *RMK*$_1$*MpPBb* 552 conuinctus *R*[1], comuict*s *M* audis $K_1K_2T^1$ 554 fateari *R*[1], fatearis *M*, fateare tamen *(m. 1)* K_2, dicasque *MpP*, dicas K_1 *(ex corr.)* palam] tamen *T*[1] te est *R*[1] est te $V_1V_2B^1$, est K_1K_2 *(te est m. 2)* 556 ista haec *RMK*$_2$*MpPTV*$_2$*Bb* concidunt *M* pectora *(m. 1)* $K_1K_2T^1$ 557 tuo] at *M*, tamen *MpPH* aures *Hl* 558 proles *C* cum d. s.] uirtutis ad altae *Poelm.* 559 uirtutis *MB*[1], uirtute K_1 adsedet *RM* cum sedeat dextram per nubes ignicolores *Poelm.* 561 insultans K_2 *(ex corr.) PBbHHl*, insultat V_1, exultat *T* 562 auditis *MT*[1]V_1 profani *in ras.* K_2T, insani *Mp* 563 pulluta *CM* malis *MK*$_1$*LMpPV*$_2$*B*[1]*BbH* 564 relligio *R*[2]*PB*, relegio *(m. 1)* K_1 566 tunc *RBT*[2] conplent *C* 567 in malis *CMp*, malis *rell.*

Insultant uerbisque omnes inludere certant:
,Christe, profetabis, cuius tibi palma sonarit!'
At Petrum mulier tristem quod uiderat intus,
,Tune etiam, iuuenis, fueras comes additus, inquit,
Isti, quem ludens procerum sententia damnat?'
Ille negat tectisque feris se promere temptat.
Ecce sed egressum primo sub limine cernens
Altera consimili prodebat uoce ministris.
Rursus ait iurans, illum se nosse negabat.
Tum percontatum multi accessere sequentes
Eque sono uocis sese cognoscere dicunt,
Cuncta Galilaeam streperent quod uerba loquellam.
Et Petrus iurans deuotis omnia uerbis
Nescire adfirmat, quisquis foret ille, negando.
Hanc uocem, plausum quatiens sub culmine tecti,
Ales prosequitur cantu, mentemque Simonis
Circumstant tristem uerbis praesagia Christi;
Egressusque dehinc ploratus habebat amaros.
Sidera iam luci concedunt et rapidus sol
Progreditur radiis terras trepidantibus inplens.
Iamque e concilio Christum post terga reuinctum

568] cf. Verg. Aen. II 64. 574] cf. Verg. Aen. VI 255. 586] cf. Verg. Ge. II 322. 588] cf. Verg. Aen. II 57.

569 sonar& $R^1M^1B^1Bb$, sonabit K_2T^1 570 ad *R et alii* 571 tum *(m. 1)* K_2T *post* fueras *rasura in M* 572 laudens *Hl*, gaudens *coni. Reuschius* 573 feris *CRPT*, foris MK_1K_2MpBb, foras *rell.* 574 limine $CRMK_2$ *(m. 2) LBb*, lumine *rell.* 576 et rursus *M* periurans *Poelm.* negauit *Poelm.* 577 tunc MK_1K_2PTBb percontatum *C*, percunctatum K_2 *(m. 1)* TB^1, percunctantum *uel* percontantum *rell.* 578 aeque R^1 *et alii* aeque similiter *Mp* uoces *(m. 1)* $K_1K_2TBb^1$ cognoscire K_2T^1 581 adfirmans Bb^1 582 plausu *R* quotiens R^1 tegmine *R*, limine T^1 tecti] fecit K_1 583 hales *M*, alis *(m. 1)* K_1K_2T cantum *M* 584 uerba B^1, uerbi T^2 *ex corr.*, muneri V_2, ueris *Matr.*, numis *Hl*, uera *nonn. editt., fort.* uerbi 585 egressusque] que *a m. 2 R* egressumque—amarus habebat K_1K_2PT egressusque—amaros habebat *Bb; Iuuencum imitatus esse uidetur Ermoldus u. 370 cf. Duemmleri ed. (Poet. Lat. aev. Car. II p. 16)* 586 celi *N* concidunt *M* rabidus *M* 587 trepitantibus *R*, crepitantibus *B*, uibrantibus *MpPH* 588 e] *om.* $CMK_1K_2MpTH^1$ posterga CR^1M

Praesidis ad gremium magno clamore trahebant.
Interea celsum Dominus stans ante tribunal
Talia Pilati uerbis excepit Iesus:
,Tu rex Iudaeae gentis, quod dicitur, adstas?'
Respondit Christus: ,Vestris haec audio uerbis.'
Exhinc terribilis iusti accusatio surgens
Infremit et sanctum scelerata facundia pressat.
Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.
Pilatus quaerit, quae tum sit causa tacendi.
Ille magis perstans miranda silentia seruat.
Sollemni sed forte die concedere leges
Unum damnati capitis de more iubebant;
Et fuit in uinclis famoso nomine latro,
Quem Christo infensus populus dimittere uitae
Ardebat: trucibus somno sed territa uisis
Pilati coniux, iusti discedere poena,
Mandatis precibusque uirum suspensa rogabat.
Tum iudex iterum procerum disquirere mentem
Temptat, et instanti cuperent quem soluere poenae,
Plebis ad arbitrium mitti de lege requirit.
Sed proceres populum fusa ambitione rogabant,
Latronem legi peterent Christumque negarent.

589] cf. Verg. Aen. II 58.   603] cf. Verg. Aen. X 447.

589 magno cum *M*   590 celsum *(um ex corr.)* K_2T stetit V_1 591 talibus exceptum pilatum uocibus urget *Hl*, talibus exceptis Pilatus uocibus ursit *Poelm.*   592 qui dicitur *Poelm.*   adstans R^1MLB^2Bb 593 ihs $RMLV_1V_2B$ 594 exhinc *CMpPBb*, exin *rell.*   595 infremet R^1MK_1 sancti $K_1K_2MpPT^1BHl$ iustum $K_1K_2LMpPTBHl$ scelerata] *libri*, sceleris *conieci*, scelerum *Arev.*   perstat *C*, instat *M*   597 tunc RLT^1B 598 prestans *(m. 1)* K_2T^1 miranda] magna *C*   599 concidere *CM*   legis *(m. 1)* K_1K_2TBb 600 damnatum *coni. Arev.*   morte MB^1 habebant *MBb*   603 ardet *M*   territa sed *M*   uiros $K_1K_2T^1$, uiso *Bb*   604 coniux CK_1K_2Bb, coiux *M*   poenę R^1K_2 *(m. 1)* PT^1Bb 605 mandati//// *M*   precibusquis *M*, -que *om.* K_2T^1 606 procerum *om.* K_2T^1 607 poena $V_1(?)V_2T^2B^2$ *cf. u. IV 619*   608 at R^2MT^2H mitti—requirit $CK_1K_2T^1$, mittit—requiri *rell.*   609 ad *Bb*   610 legem *Mp*   negarent $CMpT^1V_1V_2$, perderent *M*, necarent *rell.*

At postquam procerum incendit sententia uulgum,
Latronisque petit potius sibi cedere uitam,
Consuluit praeses populum, quid uellet Iesum.
Plebs incensa malo saeuos miscere tumultus,
Et crucis ad poenas iterumque iterumque petebant,
Qui regis nomen cuperet, qui Caesaris hostem
Confessus sese proprio damnauerit ore.
Denique ui uictus detestatusque cruentum
Officium increpitans se libera sanguinis huius
Corda tenere sibi, coramque a crimine palmas
Abluit, ut genti tantum macula illa maneret.
Hoc magis inclamant: ‚Nos, nos cruor iste sequatur,
Et genus in nostrum scelus hoc et culpa redundet.'
Pilatus donat plebi legique Barabban
Et crucis ad poenam uictus concedit Iesum.
  Proditor at Iudas, postquam se talia cernit
Acceptō sceleris pretio signasse furentem,
Infelix ueris damnans sua gesta querellis
Proiecit templo tunc detestans argentum.
Exorsusque suas laqueo sibi sumere poenas
Informem rapuit ficus de uertice mortem.
Inde sacerdotes, pretium quod sanguinis esset,
Inlicitum fantes aditis concedere templi,

611] cf. Stat. Theb. X 580. 630] cf. Verg. Aen. II 576.

611 ad *RMp* incendet T^1Bb uulgum $CMpT^1V_1$, uulgus *rell.* 612 potius petunt *MH* caedere *R* 613 qui CB^1 uellent *RM* 615 iterum$_1$] *R* $MK_1K_2LTV_1V_2Bb$ petebat *HHl* 616 quis T^1 cessaris MB^1 617 tacito *Hl* damnauerat MK_1 *(m. 2) B* 618 ui uictus] uinctus R^1, uictus $V_1V_2H^1$ 619 sed K_2T^1Bb liber se a sanguine *MB* 622 haec $\overset{b}{M}p$ inclamat K_2T^1 nos$_2$] si os $M\underset{b}{p}$ 624 barrabbam *RM,* ba*rabam K_1, baraban K_2, barabbam T^1, barraban *P* 625 uinctum RK_2T^2, uinctus *(m. 1)* K_2 concidit *M,* concedet K_1, concederet K_2T^1 conceditur Iesus *Mp* 626 posquam *Mp* 627 praetio *CR* prȩcio *M* generasse *Poelm.* 628 ueris *C,* eris *Matr.*, miseris *MpP,* aegris *in ras. T,* aegris *rell.* 629 proicit *Mp* in templo *RP* detestabile *Matr.* 630 exosusque *(m. 1)* K_1K_2T 631 *et* 633 *om. Mp* 632 praetium *C* 633 fanaditis K_2T^1 aditis *libri* iam cedere *RHl,* iam condere K_1K_2 *PTH* templis R^1

Quod dare tum licitum, cum sanguis distraheretur,
Credebant, agrum mercati nomine uero
Sanguinis, horrendo signant scelera impia facto.
Haec quondam cooperta canens uox uera profetae
Euentum rerum patefecit in ordine saecli:
Argenti triginta minas posuere profani
Hoc pretium pretiosi corporis instituentes,
Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.
  Traditus est trucibus iustus scelerisque ministris
Militibus: scelerata ludibria corpore praebet.
Purpureamque illi tunicam clamidemque rubentem
Inducunt spinisque caput cinxere cruentis,
Inque uicem sceptri dextram comitatur harundo.
Tum genibus nixi regem dominumque salutant
Iudaeae gentis faciemque lauere saliuis
Vertice et in sancto plagis lusere nefandis.
  Haec ubi transegit miles ludibria demens,
Indutum propriae ducebat tegmina uestis
Et crucis ad poenam sanctum iustumque trahebat.
Ecce sed egressi quendam cepere Simonem
Cyrena genitum lignumque adferre iubebant,
Quo dominum lucis iussis suffigere saeuis
Instans urgebat saecli inmutabilis ordo.
At postquam uentum est, ubi ruris Golgatha nomen,
Permixtum felli uinum dant pocula Christo.
Ille sed in summo gustu tractata recusat;

634 licuit $K_1K_2T^1$ dum $RLMpV_1V_2$ sangues *M* detraheretur V_1V_2 636 facta *Mp* 637 conperta R^1MLV_2 cadens *Poelm. in mg.* 638 euentu $CRK_1K_2TB^1H$ 643 scelerata *libri*, scelerum *Arev.*, sanctus *conieci* perfert K_1 *(m. 2)* 644 tonicam *RMMp alii* 645 induunt V_1Hl in spinisque *M* 646 dexteram *M* comitatu *C* 647 nisi *Mp* dm̃q; K_1, dominumue *T* (ue *a m. 2) Poelm.* 648 lauare *RBBbH* (r *in ras.*), lobere T^1 649 sanctum *(m. 1)* $K_2PTV_1V_2$ 650 demens insaniens *Mp* 651 ducebant *R*, educebant *M*, dicebant *Mp* tegmina *C*, tegmine *rell.* 652 trahebat *C*, trahebant *rell.* 654 *om.* K_2T^1 Cyrineae *R*, Cirina MpV_1BbH 656 urguebat R^1M *alii* immutabilis *C* saeclum mutabilis *M* 657 Gulgotha V_1 658 felle RB^1 659 tractare $RK_1K_2TB^1Bb$

Ut satis antiquis fieret per talia dictis,
Nec tamen insultans hominum furor omnia poscit.
Iamque cruci fixum pendebat in arbore corpus,
Intactaeque dedit tunicae sub sorte per omnes
Militis unius seruans possessio textum.
Et scriptum causae titulum meritique locarunt,
Quod rex Iudaeae plebis gentisque fuisset.
Accidit, ut pariter poenae consortia ferrent
Latrones hinc inde duo; sed caeca furentis
Insultat plebis fixo uaesania Christo:
,Hic est, qui templum poterat dissoluere solus,
Hic est, qui trino lucis reparare meatu.
Sed nunc discendat suboles ueneranda Tonantis
Et crucis e poena corpusque animamque resoluat.'
Haec uulgi proceres uaecordis dicta sequuntur;
Atque Pharisaei scribaeque et factio demens
Inludunt motuque caput linguasque loquellis
Insanis quatiunt aeternae ad uincula poenae:
,Nonne alios quondam trucibus seruare solebat
Morborum uinclis? sese cur soluere poenis
Non ualet? En regem nostrae quem credere gentis
Debuimus: soluat ligni de robore corpus!
Tunc sanctis digne poterimus credere signis.

673] cf. Verg. Aen. IV 695.

660 *spurium esse putauit Marold* 661 posset K_2 *(corr. in* -it*)* *T* (set *in ras.)* *Hl* 662 crucis MK_2TBb^1 affixum *Poelm. in mg.* *hunc uersum sequitur* uestesque milites IIII partiuntur in partes *in R (mg.)* K_1PT^3N 663 intactamque dedit tunicam *Poelm.* 666 gentis plebisque *M* 667 accedit *CBb* poenae pariter RV_1V_2 668 hin *R* duos $CRMBb^1$ furentes *(m. 1)* K_1K_2T 669 uesanio R^1 670 poterat templum *C* 670 *et* 671 *transpositi in C* 672 discendat MK_1K_2T, descendat *rell.* sobolis R^1, subolis *(m. 1)* K_1K_2TBb uenerando V_1 674 uecordes *(m. 1)* K_2T 675 at $CRK_1K_2TV_2BBb$ scribaeque simul V_2Bb^1 676 linguamque K_1K_2T 677 ternae *M*, aeterna *Poelm.* uincla *M* 678 solebant *Mp* 679 proprias cur soluere poenas *R*, uincere *pro* soluere K_1K_2 *Matr.* *TBb* 680 uolet *Hl* et $MK_1K_2LTB^2Bb$ gentes T^1 681 soluat ergo *(m. 1)* K_1K_2T rubure *M*

Confidit genitore Deo: dimittere poena
Cur propriam non uult subolem ueneranda potestas?
Nec minus increpitant dextra laeuaque gementes
Adfixi crucibus scelerum pro sorte latrones.
Iam medium cursus lucis conscenderat orbem,
Cum subito ex oculis fugit furuisque tenebris
Induitur trepidumque diem sol nocte recondit.
Ast ubi turbatus nonam transegerat horam
Consternata suo redierunt lumina mundo.
Et Christus magna genitorem uoce uocabat
Hebraeae in morem linguae; sed nescia plebes
Heliam uocitare putat. Tum concitus unus
Cogebat spongo turpi calamoque reuincto
Inpressum labiis acidum potare saporem.
Cetera turba furens tali cum uoce cachinnat:
‚Spectemus pariter, caelo ne forte remissus
Helias ueniat, celsa qui sede quiescit,
Liberet et misero confixum stipite regem.'
Tum clamor Domini magno conamine missus
Aetheriis animam comitem conmiscuit auris.
Scinduntur pariter sancti uelamina templi
Carbasaque in geminas partes disrupta dehiscunt
Et tremebunda omni concussa est pondere tellus,
Dissiliuntque suo ruptae de corpore cautes.

687] cf. Verg. Aen. VIII 97. 692] cf. Verg. Aen. X 873. 697] cf Verg. Aen. XII 606. 701] cf. Ou. Met. III 60. 702] cf. Verg. Aen. VI 761. 705] cf. Verg. Aen. IX 752.

683 confidat *P* poenam R^1B^1, poenas K_1K_2 684 propria *MpB* 686 sceleris K_1 *(ex corr.)* K_2T^2Bb 687 iamque *Bb* 689 tripidumque *R* 690 turbatam RMB^1 transierat *MMpP*, transiuerat *L*, transcenderat RV_1BHHl 691 suos *Hl* munera *(m. 1)* K_2T^1 693 haebraeae *C* plebis MK_1K_2T 695 sphongo *CP*, spungo MpK_1K_2LTB, spongio B^1 reuicto R^1 696 acitum *C*, acetum R^1, aco&um *M* putare *C* 699 quin *L* in sede $MpPV_1V_2BbH$ 700 misserum *M*, miserum V_2Hl 701 tunc *MLMpP* 702 aethereis R^1, aethereisque *MpP* commiscunt *(auris om.)* *Mp* 704 derupta V_1 705 tremibunda CMT^1 pundere *M* 706 de corpore] de pondere *(m. 1)* K_1K_2T

Tum ueterum monumenta uirum patuére repulsis
Obicibus iustaeque animae per membra reuersae
Et uisi passim populi per moenia late
Errauere urbis: sic terrent omnia mundum,
Militibus primis quatiuntur corda pauore,
Dedita qui saeuae seruabant corpora poenae,
Et subolem dixere Dei Christumque fatentur.
  E speculis matres miracula tanta tuentur
Omnes, obsequium Christo quae ferre solebant.
Iam decedenti uesper succedere soli
Coeperat, et procerum solus cum iustior audet
Corpus ad extremum munus deposcere Christi.
Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph,
Qui quondam uerbis aures praebebat Iesu.
Pilatum tunc iste rogat, sibi cedere membra,
Quis nuper tulerat uitam uis horrida poenae.
Concessit praeses et corpus fulgida lino
Texta tegunt saxique nouo conponitur antro.
Limen concludunt inmensa uolumina petrae;
E speculis seruant matres et cuncta tuentur.
  Iamque dies rutilo conplebat lumine terras,
Otia qui semper prisca de lege iubebat,
Nulla sed inmitis procerum furor otia seruat.
Conueniunt onerantque simul sic iudicis aures:
‚Erroris laqueos iustissima poena resoluit.

707] cf. Verg. Aen. III 102. 711] cf. Verg. Ge. III 106, Aen. V 138. 727] cf. Verg. Aen. IX 459.

707 reuulsis K_1K_2T 709 uisi passim *C*, uisum passim K_1K_2LTBb late *CBb*, lata RV_2, latae *rell.* 710 omnia uerbis *(m. 1)* K_1K_2T 711 quatiantur K_1K_2 *(m. 1)* 713 sobolem RMP^1BBb 714 et $K_1K_2LMpT^1Bb$ 716 iamque RPV_1V_2 decidenti $R^1V_1V_2$, recedenti *(m. 1)* K_1K_2TBbH succidere *M* 717 cum *CMP*, tum *rell.* aget R^1 718 deponere MK_2T^1 719 nomine *(m. 1)* K_1K_2TBb 720 condam *Mp* 721 tum *Mp* ipse *(m. 1)* K_2T concedere *M* 723 sed $CRMK_1K_2LPTV_1BBb$ linus *Hl* 725 concludunt limen *M* includunt *L* 726 et *LMp*, e *in mg.* K_1K_2T, *om. Bb* 727 conplerat K_1 730 onerantque] curatque K_2T^1, honerantque B^2Hl sic] *a m. 2 in* K_2TBb

Nunc meminisse decet; quoniam planus ille solebat
Vulgari semper iactans promittere plebi,
E mortis sese tenebris ad lumina uitae
Cum trino solis pariter remeare recursu.
Hoc petimus, custos miles noua funera seruet,
Ne fera discipulis furandi audacia corpus
Consurgat turbetque recens insania plebem.'
Et Pilatus ad haec: ,Miles permittitur, inquit,
Seruare, ut uultis, corpus tellure sepultum.'
Conueniunt saxique ingentia pondera uoluunt,
Et limen signis et saxum milite seruant.
  Sidera iam noctis uenturo cedere soli
Incipiunt, tumuli matres tum uisere saeptum
Concurrunt, motus sed terram protinus omnem
Concutit et caelo lapsus discendit aperto
Nuntius et saxum tumuli de limine uoluit.
Illius et facies splendet ceu fulguris ignis,
Et niuis ad speciem lucent uelamina uestis.
Militibus terror sensum discluserat omnem
Et iacuere simul ceu fusa cadauera leto.
Ille sed ad matres tali cum uoce profatur:
,Vestra pauor nullus quatiens nunc corda fatiget;
Nam manifesta fides, sanctum uos quaerere corpus,
Quod crucis in ligno scelerata insania fixit.
Surrexit Christus aeternaque lumina uitae

741] cf. Verg. Aen. VI 616. 746] cf. Verg. Aen. VIII 423. 754] cf. Verg. Aen. II 309. 755] cf. Verg. Aen. VII 461.

732 solebat] *explicit C* 733 uulgaro *MP*, uulgaris *Mp* 734 limina *PH* 735 solis trino RLV_2BHHl remiare *M* 736 hoc R^1K_2 *(m. 1)* T^1, sed *rell.* 738 replens $RLT^1V_1V_2$ *(m. 2)* B^1Bb^1 740 si uera *(m. 1)* K_2T, seruate B^1 *Poelm.* sepulchrum K_1 *(m. 1)* 741 in saxique K^1, saxisque V_1V_2 pundera *M* 742 signis (ignis *in ras.*) K_2T 743 quam *M* solo *(m. 2)* K_2T^1 745 motu* *M* terra MK_1B^1 omnis *Bb* 746 discendit MK_1K_2PTBb, descendit *rell.* 748 fulgoris $RK_1K_2PT^1Bb$ 749 uestes K_2T^1 750 discusserat *M* 751 fosa V_1, flexa *N* 752 talia tum R^1, talia cum *L* tum *PBb* 753 nullais *Mp* non R^1 756 aeterna *M*, aeterna in R^1, aeternaque in $K_1K_2T^1Bb$

Corpore cum sancto deuicta morte recepit.
Visere iam uobis licitum est, quod sede sepulchri
Nulla istic iaceant, fuerant quae condita membra.
Dicite praeterea celeri properoque recursu
Discipulis, Christum remeasse in luminis oras,
Inque Galilaeam laetum praecedere terram.'
His dictis uisisque animos perfuderat ardens
Laetitia attonitis stupor ancipitique pauore.
Denique praecipiti celebrantes gaudia cursu
Talia discipulis referunt tumulumque relinquunt.
Ecce iteris medio clarus se ostendit Iesus
Et fidas matres blandus saluere iubebat.
Occurrunt illae et genibus plantisque prehensis
Victorem leti pauidae uenerantur Iesum.
Talibus ille dehinc praeceptis pectora firmat:
,Mentibus absistat fidei pauor omnis et ista
Fratribus en nostris propere mandata referte.
Nostri conspectus si cura est, ite uolentes
Inque Galilaeam propere transcurrite terram.'
Interea tumulo custodum exterrita corda;
Mittunt e numero partem, quae tanta referret
Iudaeis rerum miracula. Sed manus amens
Iam semel insano penitus deuota furori

761] cf. Verg. Aen. VII 660. 764] cf. Verg. Ge. II 508. 773] cf. Verg. Aen. XI 176. 779] cf. Verg. Aen. I 712.

757 de uita *Mp* 759 nulla stic *(m. 1)* K_2T 760 recurso R^1, cursu *M* 761 horas RK_1K_2MpHHl 763 hiç^s K_2 764 laetitiae $K_1K_2MpT^1$ attonitis^o *P* stupore *MLBb*, fauore *Poelm.* 765 celerantes K_1K_2PT $V_1V_2B^1BbHHl$, celantes *Matr.* 766 relinquent $K_1K_2T^1Bb$ 767 uiae *Poelm. in mg.* sese MK_1 *(m. 1) Bb* 768 fides *Mp* blande RK_2 *(m. 2) LT* blandusque ^{f}aluete *M* saluete *(m. 1)* K_1T, saluare V_1H 769 et *om. Hl* 770 pauide *R et alii* 772 fides K_2 *(m. 1)* B^1 ista haec *MpP*, istaec $K_1K_2T^1$ 773 en] haec RV_1, hinc $MLMpPB^2HHl$ 774 noster conspectus si curae est *Poelm.* uolentes *(s in ras.) T* stite uolentes K_1 *in ras.* 775 discurrite *Poelm. in mg.* 776 tumuli RLP^2 V_1HHl 777 e] te *Mp* tante R^1 refferret *M (saepius)*, referit *(m. 1)* K_1T 778 Iudei *Mp*

Praemia militibus certatim magna rependit
Et famam argento redimit, quod limine rupto
Furtim sustulerit corpus defensa tenebris
Occulte rapiens audacia discipulorum.
 Iamque Galilaeos conscenderat anxia montes
Mandatis Christi concurrens turba suorum:
Cernitur ecce suis proles ueneranda Tonantis.
Illum procumbens sancte chorus omnis adorat;
Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat
Pectoribus uirtus, nam pars dubitabat eorum.
Tunc sic discipulos clarus conpellat Iesus:
,In caelo et terris genitor mihi cuncta subegit,
Me pater est uobis dignatus mittere lucem.
Gentibus haut aliter nunc uos ego mittere cunctis
Institui, uestrum est cunctas mihi iungere gentes.
Pergite et ablutos homines purgantibus undis
Nomine sub sancto patris natique lauate,
Viuifici pariter currant spiramina flatus.
Ablutisque dehinc nostra insinuate docentes
Praecepta, ut uitam possint agitare perennem;
Nec uobis umquam nostri praesentia deerit,
Donec consumens dissoluat saecula finis.
 Has mea mens fidei uires sanctique timoris
Cepit et in tantum lucet mihi gratia Christi,
Versibus ut nostris diuinae gloria legis

803 s.] cf. Verg. Ge. IV 559 s.

780 rependit (p *in ras.)* K_1 781 redemit $K_1K_2MpT^1Bb$, redimet V_2 783 rapidis *N* audatia *RM alii* 784 Galilei *(m. 1)* K_2T 785 concursans *Poelm.* 786 prolis MK_1K_2T 787 sanctę *RBbH,* sanctus MpV_1 788 credebat V_1Hl 789 eorum] *hic desinit M* 791 in terris R^1P 793 aut T^1 794 mentes K_1 796 sub] *add. m. 2 in* K_2T 797 uiuifice *(m. 1)* K_1K_2 curant R^1K_2, uiuant *Poelm. in mg.* spiracula K_1K_2T, spiraminacula *Bb* 798 insinuata *Mp* 800 nostra V_1, nostrum *Poelm. in mg.* derit *(m. 1)* K_1K_2TL 801 consummans *B* fines K_1K_2Bb FINIVNT QVATTVOR LIBRI IVVENCI INCIPIT VERSVS EIVSDEM *L,* Explicit liber IIII Iuuenci item ipsius *Matr.,* denique finimus opus hoc requiemque subimus *N* 803 luxit *pleraeque editt.* 804 diuina *(m. 1)* $K_1K_2T^1$

Ornamenta libens caperet terrestria linguae.
Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saecli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae
Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regnum sacri sibi nominis horret
Inponi pondus, quo iustis dignior actis
Aeternam capiat diuina in saecula uitam
Per dominum lucis Christum, qui in saecula regnat

808 Constantius *(m. 1)* K_2T gloria *Matr. Poelm.* 809 rerum *(m. 1)* K_2TB sacri* *(s eras.)* K_1 numinis $RK_2MpPT^1V_2B^1BbH$ 810 qui V_1V_2 digna probaris R^2 *in ras.* 811 capiet *Hl* 811 *et* 812 *erasi sunt in R, quorum loco nunc legitur benedictio quaedam regalis (cf. Prolegomena)* 812 *om.* K_1K_2 *(m.1) Matr.* T^1 EXPLICIVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM ⁝ VERSIBVS GAI VETTII AQVILINI IVVENCI PRESBITERI *R,* EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IVVENCII P̅R̅B̅I *Mp*V_1 (VETTI IVVENTI) V_2 (VETTI) *Hl* (Vetti), FINIVNT VERSVS IVVENCI IIIIOR EPYGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS S̅C̅I AVGTSTINI DEFLORATA INCIPI^T^VN *(sic) L,* EXPLIC̃ EVANGELIORVM LIB̅ IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · P̅R̅B̅I *T,* G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI P̅R̅B̅I EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT K_1K_2 (FILICITER AMEN *addito*) *Bb* (feliciter *add.*), EXPLICIT LIBER IVVENCI *B,* EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI P̅R̅S̅B̅I D̅O̅ GRATIAS *P,* EXPLICIT LIBER IVVENCI QVARTVS EVANGELIORVM *H*

INDEX VERBORUM ET LOCUTIONUM.

mersit leto III 351, labuntur leto II 747, prosternere leto IV 406, cadunt solo II 739, profundo praecipitetur III 391, mergetur caeno barathri IV 67, uobis uenerat III 707 (*cf.* uenit enim ad uos *Matth. XXI, 32)*, condere terrae II 24. III 69, pauidis loquitur III 107, tibi nunc in uerba uenire I 17, Christum prodere morti (= ad mortem) IV 434, mihi multorum clamabit talia fletus I 708, dimittere uitae IV 602, exercent trucem subiectis urbibus iram III 604 (*cf.* potestatem exercent in eos *Matth. XX 25)*, adstrata foribus I 13, quos operis glomerauit portio ruri III 581, — uitaeue animoue sedebunt III 149, haerent fundamina petrae I 720, discipulis haerere II 97, haereat ne uobis portio uitae II 454, domibus inhabitare I 301, — canibus sua portio mensae decidit III 188, segni tollatur portio IV 250 (*at* IV 256 tolletur ab illo), — dicenti iunguntur milia I 170, — Nathanaheli concurrit II 102, concurrere tempus sanantis Christi uerbis II 344, quo possent dicta profetae concurrere rebus II 825, sterili concreuerat umbrae III 658, audistis pugnantis foeda profani uerba Deo IV 562, — illi dextram tetigit I 769, cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes III 243, quod panes quinque plebis mihi milia quinque inplerint dapibus III 248, — nobis domuerunt omnia I 709, cui moenia surgent I 717, quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret III 34, — tibi (= abs te) puerum gigni I 70, sterilis quae credita cunctis I 73, uox missa deo I 184, uox instincta deo I 276, cunctis laudetur I 481, uobis condita I 616, uobis curetur I 653, talis cognita numquam uita mihi I 713, spiritus sanctus cuicumque uiolabitur. II 628, non mihi captatur gloria II 681, respuitur uobis II 683, cuicumque uoluntas inpletur II 730, si genitor cuiquam laedatur III 141, uobis uitentur III 239, scandatur tibi III 391, sit tibi multatus III 429, istaec mihi obseruata reor III 510, nobis percontata III 679, sibi responsa III 698, accitos famulis III 739, uirginibus properatum IV 210, dilectum Christo IV 314, iustis celebretur IV 319, tibi decreta est sententia IV 493, cernitur suis IV 786 *etc.* — uitae uinctura perenni II 226, quae sint genitalia moenia Christo I 236, utque illi (= illius) dextram tetigit I 769, uitae iunctura perenni II 226, medellae exclusa II 232, celasti ista superbis II 550, uiuere poenae II 603, bono conuersa plebes II 771, cura lauandis manibus praeteriit III 136, non sit tibi copia fructibus promendis III 659, permixtum felli uinum IV 658.

Dauid I 121, 149, 151, 166. II 105, 570. III 356, 639, 647. IV 47, 48.

de: prisco de sanguine I 186, admiratio digna de pueri uerbis I 295, doluit de pectore sortem I 461, de fontibus ablue uultum I 608, de fontibus egestas undas II 148, Iacob de nomine pollens II 245, fugit de pectore daemon II 419, nostra de sede — sentiet II 503, de lege II 574. IV 63, 608, 728, de (= ex) pectore II 713, 778, de semine sensus II 775, nostro de semine II 810, uno de corpore necti III 469, omnes de labe malorum secernet IV 262, credis puro de pectore IV 354, iuuari de pretio unguenti IV 414, de morte luctus IV 334, socians de corde dolorem IV 369, proueniat nostra de sorte uoluntas IV 504, de more I 284. IV 600 (*at* ex more I 282).

debeo: scriptura meis conplenda est debita rebus IV 530.

debilis: crurum debile III 198.

debita leto percurrens I 211.

decipere *i. q.* discerpere, interficere II 598.

declinatio: gen. plur. iuuencum II 156, duum III 431, uirum III 572. IV 707. — *gen. participiorum in — um:* captantum III 684, cedentum I 694, cenantum III 91, 251, cernentum II 73, colentum II 429, credentum II 151, 757. III 74, 108, 670, 673, 731. IV 52, 364, 382, egen-

BR 60 .C68 v.24 C.1
Gai Vetti Aqvilini Ivvenci Eva
Stanford University Libraries
3 6105 038 308 966

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004